

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Gintarė DUSEVIČIŪTĖ-NEIMONTIENĖ

**ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMAS LIETUVOJE
XX A. PABAIGOJE – XXI A. PRADŽIOJE: RAIDĄ, RAIŠKĄ IR
ALTERNATYVAUS TAPATUMO PAIEŠKOS**

Mokslo daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, Etnologija (H 006)

Kaunas, 2020

Mokslo daktaro disertacija rengta 2014–2020 m. Vytauto Didžiojo universitete pagal LR švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu ir Lietuvos istorijos institutu.

Mokslinė vadovė

Doc. dr. Dalia Senvaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitariniai mokslai, Etnologija H 006).

TURINYS

I V A D A S	5
Tyrimo metodai ir duomenys	8
Tyrimų apžvalga.....	12
1. ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMO RAIDĄ IR KLASIFIKACIJĄ	17
1.1. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas pasaulyje.....	17
1.2. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje.....	20
1.3. Istorinė rekonstrukcija ir gyvoji istorija	26
1.4. Rekonstruktoriai	30
1.5. Istorinės rekonstrukcijos klubai ir jų klasifikacija	33
1.5.1. Baltų laikotarpis.....	41
1.5.2. Viduramžių laikotarpis	46
1.5.3. Napoleonmetis	50
1.5.4. XX amžius	53
1.6. Istorinės rekonstrukcijos klubų socialinis tinklas.....	57
1.7. Istorinės rekonstrukcijos klubų simbolika.....	61
2. ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMO RAIŠKA	67
2.1. Pagrindinės istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formos.....	67
2.1.1. Istorinės rekonstrukcijos renginio vietos ypatybės	69
2.1.2. Istorinės rekonstrukcijos renginio laiko ypatybės.....	72
2.2. Vieši renginiai	75
2.2.1. Atsikartojantys renginių elementai	83
2.2.2. Renginio „Kauno Hanzas dienos“ atvejo analizė	91
2.2.3. Rekonstruktorių ir lankytojų santykis.....	96
2.2.4. Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienio renginiuose.....	99
2.3. Uždari renginiai.....	105
3. ALTERNATYVUS REKONSTRUKTORIŲ TAPATUMAS	111
3.1. Pagrindiniai rekonstruktorių tapatybės požymiai.....	112
3.2. Istorinių naratyvų palaikymas, kūrimas ir interpretacijos.....	119
3.3. Individualus ir socialinis (klubo) tapatumas	129
3.4. Autentiškumas	133
3.5. Socialiniai ir kultūriniai tapatumai.....	138
3.5.1. Istorinis „aš“, personažai ir istorinės asmenybės	138

3.5.2. Kariai ir karyba	144
3.5.3. Amatininkai ir prekyba	152
IŠVADOS	160
ŠALTINIAI	164
Istorinės rekonstrukcijos klubų ir organizacijų internetinės svetainės	164
Filmai ir vaizdo įrašai	166
Kiti šaltiniai	167
LITERATŪRA	172
PRIEDAI	179
Priedas Nr. 1. Stebėtų renginių sąrašas	179
Priedas Nr. 2. Klausimynas (lietuvių k.)	181
Priedas Nr. 3. Klausimynas (anglų k.)	183
Priedas Nr. 4. Spektaklis-inscenizacija „Kauno pilies šturmas“, 2015	186
Priedas Nr. 5. Fotografijos	190
Mokslinė veikla	201

IVADAS

Per pastaruosius kelis dešimtmečius Europoje bei kituose pasaulio kraštuose pastebimai išaugo visuomenės susidomėjimas istorija ir istoriniais artefaktais. Jūratė Markevičienė, nagrinėjusi materialiojo paveldo išlikimo dilemą XXI a., atkreipia dėmesį į tai, kad „šiuolaikinius žmones vis labiau traukia prie tikrų ar bent į tikrus panašių praeities daiktų – klesti prekyba senienomis, jų padirbiniais ir vintažiniais gaminiais, populiarėja tradicinė architektūra ir statyba, jau nekalbant apie gyvenseną, senuosius amatus ir tikroviškas istorinių įvykių, tarkime, mūšių, rekonstrukcijas“ (Markevičienė 2014, p. 13). Atkuriami istorijos fragmentai žymi tautos ar valstybės gyvenimo reikšmingiausius momentus. Istorijos atkūrimas yra tiek individo, tiek grupės saviraiškos būdas, kuriame atsispindi pasaulėžiūra ir vertybės. Istorija paremta kultūra, socialiniai vaidmenys ir istorinės figūros tampa itin svarbia šiuolaikinių rekonstruktorius tapatybės dalimi. Mokslininkai šį reiškinį vadina gyvąja istorija, istorine rekonstrukcija.

Šis istorijos atkūrimo reiškinys itin išpopuliarėjo pastaraisiais dešimtmečiais. Reikšmingai išsiplėtė geografinės ir tematinės atkuriamos istorijos ribos. Didelė reikšmė pradėta teikti lokaliai, vietos kultūrai. Istorijos atkūrimo reiškinys pamažu virto visuotiniu judėjimu, o jo centre atsidadė rekonstruktoriai – pagrindiniai šio judėjimo dalyviai ir formuotojai.

Kad istorijos atkūrimas yra globalus ir Lietuvos neaplenkiantis reiškinys, rodo tokie populiarūs renginiai kaip „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“, „Viduramžių šventė“, „Kauno Hanzos dienos“ ir daugelis kitų. Praeities atkūrimas ar konkrečių įvykių minėjimas – tai ne tik populiarus pramoga visuomenei, bet ir galimybė formuoti ir stiprinti lokalinį ir (ar) nacionalinį tapatumą. Patraukliomis formomis vykstantis istorijos atkūrimas tapo įdomiu ir aktualiu, bet nemažai klausimų keliančiu reiškiniu.

Tyrimo problema – istorinės rekonstrukcijos reiškinio susiformavimo aplinkybės, specifiniai judėjimo bruožai ir alternatyvaus tapatumo konstravimas XX a. pab. – XXI a. pr.

Darbo objektas – istorinės rekonstrukcijos reiškinys ir jo dalyviai (klubai, organizacijos, pavieniai asmenys) Lietuvoje.

Darbo tikslas – ištirti istorinės rekonstrukcijos reiškinį XX a. pab. – XXI a. pr. Lietuvoje, nustatyti pagrindines rekonstruktorių judėjimo raidos kryptis, raiškos formas, rekonstruktorių tapatumą formuojančius veiksnius bei išnagrinėti jų kuriamo tapatumo pobūdį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti aplinkybes, lėmusias istorinės rekonstrukcijos judėjimo formavimąsi ir sklaidą pasaulyje, bei reiškinio raidą Lietuvoje.

2. Nustatyti klubus ir svarbiausias organizacijas, dalyvaujančias istorinės rekonstrukcijos judėjime Lietuvoje, išskirti pagrindines judėjimo kryptis ir išryškinti jų specifiškumą.
3. Išanalizuoti pagrindines istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formas.
4. Ištirti rekonstruktorių kuriamos alternatyvios tapatybės pobūdį.

Temos aktualumas ir naujumas. Istorinės rekonstrukcijos reiškinys yra ne tik kelių pavienių klubų ir kitų organizacijų bandymas atkurti materialius istorijos objektus. Tai – istorijos atkūrimu paremtas reiškinys, vienijantis tiek profesionalius istorikus, archeologus, tiek ir „keliaujančius laiku“ mėgėjus. Nors pats judėjimas yra globalus, tačiau aktualizuojamos temos ir laikotarpiai visame pasaulyje skirtingi. Svarbu ištirti, kaip reiškinys pasiekė Lietuvą ir adaptavosi prie valstybės geografinio lauko, kultūrinio ir istorinio kontekstų. Rekonstruktorių aktualizuojama istorija formuoja visuomenės sampratą apie istorinių laikotarpių svarbą ir reikšmę, stiprina istoriją ir istoriniais naratyvais paremtą tapatumą. Dėl to ne mažiau aktualu ištirti reiškinio apimtį, specifiškumą ir nacionalinius šio reiškinio bruožus.

Iki šiol į Lietuvos mokslininkų akiratį yra patekęs ir plačiausiai nagrinėtas klubas „Vilkatlakiai“. Tačiau, remiantis vien minėto klubo pavyzdžiu, istorinės rekonstrukcijos reiškinio Lietuvoje paaiškinti negalima, nes atkuriamų laikotarpių, temų ir istorinių objektų įvairovė yra didelė. Šis tyrimas naujas tuo, kad jame nagrinėjamas ne pavienis atkuriamas istorinis laikotarpis, tačiau jų visuma. Tyrime apibrėžiamas istorinės rekonstrukcijos reiškinys, pateikiamas platesnis istorinės rekonstrukcijos kontekstas, analizuojamos sąvokos ir pagrindinės raiškos formos. Taip pat nagrinėjami socialinės ir kultūrinės rekonstruktorių tapatybės elementai. Apskritai, rekonstruktorių tapatybę reikėtų įvardyti kaip alternatyvią vyraujančiąją.

Autorės surinkti nauji duomenys leidžia geriau įvertinti istorinės rekonstrukcijos fenomeno reikšmę, mastą ir nustatyti istorinės rekonstrukcijos klubų ir organizacijų tarpusavio sąsajas. Tyrimas, kuris remiasi ilgalaikiais stebėjimo ir dalyvaujamojo stebėjimo metu surinktais duomenimis, neleidžia abejoti duomenų patikimumu ir įgalina atskleisti visapusi šio reiškinio diskursą.

Hipotezė. Bendrame istorinės rekonstrukcijos judėjimo kontekste istorinė rekonstrukcija Lietuvoje išsiskiria ne savo istorinės rekonstrukcijos formomis ir raiška, bet atkuriamų istorijos temų ir konstruojamų tapatumų specifika.

Ginamieji teiginiai:

1. Istorinės rekonstrukcijos formavimosi pradžia Lietuvoje daugiausia buvo koncentruota mažuose klubuose, tačiau išaugus šio reiškinio populiarumui, padidėjus klubų skaičiui, atkuriamų temų ir laikotarpių įvairovei, plėtojantis

santykiams su užsienio rekonstruktorių klubais istorinės rekonstrukcijos reiškinyje tapo judėjimu.

2. Atsižvelgiant į veiklą, laikotarpių ir atkuriamų personažų populiarumą galima išskirti šio judėjimo nacionalinius, tik Lietuvai būdingus bruožus.
3. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje apima tris pagrindines veiklos sritis: karybą, amatus ir pramogas. Karyba yra pagrindinė veiklos sritis, atkuriamą visais istorinės rekonstrukcijos laikotarpiais.
4. Nepriklausomai nuo rekonstruojamo laikotarpio ar veiklos, didžiajai daliai istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalyvių būdingas stiprus patriotiškumo jausmas, pasireiškiantis tautinės simbolikos naudojimu, kalendorinių ir valstybinių švenčių šventimu.

Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai bei priedai. Įvade pirmiausia pristatomas nagrinėjamas objektas, tyrimo tikslas, išsikelti uždaviniai, temos aktualumas ir naujumas, hipotezė, ginamieji teiginiai ir tyrimo metodai bei tyrimų apžvalga.

Pirmoji disertacijos dalis „Istorinės rekonstrukcijos judėjimo raida ir klasifikacija“ yra suskaidyta į šešis skyrius. Juose aptariama reiškinių raida pasaulyje ir Lietuvoje, nagrinėjamos istorinės rekonstrukcijos ir su ja susijusios sąvokos. Poskyriuose daugiau dėmesio skiriama istorinės rekonstrukcijos klubams: jie klasifikuojami ir analizuojami chronologiškai: baltų, viduramžių, napoleono mečio, XX amžiaus. Be to, pateikiamas sudarytas istorinės rekonstrukcijos klubų socialinis tinklas ir analizuojama jų naudojama simbolika. Antrąją dalį „Istorinės rekonstrukcijos judėjimo raida“ sudaro trys skyriai. Juose nagrinėjamos pagrindinės judėjimo raidos formos, dėmesio skiriant renginių vietas ir laiko ypatumams. Atskirai aptariami vieši ir uždari renginiai bei Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienio renginiuose. Trečiąją darbo dalį „Alternatyvus rekonstruktorių tapatumas“ sudaro penki skyriai. Iš pradžių bendrai aptariami rekonstruktorių tapatybės bruožai, toliau nagrinėjami aktualiausi istoriniai naratyvai, autentiškumo vaidmuo bei (at)kuriami socialiniai ir kultūriniai tapatumai. Prieduose pateikiamas stebėtų renginių sąrašas, naudoti klausimynai (lietuvių ir anglų kalbomis), „Kauno Hanzos dienų“ pilies šturmo inscenizacijos tekstas, iliustracinė medžiaga (fotografijos) bei disertantės mokslinės veiklos aprašymas.

Darbe vartojamos sąvokos

Istorinė rekonstrukcija – globalus šiuolaikinės visuomenės kultūrinis ir socialinis reiškinyje, kurio vienas iš svarbiausių tikslų yra atkurti istoriją. Istorinės rekonstrukcijos ašimi dažniausiai pasirenkama kasdienybės materialinė, kai kuriais atvejais ir dvasinė, kultūra bei

gyvensena. Pagrindinė istorinės rekonstrukcijos reiškinių forma – renginys, kuriame atkuriamas istorinis įvykis ar laikotarpis. *Istorinės rekonstrukcijos* ir *gyvosios istorijos* sąvokų reikšmės persipina, todėl Lietuvos kontekste jos dažniausiai vartojamos kaip sinonimai.

Judėjimas – suprantamas kaip *laisvųjų* rekonstruktorių ir istorinės rekonstrukcijos klubų organizuoti veiksmai, kuriais siekiama tiek asmeninių, tiek grupinių (klubo) poreikių patenkinimo (*Socialinis judėjimas*. VLE). Be to, judėjimas skatina domėtis ne tik svarbiausia Europos, bet ir lokalia Lietuvos istorija – taip pramogos forma skatinant visuomenės edukaciją ir patriotiškumą.

Rekonstruktorius – asmuo, dalyvaujantis istorinės rekonstrukcijos veikloje ir save laikantis *rekonstruktoriumi*. Remiantis tyrimo duomenimis, rekonstruktoriais save laiko 78 % pateikėjų. *Emic* požiūriu vartotini ir kiti panašūs šio žodžio vadiniai, paplitę tarp rekonstruktorių: *rekai, rekonai, rekonsai*.

Laisvasis rekonstruktorius – asmuo, dalyvaujantis istorinės rekonstrukcijos veikloje, tačiau nepriskiriantis savęs jokiame klubui ar kitai organizacijai.

Klubas – pagrindinis organizacinis vienetas, kuriame vystoma įvairi, nuo klubo pobūdžio (amatų, karybos, pramogų) ir atkuriamo laikotarpio priklausanti, veikla. Klubų tematinė įvairovė plati, susijusi su vietos, regiono, genties ar pasaulio istorijos atkūrimu.

Alternatyvi tapatybė – toks tapatybės pobūdis, kuris suprantamas kaip kitoks vyraujančio tapatumo atžvilgiu. Istorija sudaro alternatyvios rekonstruktorių tapatybės pagrindą.

Istorinis renginys suprantamas kaip viešas arba uždaras renginys (šventė, festivalis), kurio pagrindinė tema susijusi su istorija ar konkretaus istorinio įvykio pristatymu. Darbe analizuojami tie istoriniai renginiai, kuriuose dalyvauja istorinės rekonstrukcijos klubai, organizacijos ir (arba) laisvieji rekonstruktoriai.

Šios sąvokos plačiau yra aptariamoms pirmos darbo dalies 1.3 *Istorinė rekonstrukcija ir gyvoji istorija*, 1.4. *Rekonstruktoriai* ir 1.4. *Istorinės rekonstrukcijos klubai ir jų klasifikacija* poskyriuose.

Tyrimo metodai ir duomenys

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą taikyti šie lauko tyrimo metodai: dalyvaujamasis stebėjimas, stebėjimas, anketavimas, giluminis interviu, vaizdinės medžiagos (nuotraukų, vaizdo įrašų) rinkimas. Lauko tyrimų metu surinkti duomenys sudaro šio darbo pagrindą.

Surinktiems duomenims analizuoti ir tyrimo rezultatams aprašyti naudoti analitinis aprašomasis, istorinis lyginamasis ir interpretacinis tyrimo metodai. Surinktai medžiagai pristatyti ir klasifikuoti taikytas analitinis aprašomasis metodas. Pritaikius istorinį lyginamąjį metodą galima lyginti istorinės rekonstrukcijos reiškinių skirtingais jo gyvavimo laikotarpiais ir diachroniškai išskirti svarbiausias raidos tendencijas, atskleisti klubų tarpusavio santykius ir jų

kaitos priežastis istoriniame kontekste. Interpretacinis metodas naudojamas istorinės rekonstrukcijos klubų simboliams ir jiems priskiriamoms reikšmėms atskleisti.

Tyrimo duomenys. Pagrindiniai lauko tyrimo duomenys rinkti 2015–2019 m., nors kai kurie reiškinių aspektai pradėti fiksuoti dar anksčiau (nuo 2012 m.).

Svarbią tyrimų dalį sudaro įvairių istorinio pobūdžio renginių stebėjimas ir dalyvavimas juose. Atliekant tyrimą stebėti 28 įvairūs festivaliai, šventės ir kiti renginiai (žr. 1 lentelę ir priedą Nr. 1 „Stebėtų renginių sąrašas“). Didžioji dalis renginių (25) buvo vieši, kiti 3 – uždari. Iš lankytojo pozicijos stebėta 19, dalyvaujamojo stebėjimo metodu – 9 renginiai. Lietuvoje stebėti 25 renginiai, užsienyje (Lenkijoje, Švedijoje ir Danijoje) – 3.

1 lentelė. Lauko tyrimų metu 2015–2019 m. stebėtų renginių skaičius, pobūdis, vieta ir taikytas stebėjimo metodas

Stebėtų renginių skaičius	Renginių pobūdis	Renginių vieta	Taikytas metodas
28	Vieši – 25	Lietuva – 25	Dalyvaujamasis stebėjimas – 9
	Uždari – 3	Užsienis (Lenkija, Švedija, Danija) – 3	Stebėjimas – 19

Kai kuriuose renginiuose (ypač uždaro pobūdžio) nebuvo priimtina laisvai naudotis mobiliaisiais telefonais, fotoaparatais, diktofonais, todėl su rekonstruktoriais kalbėta ir neformaliai.

Stebint ir dalyvaujant istorinės rekonstrukcijos renginiuose buvo parengtas klausimynas. Remiantis juo buvo siekiama atskleisti svarbiausius judėjimo aspektus. Klausimai formuoti taip, kad atspindėtų pateikėjų priklausomybę klubams (organizacijoms), klubų vidinę struktūrą, naudojamą simboliką. Klausimynu taip pat buvo siekiama atskleisti pateikėjų pasaulėžiūrą, jų tapatybę. Klausimyno pabaigoje skiriama dėmesio renginiams – svarbiausioms istorinės rekonstrukcijos raiškos formoms. Tyrimo dalyvių atranka buvo tikslinė. Pirmiausia buvo apklausti klubų įkūrėjai ir vadovai. Toliau, pasitelkus „sniego kamuolio“ metodą, t. y. atsižvelgiant į pirminių pateikėjų rekomendacijas, apklausti kiti gerai informuoti pateikėjai. Tyrimas parodė, kad kai kuriems klubams, dalyvaujantiems renginiuose, istorinės rekonstrukcijos veikla yra gretutinė. Be to, ne visi istorinės rekonstrukcijos veikla užsiimančios asmenys priklauso klubams. Laisvieji rekonstruktoriai šiame judėjime vaidina ne mažiau svarbų vaidmenį.

Pritaikius pusiau struktūruotą interviu, apklausta 40 pateikėjų. Naudojantis anksčiau aptartais klausimais, gauti duomenys buvo papildyti anketavimu – surinkta 51 struktūruota anketa. Iš viso apklaustas 91 pateikėjas iš Lietuvos. Anketos rinktos elektroninės apklausos platformoje www.manoapklausa.lt. Tyrime dalyvavo 27 moterys ir 64 vyrai. Didesnį vyrų aktyvumą šioje

veikloje galima paaiškinti tuo, kad judėjime dominuoja karybos sfera, istoriškai ir tradiciškai priskiriama vyrams. Pateikėjų tautybė, religija, išsilavinimas ir amžius skiriasi (žr. 2 lentelę). 92% (84) pateikėjų yra lietuvių tautybės, 3 % (3) – dvigubos tautybės, 5 % (4) – kitų tautybių (rusai, lenkas, ukrainietis).

2 lentelė. Pateikėjų iš Lietuvos tautybė, religija, išsilavinimas ir amžiaus vidurkis

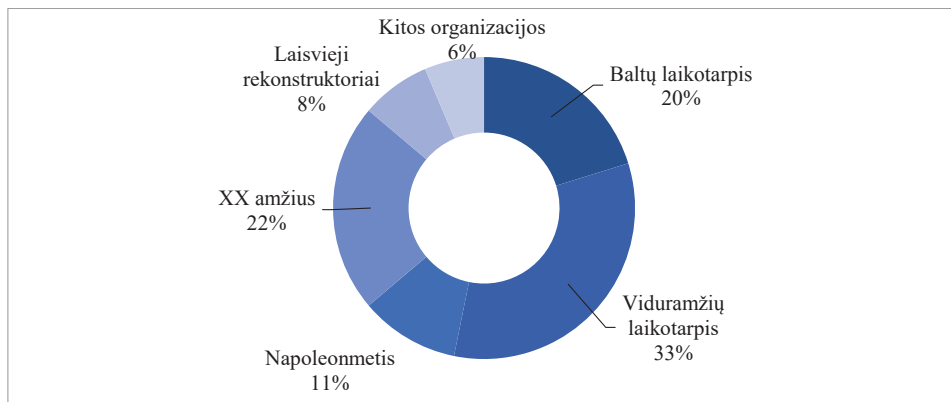
Tautybė	Religija	Išsilavinimas	Amžiaus vidurkis
84 – lietuviai 3 – dvigubos tautybės: 1 – lietuvis-vokietis 1 – lietuvis-jotvingis 1 – lietuvis-totorius ..... 4 – kitos: 2 – rusai 1 – ukrainietis 1 – lenkas	39 – katalikai 4 – stačiatikiai 1 – evangelikas reformatas 21 – senojo lietuvių (baltų) tikėjimo (dar įvardijo kaip pagonybės, prigimtinės religijos) išpažinėjai 11 – agnostikai 1 – musulmonas 2 – nenurodė ..... 6 – kita (neapsisprendęs, laisvamanis, gerbiantis visas religijas, derinantis skirtingas religijas ir kt.)	70 – aukštasis 21 – vidurinis ir vidurinis su profesine kvalifikacija	35,18 m.

Didžioji dalis – 70 (77 %) – pateikėjų įgiję aukštąjį išsilavinimą, o 21 (23 %) – vidurinį ir nebaigtą vidurinį. Pastebėta, kad tarp pateikėjų dominuoja profesijos, susijusios su istorija ir archeologija, nemažą pateikėjų dalį sudaro profesionalūs menininkai (keramikai, juvelyrų), informacinių technologijų specialistai, profesinės karo tarnybos kariai ar kariai savanoriai. Pateikėjų amžiaus vidurkis – 35,18 m., imtis – nuo 17 iki 69 m.

Pateikėjų religinės pažiūros gana skirtingos. Kiek mažiau nei pusė, t. y. 39 (43 %), pateikėjų, nurodė esantys katalikai, tačiau dar mažesnė jų dalis yra praktikuojantys. 4 (4 %) pateikėjai – stačiatikiai, 1 (1 %) – evangelikas reformatas. Kas penktas pateikėjas – 21 (23 %) – nurodė išpažįstantis senąją lietuvių (baltų) religiją, dar vadintą pagonybe, prigimtinę religiją ar senuoju (senovės) tikėjimu. Verta paminėti, kad senąją lietuvių (baltų) religiją išpažįstantys ir (ar) jai prijausiantys pateikėjai paprastai nurodė atkuriantys baltų gyvenamąjį laikotarpį. Dar 11 (12 %) yra netikintys, 6 (7 %) – agnostikai, 2 (2 %) nenurodė religijos, 1 (1 %) pateikėjas – musulmonas, 6 (7 %) buvo priskirti prie išpažįstančių kitą religiją, kadangi pažymėjo esantys neapsisprendę, laisvamaniai, derinantys kelias skirtingas religijas ar kitaip individualiai jas interpretuojantys.

Apklausiant pateikėjus buvo siekiama atsižvelgti į atkuriamą laikotarpį. Daugiausia apklausta viduramžių laikotarpį atkuriančių pateikėjų – 31 (33 %). Gana panašus skaičius yra XX amžių ir baltų laikotarpį atkuriančių pateikėjų – atitinkamai 21 (22 %) ir 19 (20 %). Rekonstruktorių, atkuriančių napoleonmetį, buvo mažiausiai, todėl iš šio laikotarpio pateikėjų

apklausta mažiausiai – 10 (11 %). Kai kurie pateikėjai nurodė atkuriantys ne vieną, o kelis laikotarpius, todėl bendras pateikėjų skaičius išaugo iki 94. Po du laikotarpius atkuria 2 pateikėjai, 3 laikotarpius – 1 pateikėjas. Apklaustieji pateikėjai iš esmės atitinka atkuriamų laikotarpių santykį ir populiarumą Lietuvoje (žr. 1 pav.). Reikia paminėti, kad 7 (8 %) pateikėjai nurodė esantys *laisvieji* rekonstruktoriai. Taip pat buvo įtrauktos kitos organizacijos, sudarančios 6 % (6) visų apklaustųjų. Organizacijos ne visuomet dalyvauja istorinės rekonstrukcijos veikloje tiesiogiai, tačiau savo veikla prie jos prisideda.

1 pav. Pateikėjų pasiskirstymas pagal atkuriamą laikotarpį

2017 m. vasarį–balandį tyrimas buvo vykdytas ir Švedijoje, Stokholme. Tyrimo metu rekonstruktoriams skirtas klausimynas buvo išverstas į anglų kalbą ir šiek tiek adaptuotas prie kultūrinio konteksto (žr. priedą Nr. 4). Naudojant klausimyną, taikant pusiau struktūruoto interviu metodą, apklausta 15 pateikėjų. Klausimynas anglų kalba buvo paskelbtas apklausų platformoje www.manoapklausa.lt ir platinamas per Švedijos rekonstruktorių *Facebook* grupes (pavyzdžiui: „Medeltidsveckan“, „Vi som syr medeltidskläder“). Gautos 24 pateikėjų užpildytos anketos. Iš viso apklausti 39 pateikėjai. Tyrime dalyvavo 17 moterų ir 21 vyras. Vienas pateikėjas nurodė priklausantis „trečiajam“ lyčiai. Didžioji dalis – 79 % (31) – pateikėjų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, kiti – 21 % (8) – vidurinį arba nebaigę vidurinio. Pateikėjų amžiaus vidurkis – 37,12 metų, imtis – nuo 12 iki 53 m. Religinės pateikėjų pažiūros kaip ir Lietuvos atveju yra gana skirtingos, tačiau tarp pateikėjų vyrauja ateizmas – 49 % (19). Triskart mažiau buvo protestantų – 15 % (6), panašiai tiek pagonių – 13 % (5) ir agnostikų – 13 % (5), dar 5 % (2) – budistai, o kito tikėjimo – 5 % (2) (neapsisprendę, derinantys kelias religijas). Švedijoje surinkti duomenys šiame darbe yra naudojami kaip papildoma, istorinės rekonstrukcijos kontekstą iliustruojanti medžiaga.

Gautiems duomenims analizuoti, sisteminti ir vizualizuoti buvo naudoti keli įrankiai. Siekta atskleisti, kaip rekonstruktoriai suvokia savo veiklą. Rekonstrukcijos sampratai tirti naudotas duomenų apdorojimo įrankis *Voyant Tools* (žr. <https://voyant-tools.org/>). Pritaikius jį sudarytas prasminių žodžių debesis (žr. 2 pav.). Istorinės rekonstrukcijos klubų socialinį tinklą atspindinčių duomenų vizualizacijai buvo pasirinktas duomenų apdorojimo įrankis *Onodo* (žr. <https://onodo.org/>). Naudojantis juo sudarytas klubų ir pagrindinių istorinės rekonstrukcijos veikloje dalyvaujančių organizacijų socialinis tinklas (žr. 1 schemą). Pažymėti ir pagrindiniai (kasmetiniai) renginiai, istorinės rekonstrukcijos klubų dalyvavimas juose (žr. 3 schemą). Dar vienas naudotas įrankis – www.mapchart.net. Pritaikius žemėlapių kūrimo įrankį buvo pažymėtos tos valstybės, kuriose dalyvauja Lietuvos istorinės rekonstrukcijos klubai (žr. 4 pav.).

Informacija apie istorinės rekonstrukcijos klubus rinkta ir klubų interneto svetainių ir socialinio tinklo *Facebook* paskyrų. Šių šaltinių naudojimas buvo reikalingas darbo autorės tyrimo metu gautai medžiagai patikslinti ir informacijai papildyti. Nuo 2016 iki 2019 metų stebėta kelių klubų, tokių kaip „Baltų vikingai“, „Jotvos sūnūs“, „Viduramžių pasiuntiniai“, „Kauno pavieto laisvieji šauliai“, „Grenadierius“, „Miško broliai“ ir kt. veikla. Aktualūs klubų įrašai buvo užfiksuoti naudojantis darbo autorės asmenine *Facebook* paskyra. Darbe cituojami tik pavieniai, viešą prieigą turintys klubų įrašai.

Tyrimų apžvalga

Istorinė rekonstrukcija kaip šiuolaikinis socialinis ir kultūrinis reiškiny tapo pastebimu ir vis dažnesniu skirtingų mokslo disciplinų (istorijos, etnologijos, antropologijos, sociologijos, archeologijos) tyrimo objektu. Tyrėjai, bandydami suvokti ir paaiškinti šį reiškinį, taikė įvairius metodus ir skirtingas teorines prieigas, nagrinėjo įvairius jo aspektus. Be to, istorinė rekonstrukcija nagrinėta kaip tyrimo metodas (Morrison 2019). Didelę reikšmę tyrimų rezultatams darė ne tik socialinis ir kultūrinis, bet ir istorinis bei geopolitinis kontekstai, todėl toliau darbe apžvelgiami svarbiausi užsienio autorių darbai ir pateikiamos jų įžvalgos, o tuomet aptariami Lietuvoje atlikti tyrimai. Istorinės rekonstrukcijos reiškiniu užsienio mokslininkai ėmė daugiau domėtis XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Jay Anders (1984, 1985) buvo pirmasis gyvosios istorijos terminą vartojęs autorius, apie šį reiškinį kalbėjęs kaip apie Šiaurės Ameriką ir Europą apimančią judėjimą. Jo tyrimuose gyvosios istorijos reiškiny atskleidžiamas muziejų kontekste. Kiti mokslininkai, atsižvelgdami į šio reiškinio globalumą, taip pat vis dažniau kalba apie judėjimą, besitęsiantį jau tris–keturis dešimtmečius (Bekus 2010, p. 253; Terpstra 2013, p. 222; Baraniecka-Olszewska 2016, p. 118–135, Pawleta 2018).

Stephane Gapps (2002, 2009) savo darbuose analizavo istorinės rekonstrukcijos fenomeno raidą nuo XIX a. pab. iki XX a. pab. Autorius nagrinėjo ankstyvąsias istorinės

rekonstrukcijos apraiškas, jas siejo su istorinės tematikos paradais ir įvairiais istorinių įvykių minėjimais. S. Gapps (2002) darbe buvo nubrėžta skirtis tarp modernios ir postmodernios istorinės rekonstrukcijos. Postmodernios istorinės rekonstrukcijos pradžia autorius laiko 1961 m. vykusį Amerikos pilietinio karo šimtmečio minėjimą. Būtent tada žmonės tapo aktyviais istorijos reprezentacijos dalyviais, o ne kaip būta iki tol – pasyviais jos stebėtojais. Ši kaita autoriaus plačiai iliustruojama Australijos pavyzdžiu (Gapps 2002).

Istorinės rekonstrukcijos reiškinių kilmę ir pagrindinius jo bruožus savo darbuose nagrinėjo ir Vanessa Agnew (2004, 2007). Pasak autorės, šis kultūrinis reiškinys, tapęs visuotiniu, dažnai balansuojantis tarp realios ir įsivaizduojamos praeities, pirmiausia susijęs su individualizmu (Agnew 2004, p. 327). Autorė ne tik aptarė šio reiškinių kilmę, bet ir nubrėžė pagrindinius jo bruožus.

Dawid Kobiałka (2013), archeologas ir kultūros antropologas, nagrinėjo šiuolaikinių vikingų gyvenseną archeologiniame Foteviken muziejuje (*Foteviken Museum*) Švedijoje, pabrėždamas materialios kultūros ir jos kaip mediatoriaus tarp šiuolaikinės ir praeities kultūros svarbą. Minėto autoriaus tyrimas buvo grindžiamas dalyvaujamojo stebėjimo empiriniais duomenimis, surinktais Lenkijoje, Švedijoje, Danijoje ir Didžiojoje Britanijoje. D. Kobiałka materialiąją istorijos rekonstruktorių kultūrą įvardija kaip verslo, kartais ir kičo dalį, skirtą turistams, tačiau ne mažiau reikalingą patiems rekonstruktoriams (Kobiałka 2013). Materiališkumas – vienas pagrindinių rekonstruktorių tapatybės matmenų. Materiališkumas yra siejamas su autentiškumu. Stephanie K. Decker (2009) analizavo istorijos rekonstruktorių grupes, jų ideologiją ir galimas variacijas, aptarė autentiškumo kategorijos naudojimą, kuri yra viena svarbiausių sąlygų siekiant pateikti kiek įmanoma tikresnę praeities vaizdą. Stephen Gapps (2009) savo straipsnyje taip pat nagrinėjo autentiškumo kategoriją rekonstruktorių veikloje, visa tai laikydamas visuomenei priimtina nostalgijos forma, reikalinga bendrai istorinei atminčiai priminti. Tikėtina, kad tokia autentiškumo samprata yra artima ir Lietuvos rekonstruktoriams. Be jau minėtų autorių, autentiškumo svarbą ir sampratą pateikė Anne Brædder (Brædder et al. 2017) ir Gregory Hall (2016).

Istorijos rekonstruktorių mėgstami ir itin dažnai naudojami naratyvai. Richard Handler ir Wiliam Saxton (Handler ir Saxton 1988), nagrinėdami gyvosios istorijos fenomeną postmodernios visuomenės sąlygomis, kelia autentiškumo ir naratyvų aktualumo klausimus. Minėtų autorių straipsnyje susiduriama su skirtingai pateiktomis istorijos interpretacijomis, skiriamu dėmesiu smulkmenoms ir naujai įkūnytiems istoriniams personažams priskiriamais naujais identitetais. Autoriai siekia atsakyti į klausimą, ar troškimas būti kažkur kitur ir kažkuo kitu gali būti modernaus individualizmo, prilyginamo egoizmui, pasekmė (Handler ir Saxton

1988). Istorinės rekonstrukcijos reiškinių per naratyvus taip pat tyrinėjo Nelle Ooster (2012), Micula Maja (2015), Katherine Johson (2015) ir kt.

Straipsnių rinkinys „Historical Reenactment: From Realism to the Affective Turn“ yra vienas iš svarbiausių darbų, kuriame siekta pateikti tarpdisciplininį reiškinių apibrėžimą. Rinktinėje kelti filosofiniai, istoriniai, antropologiniai teorinio ir praktinio pobūdžio klausimai (McCalman 2010).

Mokslinkai diskutavo ir apie tai, ar istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalyviai yra subkultūra. Šiuo požiūriu rekonstruktorius analizavo rusų mokslininkė Daria Radchenko (2006). Minėta autorė Rusijos rekonstruktorių klubus aprašo kaip savitą subkultūrą, nagrinėja jos tapatybę, taisykles ir hierarchinę struktūrą. Rekonstruktorius, kaip subkultūrą savo knygoje „War Games: Inside the World of 20th-Century War Reenactors“ (liet. „Karo žaidimai: XX a. karo rekonstruktorių vidiniame pasaulyje“) nagrinėja Jenny Thompson (2004). Kadangi šios disertacijos tikslas yra ne konkrečios grupės, o įvairiapusio visuomenės reiškinių tyrimas, subkultūrinės grupės analizė ir metodika nėra taikoma.

Lietuvos mokslininkus istorinės rekonstrukcijos reiškinys pradėjo dominti palyginti neseniai, nors žiniasklaidoje vis pasirodo straipsnių ir interviu, skirtų šiai temai. Tyrimų pradžia susijusi su vieno pirmųjų rekonstruktorių klubo „Vilkatlakai“ nario Tomo Sutkaičio (2010) retrospektyvine ne tik paties klubo, bet ir apskritai rekonstrukcijos fenomeno analize. Šis autorius išskiria grupės kultūrinio identiteto ypatumus, paaiškina vidinę grupės struktūrą, apibrėžia materialinės ir dvasinės kultūros vietą ir veiklos lauką. Daugiausia rekonstrukcijos Lietuvoje temą yra nagrinėjusi etnologė Agnė Kalėdienė (2013, 2018a). Autorė straipsnyje tyrinėjo rekonstruktorių grupes ieškodama jų tapatumo ištakų posovietiniame laikotarpyje. Tačiau kur kas didesnės apimties tyrimą autorė pateikė savo disertacijoje „Naujųjų baltų“ subkultūrinio lauko atsiradimas ir raida“. Istorinės rekonstrukcijos klubus autorė tyrė subkultūrinių grupių raiškos ir jų identiteto kontekste (Kalėdienė 2018b). A. Kalėdienė taikydama dinaminių sistemų prieigos metodą, analizavo atliktus stebėjimus ir interviu su klubo „Vilkatlakai“ nariais. Autorė išskyrė pagrindinius šią grupę vienijančius veiksnius: domėjimasis istorija, nacionalizmas ir pagoniška religija. Tačiau šie bruožai yra būdingi ne visoms rekonstruktorių grupėms, bet tik toms, kurios atkuria baltiškąją, ikikrikščionišką kultūrą. Senosios religijos išpažinėjus Lietuvos religinę bendruomenę „Romuva“ autorė taip pat priskiria prie istorinės rekonstrukcijos. Atsižvelgusi į tai, kad senosios religijos išpažinėjai didžiausią dėmesį skiria dvasinei veiklai, o materialinės kultūros artefaktų atkūrimas jiems nėra toks svarbus, šio darbo autorė jų neaptaria ir istorijos rekonstruktoriais nelaiko.

Apie istorinę rekonstrukciją kalbama ir bendrame neopagonybės judėjimo posovietinėje Lietuvoje kontekste. Vienas tokių autorių – Renatas Delis (2006), kuris „Vilkatlakus“, vieną

seniausių rekonstruktorių klubų Lietuvoje, laiko neopagoniško judėjimo dalimi. Jo straipsnyje išryškinama tarp autentiškumo ir neautentiškumo tvyranti įtampa, kurios centre – archeologinis kostiumas. Vieną iš paskutiniųjų tyrimų, skirtų istorinės rekonstrukcijos temai analizuoti, atliko Eglė Kukytė (2019). Ji magistro baigiamajame darbe tyrinėjo muziejaus veiklos ir istorinės rekonstrukcijos santykį, išryškindama edukacinį rekonstrukcijos aspektą. Tyrimas buvo atliktas analizuojant Kauno atvejį. Pastaraisiais metais savo tyrimus paskelbė ir šio darbo autorė (Dusevičiūtė-Neimontienė 2019, 2020).

Taigi, Lietuvoje ši tema vis dar gana menkai tyrinėta. Pasigendama išsamesnio ir nuoseklesnio istorinės rekonstrukcijos judėjimo, atskirų istorinės rekonstrukcijos klubų ir jų poveikio šiuolaikinei visuomenei tyrimų.

Teorinės prieigos. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas – įvairiapusis ir daugiasluoksnis reiškiny, todėl nėra vienos teorijos, paaiškinančios šio reiškinio ypatumus. Jay Anderson (1984) skiria tris istorinės simuliacijos tipus, susijusius su muziejais, archeologija ir rekonstrukcija. Šiame darbe siekiama paaiškinti tik vieną iš minėtų istorinės simuliacijos tipų – rekonstrukciją.

Globalizacija yra platus kontekstas, kuriame matomas tyrinėjamas istorinės rekonstrukcijos reiškiny. Globalizacijos studijų pradžia yra XX a. 10 dešimtmetis. Šiose studijose pabrėžiama tai, kad beprecedenčiai žmonių migracijos, prekių, informacijos srautai dėl savo masto sukelia nenusipėjamas lokalias pasekmes (Čiubrinkas, 2007, p. 190). Dėl to, kaip aiškina švedų antropologas Ulf Hannerz (1992), visuomenėje vyksta kultūrinė hibridizacija ir fragmentacija. Jo pastebėjimu, šiuolaikiniame pasaulyje vyrauja kultūrinių prasmų persipynimai, o globalizacijos terminas žymi pirmiausia lokalinį komponentą. Taigi istorinė rekonstrukcija yra globalus reiškiny, tačiau jos turinys pirmiausia yra lokalus. Dideli informacijos srautai – XXI a. dabarties kasdienybė. Informacijos ir žinių kaita taip pat yra vienas iš svarbių istorinės rekonstrukcijos reiškinį, jo judėjimo kryptis paaiškinančių veiksnių. P. Berger ir T. Luckman (1999) darbe „Socialinės tikrovės konstravimas“ teigia, kad žiniasklaida aktyviai konstruoja socialinę tikrovę, o vartotojai perima jos kuriamas reikšmes. Ši teorija pabrėžia kultūros ir jos konteksto, kuriame pateikta informacija daro įtaką socialiniams procesams, reikšmę. Socialinio konstruktyvizmo atstovai teigia, kad žinios yra bendradarbiavimo, vykstančio sociokultūriniame kontekste, rezultatas. Mokymasis vyksta kaip socialinė ir kultūrinė sistema, kurioje daugelis besimokančiųjų gali bendrauti kurdami kolektyvinę veiklą (Berger, Luckman 1999, p. 24).

Istorinės rekonstrukcijos reiškinį tyrinėjantys užsienio mokslininkai paprastai taiko vieną svarbiausių Jean Baudrillard, prancūzų filosofo ir kultūrologo, teorinių įžvalgų, susijusių su simuliakrais ir simuliacija (Baudrillard 2009). J. Baudrillard simuliacija įvardija pasaulyje vykstančių procesų imitavimą, pasireiškiantį suvaidintais įvykiais ar tų įvykių rezultatais. Simuliakrai sudaro prielaidą kalbėti apie, teoretiko žodžiais, hipertikrovės egzistavimą

(Baudrillard 2009, p. 7). Ši hipertikrovė gali būti suvokiama kaip analoginis pasaulis, kuriame veikia atitinkamos elgesio, aprangos ir kitos taisyklės. Tai galėtų suponuoti mintį apie tai, kad istorinės rekonstrukcijos judėjimas, kuris iš esmės yra postmodernizmo produktas, tėra vienas iš daugelio simuliacijų. Galima daryti prielaidą, kad istorinė rekonstrukcija yra atskiras, pagal savitas taisykles veikiantis pasaulis, kurio svarbiausias konstrukcinis elementas – materialių objektų kopijos, apipintos kiek romantizuotais, idealizuotais tautos, etnos ar valstybės aukso amžius menančiais mitais. Žvelgiant iš tokios pozicijos, visos rekonstruktorių gaminamos ir naudojamos kopijos, kuriami tarpusavio santykiai ir šio reiškinio kontekste susiformavusi tapatybė tėra tikrovės iliuzija.

Siekiant paaiškinti reiškinį, neišvengiamai priartėjama prie tapatumo klausimo. Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedijoje teigiama, kad tapatybė – „žmonių išskirtinumas, kitoniškumas ir panašumas į kitus“ (LEAE 2011, p. 389). Pasibaigus nesąmoningam kultūros priėmimui, individas pats, vedinas savo asmeninių ar grupinių interesų, įsilieja į kultūrą ir pasirenka vienokią ar kitokią sritį jam priimtiniu būdu. Siekiant paaiškinti reiškinį, tapatybės diskursas siaurinamas nuo grupinio (klubo) iki individualaus. Akcentuojami tik tie tapatybės aspektai, kurie veikia rekonstruktorius įsikūnijant į istorinį „aš“, personažą ar istorinę asmenybę. Simuliuota istorinė aplinka veikdama rekonstruktorių savimonę leidžia kalbėti apie simuliuotą tapatybės būseną. Simuliuota tapatybė, nulemta trumpalaikės afekto būsenos, yra trumpalaikė. Simuliuota tapatybė galėtų būti tai, ką Marcus Banks vadina situacine tapatybe (Banks 1996).

Anot teoretiko Manuel Castells, daug ką lemia ne tik istorija ir geografiija, bet ir kultūrinė saviidentifikacija, galinti vykti „specifinių tapatumo kūrimo projektų pagrindu“ (Castells 2009, p. 117). Tokiu specifiniu tapatumo kūrimo projektu būtų galima laikyti istorinės rekonstrukcijos judėjimą ir jo dalyvius. Per rekonstrukcijos judėjimą kuriamas ir modeliuojamas kultūrinis tapatumas yra laikomas alternatyviu. Tai rodo, kad jis kur kas labiau nutolęs nuo dominuojančio populiariosios kultūros atstovams būdingo tapatumo. Thomas Hylland Eriksen teigia, kad individai gali turėti daug galimų tapatybių (Eriksen 2002, p. 43). Šiame darbe nagrinėjama toji rekonstruktorių tapatybės dalis, kuri apibrėžia savęs kaip individualaus rekonstruktoriaus suvokimą ir (ar) šios bendruomenės (klubo) dalies suvokimą.

Šiuolaikinė istorinė rekonstrukcija yra tarsi atskiras simuliuotas, trimačių garsų ir vaizdų „pasaulis“ realiaame pasaulyje. Remiantis J. Baudrillard (2009), M. Banks (1996) ir Hannerz (1992) įžvalgomis, siekiama paaiškinti istorinės rekonstrukcijos fenomeną.

1. ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMO RAIDA IR KLASIFIKACIJA

Pirmojoje darbo dalyje pateikiamas istorinės rekonstrukcijos formavimasis, sklaida pasaulyje ir Lietuvoje, įvardijami pagrindiniai klubai, organizacijos ir asmenys, reikšmingai prisidėję prie reiškinių raidos. Taip pat aptariamas istorinis ir politinis fonas, kuriame reiškinys vystėsi ir kito. Kadangi istorinė rekonstrukcija Lietuvoje dar neturi gilių tradicijų, kyla neaiškumų ir dėl tokių sąvokų, kaip gyvoji istorija, rekonstruktorius ir klubas, vartojimo. Minėtos sąvokos bus nagrinėjamos šiame darbo skyriuje.

Toliau pateikiama rekonstruktorių klubų, veikiančių Lietuvoje, chronologinė (pagal atkuriamą laikotarpį) ir tipologinė (pagal veiklos pobūdį) klasifikacija. Remiantis chronologiniu klubų skirstymu, atskirai aptariami keturi pagrindiniai atkuriami laikotarpiai: baltų, viduramžių, napoleonmetis ir XX amžius. Įsiliejimas į klubą, klubų vidinė struktūra, taisyklės, šaltiniai, kuriais remiamasi rekonstruojant, leidžia susidaryti kiekvieno iš minėtų laikotarpių vaizdinį.

Klubų ir organizacijų kaita ilgainiui lėmė tiek vidinius klubų tarpusavio ryšius, tiek ir paties reiškinių raidos procesus. Atsižvelgiant į šio tyrimo metu surinktus duomenis, pateikiamas klubų socialinis tinklas. Nors klubų skaičius, jų kryptis ir atkuriamos temos kinta, paskutinėje šio skyriaus dalyje analizuojami svarbiausi ir charakteringiausi klubų naudojami simboliai (logotipai, ženklai, herbai, vėliavos, antsiuvai).

1.1. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas pasaulyje

Noras atpasakoti, vizualiai atkurti praeities įvykius ir jų detales žinomas jau nuo antikos laikų, kai svarbiomis mūšių pergalėms pažymėti buvo rengiami specialūs istorinius įvykius iliustruojantys vaidinimai. Istorijos įvykių atkartojimas buvo tęsiamas ir vėlyvesniais laikotarpiais. Viduramžiais Europoje itin populiarūs buvo vaidinimai pagal biblinius siužetus. Renesanso epochoje vaidyba dar labiau išsikristalizavo į teatro žanrą. Formuojantis tautinėms valstybėms, istorinių įvykių minėjimai ir jiems skirti vaidinimai ilgainiui tapo forma, kuria visuomenei primenama valstybės, tautos atmintis, taip pat stiprinamas tautiškumas ir pasididžiavimas savo valstybe. Tačiau ne kiekvienas istorinis vaidinimas yra istorinės rekonstrukcijos objektas.

Būtų sunku tiksliai įvardyti priežastis ir veiksnius, lėmusius istorinės rekonstrukcijos reiškinių atsiradimą. Per paskutinį šimtmetį pasaulyje įvyko itin daug reikšmingų pokyčių, lėmusių istorinės rekonstrukcijos judėjimo formavimąsi ir sklaidą. Kaip savo disertacijoje nurodo S. Gapps (2002), šis judėjimas neatsirado staiga. Reiškinių užuomazgos susijusios su XIX a.

vykusiais kariniais paradais ir scenų, vaizduojamų istoriniuose paveiksluose, atkartojimu. S. Gapps pažymi, kad didelę reikšmę istorinei rekonstrukcijai turėjo muziejų po atviru dangumi (angl. *open-air museums*) atsiradimas. Muziejų reikšmę istorinės rekonstrukcijos judėjimui pabrėžia ir D. Kobiałka (2013, p. 142), nurodydamas, kad per pastaruosius kelis dešimtmečius jie itin išpopuliarėjo visoje Europoje. Įkurti muziejai po atviru dangumi stengėsi sudominti kuo daugiau visuomenės, todėl turimus eksponatus ėmė pristatinti iliustruodami gyvomis praeities gyvenamos ir buities detalėmis. Muziejuose pradėtos kurti erdvės, kuriose galima stebėti ir išbandyti senovišką audimo techniką, rašymą plunksna ar kitas praeityje naudotas technikas, amatus ir gyvenimą. Tačiau „gyvaisiais eksponatais“ paprastai tapdavo patys muziejininkai, savanoriai, o vėliau įsijungė ir rekonstruktoriai. Vis dėlto esminiu lūžiu S. Gapps (2002) laiko šimtųjų metinių 1961 m. JAV pilietinio karo minėjimą, kurio pagrindiniai dalyviai buvo to laikotarpio drabužiais persirengę asmenys, įvardyti rekonstruktoriais. Roy Turner (1990, p. 123) istorinės rekonstrukcijos atskaitos tašku laiko 1950 metus ir sieja su JAV pilietinio karo minėjimu. Dėl vis augančio populiariosios kultūros susidomėjimo tokiu istorijos atvaizdavimu buvo išplėstas iki tol buvęs gana siauras jos temų ir istorinių asmenybių sąrašas (Gapps 2002, p. 39).

Svarbu paminėti dar keletą veiksnių, svarbių istorinės rekonstrukcijos populiarumui ir tolesnei jos raidai. Šiuolaikinės medijos (filmai, serialai) ir organizacijos, susijusios su istorijos atkūrimu taip pat yra svarbus veiksnys. Kalbėdamas apie šiuolaikines medijas S. Gapps (2002, p. 8) nurodo du daugiaseriјinius filmus, turėjusius įtakos reiškinių populiarumui: „Surviving the Iron Age“ (liet. „Išgyvenimas geležies amžiuje“) ir „1900 House“ (liet. „1900 namai“). Pirmasis serialas prilygo eksperimentui, kuriuo norėta išmėginti gyvenimo sąlygas geležies amžiuje.¹ Jis buvo dar 1978 m. filmuoto serialo „Living in the Past“² (liet. „Gyventi praeityje“) tęsinys. Antrajame BBC seriale buvo atliekamas eksperimentas siekiant patikrinti, kaip šiuolaikiška šeima susidors su gyvenimu 1900 m. name³ (*1900 House* [serialo siužetai]). V. Agnew (2004, p. 328) taip pat mini, kad įvairūs realybės proveržiai, tokie kaip „MTV’s Real World“ (liet. „MTV realusis pasaulis“), istoriniai ir kelionių filmai, pavyzdžiui, „The Ship“ (2001) (liet. „Laivas“), tapo istorinės rekonstrukcijos judėjimą paskatinusia pradžia. Alexandr Cook (2004, p. 487–496) savo

¹ „Surviving the Iron Age“ (2001 m.) serialo dalyviai (17 savanorių) gyveno geležies amžiaus Castell Henllys gyvenvietėje ir atliko įvairius buities darbus, gamino maistą, kūrė ugnį, prižiūrėjo naminius gyvulius ir pan. Buvo įtraukti kai kurie pagoniškos keltų religijos elementai (pavyzdžiui, keltų Helovino šventimas). Žr.: <<https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1370389/Reality-TV-goes-back-to-the-Iron-Age.html>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].

² „Living in the Past“ (1978 m.) serialas prasideda geležies amžiaus istorinės Castell Henllys gyvenvietės atkūrimu, naudojant tik to laikotarpio įrankius. Gyvenvietė buvo atkurta remiantis archeologine medžiaga ir statoma netoli buvusios geležies amžiaus gyvenvietės vietos. Serialo siužetą galima pamatyti čia: <<https://www.youtube.com/watch?v=2e7ZLWz3UMw>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].

³ „1900 House“ (1999 m.) serialo herojai tapusi šeima tris mėnesius gyveno Viktorijos laikų name. Šeima turėjo rengtis atitinkamo laikotarpio drabužiais ir užsiimti veiklomis (pavyzdžiui, šampūno gamyba), kuriomis užsiimdavo tuo laikotarpiu gyvenantys žmonės. Serialas buvo rodomas ir Didžiojoje Britanijoje, ir JAV. Jo siužetą galima rasti čia: <<https://www.channel4.com/programmes/the-1900-house>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].

straipsnyje detaliau aptaria ir analizuoja patirtis, įgytas dalyvaujant istorinėje „The Ship“ ekspedicijoje. Autorius nurodo, kad taikant eksperimentus, mokslininkai gali geriau pažinti praeityje naudotus daiktus bei patikrinti teorines žinias. A. Cook (2004, p. 487) tokio pobūdžio istorijos pažinimą per eksperimentus vadina tiriamąja rekonstrukcija ir laiko svarbiu istorijos tyrimo metodu. Taigi eksperimentas gali būti jungiamoji grandis tarp praeities ir dabarties (Johnson 2015, p. 194).

Galima pridurti, kad šiuo metu visame pasaulyje populiarūs serialai: „Game of Thrones“ (liet. „Sostų karai“), pradėtas rodyti nuo 2011 m., ir „Vikings“ (liet. „Vikingai“), rodomas nuo 2013 m., taip pat įkvepia įsitraukti į istorinės rekonstrukcijos judėjimą. Vis dėlto, analizuojant detaliau, paaiškėja, kad pastarasis serialas ilgamečių rekonstruktorių, ypač vikingų laikotarpį atkuriančių švedų rekonstruktorių, yra stipriai kritikuojamas dėl istorinio tikslumo nesilaikymo. Atskirose valstybėse susidomėjimą istorine rekonstrukcija skatino su nacionaline ir regionine šalies istorija susiję kino filmai. Pavyzdžiui, buvo pastatyta daug filmų apie prancūzų heroję Žaną d'Ark („The Passion of Joan of Arc“ (1928), „The Messenger: The Story of Joan of Arc“ (1999), „Joan of Arc“ (2019), kurio epicentre atsiduria Žanos d'Ark, prancūzų tautos didvyrės, žygdarbiai. Kitas pavyzdys – norvegų filmas „The Last King“ (2015) (liet. „Paskutinis karalius“), kuriame pasakojama apie XIII a. Norvegijoje vykusį pilietinį karą.

Kaip galima pastebėti, visuose šiuose dokumentiniuose filmuose, serialuose ir realybės šou, dėmesys sutelkiamas į šiuolaikinio žmogaus patirtis ir išgyvenimus simuliuotoje praeityje. Sunku pasakyti, ar filmai daro įtaką istorinės rekonstrukcijos judėjimo populiarumui, ar didėjantis visuomenės poreikis domėtis savo krašto istorija skatina naujų istorinių filmų kūrimą. Tačiau istorinės rekonstrukcijos judėjimo aktyvumas rodo, kad istorijos tema išlieka patraukli ir atitinkanti postmodernaus žmogaus poreikius.

Istorinės rekonstrukcijos sklaidai nemažai įtakos turėjo ir konkrečios organizacijos, tokios kaip SCA (angl. *Society for Creative Anachronism*, liet. Kūrybinio anachronizmo bendruomenė) ir LARPG (angl. *Live Action Role Playing Game*, liet. „Gyvųjų vaidmenų žaidimas“). Pastarosios pradžia siekia XX a. antrąją pusę⁴. Gyvųjų vaidmenų žaidimuose dalyvaujantys asmenys, vadinamieji *larperiai* (angl. *larpers*), atkuria maginės fantazijos žanro įkvėptus personažus, tokius kaip elfai, fėjos, troliai ir pan. *Larperiai* atlieka savo vaidmenis pagal iš anksto sudertą scenarijų. Žiūrovai į šį personažų ir surežisuotų situacijų atkūrimą neįtraukiami. Kita iš aukščiau paminėtų tarptautinių organizacijų – SCA – įkūrimas taip pat turėjo didelės įtakos istorinės rekonstrukcijos judėjimui. Jos veikla daugiausia buvo ir tebėra orientuota į viduramžių Europos (iki XVII a.) istorijos atkūrimą ir populiarinimą. SCA buvo įkurta JAV, o

---

⁴ Daugiau informacijos apie šią veiklą galima rasti Laycoc, P. Joseph. *Dangerous Games: What the moral Panic over Role-Playing Games Says about Game, Religion and Imagined Worlds*. University of California Press, 2015.

nuo XX a. 8–9-ojo dešimtmečio išgarsėjo daugelyje Vakarų ir Šiaurės Europos valstybių⁵. Kaip rodo Didžiosios Britanijos, Švedijos pavyzdžiai, minėtos organizacijos buvo daugelio klubų, susiformavusių per pastaruosius kelis dešimtmečius, atspirties taškas ir veiklos pradžia. Kai kuriems SCA ir LARPG veikloje dalyvaujantiems asmenims kilo poreikis domėtis istorija giliau, tiksliau ir išsamiau, dėl to vietoje įsivaizduojamų personažų ir mistifikuotų laikotarpių buvo imtasi atkurti istoriniais šaltiniais paremtus personažus ir įvykius.

Nuo XX a. 7–8-ojo dešimtmečių pavienės ir individualios istorinė rekonstrukcija grįstos iniciatyvos ėmė jungtis į įvairius klubus, kurie konkrečiai apibrėždavo laikotarpį ir atkuriamą objektą. Klubai tapo pagrindinėmis rekonstruktorius buriančiomis organizacijomis. Pradėta vis aktyviau dalyvauti istoriniuose renginiuose bei imtis jų organizacijos. Istorijos festivaliai, šventės, istorinių įvykių minėjimai, eksperimentinės archeologijos projektai tapo savotiškomis nišomis, kuriose buvo galima išvysti platesnį atkurtos istorijos vaizdą. Ėmė rasti ir atitinkamo laikotarpio klubus vienijančios asociacijos, pavyzdžiui, *The Waterloo Association* (liet. Vaterlo asociacija)⁶, *Living History Association* (liet. Gyvosios istorijos asociacija) ir kt. Asociacijų įsteigimas bei jų veikla ir toliau prisideda prie istorinės rekonstrukcijos populiarinimo. Be to, asociacijos yra vienos svarbiausių didelių masinius renginius organizuojančių ir koordinuojančių įstaigų. Nepaisant jų reikšmės, pagrindine istorinės rekonstrukcijos veiklą palaikančiu epicentru išlieka klubai, kurių skaičius ir įvairovė visame pasaulyje yra sunkiai apibrėžiami ir išmatuojami. Pavyzdžiui, 2008 m. skelbtame Janet Coles ir Paul Armstrong straipsnyje buvo nurodyta, kad Didžiojoje Britanijoje tokių priskaičiuojama daugiau nei keturi šimtai. 1968 m. Didžiojoje Britanijoje įkurta „The Sealed Knot“ yra bene geriausiai žinoma visoje Europoje ir vienija 6500 narių (Coles ir Armstrong 2008, p. 3).

1.2. Istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje

Moderniosios Lietuvos formavimosi laikotarpiu istorija laikyta vienu iš svarbiausių tautą konsoliduojančių veiksnių. Kaip vieną pirmųjų bandymų atkurti svarbų istorinį įvykį galima išskirti Žalgirio mūšiui skirtą vaidinimą. Jis buvo įkvėptas Vydūno (1910) straipsnio „Didysis mūšis“, skirto 500-osioms įvykio metinėms paminėti. Kaip nurodo istorikas Vacys Bagdonavičius (2001), „po dešimties dienų (1910 m. liepos 24 d.) Tilžėje, Jokūbynės parke, jo [Vydūno] vadovaujama Tilžės lietuvių giedotojų draugija suvaidino šiai progai parašytą triveiksmę misteriją „Mūsų laimėjimas“. Vaidinimas pakartotas tų pačių metų rugsėjo 18 d. Klaipėdoje“

---

⁵ Remiantis jų oficialioje svetainėje paskelbtais duomenimis, dabartinis pasaulis yra padalytas į 20 karalysčių. Šiuo metu organizacija vienija 30 000 narių visame pasaulyje. SCA oficiali interneto svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.sca.org/>>. [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 9 d.].

⁶ *Recollections* 2019. Istorinės rekonstrukcijos asociacijų ir bendruomenių sąrašas. Prieiga per internetą: <<https://recollections.biz/blog/top-historical-reenactment-societies/>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].

(Bagdonavičius 2001, p. 19). Žinoma, vėlesniais metais būta ir kitų vaidinimų istorine tematika, tačiau pavadinti juos istorine rekonstrukcija nebūtų tikslu.

1985 m. Michailui Gorbačiovui tapus Sovietų Sąjungos lyderiu, politinis klimatas pasikeitė. Visoje Sovietų Sąjungoje, kurios sudėtinė dalis buvo ir tuometinė Lietuva, ėmė vyrauti *perestroikos* (persitvarkymo) nuotaikos, vėliau palietusios ir kultūros sferą. Pirmos istorinės rekonstrukcijos apraiškos Lietuvoje yra susijusios su senosios muzikos ir šokių ansamblio „Banchetto Musicale“ įkūrimu 1986 m. Tai buvo pirmasis kolektyvas Lietuvoje, turėjęs tikslą atkurti LDK ir kitų Vakarų Europos kraštų Renesanso laikotarpį ir tokiu būdu skleisti autentišką senųjų amžių dvasią. Vis dėlto šis kolektyvas buvo labiau orientuotas į tikslų muzikos atlikimą ir šokių pasirodymus nei į istorinių detalių tikslumą. Nors ir iki tol Lietuvoje veikė daugybė įvairių klubų ir organizacijų, tačiau tautos atgimimo priešaušriu susiklostė palankios sąlygos burtis į tokias organizacijas, kurios buvo susijusios su nepriklausomos Lietuvos istorija ir tradicijomis, stiprinusiomis lietuviškąjį tapatumą. Tokio pobūdžio klubų formavimąsi dar labiau skatino tuometiniai Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio kūrimosi ir veiklos procesai. Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose posovietinėse šalyse, pavyzdžiui, Lenkijoje, istorinės rekonstrukcijos pradžia siejama su Sovietų Sąjungos griūtimi (Olechnicki ir Szlendak 2020, p. 4).

Tikrosios istorinės rekonstrukcijos pradžia galima laikyti 1989 m. įkurtą Kauno karo istorijos klubą (toliau – KIK) (VDU ER 2677, interviu Nr. 30), kurio pagrindinė įsteigimo priežastis – sąmoningas siekis istoriją ir istorinį kostiumą atkurti kiek įmanoma tiksliau, t. y. remiantis istoriniais šaltiniais ir ikonografinė medžiaga. Šio klubo pradininkas ir ilgametis vadovas – Arvydas Pociūnas. Pirminis klubo siekis buvo reprezentuoti karinę istorinę jungtį tarp naujai atgimusios Lietuvos ir LDK laikų valstybės. 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę klubo veikla pasikeitė, nes didelė dalis buvusių klubo narių pradėjo darbus besikuriančiose valstybinėse institucijose, ypač krašto apsaugos. Tęsiant pradėtą veiklą, toliau buvo gilintasi į istorijos subtilybes, tapusias kiekvieno klubo nario pareiga ir reikšmingu indėliu į Lietuvos istorijos pažinimą. KIK nariai ruošdavo paskaitas apie istorinį laikotarpio kontekstą, aprangos detales, ginkluotę ir jas pristatydavo vieni kitiems. Galima atkreipti dėmesį į tai, kad kaimynėje Baltarusijoje šie istorinės rekonstrukcijos reiškinio formavimosi procesai vyko panašiu metu 1992–1993 m. Baltarusijos identitetą tyrinėjusi Nelly Bekus (2010, p. 253) istorijos atkūrimo reiškinį apibrėžia kaip judėjimą, kurio ištakomis laiko neformalias jaunimo organizacijas, tapusias judėjimo pagrindu.

Algimantas Daugirdas, vienas KIK senbuvų, minėjo, kad 1992 m. klubo iniciatyva buvo organizuotas pirmasis oficialus istorinės rekonstrukcijos renginys, skirtas 1812 m. įvykiams Kaune paminėti, – Napoleono armijos persikėlimas ties Jiesios piliakalniu, vadinamu ir Napoleono kalnu (VDU ER 2677, interviu Nr. 26). Pasinaudojus asmeniniais kontaktais ir

užsienyje matytais tokių renginių pavyzdžiais, į Kauną buvo pakviesti Napoleono armiją rekonstruojantys klubai iš Latvijos ir Rusijos. Užsienio rekonstruktoriai, simuliuodami istorinę situaciją, inscenizavo prancūzų kariuomenės persikėlimą valtimis per Nemuną. Bendrai renginyje dalyvavo apie 50 rekonstruktorių. Tuo metu KIK buvo renginio organizatoriai, o ne dalyviai, nes dar neturėjo istorinių kostiumų (uniformų) – vieno svarbiausių istorinės rekonstrukcijos elementų. Iki tol nebuvo apibrėžtas ir pats klubo atkuriamas laikotarpis. Galiausiai 1994 m. KIK veikla buvo sutelkta į XVIII a. pabaigą, t. y. į paskutinį LDK gyvavimo laikotarpį, trukusį iki 1791 m. Be jau minėto renginio, 1996 m. Kaune organizuota Žalgirio mūšio inscenizacija, o 1997 m. birželio 21 d. Kauno santakoje pirmą kartą įvyko Deltuvos mūšio rekonstrukcija (VDU ER 2677, interviu Nr. 26).

Atkūrus nepriklausomybę dar buvo jaučiamas XX a. 7-ajame dešimtmetyje prasidėjusio folklorinio judėjimo tautinės nuotaikos. Tautos šaknų buvo ieškoma istorijoje, kultūroje ir kalboje. Imta domėtis baltiška kilme. Šių nuotaikų ir įkvėpimo vedina ėmė kurtis „Baltuvos“ organizacija. Tautos istorijos, etninių šaknų ir senosios religijos tikrumo paieškos atvedė prie istorinės rekonstrukcijos veiklos. Iš „Baltuvos“ narių radosi klubas „Vilkatlakai“ (Pranskevičiūtė ir Aleknaitė 2014, p. 172; Kalėdienė 2018, p. 30). Kita daug įtakos istorinės rekonstrukcijos raidai padariusi organizacija – „Romuva“, veikianti nuo 1967 m. Kaip skelbiama šios bendruomenės interneto puslapyje, „baltų religija yra grindžiama protėvių per ilgus amžius sukaupta ir sukoncentruota, etninėse tradicijose atsispindinčia patirtimi“ (*Romuva – senovės baltų religinė bendrija 2019*). 1996 m. savo veiklą pradėjo klubas „Vilkatlakai“. 2001 m. jis tapo oficialia organizacija (Ramanauskaitė 2002, p. 97; Delis 2006, p. 195). Baltų pasaulėžiūra ir tradicijų puoselėjimu grįsta jaunimo organizacija ėmė tarpusavyje derinti ir dvasinę, ir materialinę istorijos atkūrimo pusę (Sutkaitis 2010, p. 54). Klubo veiklos atskaitos tašku laikomas 1996 m. rugsėjo 22 d. įvykęs Saulės mūšio kautynių 760-ųjų metinių minėjimas (*Vilkatlakai*). Nors klubas vis dar gyvuoja, tačiau dėl asmeninių ir vertybinių nesutarimų nuo 2011 m. jo narių skaičius ženkliai sumažėjo (Kalėdienė 2018, p. 60). XXI a. pradžioje ėmė rasti ir daugiau ši laikotarpį rekonstruojančių klubų: „Kovarnis“ (2001), „Varingis“ (2003), „Karionys“ (2004) ir kt. Tiesa, būta bandymų atkurti ir vikingų laikotarpį. Tokios krypties ėmėsi klubas „Utgardas“, įkurtas 2005 m. Vis dėlto, „porą žiemų peržiemoję, dalis klubo vyrų pajuto protėvių šauksmą ir nusprendė pradėti rekonstruoti baltų gentis, įsigilinti į savo šalies istoriją“ (*Utgardas*). Taigi ideologiniai nesutarimai, ką rekonstruoti: baltų ar vikingų gyvenimą ir materialią kultūrą, ėmė ryškėti dar tik pradėjus formuotis klubui. Atkuriant ikirikščionišką laikotarpį iki šiol prioritetu Lietuvoje išlieka baltų ir jų genčių rekonstrukcijos.

Panašiu metu ėmė formuotis ir viduramžių laikotarpį atkuriantys klubai. Pradininkas ir iki šiol didžiausias viduramžių laikotarpio rekonstrukcijos klubas – „Viduramžių pasiuntiniai“. Kalbėdamas apie šio klubo priešistorę jo vadovas Karolis Jankauskas mini, kad apie 2000 m.

Lietuvoje veikė nedidelė maginio realizmo mėgėjų, vadinamųjų *fantasty*, grupelė, organizavusi lauko vaidmenų žaidimus (VDU ER 2677, interviu Nr. 24). Tai minėtas ir iki šiol pasaulyje gana populiarius žaidimas LARPG. Klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ pagrindiniai įkūrėjai aktyviai dalyvavo šioje veikloje, tačiau ilgai pradėjo ieškoti kitokio, istorinį pagrindą turinčio, užsiėmimo. Tai galima sieti su istorinės rekonstrukcijos judėjimo pradžia, kai atsirado poreikis taikyti gilesnes istorines žinias ir pagal jas (at)kurti materialų inventorių. Istorinės rekonstrukcijos veikla LARPG atžvilgiu vertinama kaip „rimtesnė“ (VDU ER, 2677, anketa Nr. 4). Pamažu klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ idėjinė veikla – atkurti viduramžius – peraugo į komercinę. Dėl šios priežasties kilę vidiniai nesutarimai (siekliai) sąlygojo naujų klubų atsiradimą: „Mysteria Mundi“ (2008 m.) ir „Saltus Gladii“ (2012 m.). Be to, anksčiau minėtame KIK klube 2004 m. padaugėjo atkuriamų laikotarpių, įsteigta Viduramžių sekcija. Pagrindine Viduramžių sekcijos kryptimi pasirinktas XIV–XV a. Teutonų ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ginkluotės, šarvuotės ir kovos taktikų atkūrimas (VDU ER 2677, interviu Nr. 26).

Vėliausiai formavosi XX amžiaus istorinius įvykius atkuriantys klubai. „Militaria Lituanica“ buvo ir iki šiol yra viena pagrindinių socialinių platformų, kurioje asmenys, besidomintys Pirmuoju ir Antruoju pasauliniu karu ir pokario rezistencija, gali tarpusavyje diskutuoti jiems rūpimomis temomis ir ieškoti atsakymų į klausimus, kurių nėra istorijos vadovėliuose ir enciklopedijose (*Militaria Lituanica*). Šis forumas tapo pagrindu, padėjusiu susiburti pirmiesiems minėtą laikotarpį reprezentuojantiems istorinės rekonstrukcijoms klubams. Pateikėjas nurodo taip:

Tai buvo karo istorijos radinių, antikvarų forumas, ir jame kilo idėja: „Žiūrėkit, čia, užsieny, žmonės rengiasi kažkokiom uniformom ir ginklus gauna iš kažkur. Čia rekonstrukcija vadinasi.“ Ir jie tenais tiesiog susibūrė ir atvažiavo vieną kartą <...> 2008 [metais]. <...> jie pirmą kartą realiai pasimatė didžioji dalis. [Tuometiniai forumo dalyviai] susivežė ką turėjo, nusipirkę uniformas, ir taip ir prasidėjo visas reikalas. <...> Man taip pasakojo, kad žmonės net nebuvo gyvai vieni kitų matę daugelis. Tiesiog išsinešomavo iš Lietuvos kino studijos ginklus (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Taip susiformavo svarbiausias ir reikšmingiausias XX amžių reprezentuojantis klubas – „Grenadierius“ (žr. priedą Nr. 5, pav. 10), (*Grenadierius*). Savo veiklą jis pradėjo 2008 m., tačiau ilgai keletas jo narių atsiskyrė. Buvusių klubo „Grenadierius“ narių iniciatyva įkurtas klubas „Partizanas“ (2015 m.). Pastarojo klubo dėmesio centre atsidadė partizanų, kovojančių prieš neteisėtus Sovietų Sąjungos valdžios veiksmus, gyvenimas ir buitinis rezistencinio karo sąlygomis. Į pirmą planą iškeliamas tikrų, autentiškų objektų naudojimas, taisyklingas uniformos dėvėjimas. Kitas reikšmingas – 2013 m. susikūręs klubas „Rytprūsiai“. XX amžių atkuriantys rekonstruktoriai akcentuoja atsiribojimą ir bet kokias sąsajas su politine ideologija. Klubas svetainėje nurodoma, kad „klubų nariai susilaiko nuo bet kokio pasirinkto laikotarpio politinio idealizavimo“ (*Rytprūsiai*). Atskirdami istoriją ir politinę ideologiją klubai siekia apsaugoti nuo radikaliais būdais savo pažiūras reiškiančių asmenų patekimo į klubą. Ši tendencija nesiskiria ir

nuo vyraujančiosios užsienyje. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos klubas „Panzer Lehr Re-enactment Society“ nurodo: „We are a non-political historical society; We do not support racism, intolerance or other extreme views; We do not seek to glorify the Second World War or extreme political“⁷ (*Panzer Lehr Re-enactment Society 2019*). Atliekant tyrimą nenustatyta, kad Lietuvoje veikėtų toks radikalias pažiūras atvirai deklaruojantis klubas.

Pagrindinė istorinės rekonstrukcijos raiškos forma buvo ir tebėra istoriniai renginiai. Pirmieji jų buvo „Gyvosios archeologijos dienos“ (1999 m.), rengiamos Kernavėje, ir senovės karybos, muzikos ir amatų festivalis „Apuolė 854“ (1999 m.). Šiuose renginiuose buvo akcentuojamas dabarties ir praeities kultūrų paveldas. Būtų pernelyg neatsakinga teigti, kad minėtų festivalių dalyviai jau tuomet suvokė save kaip istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalyvius, tačiau renginių populiarumas, ypač „Gyvosios archeologijos dienu“, skatino tolesnę istorinės rekonstrukcijos raidą ir sklaidą. Tikėtina, kad renginiai populiarino svarbiausius Lietuvoje rekonstruojamus istorinius laikotarpius ir temas. Šiuo metu mažiausiai visuomenėje vizualiai pastebimos XX amžiaus laikotarpio rekonstrukcijos. Nors renginių mažai, veikia koncentruojasi į klubų narių susitikimus, ekipuotės ir ginkluotės skolinimą kino ir televizijos serialų kūrėjams (pavyzdžiui, serialo „Laisvės kaina. Savanoriai“ (2016 m.) ir jo tęsinio „Laisvės kaina. Partizanai“) ar net dalyvavimą filmų kūrimo scenose, pavyzdžiui, „Pavergtųjų sukilimas“ (2011 m.), „Nematomas frontas“ (2013 m.). Dėl renginių trūkumo dauguma šio laikotarpio Lietuvos rekonstruktorių klubų dalyvauja užsienyje, pirmiausia Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Baltarusijoje, Rusijoje, vykstančiuose festivaliuose, kuriuose atkuriami Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo įvykiai.

2008 m. ekonominė krizė paveikė ir istorinės rekonstrukcijos judėjimo raidą. Kai kurie klubų nariai ir laisvieji rekonstruktoriai emigravo, o kai kurie klubai nunyko ar sustabdė savo veiklą, pavyzdžiui, „Utgardas“, „Sūduvos Tauras“. Dėl šios priežasties šiek tiek sustojo viso judėjimo raida. Nauji istorinės rekonstrukcijos klubai daugiausia kūrėsi 2012–2014 m. Tai iš esmės sutapo su Lietuvoje pagerėjusiomis ekonominėmis sąlygomis. Kaip rodo atliktas tyrimas, pastaraisiais metais tiek klubų, tiek atkuriamų laikotarpių įvairovė Lietuvoje išlieka iš esmės nepakitusi, todėl tikėtina, kad istorinės rekonstrukcijos judėjime didesnių permainų nenusimato. Galima dar pridurti, kad istorijos atkūrimo procese dalyvauja ne tik klubai, bet ir kitos svarbios organizacijos, tokios kaip muziejai, organizacijos, užsiimančios istorinės informacijos sklaida, edukacija ir organizuojančios renginius istorine tematika. Vieni iš tokių – „Vikingų kaimas“, Kalavijo meistrystės mokykla ir kt.

---

⁷ Vertimas į lietuvių kalbą: „Mes esame nepolitinė istorinė bendruomenė. Mes nepalaikome rasizmo, netolerancijos ir kitų radikalių pažiūrų. Mes nesiekiamo šlovinti Antrojo pasaulinio karo ar jo politinės ideologijos.“

Rekonstruktorių įsitraukimą į atkuriamąją istorijos veiklą lemia kelios priežastys. Istorinės rekonstrukcijos sklaida prasidėjo pirmiausia dėl asmeninio pateikėjų santykio su šia veikla. Nemažai pateikėjų neslėpė savo asmeninio susižavėjimo ir ilgalaikio domėjimosi istorija, mitologija, tradicijomis, papročiais ir (ar) senovės baltų (lietuvių) religija. Būsimieji rekonstruktoriai buvo įkvėpti istorinių, maginės fantastikos žanro filmų, serialų, knygų ir kompiuterinių žaidimų, paskatinusių savarankiškai rinkti informaciją apie juos dominčius objektus, įvykius, laikotarpius, ryžosi imtis amato. Pateikėjai nurodė buvę aktyvūs istorinių internetinių forumų skaitytojai ir komentatoriai. Kai kurie iš jų minėjo žaisdavę LARPG žaidimus. Toliau pateikiamas įsiliejimą į istorinę rekonstrukciją atspindintis pavyzdys:

Manyčiau, pirminė paskata buvo kompiuteriniai žaidimai. Netyčia laikraštyje (gal kokiais 2001 m.) aptikau straipsnį apie lauko žaidynes, dabar populiariai vadinamas LARPG. Studijų metais nedaug laiko ir galimybių turėjau paieškoms, juolab kad nežinojau kaip tiksliai vadinosi tie lauko žaidimai. Apie 2004–2005 m. galiausiai aptikau *fantastų* forumą, kuriame „gulėjo“ visa informacija. Pradėjau domėtis. Kol kaupiau žinias, aptikau ir rekonstruktorius. Daugelis rekonstruktorių tuo metu buvo LARPG „išeiviai“. Supratau, kad rekonstrukcija man artimesnė, – atrodė rimtesnis užsiėmimas. Labiausiai traukė riterių turnyrai. Per fantastus susipažinau su brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ vadovu Karoliu. Nuo tada ir pasinėriau į rekonstrukciją (VDU ER 2677, anketa Nr. 3).

Vis dėlto didžiausias įspūdis pateikėjams likdavo po pirmos aplankytos istorinės tematikos šventės: „Gyvųjų archeologijos dienų“, „Apuolės“, „Viduramžių šventės“. Šventėse užmegzti kontaktai su rekonstruktoriais tapdavo pirmuoju žingsniu įsijungti į rekonstruktorių gretas:

<...> kartą netoli mano senelių kaimo Skuodo rajone vyko festivalis ant Apuolės piliakalnio. Amatų, karybos ir archajinės muzikos festivalis. <...> Pirmą kartą čia atvykus į tokią šventę, buvau tiesiog apakusi, susižavėjusi... tie kostiumai, žalvario papuošalai, visokie amatai ir apkritai bendra euforija, autentiška aplinka mane pritrenkė.. ☺ Žinoma, aktyviai bendravau, domėjausi, kas, iš kur, kaip, kodėl, yra istorinė rekonstrukcija. Po šventės ėmiau aktyviai ieškoti informacijos, gal yra kokių klubų, veikiančių Klaipėdoje, norėjau ir aš tuo pabandyti užsiimti. Studijuodama kolegijoje, išėjau į praktiką, pasirinkau praktikos vietą – Mažosios Lietuvos muziejų (Klaipėdoje). Čia dirbdama gavau informacijos apie organizuojamas pratybas, treniruotes, šaudymą iš lanko piliavietėje, nuvykau ir susipažinau su Klaipėdos komandorija, Šiaurinės šventyklos ordinu. (VDU ER 2677, anketa Nr. 2).

Artimoji aplinka – šeima ir draugai, įsitraukę į šią veiklą anksčiau, taip pat paskatino pasinerti į istorinę rekonstrukciją. Pateikėja nurodė: „Šeimos narys domėjosi istorija, tad užsikabinau ir aš. Pradėjau domėtis istorija ir karyba giliau, užsidedę noras man tapti rekonstruktorė“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 12).

Galima trumpai apibendrinti, kad istorinės rekonstrukcijos reiškinio užuomazgos ir pradžia yra siejama su „Kauno karo istorijos“ klubo įkūrimu bei veikla organizuojant pirmuosius istorinės rekonstrukcijos renginius, vykusius Kaune. Įtakos reiškinio vystymuisi turėjo ir LARPG žaidimas. Istorinė rekonstrukcija Lietuvoje apima įvairius istorijos laikotarpius: nuo akmens amžiaus iki rezistencinių kovų pabaigos 1953 m. Pagrindiniai atkuriami laikotarpiai – baltų, viduramžių, napoleonmetis ir XX amžius, tačiau šių istorinės rekonstrukcijos laikotarpių raida vyko netolygiai. Iš pradžių domėtasi pasaulyje populiaria istorija, pavyzdžiui, napoleonmečio, o vėliau pereita prie nacionalinės ir lokalsios istorijos atkūrimo. Ši tendencija rodo, kad nacionalinis ir etninis tapatumas rekonstruktoriams tampa vis aktualesnis.

1.3. Istorinė rekonstrukcija ir gyvoji istorija

Istorinė rekonstrukcija – sudėtinga, skirtinguose kultūriniuose kontekstuose ir kalbose vartojama sąvoka, kurią reikia aptarti plačiau. Sąvokai nagrinėti pasitelkiamos reiškinį tyrinėjusių mokslininkų siauresnės ar platesnės įžvalgos, apimančios tiek *etic*, tiek *emic* pozicijas, ir pateikėjų paaiškinimus.

Kaip nurodo S. Gapps (2002), rekonstrukcijos terminas pradėtas vartoti 1970 m. Tai yra riba, žyminti istorijos, kilusios iš visuomenės poreikio, „naudojimą“ bet kurioje vietoje ir bet kuriuo metu (Gapps 2002, p. 7). Anot Bodil Petersson (2010, p. 71), istorinė rekonstrukcija pačia bendriausia prasme yra „bandymas atkurti istorinį pasirinkto laikotarpio įvykį ar konkretų istorinį laikotarpį“. V. Agnew (2004) ir D. Radchenko (2006) šį reiškinį aiškino plačiau. V. Agnew (2004) savo straipsnyje vartoja anglišką terminą *reenactment* (liet. *(su)vaidinimas*), kuris „apima skirtingas istorijos žanrų temas – nuo teatralizuotų ir gyvosios istorijos pasirodymų iki muziejų parodų, televizijos, kino, kelionių ir istoriografijos“ (Agnew 2004, p. 327). Nurodoma, kad tiek pačios veiklos, tiek jos raiškos formų įvairovė yra plati: rekonstruktoriai rengia pasirodymus šventėse, istorijos paskaitas mokyklose, muziejuose, dalyvauja uždaruose renginiuose. V. Agnew teigia, kad ši veikla dažnai yra eksperimentinė, laviruojanti tarp realios ir įsivaizduojamos praeities. Svarbi jos dalis – siekis įtraukti šventės lankytojus į kuriamą istorinį pasakojimą. Mokslininkė pažymi, kad „tuo užsiima akademikai istorikai ir televizijos įžymybės, savaitgalio rekonstruktoriai (angl. *reenactor for a weekend*) ir istorijos patarėjai (angl. *history adviser*)“ (Agnew 2004, p. 327). D. Radchenko (2006, p. 129) rekonstrukciją apibūdina kaip terpę, kurioje praeities mitai ir autentiškumas yra kuriami individo mikrolygmeniu arba palyginti mažose grupėse. D. Radchenko rekonstrukciją taip pat sieja su svetimai kultūrai priklausančių simbolių interpretacija, kuri praeitį pamažu paverčia „suprantama“. Anot autorės, šiomis istorinėmis interpretacijomis siekiama sukurti holistinį pasirinkto istorinio momento ar laikotarpio paveikslą bei praeities dvasią. Iš pasyvaus istorijos pasakojimo pereinama į aktyvią veiklą: kovų turnyrus, mūšių inscenizacijas, amatų demonstravimą ir t. t. Mokslininkė atkreipia dėmesį ir į tai, kad istorinė rekonstrukcija neapima mažiau patrauklių istorinių momentų (Radchenko 2006, p. 128). Būtų tikslinga paminėti ir Simon During (2007), kuris ne tik bandė apibrėžti patį žanrą, bet ir išskyrė keturis istorinę rekonstrukciją sudarančius komponentus: 1) minėjimas ir jo praktikos; 2) minėjimo imitacija; 3) bendras performansas (vaidinimas); 4) specifiniai santykiai su tam tikrais istoriniais įvykiais (ar įvykio žanrais), kai dabartis nelaikoma pasikartojimu (During 2007, p. 315).

Rekonstrukcijos terminas sutinkamas ir lietuvių autorių darbuose (Delis 2006, Sutkaitis 2013, Kalėdienė 2018, Kukytė 2019). Lietuvių kalboje vartojamas pažodinis angliško termino *historical reenactment* vertimas. Žodis „rekonstrukcija“ (angl. *reconstruction*) žymi istorijos ir

jos detalių atkūrimą. A. Kalėdienė „istorinę rekonstrukciją“ apibrėžia kaip dažniausiai mėgėjiškų grupių istorijos atkūrimą remiantis istoriniais ir archeologiniais šaltiniais bei interpretacijomis (2018, p. 11). Eglė Kukytė istorinę rekonstrukciją supranta plačiąja prasme: „Tai ir subkultūrinis judėjimas, ir hobis, laisvalaikis bei mėgėjiška veikla, ir istorinių daiktų bei veiksmų atkūrimas, ir įvairių situacijų inscenizacija, ir profesionalus istorinių įvykių ir reiškinių tyrimas bei interpretacija“ (2019, p. 7).

Istorinės rekonstrukcijos sampratos versijas yra pateikę keletas šia veikla užsiimančių organizacijų, pavyzdžiui, „Rytprūsiai“, „Grenadierius“, ir dauguma tyrime dalyvavusių pateikėjų, todėl tolesnis sąvokos aiškinimas atspindės Lietuvos kontekste naudojamą *emic* požiūrį perspektyvą.

Klubo „Rytprūsiai“ svetainėje rekonstrukcija apibrėžiama taip: „Tam tikro laikotarpio kariuomenės uniformos, ekipuotės, buities bei karybos taktikos ir strategijos atkūrimą iki smulkesnių detalių. Rekonstruktoriai savo sritį puikiai išmano. Klaidoms vietos čia negali būti – kario išvaizda ir elgesys paremti istoriniais tyrimais“ (*Rytprūsiai*). Detalių svarbą istorinės rekonstrukcijos veikloje išryškina ir klubas „Grenadierius“. Šio klubo svetainėje nurodoma, kad rekonstrukcija yra siekis „kuo tiksliau atkurti rekonstruojamų laikotarpių karių išvaizdą ir ginkluotę“ (*Grenadierius*). Klubo „Leitgiris“ narė teigia: „Rekonstrukcija <...> – tai yra tiesiog istorija. Dar vadinama istorine archeologija, kaip tu bandai atkartoti tai, ką anksčiau žmonės darė, pavyzdžiui, ten vertikaliom staklėm austi, tiesiog tu bandai įsijausti į kailį to laikotarpio žmogaus“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 8). Iš šių pavyzdžių galima matyti, kad istorinės rekonstrukcijos samprata gali būti susiaurinama atsižvelgiant į veiklos pobūdžio, tačiau svarbiausiu išlieka istorijos objektų atkūrimas ir įsijautimas į atkuriamą laikmetį.

Apibendrinti visus gautus pateikėjų atsakymus apie tai, kaip jie supranta rekonstrukciją, būtų gana sunku, todėl remiantis minėtais atsakymais, buvo sudarytas žodžių debesis (žr. 2 pav.).

2 pav. Žodžių debesis⁸

⁸ Žodžių debesis, sudarytas iš pateikėjų atsakymais apie tai, kaip jie supranta istorinę rekonstrukciją. Prasminiai žodžiai išskirti naudojantis įrankiu *Voyant Tools*.

Sudarant žodžių debesį pirmiausia buvo atmesti prasmės nesuteikiantys žodžiai (tokie kaip, pavyzdžiui, *ne, su, tai* ir kt.) ir itin dažnai pasikartojantys jungtukai (*ir, o, bet, kad* ir kt.). **Gyvenimo, būdas, atkūrimas, laikotarpis** yra prasminiai žodžiai, pasikartoję dažniausiai. Taigi rekonstrukciją reikėtų suprasti kaip gyvenimo būdą, kurio pagrindu tampa pasirinkto laikotarpio atkūrimas. Reikšmingu galima laikyti ir istorinio **personažo** įvedimą, kuris palengvina **persikūnijimo** į pasirinktą laikotarpį procesą. Tačiau išsamiau panagrinėjus atsakymų kontekstą, persikūnijimas nelaikomas privaloma dalyvavimo istorinėje rekonstrukcijoje sąlyga, kadangi atkurti galima ne tik personažą, bet ir **amatą** ar kitą veiklą. Istorinės rekonstrukcijos veikla užsiimantys asmenys domisi **istorine** ir **archeologine šaltinių medžiaga, radiniais, aprašymais**. Pagal šiuos duomenis atkuriami **istoriniai rūbai ir daiktai**, atspindintys to meto **buitį**. Siekiama, kad jie būtų **autentiški**, t. y. tiksliai atitiktų rekonstruojamą laikotarpį. Itin reikšminga vieta istorinėje rekonstrukcijoje skiriama **karybai**, kuri neatsiejama nuo **šarvuotės** įsigijimo ir jos išbandymo **kovo** lauke. Istorinė rekonstrukcija yra suvokiama ir kaip smagus **laisvalaikis**, kurio metu **gyvai** atliekami įvairūs **bandymai**, žaidžiami **žaidimai**, demonstruojami pasirodymai žiūrovams. Šia veikla siekiama **suprasti protėvių** (praeities kultūrų) gyvenimą ir kartu atitrūkti nuo šiuolaikinio pasaulio. Istorinės rekonstrukcijos kontekste vartojami ir kiti terminai: gyvoji istorija (angl. *living history*), rekonstruktorius, laisvasis rekonstruktorius ir rekonstruktorių klubas.

Gyvoji istorija – dar vienas šiame darbe dažnai vartojamas terminas. D. Radchenko (2006, p. 141), remdamasi Rusijos pavyzdžiu, savo straipsnyje pažymi, kad istorinė rekonstrukcija per pastarąjį dešimtmetį peraugo į gyvosios istorijos (angl. *living history*) judėjimą. Skirtis tarp istorinės rekonstrukcijos ir gyvosios istorijos yra sąlyginė, priklausanti nuo toje valstybėje nusistovėjusių tradicijų.

Nors gyvosios istorijos ir istorinės rekonstrukcijos sąvokos paprastai vartojamos kaip sinonimai, tačiau jų vartojimo kontekstas kiek skiriasi. Anot folkloristo Jay Anderson (1984, p. 459), gyvoji istorija – gyvenimo atkūrimas (angl. *simulation*) kitame laike. Gyvenimą ir buities detales paprastai atkuria amatininkai. Pavyzdžiui, šiltojo sezono metu Fotevikeno muziejuje Švedijoje galima išvysti amatininkų (rekonstruktorių) demonstruojamą vikingų laikotarpio gyvenimą (*Fotevikens museum 2019*), o Bristolio Cogeshalio fermos muziejus Didžiojoje Britanijoje kviečia patirti sustojusį XVIII a. laikotarpį (*Coggeshal Farm museum 2019*). Gyvoji istorija iš esmės siejasi su statiškesniu, labiau išėstu praeities atvaizdavimu. Be to, gyvoji istorija dažniau susijusi su muziejų veikla. Kadangi gyvosios istorijos reiškinys išplito visame pasaulyje, mokslinėje (ir ne tik) literatūroje vadinamas *gyvosios istorijos judėjimo* terminu. Galima pridurti, kad kartais dar vartojamas *atkuriamosios istorijos* terminas.

Lietuvos atveju negalima pateikti tokio pavyzdžio, kuris iliustruotų ilgalaikį muziejaus ir rekonstruktorių bendradarbiavimą. Vis dėlto verta paminėti, kad Lietuvos muziejai, įgyvendindami savo projektus, rengdami istorines šventes ir festivalius, vis dažniau bendradarbiauja su įvairiais rekonstruktorių klubais. Vienas geriausių to pavyzdžių – nuo 1999 m. vykstančios „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Renginyje kasmet galima išvysti demonstruojamus amatus nuo neolito laikotarpio iki viduramžių. Šis renginys jungia mokslininkus, rekonstruktorius, profesionalius amatininkus bei savo įvairiapuse edukacine ir pramogine veikla įtraukia visuomenę. Persirengimo istoriniais drabužiais dar nereikėtų laikyti istorine rekonstrukcija. Pavyzdžiui, Pakruojo dvare kviečiama susipažinti su XIX a. gyvąja istorija, siūloma įsigyti „Kelionės į XIX amžių“ bilietą (*Pakruojo dvaras 2019*). Tačiau persirengimo istoriniais drabužiais tikslas – padidinti muziejaus lankomumą.

Kaip gyvąją istoriją suvokia pateikėjai? Šis klausimas pateikėjams pasirodė gana sudėtingas ir verčiantis susimąstyti. Nemaža dalis jų prisipažino nežinantys ir (ar) nematantys reikšmingo skirtumo tarp istorinės rekonstrukcijos ir gyvosios istorijos. Vis dėlto pateiktos įžvalgos parodė, kad skirtumas, nors ir nedidelis, tačiau yra (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Pateikėjų nurodytos gyvosios istorijos ir istorinės rekonstrukcijos sampratos

Gyvoji istorija	Istorinė rekonstrukcija	Šaltinis
<...> materialiosios kultūros demonstravimas visuomenei <...>	<...> materialiosios kultūros atkūrimas <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 3
<...> kaip terminas, labiau orientuotas į gyvai pateikiamus amatus parodant, kaip vienas ar kitas gaminytų taisyklais išvysdavo pasaulį.	Rekonstruktoriai – dažniausiai tai žmonės, atkuriantys personažus su jų buitimi.	VDU ER 2677, anketa Nr. 4
<...> procesas išskirtinai paremtas edukacija, interaktyvumu – šie aspektai gali būti svarbesni nei siekis būti autentiškas. Tad neretai gali būti pasitelkiami rekvizitai, kurie negali būti vadinami tiksliais rekonstrukcijomis.	Rekonstrukcijos procese svarbu siekti kuo didesnio tikslumo, autentiškumo. Remiamasi principu „geriau mažiau, bet kokybiškiau“.	VDU ER 2677, anketa Nr. 6
<...> gali reikšti tam tikros aplinkos (dažniausiai, taip būna) piliakalnio, kito archeologinio objekto ar su istoriniu įvykiu susijusios vietos.	Užsiiminėti rekonstrukcija gali užtekti ir namų aplinkos... gamintis papuošalus, ginkluotę – tai jau rekonstrukcija.	VDU ER 2677, anketa Nr. 10
<...> kaimas <...>	<...> teatras <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 14
<...> tai, kai tu rūbus nešioji <...>	<...> tai yra, kai tu atkuri kokius rūbus <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 15
<...> gyvoji istorija naudoja, edukuoja, demonstruoja.	<...> yra sudėtinė gyvosios istorijos dalis. Rekonstrukcija atkuria-sukuria daiktus, procesus, <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 17
<...> siekia mokyti/parodyti žmonėms, kaip gyveno, atrodė ir dirbo mūsų visų protėviai.	<...> yra detalesnė, paremta tikslesne informacija bet siekia to paties tikslo kaip gyvoji istorija - mokyti/parodyti žmonėms kaip gyveno, atrodė ir dirbo mūsų visų protėviai.	VDU ER 2677, anketa Nr. 24
Darome ir gyva istorija – gaminame tikrus senovinius patiekalus.	<...> archeologiniai kostiumai.	VDU ER 2677, anketa Nr. 26

Gyvoji istorija	Istorinė rekonstrukcija	Šaltinis
<...> labai tikslus atkūrimas įvykių, aprangos, gamybos būdų.	Rekonstrukcija leidžia interpretacijų <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 27
<...> tai gal iki šiol išlikę amatai, pvz.: krepšių pynimas, molio žiedimas ir t.t.	<...> siauresnė sritis, kai žmonės gilinasi į tam tikrą laikmetį ar amatą ir praktiškai bando tą ar aną atkurti, išsiaiškinti, <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 28
	Tiesiog rekonstruktoriai kartais būna asmenys, kurie nesidomi kaip atkurti daiktus, bet daugiau bando įsijausti į rekonstruojamus asmenis.	VDU ER 2677, anketa Nr. 30
Gyvoji istorija galbūt daugiau kultivuojama <...>	<...> rekonstrukcija, „sausas“ tarkime ant pakabos ar lentynose.	VDU ER 2677, anketa Nr. 34
<...> labiau rekonstruoja nematerialų (karyba, buitis, religija) <...>	Rekonstrukcija gali rekonstruoti ir materialų paveldą ir nematerialų (Dirbiniai, apranga, buitis), tuo tarpu <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 35
<...> tai momentinis vaidinimas <...>	<...> gali vykti nuolat <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 36
Gyvojoje istorijoje daug netikro žaidimo ir gausu įvairių amžių samplaikos.	<...> tikra rekonstrukcija yra tarp žmonių, kurie atkuria iki mažiausių smulkmenų konkretų laikotarpį, konkrečią pasirinktą sritį.	VDU ER 2677, anketa Nr. 39
Tai yra daugiau edukacinis dalykas. Ja užsiimančios žmonės daugiau sudaro istorinės gyvenamosios vaizdą. Kiek jis bus „rekonstruktoriškas“ priklauso nuo to, kiek žmogus yra pasidomėjęs: kokius daiktus naudoja, kaip elgiasi, ką veikia ir t. t.	Tai yra daugiau daiktų atkūrimas, bet dažai nuklaidinami ir į gyvąją istoriją, bet tada vėl susiduriama su tuo, kiek žmogus yra pasidomėjęs istoriniais dalykais – yra daug smulkmenų, kurios iš šono nepastebimos, bet nėra istoriškos.	VDU ER 2677, anketa Nr. 42
<...> vakarų Europoje [naudojamas terminas] Living history – gyvoji istorija.	<...> Rytų Europoje sugalvotas terminas <...>	VDU ER 2677, anketa Nr. 46

Remiantis šiais duomenimis, rekonstrukcija paprastai yra vadinamas materialinio objekto atkūrimas, ilgesnis įsijautimas į laikotarpį, o gyvoji istorija – dažniausiai amato demonstravimas. Tačiau ir istorinės rekonstrukcijos, ir gyvosios istorijos erdvė yra simuliuota istorinė aplinka.

1.4. Rekonstruktoriai

Istorinės rekonstrukcijos judėjime pagrindinis vaidmuo tenka rekonstruktoriams. Rekonstruktorius yra asmuo, kuris, remdamasis istoriniais šaltiniais, archeologų, istorikų tyrimais, savo paties atliekamais eksperimentais, siekia atkurti konkretaus laikotarpio artefaktą, jo gamybai bei naudojimui demonstruoti reikalingą aplinką. Rekonstruktoriai ne visuomet apsiriboja gautu rezultatu (pavyzdžiui, lininiais marškiniais) – akcentuoja tiek kūrybos procesą taikydami tinkamą technologiją (pavyzdžiui, siuvimą rankomis), tiek ir įsijautimą į istorinį laikotarpį, pavyzdžiui, tų marškinių dėvėjimą.

Patys istorinės rekonstrukcijos dalyviai, kalbėdami apie savo ar kitų klubų narius, juos dažniausiai vadina *rekonstruktoriais*. Tyrimo duomenimis, rekonstruktoriais save laiko 70

(78 proc.) pateikėjų. Vartotini ir kiti panašūs šio žodžio trumpiniai: *reikai*, *rekonai* ar *rekonsai*. Įvardijimas gali būti duodamas ir pagal tai, kokio laikotarpio rekonstrukcija jie užsiima: *skuduriniai* – baltų laikotarpio, *viduramžininkai* – viduramžių laikotarpio. Rekonstruktoriai, kurie, kitų rekonstruktorių nuomone, neatitinka aukšto rekonstrukcijos lygio, pavadinami *goblinais* ir *pokemonais*. Rekonstruktoriaus taip pat gali būti vadinamas rekonstruojamos genties vardu (pavyzdžiui: *kuršis*, *jotvingis*, *prūsas*). Svarbi ir rekonstruojama veikla, atsižvelgiant į ją rekonstruktoriai vadinami *riteriais*, *šokėjais*, *amatininkais*, *muzikantais*, *strielčiais*. Kartais rekonstruktoriaus terminas pakeičiamas paminint klubo pavadinimą ar jo vedinį, trumpinį (Kauno karo istorijos klubo (KIK) nariai – *kikai*, „Viduramžių pasiuntiniai“ (VIP) – *vipai*, „Grenadieriaus“ nariai – *grenadieriai*). Vienas pateikėjas nurodo:

„Grenadieriaus“ klubas, tai, žinoma, yra vadinami grenadieriais. Visų kitų klubų [jie] yra vadinami *grenadieriais*. O mes esam, kadangi rekonstruojam prancūzų kariuomenę 129-ąją pėstininkų pulką, tai mes esam vadinami *129-ais* arba labai retai *fuzilieriais*. O viduramžiuose irgi taip pat esam dažniausiai <...> vadinami *vipais*, nes VP [trumpinys] – „Viduramžių pasiuntiniai“. Kauno karo istorijos klubas vadinamas *kikais*, Ukmergės pirmas pėstininkų pulkas, kurie rekonstruoja Kosčiuškos sukilimą, vadinami *pirmu pėstininku* dažniausiai arba *Ukmerge*. Yra Klaipėdoj klubas, kuris rekonstruoja II pasaulinio karo vokiečių parašutininčius, jie, berods, *prūsais* kartais vadinami. <...> Kartais tenka bendrauti ir su ankstyvesniais viduramžiais, tai visi *vilkatlakai* (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Kai kurie pateikėjai nurodė turintys epochą atitinkančius vardus arba pravardes: *Nalšius* – baltų laikotarpio, *Balian de Courteney*, *Agnietė*, *Volfranas* – viduramžių laikotarpio. Pateikėjas, prisistatantis Volfrano vardu, nurodo, kaip jį pasirinko:

R: Radau istoriniuose šaltiniuose, jis man patiko. O kadangi rekonstruojam Europą, tai kodėl gi ne, nes mano Roman vardas netinka, nes jis ne vokiškas. Aišku, galėjau rinktis prancūzišką, anglišką vardą, bet man patiko šis.

G: O tavo draugai, kolegos kreipiasi šiuo vardu?

R: Taip, dažniausiai šiuo, kartais pastoviu [tikru] (VDU ER 2677, interviu Nr. 12).

Tokiais ir panašiais vardais ir slapyvardžiais, pavyzdžiui, *Krokas-Čerka*, *Tošelė*, *Girinis*, pasivadina XX amžiaus rezistencinio judėjimo rekonstruktoriai. Pasirinkti slapyvardžiai gali būti susiję su rekonstruktoriaus šeimos ar giminės istorija, kurioje buvę realių asmenų, dalyvavusių partizaniniame judėjime. Klubo „Partizanas“ narys, kalbėdamas apie klube vartojamus vardus (slapyvardžius), nurodė asmeninius savo rekonstrukcinio vardo pasirinkimo motyvus: „Aš, pavyzdžiui, esu Žilvitis. Šį mano slapyvardį sugalvojo [pasirinkimą nulėmė] mano žuvęs brolis. Jo ten tragiškas likimas ta prasme, kad jis buvo gyvas paimtas po sprogimo, na, atgaivintas“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 36).

Rekonstruktoriai savo iniciatyva studijuoja istorinę medžiagą bei tarpusavyje su kitais rekonstruktoriais keičiasi gauta informacija ir žiniomis. Vis dėlto, didžiausia atsakomybė dėl skleidžiamo istorinio turinio tenka klubų vadovams. Rekonstruktoriai gana dažnai susitinka vieni su kitais per įvairius istorinius renginius (minėjimus, festivalius, šventes), kartu pažymi svarbias istorines ar kalendorines datas, kai kuriais atvejais ir šeimos šventes. Jų metu tarpusavyje diskutuoja, dalijasi ne tik žiniomis, bet ir rekonstrukcine patirtimi, taip pat vertina kitų rekonstruktorių aprangos, apavo, ginkluotės ir kitų detalių taisyklingumą. Ne mažiau aktyviai

veikia ir populiariame socialiniame tinkle *Facebook*, dalydamiesi savo naujai sukurtais dirbiniais, pasirodymais ir kitomis istorinės rekonstrukcijos veiklos akimirkomis.

Kas vienija visus rekonstruktoriaus? Vienas baltų laikotarpį atkuriantis pateikėjas mano, kad:

Mums rimtai pora varžtų trūksta. Tai yra pagrindinė vienijanti savybė [juokiasi]. Nes šiaip jau žmonės labai skirtingi, susirenka: skirtingo išsilavinimo, skirtingų pomėgių, skirtingų politinių pažiūrų, skirtingų religinių pažiūrų, bet jie vis tiek randa kažką bendra. Tai tiesiog visiems trūksta kažkokių varžtelių. Nes čia yra ta veikla, čia negali būti pusiau – arba tu joje esi, arba tu joje nesi. Aš nesu tiek susipažinęs su vėlyvųjų viduramžių rekonstrukcija, sakykim, bet tarp baltų jinau persisunkia į tą kasdienį gyvenimą – nori nenori, tai tas pats pamatavimas, sakykim, ir elementarius dalykus namie darome patys. Ateinam pas žmogų, ant sienos kabo kalavijas, nu, juk reikia jį kur nors padėti, ir mums tai gana normalu (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Viduramžių laikotarpį atkurianti pateikėja nurodo: „<...> jie meniškesni būna. Kažkas įdomiau būna interjere, elgesy. <...> nes realiai tu nepamatysi nei vienos „tuštutės“, kuri būtų rekonstruktorė“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 22). Bendrumas akcentuojamas pomėgiu laiką leisti gamtoje, stovyklauti, linksmai vakaroti:

Gali rast daug dalykų elementarių. Gamtos, gero oro mėgėjai, nes dažniausiai [renginiai] vyksta gamtoje, stovyklauja, ten laužas, šienas, kailiai. Domėjimasis istorija. Kažkoks netradicinis gyvenimo būdas. Čia sunku pasakyti, nes, jeigu taip profesijas pažiūrėtume, tai pačių įvairiausių slepiasi po tais žmonėm. *Pabaliavot* mėgėjai. (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Pateikėjai atkreipia dėmesį ir į tai, kad rekonstruktoriai dažniau nei kitų veiklų dalyviai yra arba buvo praeityje susiję su subkultūrinėmis grupėmis, ypač metalistais, gotais, pankais, skustagalviais. Vienas pateikėjų atkreipė dėmesį:

[Rekonstruktoriai] bus neformalus žmonės, ar ten *biškį* metalistai, ar dar kas nors, ypač kas liečia lietuviškų klubų rekonstrukciją, ten matysis tas probaltiškumas, kuris dažnai pasižymi simbolika. Ar ten auskarus, ar kokius žiedus nešioja, kas diržą atitinkamą, kaip pavyzdys. Tai – dažniausiai žmonės, kurie klauso ir sunkesnę muziką, *biškį* ten roko, metalo ar ką. Ir taipogi tie žmonės dažnai paramilitaristai būna. Tie, kurie kryžiuočius rekonstruoja, irgi ten mėgsta tokią karišką atributiką, kelnės atitinkamas ar ką. Aišku, tai nebus faktas, kad jau jis rekonstruktoriaus, bet metęs žvilgsnį jau gali tiesiog kilti įtarimas. Aišku, ilgaplaukių nemažai yra ar tų, kurie neįprastas šukuosenas turi (VDU ER 2677, interviu Nr. 5).

Gana panašiai rekonstruktoriaus apibūdina ir „Viduramžių pasiuntinių“ klubo narė. Ji nurodė, kaip įprastai atrodo klubo nariai, vilkintys civiliais drabužiais:

Mūsų brolijos vyrukai visi, ar jie yra renginyje, ar jie yra šiaip savo civiliam gyvenime, kokie 90 % jų visada vilki, kaip mes vadinam, uniformą, t. y. tokios juodos kariško kirpimo kelnės, kerzai ir marškinėliai juodi ar tai kažkokie tai blizgonai ir dar dažniausiai su brolijos simbolika. <...> Bendrai paėmus, kiek stebiu, dauguma žmonių yra neformalai arba dabar vis dar esantys ar kažkada buvę gotai, pankai, metalistai... (VDU ER 2677, interviu Nr. 14).

Rekonstruktorių turimos žinios ir patirtis skiriasi. Anksčiau minėta pateikėja pasidalijo tokiu viduramžių laikotarpio rekonstruktorių skirstymu: 1) tikrieji rekonstruktoriai; 2) beveik tikrieji; 3) „plastikiniai riteriai“. Toliau pateikiama citata, kurioje šios kategorijos detalizuojamos:

Yra rekonstruktoriai tikrieji, kurie viską suvosi rankytėm, kiekvieną dyggsnelį, iš natūraliausių medžiagų, įsitikina, ar tikrai būtent toks raštas, medžiagos galėjo būti tuo laikotarpiu ir tame regione. Išvažiavę į festivalį miega tikrai savo rankytėmis pasiūtoje palapinėje ant tikro kailio ir valgo tik iš medinių indų. Toliau yra tie rekonstruktoriai, kurie viską daro teisingai, atrodo teisingai pagal savo laikotarpį ir t. t., bet patyliukais, pasislėpę kapšelyje, kai niekas nemato, nešasi savo telefoną, cigaretes, pasislėpę už kampo parūko, pakalba tuo telefonu. Palapinėje pasislėpę lovytę pasistato, o ne kailį baloje pasitiesia. Nu ir yra plastikiniai riteriai. Jie pernelyg nesigilina į tai, ką jie veikia, kodėl veikia, kaip

tai turėtų atrodyti. Ai, nu va, šarvai. Kuo skiriasi vieni šarvai nuo kitų? Nu, niekuo, taigi šarvai (VDU ER 2677, interviu Nr. 14).

Kitas pateikėjas išskyrė tokias rekonstruktorių kategorijas: 1) klounai; 2) itin susireikšminę; 3) fantastai; 4) rimti rekonstruktoriai (VDU ER 2677, anketa Nr. 34). Rekonstruktoriais save laiko ir profesionalai, ir mėgėjai. Iš esmės, moksliniu požiūriu, visus rekonstruktorius galima būtų laikyti konstruktoriais, kurie būdami šiuolaikinės visuomenės nariai, sąmoningai renkasi ir atsirenka, kokių laikotarpiu norėtų „keliauti“, kokius daiktus siekia atkurti (ar įsigyti) ir su kuo tapatinasi.

Nors rekonstruktoriai užsiima ir skirtingo laikotarpio, ir skirtingos veiklos atkūrimu, galima apibendrintai išskirti šiuos judėjimo dalyvius vienijančius bruožus: domėjimasis istorija, meilė ar aistra jai, patriotiškumas, veiklumas, smalsumas, alternatyvus gyvenimo ir mąstymo būdas, kiek romantizuotas požiūris į istoriją, pagarba ir meilė gamtai. Pastebėti ir išoriniai (fiziniai) baltų laikotarpį atkuriančių vyrų bruožai: stiprūs, barzdoti, nešiojantys ilgesnius nei dauguma plaukus. Moterys – teikiančios pirmenybę „natūraliam grožiui“. Kasdienėje aplinkoje rekonstruktoriai kartais mūvi žalvarinius žiedus, nešioja simbolius su tautine atributika (Lietuvos Respublikos vėliava, Vyčiu, Gedimino stulpais). Kitų laikotarpių rekonstruktorius pagal fizinius požymius išskirti gana sudėtinga.

Laisvasis rekonstruktorius. Kai kurie istorinės rekonstrukcijos judėjime dalyvaujantys asmenys nesusisaisto su jokia konkrečia organizacija. Šie pateikėjai save laiko laisvaisiais rekonstruktoriais. Visgi pastebėtina, kad terminas nėra visuotinai paplitęs. Jis veikiau vartojamas tuomet, kai siekiama pabrėžti atsiribojimą nuo kitų klubų, įrodantį savarankiškumą veikti istorinės rekonstrukcijos judėjime. Klubams priklausantys rekonstruktoriai šios skirties nesiekia pabrėžti. Laisvieji rekonstruktoriai renkasi ir laikotarpį, ir veiklą, kuria nori užsiimti. Renginių metu laisvieji rekonstruktoriai gali prisijungti prie kitų klubų, pavyzdžiui, įsikurdami klubo stovyklavietėse, pasinaudodami jų palapinėmis ir pan. Dauguma laisvųjų rekonstruktorių užsiima amatų ir gyvenmenos atkūrimu, sieja savo veiklą su baltų ir viduramžių laikotarpiu.

1.5. Istorinės rekonstrukcijos klubai ir jų klasifikacija

Klubas – pagrindinis organizacinis vienetas, kuriame vystoma įvairi, nuo atkuriamojo laikotarpio priklausanti, veikla. Klubų tematinė ir žanrinė įvairovė plati, susijusi su lokaliais ar globalios istorijos, pirmiausia materialinės kultūros artefaktų, aprangos, ginkluotės ir pan., atkūrimu. Klubai paprastai yra viešosios įstaigos, asociacijos ar yra kitos ne pelno siekiančios organizacijos. Istorinės rekonstrukcijos klubai taip pat gali būti vadinami ir tokiais pavadinimais kaip: draugovė, brolija, ansamblis, kolektyvas, sambūris.

Istorinės rekonstrukcijos klubų skaičius yra kintantis. Remiantis tyrimo rezultatais, Lietuvoje yra 39 aktyvūs istorinės rekonstrukcijos klubai. Informacija apie aktyvius klubus surinkta stebint istorinius renginius, analizuojant renginių programas ir atsižvelgus į pateiktą informaciją. Šie klubai tarpusavyje bendradarbiauja, keičiasi reikalinga informacija ir dalijasi patirtimi, dalyvauja panašaus pobūdžio renginiuose ir sprendžia panašias problemas. Istorinės rekonstrukcijos judėjime dalyvauja apie 500 rekonstruktorių. Klubą galima laikyti svarbiausia istorinės rekonstrukcijos judėjimo ląstele. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad 83 (arba 90 %) pateikėjai iš Lietuvos priklauso vienai ar kelioms istorinės rekonstrukcijos organizacijoms, o kiti 8 (arba 10 %) – laisvieji rekonstruktoriai.

Lietuvoje pastebimos tokios pagrindinės **istorinės rekonstrukcijos veiklos kryptys**: amatai, pramonės ir karyba. Pastaroji yra dominuojanti. Chronologinės atkuriamo laikotarpio ribos ir klubo veiklos pobūdis yra vieni svarbiausių ir pastebimiausių kriterijų, leidžiančių susisteminti istorinės rekonstrukcijos judėjime veikiančius klubus. **Chronologinis** kriterijus žymi rekonstruojamo laikotarpio ribas. Rekonstruktoriai savo pasirinktą laikotarpį stengiasi apibrėžti konkrečiai nurodant amžių, reikšmingas istorines datas ar jų intervalą. Neval Akça Berk (2012, p. 80) rekonstruojamus laikotarpius skiria taip: *klasikinis, viduramžių, Renesansas ir modernusis*. Lietuvoje atkuriami laikotarpiai svyruoja nuo pavienių akmens amžiaus (10–2 tūkst. pr. Kr.) rekonstrukcijų iki Lietuvos tarpukario savanorių ir partizanų pasipriešinimo (iki 1953 metų). Todėl galima būtų sakyti, kad minėto mokslininko pateiktas skirstymas tinkamai neatspindi Lietuvos atvejo. Remiantis surinktais duomenimis, buvo sudaryta chronologinė juosta (žr. 1 chronologinę juostą), kurioje atspindi Lietuvoje rekonstruojami istoriniai laikotarpiai. Jie galėtų būti skirstomi taip:

- *Baltų laikotarpis* (V–XIV a. senovės baltų ir jų genčių karybos, gyvenimo ir amatų rekonstrukcija).
- *Viduramžių laikotarpis* (XIII–XV a. karybos, riterių luomo, didikų, pramonės ir amatų rekonstrukcija).
- *Napoleonmetis* (XVIII–XIX a. pr. karybos, kareivio gyvenimo ir karo stovyklų rekonstrukcija).
- *XX amžius* (1913–1953 m. kareivio gyvenimo ir karybos, karo stovyklų rekonstrukcija).

Iš chronologinės juostos galima matyti, kad atkuriamais istoriniais laikotarpiais akcentuojamas Lietuvos „aukso amžiaus“, Lietuvos valstybės ir Europos kultūros pakilimo laikotarpis, taip pat pasaulinės reikšmės XX amžiaus įvykiai – Pirmasis ir Antrasis pasaulinis karas. Aktualizuojami ir XX amžiaus įvykiai – rezistencijos, skirtos pabrėžti Sovietų Sąjungos vykdytą agresiją prieš Lietuvą, periodas. Ne visi laikotarpiai yra atkuriami, todėl chronologinėje

juostoje atsiranda keletas „tarpų“. Nėra atkuriamas laikotarpis nuo XV a. II-osios pusės iki XVIII a. pradžios ir XIX a. II-oji pusė. Tiesa, pavienės iniciatyvos atkurti XVII a. sparnuotojo husaro ir LDK bajoro istorinį kostiumą buvo užfiksuotos, tačiau šių iniciatyvų reikšmė istorinės rekonstrukcijos judėjimui itin menka. Tokį „tarpų“ atsiradimą galima paaiškinti tuo, kad minėtais laikotarpiais nevyko pernelyg svarbių ir reikšmingų įvykių, kuriuos būtų verta atkurti. Kita priežastis – Lietuvos ir Lenkijos bendros Abiejų Tautų Respublikos (ATR) sukūrimas ir egzistavimas nuo 1569 m. Liublino unijos iki 1791 m. Lenkijos Konstitucijos priėmimo. Rodos, ATR istorija yra veikiau siejama su Lenkija ir jos dominavimu nei su tuomete LDK. Beje, XIX a., nepaisant to, kad šiuo laikotarpiu buvo įvairių karinių susidūrimų (pvz., sukilimų), taip pat nesulaukė didesnio rekonstruktorių dėmesio, o šių laikotarpių kultūra, jei ji nėra lydiama svarbių istorinių įvykių, netampa istorinės rekonstrukcijos objektu. Panaši tendencija būdinga ne tik Lietuvoje. Pavyzdžiui, kaip teigia D. Radchenko (2006, p. 129), vienas populiariausių laikotarpių Rusijoje – viduramžių Europa ir Napoleono karų epocha. Kaip pažymi Švedijos pateikėjai, populiariausi iš atkuriamųjų – vikingų ir viduramžių laikotarpiai – taip pat yra vieni reikšmingiausių jų valstybingumui. Lenkijoje vienas populiariausių atkuriamų laikotarpių yra ankstyvieji viduramžiai (Kobiałka 2014, p. 361). Štai Prancūzijoje išskiriami tokie populiariausi rekonstruojami laikotarpiai: vikingų laikotarpis (nuo VIII iki XI a.), XIII amžius, kuris daugiausiai susijęs su kryžiaus žygių epocha bei XIV ir XV amžiai, susiję su šimtamečiu karu (Bostal 2017, p. 252).

Chronologinėje juostoje atskirai pažymėta amatų rekonstrukcijos kryptis, kadangi amato atkūrimas apima kelis laikotarpius. Rekonstruktoriams, atkuriantiems laikotarpį iki XV a. II-osios pusės, amatai yra itin reikšmingi. Atkuriantiems vėlesnius – napoleonmečio ir XX amžiaus laikotarpius – amatai tampa mažiau svarbūs arba visai nereikšmingi. Ši tendencija iš dalies atspindi ir technologijų vystymąsi, kai rankų darbas buvo palengvintas ar visai pakeistas įrenginiais. Pavyzdžiui, amatų krypties eksperimentinės archeologijos klubas „Pajauta“ akcentuoja, kad jie rekonstruoja archeologinius dirbinius (*Pajauta*). Priklausomai nuo atkuriamo amato ir objekto, minėto klubo nariai patys renkasi laikotarpį: nuo akmens amžiaus iki vėlyvųjų viduramžių. Klubo narė teigia, kad: „dominuoja vikingų laikotarpis ir viduramžiai, priklausomai ne tik nuo asmeninio domėjimosi, bet ir nuo renginio, kuriame ruošiamasi dalyvauti, nuostatų. Pavyzdžiui, Trakų amatų dienoms visada ruošiamos viduramžių, o skandinavų renginiams – vikingų laikotarpio rekonstrukcijos“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 35). Ne tik „Pajauta“, bet ir kitas amatus atkuriantis klubas „Dvaro meistrai“, kaip ir kai kurie *laisvieji* amatininkai, istorinį laikotarpį apibrėžia pagal rekonstruojamą objektą (*Dvaro meistrai*). Kai kurias archeologinių objektų keramikos kopijas atkuria „Vilniaus puodžių cechas“ ir „Amatų gildija“, o juvelyrą – „Lietis“.

36 I chronologinė juosta. Lietuvoje rekonstruojami istoriniai laikotarpiai. Sudaryta remiantis darbo autorės atliktais lauko tyrimais, anketavimo ir interviu duomenimis (2015–2018).

Kaip matyti, skirstymas chronologiniu principu (pagal atkuriamą laikotarpį) neatspindi visų rekonstruojamų veiklų vien dėl to, kad pati veikla, pavyzdžiui, kalvystė, gali apimti keletą laikotarpių, šiuo atveju baltų ir viduramžių. Todėl, atsižvelgiant į atkuriamos veiklos pobūdį, gali būti pateikiamas antrasis – **tipologinis klubų skirstymas**:

- *karybos*;
- *karybos ir amatų*;
- *amatų*;
- *pramogų*;
- *kitos organizacijos*.

Derinant chronologinę ir tipologinę klubų skirstymą, 4 lentelėje pateikiami klubai, kurių veiklos kryptis susijusi su istorine rekonstrukcija. Kaip matyti iš duomenų, dauguma (26) istorinės rekonstrukcijos klubų užsiima karyba. Karybą ir amatus derina 6 klubai. Pagrindinis ir vienas seniausių amatų klubų – „Pajauta“. Pramogų tipo klubų galima rasti tarp viduramžių ir XX amžiaus laikotarpių klubų. Klubai ir jų veikla plačiau aptariami kituose poskyriuose.

4 lentelėje *kitomis* įvardijamos organizacijos prisideda prie istorinės rekonstrukcijos populiarinimo ir sklaidos, pavyzdžiui: istorinių šaltinių, istorinės muzikos ir šokio populiarinimo šaudymo technikos atkūrimo ir pan. Kitos organizacijos taip pat užsiima edukacine, projektine ar renginių organizavimo veikla. Nors narių skaičius paprastai nėra didelis, tačiau jos prisideda prie istorinės rekonstrukcijos judėjimo raidos. Organizacijų veiklos kryptis paprastai apsiriboja vienu ar keliais atkuriamais laikotarpiais. Kitos organizacijos palaiko ryšius su rekonstruktorių klubais, priklausomai nuo renginių pobūdžio, keičiasi inventoriumi, pirmiausia istoriniais kostiumais ir ginkluote. Pavyzdžiui, „Vikingų kaimas“ įvardija save patyriminiu muziejumi, kuriame įvairaus amžiaus grupes, tiesa, daugiausiai vaikų, supažindina su ankstyvąją Lietuvos istorija (*Vikingų kaimas*). Pagrindinė organizacijos veikla nukreipta į baltų ir vikingų laikotarpio gyvenimą. Pramoginė organizacijos kryptis, kai kviečiama švęsti vikingišką gimtadienį ar kelti vikingų puotą, taip pat gana ryški. Nors tai tik kelių žmonių iniciatyva, tačiau jų plėtojama edukacinė veikla skatina visuomenės susidomėjimą senovės istorija ir formuoja senovės pasaulėžiūrą.

38 4 lentelė. Istorinės rekonstrukcijos klubai, organizacijos ir asociacijos Lietuvoje, kurių bent viena veiklos kryptis (pavyzdžiui, šaudymas iš lanko) yra susijusi su istorine rekonstrukcija

Klubo tipas	Baltų laikotarpis	Viduramžių laikotarpis	Napoleonmetis	XX amžius
<i>Karybos</i>				
	„Vilkatškai“	Kauno karo istorijos klubas	Kauno karo istorijos klubas	„Grenadierius“
	„Jotvos sūnūs“	(viduramžių sekcija) „Hospitalierių ordinas“	1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas	„Ostlandas“
	„Varingis“	LDK Varčiai (buvusi „Karališkoji gvardija“)	„Kauno pavieto laisvieji šauliai“	„Wiking“
	„Karionys“	„Kovas“	„Fuzilierius“	„Rytprūsiai“
	„Kauno kuopa“	„Šiaurinės šventyklos ordinas“	Klaipėdos karo istorijos klubas	„Naujosios Vilnios igula“
			LDK generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas	„Partizanas“
			„Kauno tvirtovės igula“	„Miško broliai“
				„Baltijos štormas“
				„Memel-Nord“
				„Rytų frontas“
<i>Karybos ir amatų</i>	„Kovamis“	„Viduramžių pasiuntiniai“		
	„Aistava“	„Antikos karys“		
	„Pilsots“			
	„Leitgiris“			
<i>Amatų</i>		„Pajauta“		
		„Dvaro meistrai“		
		„Vilniaus puodžių cechas“		
		„Amatų gildija“		
		„Lietis“		
<i>Pramogų</i>		„Viduramžių pasiuntiniai“		„Wiking“
		„Ambera“		„Grenadierius“
		„Saltus Gladii“		„Ostlandas“
		„Mysteria Mundi“		„Miško broliai“
<i>Kitos organizacijos</i>		„Perkūno strėlė“		„Retromobile“
	„Simkala“	„Festa Cortesa“		
	„Argostudio“	„Banchetto Musicale“		

Klubo tipas	Baltų laikotarpis	Viduramžių laikotarpis	Napoleonmetis	XX amžius
	„Pilėnai“ „Vikingų kaimas“ Kalavijo meistrystės mokykla	„Lirum“ „Canto in festa“ „Affectus“ „Alta danza“ „Saltare Festum“		
<i>Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai</i>	„Utgardas“ „Sūduvos Tauras“ „Luoka“		Kauno karybos istorijos klubas	Panevėžio karinės kraštotyros klubas 109-asis Volgos pėstininkų pulkas

Kitas pavyzdys – organizacija „Simkala“, kurios tikslas yra populiarinti Žiemgalos kultūrą ir istoriją inicijuojant bei įgyvendinant įvairius kultūrinius projektus. Socialinio tinklo *Facebook* paskyroje „Simkala“ nuolat atnaujinama informacija ir istoriniai faktai, susiję su Žiemgalos kraštu (*Simkala*).

Istorijos atkūrimo vedini klubai ne tik kuriasi, bet ir keičia veiklos kryptis, nyksta ar transformuojasi į kitus klubus (žr. 4 lentelės skiltį *Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai*). Dauguma iš šių 6 klubų priskiriami karybos tipo klubams. Klubų kaita rodo, kad istorinės rekonstrukcijos judėjimas yra dinamiškas ir nuolat kintantis reiškinys.

Baltų laikotarpio klubai, tokie kaip „Luoka“, „Utgardas“ ir „Sūduvos tauras“, savo veiklas yra sustabdę. Viena pagrindinių priežasčių – pasikeitę narių interesai, gyvenamoji vieta, socialinis statusas (vedė, ištekėjo) arba pasikeitusi klubo kryptis. Klubas „Luoka“ buvo spontaniškai įkurtas kelių merginų rekonstruktorių, tačiau gyvavo vos kelis metus (2014–2016 m.). Įkūrimo tikslas – dalyvavimas užsienyje vykstančiame festivalyje. Įgyvendinus šį tikslą bei dalyvavus dar keliuose Lietuvos festivaliuose nuspręsta veiklos nebetęsti. Kitas gyvosios istorijos klubas „Utgardas“, nuo 2005 m. rekonstravo Skandinavijos vikingų karybą ir gyvenimą. Jame rekonstruktoriai užsiėmė materialinių daiktų (drabužių, šarvuotės) ir pramogų atkūrimu. Kai kuriems nariams susidomėjus baltų karybos ir gyvenimo rekonstrukcija, klubo veikla nuo 2016 m. buvo visiškai sustabdyta (*Utgardas*). Dar vienas baltų laikotarpio klubas „Sūduvos tauras“ veiklos pradžioje (2012 m.) pagrindinėmis savo kryptimis laikė festivalio „Karo žirgas“ ir senovės baltų gyvenimo stovyklos, skirtos vaikams ir paaugliams, organizavimą. Minėtas veiklas rėmė Lietuvos kultūros taryba (2014–2016 m.), tačiau nuo 2017 m. jos nebevykdomos. Taigi neaktyvus ir pats klubas.

Apie Kauno karybos istorijos, 109-ojo Volgos pėstininkų pulko ir Panevėžio karinės kraštotyros klubus duomenų rasti nepavyko. Iš turimos informacijos galima daryti prielaidą, kad pastarasis klubas veikė apie 2012–2014 m. Klube buvo ne tik rekonstruojamos istorinės partizanų uniformos, bet ir organizuojamos etnografinės ekspedicijos, fiksuojami žmonių prisiminimai apie partizanus. Kadangi duomenų, susijusių su klubo ar jų narių veikla, nerasta, todėl galima daryti prielaidą, kad ši organizacija nebetęsia veiklos arba yra sustabdžiusi rekonstrukcinę veiklą.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimą papildė muziejai, kultūros ir švietimo įstaigos, paprastai atliekančios tarpininkų tarp rekonstruktorių ir lankytojų vaidmenį. Trakų istorijos muziejaus iniciatyva yra organizuojama „Viduramžių šventė“, „Medininkų pilies žaidynės“, valstybinis Kernavės kultūrinis rezervatas rengia „Gyvosios archeologijos dienas Kernavėje“. Tačiau minėtų įstaigų veikla nėra šio tyrimo objektas. Galima dar būtų išskirti vieną mažiau tipišką atvejį. Klubas „Memel-Nord“ užsiima Antrojo pasaulinio karo vokiečių pakrantės ir

priešlėktuvinės artilerijos baterijos karių gyvenamosios rekonstrukcija. Klubo veikla iš dalies apima muziejaus vykdomas funkcijas, tokias kaip eksponatų kaupimas, jų analizė, ekskursijų vedimas.

Taigi istorinės rekonstrukcijos judėjime pagrindinis organizacinis vienetas yra klubas. Remiantis **tipologiniu** skirstymu, klubai gali būti karybos, karybos ir amatų ir pramogų. Karyba yra dominuojanti veiklos kryptis. Tačiau kitos organizacijos, susijusios su istorijos atkūrimu, taip pat prisideda prie istorinės rekonstrukcijos judėjimo raidos. Išsiskiria keturi **chronologiniai** laikotarpiai: baltų, viduramžių, napoleoniško ir XX amžius. Klubų skaičiaus pasiskirstymas atsižvelgiant į atkuriamus laikotarpius yra gana panašus. Kadangi laikotarpiai išsiskiria savo specifika, kiekvienas jų aptariamas išsamiau kituose poskyriuose.

1.5.1. Baltų laikotarpis

Su baltų laikotarpio rekonstrukcija susiję 10 klubų ir 4 kitos organizacijos („Simkala“, „Pilėnai“, „Argostudio“, „Vikingų kaimas“). Informacija apie istorinės rekonstrukcijos klubus pateikiama 5 lentelėje, nurodant nesutrumpintą klubo pavadinimą, narių skaičių, įkūrimo ar veiklos pradžios metus ir pažymint rekonstruojamą laikotarpį bei tematiką.

5 lentelė. Baltų laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje⁹

Klubo pavadinimas	Narių skaičius	Įkūrimo metai	Laikotarpis	Veikla (tema)
Istorinės rekonstrukcijos brolija „Vilkatlakai“	6	2001	V–XIV a.	Baltų karyba
Senovės baltų karybos draugovė „Jotvos sūnūs“	10	2014	VIII–XIII a.	Jotvingių genties rekonstrukcija (karyba ir amatai)
„Pilsots“	12	2014	X–XI a.	Kuršių genties rekonstrukcija (karyba ir amatai)
Gyvosios istorijos klubas „Leitgiris“	18	2012	IX–XIII a.	Baltų karyba, amatai ir gyvenama, leičiųjų luomas
„Varingis“	8	2003	X–XIII a.	Baltų karyba ir gyvenama
Ekspertinės archeologijos klubas „Pajauta“	41	2002	Nuo tautų kraustymosi, akmens amžiaus iki Renesanso	Amatų atkūrimas (kaulo, odos, kailių, keramikos dirbiniai, titnago apdirbimas)
Senovės baltų draugovė „Karionys“	~3	2004	V–XIV a. pab. (1382 m.)	Baltų karyba ir amatai
Gyvosios istorijos klubas „Kovarnis“	~6	2001	V–XIV a.	Baltų karyba
„Kauno kuopa“	~6	Neįregistruota (2014)	V–XIV a.	Baltų karyba

⁹ Tikslinga atkreipti dėmesį į gana ribotą duomenų, nurodančių dalyvių skaičių, patikimumą dėl keleto pagrindinių priežasčių. Pirmą, istorinės rekonstrukcijos veikloje dalyvaujančių asmenų skaičius kinta: dalis jų priklauso keliems klubams, prie klubų nuolat prisijungia naujų narių arba savo veiklą stabdo ilgamečiai klubo nariai. Keletas tokių klubų, pavyzdžiui, „Luoka“ ar „Utgardas“, savo veiklos klube netęsia, tačiau buvę šio klubo nariai jungiasi prie kitų panašių klubų arba tampa laisvaisiais rekonstruktoriais. Antra, rekonstruktorius apskritai gali nepriklausyti jokiai organizacijai ar klubui, t. y. būti laisvuju rekonstruktoriumi. Pastarųjų identifikavimas tampa itin sudėtingu uždaviniu. Galiausiai dalis informacijos apie klubų narių skaičių nebuvo prieinama dėl duomenų trūkumo ir (ar) dėl pasyvios pateikėjų dalyvavimo apklausoje. Nurodytos priežastys paaiškina, kodėl 5 lentelėje pateiktus rodiklius reikėtų laikyti orientacinio pobūdžio.

Klubo pavadinimas	Narių skaičius	Įkūrimo metai	Laikotarpis	Veikla (tema)
Senovės karybos ir amatų klubas „Aistava“	4	2016	IV–XIV a.	Baltų karyba ir amatai
Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai				
Senovės baltų atkuriamosios istorijos klubas „Sūduvos Tauras“	-	2012–2017?		Sūduvių genties gyvensena
Gyvosios istorijos klubas „Utgardas“	7	2005–2016	IX–XI a.	Skandinavijos vikingų karyba ir gyvensena
Gyvosios istorijos klubas „Luoka“	4	2014–2016	X–XI a.	Baltų genčių rekonstrukcija

Remiantis šios lentelės duomenimis, galima išskirti kelias klubų formavimosi bangas: pirmoji – 1996–2005 m., antroji – 2012–2014 m. Atliekant tyrimą užfiksuotas tik vieno naujo klubo įkūrimas („Aistava“, 2016 m.), todėl kalbėti apie naują baltų laikotarpį atkuriančių klubų raidos etapą būtų pernelyg anksti. Prie baltų laikotarpio klubų priskirtas ir eksperimentinės archeologijos klubas „Pajauta“.

Baltų laikotarpio klubų rekonstruojamas laikotarpis skiriasi. Klubas „Pajauta“ apima priešistorę (XI tūkst. pr. Kr.–XIII a.), kiti istorinės rekonstrukcijos klubai nurodo atkuriantys IV–XIV a. ar dar trumpesnę laikotarpį (VIII–XI, IX–XIII, X–XIII a.). Išimtiniais atvejais atkuriamas ir XV a., nes, kaip teigia pateikėjai, nors įsigalėjo oficialioji krikščionybė, tuo metu dar dominavo baltiška religija ir pasaulėžiūra. Be to, atkuriant XV a. galima naudoti technologiškai tobulesnę šarvuotę ir ginkluotę. Klubas „Vilkatlakai“, nurodydamas atkuriamus laikotarpius, vartoja terminą „barbarų epocha“, t. y. V–VIII a. (*Vilkatlakai*). Brėžiama aiški riba tarp Lietuvos kaip krikščioniškos valstybės formavimosi ir ikikrikščioniškos tautos gyvavimo periodo. Istorinė baltų laikotarpio rekonstrukcija apima ir baltų, ir vikingų, – *emic* terminu *vikinginį*, – laikotarpį. Akcentuojamos ir atskiros baltų gentys. Svarbiausios jų – jotvingiai ir kuršiai. Tikėtina, kad tokį pasiskirstymą nulėmė klubų „Pilsots“ ir „Jotvos sūnūs“ lyderių (klubo vadovų) gimtoji ir gyvenamoji vieta, nors istoriškai nemažiau stipri buvo lietuvių, o ilgiausiai rezistenciją palaikiusi – žemaičių gentis. Atkurdami baltų laikotarpį pateikėjai neapsiriboja šia veikla tik kaip laisvalaikio pramoga – šią veiklą jie sieja su gyvenimo būdu. Baltų kultūros pasaulėžiūra atsispindi ir kasdieniame rekonstruktorių gyvenime ir tampa vienu svarbiausių narius vienijančių veiksnių.

Siekdami kompleksiškai atkurti pasirinktą laikotarpį ar objektą, baltų laikotarpio rekonstruktoriai naudoja skirtingus šaltinius, pagrindinis jų – archeologinė medžiaga (radiniai, archeologinių tyrimų ataskaitos). Klubų vadovai nuolat ieško naujų šaltinių ir dalijasi informacija apie naujausius tyrimus. Siekiama, kad klubo nariai gautų jiems reikalingos ir patikimos informacijos. Pirminiai šaltiniai – muziejuose saugomi eksponatai, yra kruopščiai studijuojami, kadangi, remiantis radiniais, amatininkai kuria kiek įmanoma tikslesnes jų kopijas. Taip pat

skaitoma mokslinė literatūra, visų pirma, įvairūs žinomų Lietuvos mokslininkų (G. Beresnevičiaus, P. Dundulienės, N. Laurinkienė ir kt.) darbai. Mokslinių straipsnių ir knygų skaitymas padeda formuoti klubo narių supratimą apie baltišką, vadinamąją senovės lietuvių, pasaulėžiūrą ir dvasinę kultūrą. Ne mažiau svarbiu šaltiniu laikomi ir gretimų tautų teritorijose išlikę radiniai. Daugiausia dėmesio skiriama Baltarusijos, Ukrainos, Lenkijos ir Latvijos teritorijose surastai medžiagai. Remiantis ja, gali būti atkuriamos trūkstamos istorinio kostiumo ar ginkluotės dalys. Nepaisant to, materialinių objektų atkūrimo procese daug dėmesio skiriama eksperimentams. Atkurti daiktai išbandomi praktiškai. Klubo „Leitgiris“ svetainėje nurodomi ne tik naudojami šaltiniai, bet ir būtinybė pagal šaltinius atkurtus daiktus išvardyti:

Viduramžių ginkluotės ir šarvuotės rekonstrukcija turi remtis kompleksiniu įvairiausių šaltinių tyrimu, neapsiribodama vien archeologiniais radiniais ar vizualine medžiaga. Turi būti atsižvelgta ir į istorinį kontekstą, kultūrinius ir prekybinius ryšius ir dar daugelį kitų faktorių. Ir bet koku atveju tokių interpretacijų rezultatus būtina patikrinti istorinio-eksperimentinio modeliavimo būdu, t. y. sukuriant „veikiančias“ tokių šarvuotės komplektų versijas (*Leitgiris*. Plokšteliniais šarvai. Lamelias).

Eksperimentai laikomi svarbesni nei teorinės mokslininkų įžvalgos. Vis dėlto, kompiliuojant šaltinius ir archeologinę medžiagą, kyla reali grėsmė atkurti ne trūkstamas detales, bet veikiau romantizuotą istoriją. Be to, rekonstruktoriai vieni kitus taip pat laiko „šaltiniais“ dėl jų praktiniu-eksperimentiniu būdu įgytos patirties, kuri ypač vertinga pradedantiesiems rekonstruktoriams.

Baltų laikotarpio rekonstrukcijose dominuoja *karybos* bei *karybos ir amatų* tipo klubai. Tačiau pirmiausia norėtusi pakalbėti apie klubų pavadinimus, kuriems iš tiesų teikiama didelė reikšmė. Jais siekiama nusakyti veiklos pobūdį ir atspindėti atkuriamą gentį ir vietovę. Pavadinimai „Kovarnis“ ir „Karionys“ turi aliuziją į karybą. Kaip nurodo pateikėjas iš klubo „Pilsots“, jų pavadinimas kilęs nuo mažiausios kuršių žemės Pilsoto pavadinimo, reiškiančio pilies vietą, piliavietę. Klubo nariai, sudarantys branduolį, kilę iš Klaipėdos arba šio miesto apylinkių, t. y. Pilsoto žemės ribų, dėl to ir klubas taip pavadintas (VDU ER 2677, interviu Nr. 18). Baltų karybos draugovė „Jotvos sūnūs“ domisi jotvingių genties karyba, tradicijomis, gyvensena ir puoselėja amatus bei užsiima rekonstrukcija (*Jotvos sūnūs*).

Kaip jau buvo minėta nagrinėjant istorinės rekonstrukcijos judėjimo raidą Lietuvoje, vienas seniausių šio laikotarpio klubų – „Vilkatlakai“. Jis save laiko ne tik pirmuoju, bet ir stipriausiu bei tiksliausiai istoriją atkuriančiu klubu: „atkuriamosios istorijos veikloje absoliučioje daugumoje esame pirmapraeiviai ir rimčiausiai į savo veiklą žiūrintis klubas“ (*Vilkatlakai*). Panašiu metu (nuo 2001 m.) savo veiklą pradėjo klubas „Kovarnis“. 2002 m. įkurtas eksperimentinės archeologijos klubas „Pajauta“, vienijantis profesionalius archeologus, istorikus, muziejininkus ir amatininkus ir suteikiantis jiems galimybes plėtoti savo profesines žinias, taikant eksperimentinės archeologijos metodus. Klubo veikla pristatoma kaip švietėjiška, skirta ir priešistorės, ir istorinio laikotarpio gamybos, gyvensenos, verslų ir amatų rekonstrukcijai

moksliniais eksperimentiniais pagrindais (*Pajauta*). Tačiau nuo 2011 m. klubo „Vilkatlakai“ narių skaičius sumažėjo iki 7 (Kalėdienė 2018, p. 60). Buvę klubo „Vilkatlakai“ nariai įkūrė kitus klubus tapdami jų lyderiais: „Pilsots“ Klaipėdoje, „Jotvos sūnūs“ Alytuje ir „Kauno kuopa“ Kaune. Šie klubai savo veiklą vykdo nuo 2014 m. Senovės baltų karybos klubas „Kauno kuopa“, nors ir užsiima istorinės rekonstrukcijos veikla, tačiau iki šiol oficialiai neįregistruotas ir kiek mažiau pastebimas viešuosiuose renginiuose.

Istorinės rekonstrukcijos klubai paprastai siekia turėti kuo didesnę arba bent jau išlaikyti esamą narių skaičių, todėl sudaromos sąlygos į klubus įsilieti naujiems nariams. Tiek naujų narių prisijungimas, tiek esamų narių kaita skirtingai veikia baltų laikotarpio istorinės rekonstrukcijos raidą. Iš naujų narių tikimasi naujų idėjų, eksperimentų ir patirčių, kuriomis galima dalytis. Priklausomai nuo klubo, naujoko integracija gali trukti nuo trijų mėnesių iki vienerių metų. Per šį laikotarpį privaloma pasirūpinti, t. y. įsigyti ar pasidaryti pačiam minimalų inventorių. Jį sudaro šie objektai: lininiai marškiniai, kelnės arba suknelė ir tokie asmeniniai buities rakandai kaip medinis dubuo, medinis šaukštas. Visai tai būtina turėti, kad naujokas galėtų pilnavertiškai dalyvauti viešuosiuose renginiuose ar uždaroje grupės šventėse. Kadangi baltų laikotarpio rekonstruktoriai savo veiklas daugiausia orientuoja į karybą ir amatų atkūrimą, jau nuo veiklos pradžios kiekvienas klubo narys turi rasti jam tinkamiausią ir priimtinausią užsiėmimą. Gana svarbiu atrankos kriterijumi tampa rimtas ir aktyvus domėjimasis savo protėvių kultūra ir klubo, į kurį stojama, veikla (VDU ER 2677, anketa Nr. 24). Kai kuriuose klubuose, – ir dažniausiai išimtinai vyrams, – yra organizuojamos įšventinimo ceremonijos, simbolizuojančios oficialaus nario statuso suteikimą. Kaip pažymėjo vienas „Jotvos sūnūs“ narys, tokia įšventinimo ceremonija gali būti „krikštas Šiurpilyje [upelio, esančio Lenkijoje, pavadinimas], kur reikia kautis su geriausiais kariais“, nors laimėjimas nėra būtina sąlyga (VDU ER 2677, anketa Nr. 11).

Kalbant apie naujus narius, būtina pažymėti ir tai, kad dauguma klubų turi hierarchinę struktūrą. „Vilkatlakai“ jau savo veiklos pradžioje turėjo griežtą vidinę hierarchinę sistemą. Ją ir jos etapus plačiau aprašęs T. Sutkaitis (2010). Hierarchinę sistemą autorius palygino su tam tikra feodalizmo forma (Sutkaitis 2010, p. 58). „Vilkatlakų“ klubo struktūrą vizualizavo ir aprašė ir A. Kalėdienė (2018, p. 61). Kaip nurodo T. Sutkaitis, iš pradžių būsimas klubo narys neturi jokio statuso (luomo), t. y. yra *Niekas*. Įsigijęs minimalų inventorių, *Niekas* tampa *Šeimynykščiu*. Pastarasis dar nedalyvauja svarstant svarbius klausimus. Žygiuose *Šeimynykščiu* paprastai tenka daiktų nešiko vaidmuo. Kitas luomas – *Laisvasis žmogus*, kuris jau gali naudotis žodžio teise ir privalo toliau pildyti turimą mantą. Dar vėliau – *Kario* arba *Amatininko* luomas, kuriam pasiekti išbandomos fizinės jėgos arba tikrinami amato meistriškumo gebėjimai. *Vilkatlakas* – aukščiausias luomas, reikalaujantis ne tik fizinių išbandymų, bet ir išminties (Sutkaitis 2010, p. 58). „Vilkatlakų“ nario pastebėjimu, pastarasis luomas yra sukurtas kaip nuolatinė galimybė

tobulėti. Minėtas pateikėjas juos įvardija kaip mistinius: „paskui jau yra tokie mistiniai luomai, dar į juos niekas nėra įšventintas, bet yra kur tobulėt. Yra toks *Didžiūno titulas* ir jau pats aukščiausias *Vilkatlakas didžiūnas*“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 5). Vis dėlto dabartinė klubo hierarchinė struktūra skiriasi nuo ankstesnės, nes yra supaprastinta, palyginti su anksčiau aptarta, ir šiuo metu ji neaktualizuojama.

Iš dalies panaši vidinė hierarchijos struktūra susiformavusi ir klube „Leitgiris“. Jame yra *seniūnas, tarybos nariai, klubo nariai* ir *šeimynykščiai*. Priėmimas į šį klubą vyksta pirmiausia asmeniui pareiškus norą dalyvauti klubo veikloje. Prašymas svarstomas susirinkus tarybai, kurią sudaro 3 nariai, kasmet renkami demokratišku būdu, t. y. visų narių balsavimu. Klubo vadovas yra vienas iš tarybos narių. Pirmiausia taryba organizuoja pokalbį su *kandidatu*, kuriam paaiškinamos dalyvavimo klube taisyklės, būtinas šiai veiklai skirti laikas, finansiniai ištekliai ir asmeninės pastangos. Kaip konstatuoja vienas šio klubo narių, dažniausiai kandidatai atkrinta jau po pirmo pokalbio su taryba. Jeigu kandidatas po pokalbio sutinka dalyvauti klubo veikloje, jam yra iškeliamos sąlygos, kurias jis turi įvykdyti. Svarbiausia jų – pilnas materialinių daiktų komplektas (apanga, apavas, buities rakandai, šarvai), kuris nepriklausomai nuo klubo turimo inventoriaus leistų dalyvauti istorinės rekonstrukcijos veikloje. Kiekvienam naujam žmogui yra paskiriamas *kuratorius* – asmuo, padedantis būsimiems nariams suprasti atkuriamo laikotarpio ypatumus, tarpininkaujantis ir konsultuojantis užsakant reikiamas prekes iš meistrų. Vienas svarbių kriterijų priimant *kandidatą* – ne tik reikiamo inventoriaus įsigijimas, bet ir sugebėjimas darniai įsilieti į klubą, kaip į bendruomenę ar šeimą. Šiuo bandomuoju laikotarpiu *kandidatas* turi teisę išsakyti nuomonę su klubo veikla susijusiais klausimais, tačiau sprendimo teisė suteikiama tik klubo nariams. *Kuratoriui* nusprendus, kad *kandidatas* atitinka formaliuosius reikalavimus, siūloma tarybai priimti sprendimą dėl *kandidato* tapimo *nariu*. Tarybos nariams pritarus, organizuojama naujo nario įšventinimo ceremonija. Ši vyksta uždareme klubo susirinkime, o jos detalės žinomos tik „Leitgirio“ klubo nariams. Tapęs klubo nariu, rekonstruktorius kartu įgyja teisę naudotis ir klubo simbolika (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Remiantis eksperimentinės archeologijos klubo „Pajauta“ įstatais, klubo tikruoju nariu gali tapti asmuo, pareiškęs norą ir pateikęs prašymą klubo prezidentui. Iki tol būsimasis narys privalo būti susipažinęs su klubo įstatais, pateikęs dvi klubo tikrųjų narių rekomendacijas ir sumokėjęs visuotinio narių susirinkimo nustatytą dydžio nario mokestį. Naujam klubo nariui skiriamas vienerių metų bandomasis laikotarpis (*Pajauta*. Klubo įstatai 2019). Laikotarpiui pasibaigus vertinami naujoko meistrystės sugebėjimai tam tikroje amatininkystės srityje ir priimamas sprendimas dėl tolesnio kandidato dalyvavimo arba nedalyvavimo klubo veikloje.

Baltų laikotarpio rekonstruktoriams ikirikriščioniška pasaulėžiūra ir religija itin svarbi. Pažinti baltų kultūros dvasinę plotmę yra nemažiau svarbu nei materialinę. Dalis pateikėjų

anksčiau dalyvavo „Romuvos“ veikloje arba yra lankęsi jų organizuojamose ikikrikščioniškose šventėse, tokiose kaip pavasario atbudimo šventė Jorė. Vis dėlto pateikėjams organizacija „Romuva“ ir jos inicijuojamos šventės pasirodė „netikros“ dėl keleto priežasčių: perdėtos vaidybos, netikslumų, susijusių su archeologiniais kostiumais, ir pernelyg laisvos istorinių šaltinių interpretacijos. Atkūrę materialius objektus, baltų rekonstruktoriai pateikė ir savo baltų religijos „versiją“, kuri persipina ir su asmeniniu, ir su klubo gyvenimu. Pagrindinės religijos apraiškos yra apeigų atlikimas, jų metu atliekamas maisto ir gėrimų aukojimas į ugnį, pagrindinių baltų dievų minėjimas. Daugelis baltų laikotarpio rekonstruktorių, remdamiesi senąja baltų tikėjimo dievybių sistema, savo švenčių ciklą organizuoja pagal šias kalendorines šventes: Žiemos saulėgrįža, Užgavėnės, Pavasario lygiadienis, Jorė, Rasos, Rudens lygiadienis ir Ilgės. Tai iliustruoja ištrauka iš interviu su „Vilkatlakų“ nariu:

Klubo nariai yra kaip artimi bičiuliai, šeimos nariai. Kartu švenčiame. Nėra taip, kad, sakykim, gimtadieniai, bet ir tos visos saulėgrįžos, lygiadieniai švenčiami su atitinkamais rūbais. Nes dažnai kiti rekonstruktoriai – jie būna rekonstrukcijoje tik kitų žmonių akivaizdoje, o mes ir viduje, taip sakant, laikomės tų pačių principų (VDU ER 2677, interviu Nr. 5).

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad tik baltų laikotarpio rekonstruktoriai save laiko tikraisiais rekonstruktoriais, nes persirengimo ritualas jiems – tai ne tik trumpalaikis veiksmas, bet ir vidinės dvasinės būsenos išraiška. Baltų laikotarpio rekonstrukcija suvokiama kaip būdas ir galimybė priartėti prie protėvių ir taip geriau suprasti jų mąstyseną ir pasaulėžiūrą. Tačiau krikščionybė dažniausiai laikoma invazine ir natūraliai susiklosčiusią ikikrikščionišką religiją bei kultūrą sugriovusia jėga.

1.5.2. Viduramžių laikotarpis

Dėl viešųjų renginių gausos („Viduramžių šventė“, „Kauno Hanzos dienos“) viduramžiai yra bene geriausiai visuomenei atpažįstamas laikotarpis. Atsižvelgiant į chronologinį klubų klasifikavimą, su vėlyvųjų viduramžių laikotarpio rekonstrukcija susiję 11 klubų ir kelios kitos organizacijos („Bancheto Musicale“, „Perkūno strėlė“, Kalavijo meistrystės mokykla ir kt.). Informacija apie viduramžių laikotarpio klubus pateikta 6 lentelėje: nurodytas klubo pavadinimas, narių skaičius, įkūrimo metai, rekonstruojamas laikotarpis ir tematika. Klubų skaičiui palyginti galima pateikti kaimyninės Baltarusijos pavyzdį. N. Bekus (2010, p. 253), tyrinėjusi Baltarusijos rekonstruktorių identitetą, nurodė, kad bene visuose Baltarusijos miestuose ir miesteliuose galima sutikti viduramžių rekonstruktorių klubų, kurių šalyje yra apie 50. Prie viduramžių laikotarpio klubų priskirtas ir amatų klubas „Dvaro meistrai“.

Iš lentelėje pateiktų duomenų galima išvelgti du klubų formavimosi etapus: pirmasis – iki 2004 m., antrasis – 2010–2015 m. Rekonstruojamas laikotarpis svyruoja nuo XII iki XV a.

6 lentelė. Viduramžių laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje

Klubo pavadinimas	Narių skaičius	Įkūrimo metai	Laikotarpis	Veikla (tema)
„Viduramžių pasiuntiniai“	~50	2002	XIV–XV a.	Viduramžių karyba ir pramogos (šokiai, muzika, riterių turnyrai, kojūkininkai)
„Hospitalierių ordinas“ (arba „Maltos ordinas“)	3–5	2007	XIV a.	Maltiečių ordino veikla (karyba)
Istorinės rekonstrukcijos klubas „LDK Varčiai“ (buvusi „Kauno karališkoji gvardija“)	5	2006	1392–1430	LDK karyba butis ir kultūra
Istorinės rekonstrukcijos klubas „Kovas“	~4	2015?	Šimtmetis karas (1337–1453)	Flandrijos grafystės karyba ir butis
„Antikos karys“	7–8	apie 2000	XIII–XVI a.	Viduramžių karyba
„Saltus Gladii“	8	2014	Nuo viduramžių iki Renesanso	Šokiai, kostiumai, butis
„Ambera“	4	2012	Viduramžiai	Viduramžių muzika
„Šiaurinės šventyklos ordinas“	~5		Viduramžiai	Karyba ir karių gyvenimas
Kauno karo istorijos klubo Viduramžių sekcija	10	2004	XIV–XV a.	Teutonų ordino ir LDK ginkluotė, šarvuotė
„Dvaro meistrai“	27	?	Viduramžių, Renesanso ir ankstyvojo baroko	LDK ir Vilniaus miesto kultūra: amatai ir amatininkų gaminiai
„Mysteria Mundi“	4	2014	Viduramžiai	Viduramžių šokiai, amatai ir gyvenimo
Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai				
Karališkoji gvardija (pakeista į „LDK Varčiai“)	-	2006–2010	Šimtmetis karas (1337–1453) Aženkūro mūšis (1415 m.)	Anglų riteriai

Keli klubai atkuria konkretų laikotarpį: „LDK Varčiai“ – nuo 1392 iki 1430 m., „Kovas“ – Šimtmetį karą (1337–1453 m.). Vis dėlto daugeliui klubų pagrindiniu atskaitos tašku tampa 1387 m. Lietuvos krikštas. Krikščionybė ir jos atnešta kultūra žymi naują ne tik religinę, bet ir kultūrinę epochą. Viduramžių rekonstrukcijose vyrauja tuometinės aukštuomenės luomų (dvarininkų, karių) kultūra, amatai. Nors dauguma klubų atkuria Lietuvos vėlyvuosius viduramžius, tačiau ne mažiau aktualizuojamas ir Europos viduramžių istorijos paveldas. Pateikėjams tai dažniau yra laisvalaikio pramoga ir papildomas pajamų šaltinis nei gyvenimo būdas. Viduramžių rekonstruktoriai, palyginti su kitų laikotarpių rekonstruktoriais, savo kasdieniame gyvenime gana dažnai yra profesionalūs amatininkai, muzikantai, šokėjai ir kariai.

Pagrindinis rekonstrukcijos šaltinis išlieka tas pats kaip ir baltų laikotarpio rekonstruktorių – archeologinė medžiaga (radiniai, archeologinių tyrimų ataskaitos), tačiau šio laikotarpio rekonstruktoriai itin aktyviai naudojami muziejuose saugomais eksponatais ir dažniausiai neapsiriboja tik Lietuvos teritorija. Ieškoma analogų jau ne tik gretimų – Latvijos, Lenkijos ir Baltarusijos – šalių muziejuose, bet ir visoje Europoje. Vakarų Europos muziejai

išsiskiria ypač gausiais radiniais ir turtingomis kolekcijomis. Jų fonduose saugomi eksponatai tampa viena svarbiausių priemonių, padedančių atkurti trūkstamus ar Lietuvos teritorijoje neišlikusius objektus arba jų elementus (papuošalus, aprangos detales). Vis dėlto kylančių problemų ir sunkumų, su kuriais susiduria rekonstruktoriai, išlieka daug, todėl muziejuose pristatoma medžiaga vertinama atsargiai ir kritiškai. Pavyzdžiui:

<...> reikia suprasti, kad muziejų gali būti dviejų tipų šarvai: originalas ir atkurta. Tai va, jeigu tu žiūri į atkurtą, ir tada vėl yra du dalykai – arba atkurta labai gerai ir tiksliai, arba gali būt tai kažkur suinterpretuota. <...> Su originalais irgi yra problema. Kokie daiktai, pavyzdžiui, išlieka? Išlieka tie dalykai, kurių nenaudoji. Ir tas vėl... Tu matai šarvus, tu turi žiūrėti apačioj lentelę – kokio amžiaus, maždaug kam jie yra skirti ir kieno jie buvo. Tada reikia žiūrėti, kas tas žmogus buvo ir ką jis veikė ir t. t. Tai yra didelis didelis nuobodus kasimasis informacijoj ir bandymas suvokti, kur kas (VDU ER 2677, interviu Nr. 1).

Dar atsargiau yra vertinama Baltarusijoje ir Rusijoje skelbiama informacija, nes tai neatsiejama nuo politinių šių valstybių interesų. Minėtas pateikėjas, klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ narys, priduria: „<...> slavų pusės nustojau žiūrėti nuo tada, kai pradėjo „sekt pasakas“. Nes rusų kalbą irgi suprantu, bet pasikeitus politinei situacijai [2014 m. aneksavus Krymą Ukrainoje] jie ten pakeitė ir visus istoriškumus, ir t. t. Tai dabar tai tas pats [kaip] „Žvaigždžių karai“ ir dar daugiau“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 1). Kai kuriuose klubuose, pavyzdžiui, „Hospitalierių ordinas“, naudojamosi specifiniu šaltiniu – popiežiaus bulėmis. „[Jose] konkrečiai yra parašyta, kokie rūbai turi būti. Kasdieniai, išieginiai rūbai, net [aprašyti] batai ilgais aulais, vaikščiojant specialiai į tualetą. Net yra parašyta ir konkrečiai yra užfiksuota dėl to, kaip vaikščioti į išvietes“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 10).

Rekonstravimo procesą palengvina ikonografinė medžiaga, čia svarbiausi – paveikslai ir freskos. Neaplenkiami ir kiti šiuolaikiniai informaciniai ištekliai: rekonstruktorių grupės *Facebook* socialiniame tinkle, pavyzdžiui, „Istorinė rekonstrukcija“, platformoje *Youtube* prieinama vaizdo medžiaga ir BBC sukurti dokumentiniai filmai. Galima matyti, kad, palyginti su baltų laikotarpiu, viduramžių laikotarpio šaltinių išlikę daugiau, tačiau dėl jų kopijavimo ir skirtingų interpretacijų kyla grėsmė lengviau pasimesti. Asmeninė patirtis rekonstruojant objektus, remiantis *emic* požiūriu, yra laikytina svarbesne nei mokslinės teorijos. Priklausomai nuo pasirinktų informacijos šaltinių, atkurama materialinė bazė, kuri gali turėti įtakos ir rekonstruktorių mąstysenai bei pasaulėžiūrai. D. Radchenko (2006, p. 128) pažymi, kad istorinė atmintis ir literatūroje kuriamas viduramžių vaizdas tampa beveik vienodos reikšmės.

Vienas reikšmingiausių viduramžių istorinės rekonstrukcijos klubų yra „Viduramžių pasiuntiniai“. Jo aktyvi istorijos atkūrimo veikla paskatino pateikėjus domėtis ir užsiimti viduramžių laikotarpio rekonstrukcija. Ilgainiui klubo veikla buvo komercializuota. Klubo nariai rengė užsakomąsias „riterių kovas“, „žonglierių pasirodymus“ privačiuose renginiuose. Istorinį turinį papildė vizualiai patraukliais, tačiau su viduramžių istorija mažai ką bendro turinčiais „ugnies“ ir „iliuzijų“ šou. Klubas „Antikos karys“ taip pat savo didžiąją veiklos dalį

komercializuoja. Kauno karo istorijos klubas buvo vienas istorinės rekonstrukcijos pradininkų Lietuvoje, tačiau, 2004 m. gegužės 10 d. įkūrus KIK Viduramžių sekciją, klubo temų ir laikotarpių spektras tapo įvairesnis. Pagrindine šios sekcijos kryptimi pasirinktas XIV–XV a. Teutonų ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ginkluotės, šarvuotės ir tarpusavio konflikto metu buvusios kovos taktikos atkūrimas. Pastebėta, kad kai kurie klubai, pradėję nuo Europos viduramžių istorijos atkūrimo, susidomi ir savo krašto atitinkamo laikotarpio istorija, pagal ją keičia viso klubo kryptį. Istorinės rekonstrukcijos klubas „LDK Varčiai“ (iki 2010 m. Karališkoji gvardija) savo svetainėje pristatydami klubo istoriją pažymi, kad iš pradžių buvo siekta „atkurti anglų riterius, kovojusius Aženkūro mūšyje 1415 m.“, tačiau vėliau vis dėlto nuspręsta užsiimti tuo, „kas arčiau mūsų šaknų – XIV a. pab.–XV a. pr.“ (*LDK Varčiai*).

Viduramžių laikotarpio klubai yra atviri ir suinteresuoti priimti naujus narius. Dauguma pateikėjų tvirtino neturintys specialių naujų narių priėmimo ir išventinimo ceremonijų. Vis dėlto siekiant tapti tikroju klubo nariu reikia atitikti keletą kriterijų ir „išgyventi“ pereinamąjį etapą, kuris priklauso nuo klubo vidinių taisyklių. Svarbiausiu kriterijumi laikomos būsimo rekonstruktoriaus asmeninės savybės, tokios kaip aktyvumas (žingeidumas) ir domėjimasis istorija. Bandomasis laikotarpis, per kurį asmuo įsilieja į klubo veiklą, paprastai trunka apie metus. Nauji nariai pirmiausia turi suprasti, kaip veikia nusistovėjusi vidinė klubo struktūra arba hierarchija. Pastaroji sudaroma atsižvelgiant į viduramžių laikotarpio karyboje naudotą sistemą. KIK Viduramžių sekcijos klubo struktūra sudaryta pagal Teutonų ordino analogą (vadovauja *komtūras*, jam padeda *vaitas*) (VDU ER 2677, interviu Nr. 26).

Tapimas „Viduramžių pasiuntinių“, kaip ir daugumos kitų klubų, nariu paprastai trunka apie metus. *Narys*, siekiantis tapti *riteriu*, apie metus turi *ginklanešio* statusą. *Ginklanešio* indėlis į klubo veiklą – atlikti nesudėtingus darbus dirbtuvėse, renginių metu padėti tvarkyti inventorių (statyti palapines ar padėti *riteriams* apsirengti ir nusirengti šarvuotę). Taip būsimasis narys „plečia savo akiratį viduramžių, <..> tema ir taip pat mokosi kartu prižiūrėti tuos pat šarvus <...> mokosi, eina į tas pačias treniruotes ir t. t.“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 1, 2015).

Klube „LDK Varčiai“ yra suteikiami, pateikėjo teigimu, „simboliniai rangai“, žymintys konkretaus asmens statusą šiame klube. Naujokų, tik pareiškusių norą dalyvauti, tačiau neturinčių būtiniausių materialinių daiktų (viršutinių drabužių: vyrai – kelnų ir marškinių, moterys – suknelių), statusas *kandidatas*. Būtiniausios aprangos komplektas šio klubo rekonstruktorių yra vadinamas civiline apranga. *Kandidatui*, norinčiam įsilieti į klubo veiklą, ši apranga yra būtina, nes istorinio pobūdžio renginiuose negalima dėvėti šiuolaikinio stiliaus drabužių. Šiuolaikinių drabužių dėvėjimas pažeistų istorinės rekonstrukcijos renginio taisykles. Įgyvendinus minėtąjį kriterijų, t. y. įsigijus reikiamą aprangą ir pagrindinius buities daiktus, įgyjamas *pažo* statusas. *Pažas* yra istorinis terminas, kuriuo viduramžiais buvo vadinamas asmuo, dažniausiai berniukas

ar jaunuolis, patarnaujantis didikui ar karaliui. Toks asmuo jau gali dalyvauti klubo susitikimuose ir turi balso teisę. Pagrindinis statusas – *narys*. Tapimo *nariu* veiksmas yra pažymimas priesaikos sakymu ir balsavimo teisės suteikimu. Kaip šį statusą patvirtinantį simbolį, *narys* gauna viduramžių laikotarpio segę ir įgyja galimybę nešioti kitus ženklus (pavyzdžiui, Gedimino stulpus). Toliau *narys* gali savarankiškai rinktis siauresnę veiklos kryptį (kovos menus, amatus ar jų derinį) ir pasirinkti siauresnės temos specializaciją. „LDK Varčiai“ klube yra taikomas nario mokestis (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Nors mokymasis ir noras tobulėti yra vieni svarbiausių kriterijų, tačiau kai kurios istorinės rekonstrukcijos veiklos reikalauja techninių žinių ir įgūdžių. Muzikos grupėje „Ambera“ pagrindiniai reikalavimai yra kuo geriau valdyti savo instrumentą ir greitai išmokti naujus kūrinius. Jeigu ieškoma naujų narių, skiriamas bandomasis laikotarpis, per kurį patikrinama, ar muzikantas pajėgus atlikti grupės repertuaro kūrinius (VDU ER 2677, anketa Nr. 22). Profesiniai įgūdžiai vertinami ir klube „Dvaro meistrai“. Tačiau kituose klubuose, pavyzdžiui, „Saltus Gladii“, kandidatui nėra skiriamas bandomasis laikotarpis ar kiti specialūs reikalavimai. Vertinamos kiekvieno asmeninės pastangos ir šiai veiklai skiriamas laikas. Vis dėlto tikimasi, kad naujas narys ne tik darniai įsilies į klubą, bet ir sugebės susikurti ar įsigyti savo asmeninį istorinį kostiumą ir būtiniausius buities rakandus.

1.5.3. Napoleonmetis

Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvoje yra 7 šio laikotarpio *karybos* tipo klubai. Atsižvelgiant į anksčiau nagrinėtų baltų ir viduramžių laikotarpių klubų pavyzdžius, galima įžvelgti du pagrindinius napoleonmečio klubų formavimosi etapus: iki 2006 m. ir 2008–2012 m. Daugumai pateikėjų tai yra laisvalaikio leidimo būdas ir asmeninio domėjimosi šia istorijos atkarpa sritis.

Napoleonmečio epocha Europoje apima Napoleono valdymo laikotarpį nuo 1792 m. iki 1815 m. Remiantis „Visuotine lietuvių enciklopedija“, Lietuvoje šis laikotarpis apibrėžiamas 1812 m. birželio–gruodžio mėnesiais (Matulevičius A. *Prancūzmetis, Napoleonmetis*. VLE), kai Napoleono vadovaujama kariuomenė keliavo per Lietuvos teritoriją. Tačiau dėl atkuriamam laikotarpiui priskiriamų bendrų bruožų, tokių kaip šaltinių naudojimas, klubų vidinės struktūros ir rekonstravimo pobūdžio (konkretūs kariniai daliniai), napoleonmečio sąvoka šiame darbe apima ir XIX a. pr. istorinės rekonstrukcijos klubus. Napoleonmečio klubai atkuria tiek užsienio (prancūzų ir caro karių), tiek Lietuvos (lietuvių karių T. Kosciuškos sukilimo laikotarpiu) uniformą ir ginkluotę. Pavyzdžiui, klubas „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų pulkas“ iš pradžių atkūrinėjo lietuvių karinius vienetus T. Kosciuškos sukilimo metu (1792–1794 m.), o vėliau, palaikydami ir kitą klubą „Fuzilierius“, pradėjo atkūrinėti 1812 m. prancūzų karinius

vienetus. Šio laikotarpio rekonstruktoriai apsibrėžia atkurti iš esmės gana siaurą karinį vienetą – pulką (pavyzdžiui, karybos paveldo klubas „Kauno pavieto laisvieji šauliai“ atkuria Užnemunės 4-ąją pėstininkų pulką).

7 lentelė. Napoleonmečio laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje

Klubo pavadinimas	Narių skaičius	Įkūrimo metai	Laikotarpis	Veikla (tema)
Kauno karo istorijos klubas	4–5	1989	XVIII a. pab. – XIX a. pr.	LDK kariuomenės grafo Rudolfo Tyzenhauzo raitosios artilerijos baterija
„I-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“	12	2006	1792–1794 m. 1812 m.	Lietuvių kariai per Kosciuškos sukilimą Prancūzų kariai
Karybos paveldo klubas „Kauno pavieto laisvieji šauliai“	20	2008	1792–1864 m.	Užnemunės 4-asis pėstininkų pulkas
Karo istorijos klubas „Fuzilierius“	11	2000	1811 m.	Didžiosios armijos 129-asis linijinis pėstininkų pulkas
Klaipėdos karybos istorijos klubas	~8	2001	XIX a. pr.	Lietuviškųjų (prūsiškųjų) dragūnų pulkas
Karo istorijos teatralizuotų renginių klubas „Kauno tvirtovės įgula“	?	2011	XVIII–XIX a.	Caro kariai ir karyba
Generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas	18	2008	XVIII a. pab. – XIX a. pr.	LDK 1-asis ir 4-asis priešakinės sargybos pulkas Imperatoriaus Didžiojo Napoleono 1-asis 1812 m. kariuomenės Lietuvos totorių ulonų pulkas
Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai				
Kauno karybos istorijos klubas				

Kaip aiškėja iš daugumos pateiktųjų teiginių, informacijos, skirtos napoleonmečiui atkurti, nepakanka. Pagrindinis šaltinis – istoriniai metraščiai ir mokslinės knygos. Nemažą dalį sudaro ikonografija, kuri reikalinga ne tik atitinkamo karinio vieneto uniformoms atkurti, bet ir sudėtingesniems ginklams, tokiems kaip patrankos, gaminti. Klubas „1-ojo LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ nurodė naudojęs tik vienu pagrindiniu šaltiniu – istoriko Valdo Rakučio knyga „LDK kariuomenė ketverių metų Seimo laikotarpyje“ (2001). Svarbios informacijos ir naudingų konsultacijų napoleonmečio klubams yra suteikę VDU istorikai, tarp kurių buvo išskirtas Jonas Vaičenonis. Be to, jis yra vienas pirmųjų Kauno karo istorijos klubo narių. Lenkijos archyvuose saugomi 1792 m. akvarelės piešiniai buvo svarbiausias ikonografinis šaltinis, pagal kurį buvo atkuriamos tuometinės LDK lietuvių kariuomenėje dėvėtos uniformos.

Kaip jau buvo minėta, 1989 m. įkurtas Kauno karo istorijos klubas – pirmasis istorinės rekonstrukcijos klubas Lietuvoje. Tuo metu galioję įstatymai neleido įteisinti pirminio klubo pavadinimo – Lietuvos karo istorijos klubas. Veiklos pradžioje istorinis laikotarpis, kurį klubas

bandytų atkurti, dar nebuvo aiškus. Pamažu imta atkūrinėti tarpukario Lietuvos savanorių kariuomenę. Sukaupus daugiau žinių ir medžiagos, klubo kryptis pasikeitė. Kauno karo istorijos klubo branduolį sudaro XVIII a. pabaigos LDK kariuomenės grafo Rudolfo Tyzenhauzo raitosios artilerijos baterija (VDU ER 2677, interviu Nr. 26).

Gana panašiu metu, apie 1994 m., ėmė formuotis Ukmergės klubo „1-ojo LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ užuomazgos. Susibūręs klubas iš pradžių atkūrinėjo XIX a. T. Kosciuškos sukilime dalyvavusių lietuvių karių uniformas, o vėliau ėmėsi atkurti ir prancūziškų Napoleono armijos uniformas. Klubo pradžia yra siejama su idėja įprasminti Ukmergės miesto ir jo krašto istoriją. Iniciatyvūs ukmergiškiai, tuo metu palaikę kontaktus su Kauno karo istorijos klubu, priėmė sprendimą pagaminti patranką ir, remiantis istoriniuose šaltiniuose užfiksuota medžiaga, šaudyti iš jos kiekvieną sekmadienį. Dėl teisės aktuose nustatytų apribojimų šaunamiesiems ginklams patrankos gaminti nebuvo galima. Patranka buvo itin svarbi, nes be jos būtų nevisavertė istorinės rekonstrukcijos veikla. Vis dėlto idėja pasigaminti patranką buvo įgyvendinta, oficialiuose dokumentuose pakeitus patrankos pavadinimą į „dekoratyvinį vamzdį“. Tai liudija Ukmergės klubo narių patirtis:

Mes gavom iš Kauno istorikų tokį žurnalą su brėžiniais, padarėm brėžinį, nuvažiavom į fabriką, susitarėm kainą ir jie žadėjo padaryti. Čia tuo metu „Vienybė“ – metalo fabrikas. Bet jie sakė, kad mums čia reikia kokio popieriuko, kad jie neprieštarauja ir pan. Mes nuvažiavom į policiją, ten tuo metu buvo komisaro pavaduotojas. Aš ir sakau: „Čia taip ir anaip.“ Nu, o jis sako: „Dar pasiskambinsiu į ministeriją.“ Bet ten [paskambinus] girdisi klyksmai: „Ką jūs ten galvojat, čia gi ginklai ir pan.“ Nu, ir jis padėjo ragelį. Sako: „Aš nieko nežinau, nieko negirdėjau, o į „Vienybės“ fabriką paskambinsiu ir pasakysiu, kad tegu daro. Tegutik pavadina ne patranka, o kaip nors kitaip.“ Galiausiai jie [fabrikas] išlieja. Mes tam turėjom 1000 Lt. Gal dabar juokinga, bet tais laikais buvo „baisūs“ [didelė suma] pinigai. Žodžiu, mes tam fabrikui sumokėjom už „dekoratyvinio vamzdžio“ išliejimą (VDU ER 2677, interviu Nr. 29).

Pagaminus „dekoratyvinį vamzdį“, Ukmergės klubo narys pasisiuvo uniformą ir kiekvieną sekmadienį 12 val. iš šios patrankos iššaudavo miesto aikštėje. Po šio precedento Lietuvoje atsirado ir kitos patrankos, kurias pagamino fabrikas „Vienybė“. Panašiu metu Kaune prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus ėmė burtis artileristai, kurie naudojo muziejaus fonduose saugomą patranką. Per oficialias ceremonijas, istorinius minėjimus šiomis patrankomis buvo šaudoma prie prezidentūros, Krašto apsaugos ministerijos.

Nors ir turėjo bendrą tikslą, Kauno karo istorijos klubas ėmė skilti. Jo nariai įkūrė kelis kitus klubus: „Kauno pavieta laisvieji šauliai“ (2008 m.) ir Klaipėdos karybos istorijos klubas (2001 m.).

Napoleonmetį pasirinkusių atkurti klubų raida tuo neapsiribojo. Dar iki ryškėjančių nesutarimų Kauno karo istorijos klube 2000 m. įkurtas klubas „Fuzilierius“, kuris iki šiol yra vienas aktyviausių ir socialinėje erdvėje *Facebook*, ir savo pasirodymais renginiuose (*Fuzilierius*). 2008 m. susiformavo ir Generolo Jusefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas, vienijantis totorių etninį tapatumą puoselėjančius lietuvius. Jauniausias šio laikotarpio

klubas – „Kauno tvirtovės įgula“, siekiantis atkurti caro kareivių aprangą, ginkluotę ir gyvenimą (*Kauno tvirtovės įgula*).

Kaip ir kitų atkuriamų laikotarpių atveju, įsiliejimas į napoleonmečio klubų veiklą paprastai trunka apie metus. Siekiant tapti Kauno karo istorijos klubo nariu reikia esamų narių rekomendacijų. Paprastai būsimajam nariui, dalyvaujančiam istorinės rekonstrukcijos renginyje kartu su klubu, yra paskolinama būtiniausia apranga ir ekipuotė. Pateikiamas pavyzdys, iliustruojantis naujo nario įsiliejimą į „1-ojo LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimento“ klubą: Žmogus, jeigu nori pabandyti, jis yra aprenkiamas, duodama jam kažkokio šautuvo imitacija ir jis gali jau renginį padalyvaut. Aišku, prieš tai jis kartu su visais pavaikšto, pasimuštroja praktiškai prieš renginį, nes to iš esmės užtenka ten tokiam minimumui. Aišku, jis paskui turi kažkokį ir savo ir savo įdirbį duoti, kažką pradėti siūstis, kad pradėti ir nuo kokių kelnų, marškinių, kurie yra pigesni, paprastesni. Vėliau galbūt ir švarką (VDU ER 2677, interviu Nr. 29).

Napoleonmečio klubų vidinei struktūrai paprastai pritaikoma karinius laipsnius atitinkanti hierarchija. Tačiau tai suvokiama labiau kaip formalumas nei realiai veikianti sistema. Atsižvelgiant į kiekvieno klubo vidinę struktūrą, narys turi galimybę pakeisti savo statusą. Statuso (karinio laipsnio) keitimas yra motyvacinės sistemos išraiška, kartu ir tam tikras simuliacinis žaidimas, kuriame „perėjimas“ į kitą „lygį“ žymi rekonstruktoriaus tobulėjimą. Tiesa, šis tobulėjimas turi nežymią vizualinę išraišką, kurią dažniausiai nurodo tokios detalės, kaip antpečių spalva, ženkleliai, kepurė ir kitos detalės. Pavyzdžiui, kapralo uniforma išsiskiria tuo, kad į ją įsiūta auksinė juostelė (klubas „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“). Absoliuti dauguma napoleonmečio laikotarpio rekonstruktorių yra eiliniai kariai ir rekonstruoja abstrakčiai.

1.5.4. XX amžius

Atsižvelgiant į chronologinę klubų klasifikaciją, vėlyviausias Lietuvoje atkuriamas laikotarpis – XX amžius. Jam priskirti 11 *karybos* tipo klubų (žr. 8 lentelę). Palyginti su anksčiau aptartais atkuriamais laikotarpiais, XX amžių atkuriantys klubai į istorinės rekonstrukcijos judėjimą įsitraukė vėliausiai. Klubai ėmė kurtis nuo 2008 m., o dauguma jų (7) formavosi 2012–2015 m. Pateikėjai nurodydavo, kad dar vaikystėje mėgo žaisti karą ir kareivius. Istorinės rekonstrukcijos veikla paskatino pateikėjus tęsti ir stiprinti šį vaikystės pomėgį. XX amžių atkuriantiems rekonstruktoriams tai yra laisvalaikio leidimo būdas ir galimybė atsiriboti nuo kasdienės rutinos.

Atkuriamas XX amžiaus laikotarpis Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų, laisvės kovų, pokario rezistencijos temos ir yra datuojamas nuo 1913 iki 1953 m. Nepaisant to, kad pagrindine rekonstruojama tema pasirenkama gana plati karybos tema, tačiau dėmesys skiriamas atkurti su Lietuva susijusius (Lietuvoje dislokuotus) karinius dalinius, dislokuotus Lietuvoje per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus. Lietuvoje XX amžiaus klubai atkuria vokiečių, rusų, lenkų ir prancūzų

karių veiklą ir Lietuvos pasipriešinimo prieš Sovietų Sąjungos agresiją kovojusių karių – partizanų – veiklą.

8 lentelė. XX amžiaus laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje

Klubo pavadinimas	Narių skaičius	Įkūrimo metai	Laikotarpis	Veikla (tema)
Karo istorijos klubas „Grenadierius“	~20	2008	1913–1953 m.	Res.-Inf.Reg. 261 Vermachtas Frontinis policijos batalionas
Istorinės rekonstrukcijos klubas „Ostlandas“	8	2014	Antrasis pasaulinis karas (1939–1945)	Karyba ir karių gyvenimas
Teatrinių renginių ir karo istorijos klubas „Wiking“	6	2012	Antrasis pasaulinis karas (1939–1945)	Karyba ir karių gyvenimas
Karo istorijos teatralizuotų renginių klubas „Rytprūsiai“	8	2013	1936–1944 m.	SS parašiutininkai Liuftvafės parašiutininkai „Waffen-SS“ pajėgos
Klaipėdos sporto ir karybos klubas „Baltijos štormas“	~10	2015	1938–1953 m.	Karyba ir karių gyvenimas
„Miško broliai“	75	2012	Rezistencija (1944–1953)	Lietuvos partizanai
Vilniaus istorinės rekonstrukcijos klubas „Naujosios Vilnios įgula“	12	2016	1918–1939 m.	13-asis Vilniaus ulonų pulkas 19-asis lengvosios artilerijos pulkas 85-asis Vilniaus šaulių pulkas
„Partizanas“	10	2015 (neįregistruota)	Rezistencija (1944–1953)	Lietuvos partizanai
Karo istorijos teatralizuotų renginių klubas „Kauno tvirtovės įgula“	?	2011	1913–1953 m.	Caro kareivių apranga ir ginkluotė
„Memel-Nord“				Karyba ir karių gyvenimas
„Rytų frontas“	4	2019	1914–1939 m.	Karyba ir karių gyvenimas
Neaktyvūs, veiklą nutraukę (duomenų nepateikę) klubai				
Partizaninio karo ir gyvosios istorijos sambūris „Broliai“	-	2010–?	Rezistencija (1944–1953)	Lietuvos partizanai
Panevėžio karinės kraštotyros klubas	?	(2012–2014)?	Rezistencija (1944–1953)	Lietuvos partizanai
109-asis Volgos pėstininkų pulkas	2	?	Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918)	Rusijos kareivių apranga ir ginkluotė

XX amžiaus rekonstruktorių naudojami šaltiniai, pagal kuriuos atkuriamos uniformos ir kitas reikalingas inventorių, nuo aukščiau aptartų laikotarpių klubų skiriasi. Visų pirma, nemažai šiems klubams priklausančių narių yra karo istorijos artefaktų kolekcionieriai. Pavyzdžiui, internetinėje dienraščio „Respublika“ svetainėje 2014 m. buvo publikuotas straipsnis „Rimti vyrai žaidžia partizanus“, kuriame žurnalistas pateikė informacijos apie tai, kaip klubo „Miško broliai“ nariai įsigyja reikiamą inventorių. Straipsnyje teigiama: „Senienų vyrai ieško visur, dažniausiai per skelbimus internete, teiraujasi pas kolekcininkus arba tiesiog aptinka sostinės turgelyje ant

Tauro kalno. Paskui susitikę būstinėje dalijasi įspūdžiais, kas ką sugebėjo rasti“ (Pocius 2019, Rimti vyrai žaidžia partizanus. *Respublika* [dienraštis]). Iš tiesų, šio laikotarpio rekonstruktoriams kiekvienas sendaikčių turgus yra galimybė surasti originalių daiktų ir juos naudoti atkuriant uniformą ar ekipuotę. Originalų ieškoma ne tik Lietuvoje vykstančiuose sendaikčių turguose, pavyzdžiui, Kalvarijų turgavietėje Vilniuje, „Bagažinių“ ir Aleksoto turguose Kaune, bet ir vykstama į Latvijos sostinėje Rygoje ir Iškšilės miestelyje kelis kartus per metus organizuojamus tarptautinius sendaikčių turgus. Vertingi ne tik patys daiktai, bet ir nuotraukos, kuriose vaizduojami kariai su uniformomis ar kariškos gyvenimo buities detalės. Nuotraukos yra atidžiai studijuojamos ir analizuojamos, pagal jas gali būti atkuriamas ir ginkluotė, ir ekipuotė, ir buitis. Nors XX amžiaus laikotarpio rekonstruktoriai pirmenybę teikia tikriems ir autentiškiems objektams, tačiau šie gali būti sėkmingai pakeičiami originalų kopijomis.

Pagrindiniai ir originalų, ir kopijų šaltiniai – specializuotos internetinės svetainės. Reikiamas inventorių įsigyjamas ir pasaulinėse pardavimų platformose, tokiose kaip *Ebay* ar *Amazon*. Kopijos yra įsigyjamose iš internetinių svetainių, pavyzdžiui, www.zib-militaria.de (*Zib-militaria* [internetinė parduotuvė]). Vienas pateikėjas nurodė, kad su XX amžiaus istorinė rekonstrukcija susijusių pirkėjų poreikis patenkina ir Kinijoje specialiai įkurtos įmonės (VDU ER 2677, interviu Nr. 15). Kinijoje gaminamos tiek masinės kopijos, tiek siūlomi individualūs užsakymai. Lietuvos rinka yra per maža dėl nepakankamo rekonstruktorių skaičiaus, o Lenkijos rekonstruktoriai aktyviai naudoja Kinijos rinką. Beje, pačioje Kinijoje istorinė rekonstrukcija kaip reiškinys yra taip pat žinomas ir nuolat populiarėja. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad nusipirkti ir parsisiųsti reikiamų daiktų iš minėtų interneto svetainių yra gana paprasta, tačiau pateikėjai atkreipia dėmesį į tai, kad objektų komplektavimo procesas yra sudėtingas ir reikalauja gilių istorijos žinių. Kaip ir napoleonmečio laikotarpio rekonstrukcijose, net ir kokybiškos kopijos ir reprodukcijos negali būti naudojamos iš karto – pirmiausia turi būti dirbtinai pasendinamos (ištepamos purvu, įrėžiamos ar pan.). XX amžiaus rekonstruktoriai ne tik siekia vizualiai atkurti elementus (tarp kurių svarbiausia – karių uniforma ir ginkluotė), bet ir gilina žinias apie kariškos gyvenimo specifiką. Rekonstruktoriai tarpusavyje dalijasi reikšmingais atradimais ir pastebėjimais, papildomai skaito karių atsiminimus ar dienoraščius. Tokia asmeniniais išgyvenimais paremta patirtis padeda lengviau įsijausti į XX amžiaus laikotarpio dvasią.

Kaip buvo minėta aukščiau, XX amžiaus laikotarpio klubų susiformavimui įtakos turėjo internetiniame forume www.militaria.lt prasidėjusios diskusijos. Vienas reikšmingiausių šio laikotarpio grupės klubų – „Grenadierius“, savo veiklą pradėjo 2008 m. Ši organizacija tapo pagrindiniu branduoliu, lėmusiu kitų XX amžiaus istorinės rekonstrukcijos klubų Lietuvoje susiformavimą. Po keleto metų ėmė kurtis ir daugiau klubų: „Kauno tvirtovės įgula“ (2011 m.), „Miško broliai“ (2012 m.), „Wiking“ (2013 m.) ir kt.

Klubas „Grenadierius“, remdamasis istoriškai patvirtintais duomenimis, pavyzdžiui, faktu, kad 1915 m. Vokietijos kaizerinė 261-oji pėstininkų divizija buvo apsistojusi Kaune ir jį užėmė, rekonstruoja minėtos Vokietijos pėstininkų divizijos ir frontinio policijos bataliono veiklą. Klube taip pat atkuriamas partizaninis Lietuvos rezistencijos laikotarpis. Klubas „Naujosios Vilnios įgula“ yra išskirtinis klubas šiame kontekste, nes atkuria tarpukario laikotarpio (1918–1939 m.) 13-ojo Vilniaus ulonų pulko, 19-ojo lengvosios artilerijos pulko ir 85-ojo Vilniaus šaulių pulko gyvenseną. Beje, šių pulkų pagrindas buvo lenkų tautybės žmonės, todėl ir juos atkuriantys rekonstruktoriai – Lietuvoje gyvenantys lenkai (pagal kilmę). Pati populiariausia XX amžių atkuriančių rekonstruktorių tema ir laikotarpis – Antrasis pasaulinis karas ir rezistencija (1936–1953 m.). Karo istorijos klubai „Wiking“ ir „Ostlandas“ koncentruojasi tik į Antrojo pasaulinio karo karybos ir ginkluotės atkūrimą. Klubas „Wiking“ save pristato kaip grupę bendraminčių, kuriuos vienija meilė istorijai. Klubas svetainėje nurodoma: „kaupiame ir renginiuose naudojame autentiškas uniformas, ginkluotę, techniką ir stengiamės atsižvelgti į detales, todėl naudojame tik tą laikmetį atitinkančias uniformas ir aksesuarus“ (*Wiking*). Klubas „Rytprūsiai“ veikia nukreipta į parašutininkų (Sovietų Sąjungos ir vokiečių liuftvafės), „Waffen-SS“ pajėgų, NKVD (Sovietų represinė struktūra) vermachto, RKKA (Darbininkų ir valstiečių raudonoji armija) ir tarpukario Lietuvos kariuomenės savanorių rekonstrukcijas. Minėto klubo svetainėje teigiama, kad jo narius sieja ne tik meilė istorijai ir karybai, bet ir noras pajusti visa tai, ką jautė vyrai mūšio lauke. Taip pat gana populiari tautos didvyrių – partizanų – tema (*Rytprūsiai*. Rekonstrukcija 2019). Partizanų atkūrimą, kaip pagrindinę veiklos kryptį, yra pasirinkę du klubai – „Partizanas“ ir „Miško broliai“. Pastarojo klubo nariai svetainėje pristatomi su partizanų uniformomis ir pasirinktais slapyvardžiais: Barsukas, Žaibas, Vėtra, Pagonis ir kt. (žr. priedą Nr. 5, pav. 11) (*Miško broliai*).

Dauguma klubų prisistatydami viešojoje erdvėje ir bendraudami su lankytojais pabrėžia, kad nepalaiko politinės to meto ideologijos ir atsiriboja nuo jos. Dėl kontraversiškų istorinių faktų didelė reikšmė teikiama ideologijos ir atkuriamos istorijos atskyrimui:

Mūsų klubas „Miško broliai“ atsiriboja nuo bet kokių politinių vertinimų ir tiesiog siekia atkurti ir gyvai parodyti istoriją – tai, kas buvo ir kaip buvo. Viskas, ką pamatysite šioje svetainėje, – ne kokios nors politinės ideologijos demonstravimas, o tik noras šviesti visuomenę ir suteikti kuo daugiau žinių apie mūsų prosenelių, senelių ir tėvų pergyventus įvykius (*Miško broliai*).

Nepaisant didelio narių skaičiaus (75) ir didžiausiose lietuvių diasporos šalyse (Švedijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje) įkurtų padalinių, klubo „Miško broliai“ rekonstrukcinė veikla vertinama nevienareikšmiškai. Ypač kritikuojamas istoriškumo trūkumas ir istorinių detalių nepaisymas. Klubas „Partizanas“ yra mažiau narių (10) vienijantis ir iki šiol oficialiai neįregistruotas klubas. Kaip teigė vienas šio klubo įkūrėjų, tai daroma sąmoningai, siekiant suteikti klubui „partizaniškumo“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 34). Lietuvos partizanus rekonstruoja ir klubas „Grenadierius“, taip pat „Baltijos štormas“. Pastarasis klubas, iš pradžių

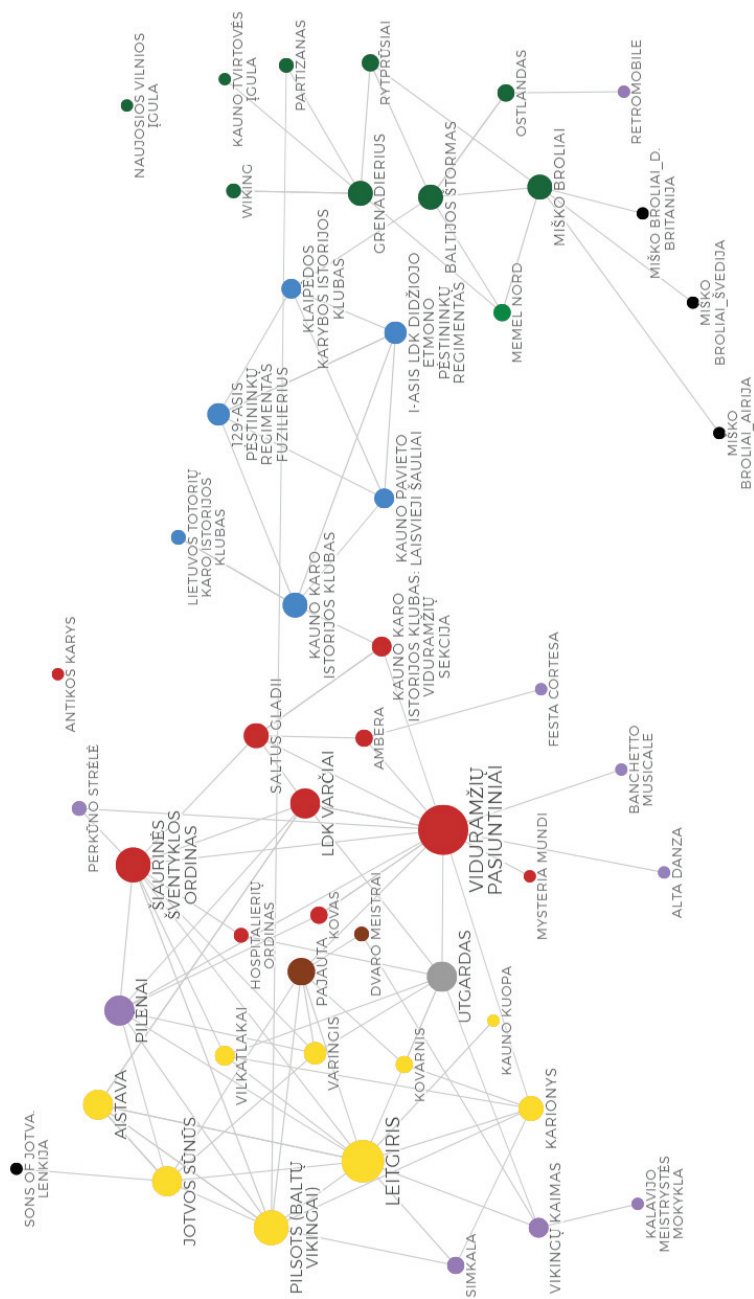
koncentravęsis į karybą kaip sportą, 2015 m. veiklą perorientavo į istorinės rekonstrukcijos veiklą, siekdamas patirti karių emocijas ir išgyvenimus.

Norintiems prisijungti prie XX amžių atkuriančių klubų narių skiriamas bandomasis laikotarpis, galintis trukti nuo mėnesio iki metų. Kaip nurodo „Memel-Nord“ narys, svarbiausi atrankos kriterijai yra „žmogaus adekvatumas (ar nebus koks psichopatas („neonacis“)), noras aktyviai prisidėti prie veiklos ir netgi finansinis pajėgumas (tai yra svarbu, nes rekonstrukcija – brangus malonumas). Įšventinimai dažniausiai vyksta laisvai ir improvizuotai, kaip patiems pavyksta suorganizuoti, juose nėra jokių rimtų priesaikų ar kitų politines asociacijas sukelti galinčių apeigų“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 47).

Klubo „Wiking“ nario teigimu, *naujokams* taikomas apie pusę metų trunkantis bandomasis laikotarpis arba būtinybė dalyvauti 2–3 istorinės rekonstrukcijos renginiuose. *Naujokams* padedama nepasimesti tarp istorinių detalių gausos ir įsigyti reikiamą uniformą ir ekipuotę. Kai kurie klubai, pavyzdžiui, „Grenadierius“, kandidatams taiko amžiaus cenzą. Šio klubo nariu gali tapti tik pilnametis pilietis. Tokia taisyklė taikoma dėl Lietuvoje (kaip ir daugelyje kitų valstybių) įstatymais nustatyto apribojimo laikyti ir naudotis šaunamaisiais ginklais. Svarbus vertinimo kriterijus, naudojamas priimant naujus narius į „Grenadierių“ ir kitus klubus, – būti ir išlikti apolitišku. Praėjus nustatytam terminui *naujoko* pastangos įvertinamos bendru klubo narių sutarimu. Daugumoje klubų vidinė struktūra organizuojama pagal atkuriamo laikotarpio karinius laipsnius. Klube „Grenadierius“ *naujokas* laipsnis paprastai yra *eilinis*, toliau, taikant vokiečių karinių laipsnių sistemą, galima siekti tapti *refreitoriumi*, *unteroficieriu* ir *leitenantu*. Atsižvelgiant į klubo narių skaičių, jame nėra generolų.

1.6. Istorinės rekonstrukcijos klubų socialinis tinklas

Atliktos laikotarpių analizės duomenys rodo, kad istorinės rekonstrukcijos klubų, sudarančių rekonstrukcinio judėjimą pagrindą, yra daug. Duomenys, kurie buvo pateikti lentelėse (5–8 lentelės), neatskleidžia šių klubų ir kitų judėjime dalyvaujančių organizacijų sąsajų. Dėl šios priežasties buvo sudaryta schema, socialinis tinklas (Nr. 1), atspindinti klubų tarpusavio santykius. **Socialinis tinklas** suprantamas kaip skirtingų organizacinių vienetų (klubų) palaikomi ilgalaikiai ar trumpalaikiai santykiai. Socialinis tinklas sudarytas remiantis pateiktųjų interviu ir anketose nurodytais atsakymais į klausimą apie tai, su kokiais klubais yra palaikomas ryšys. Ryšys žymi tiek bendradarbiavimą organizuojant bendras veiklas (projektus, renginius), tiek dalijimąsi ar inventorius skolinimą, tiek konsultacijas istoriniais klausimais ar tiesiog draugišką bendravimą istorinių renginių metu.

Šios schemos sandarą reikėtų aptarti išsamiau. Galima matyti, kad tinklas yra gana „tankus“, t. y. jame atvaizduota daug socialinių ryšių. Visgi, ribos tarp atkuriamų laikotarpių ne visuomet aiškiai matomos, todėl šiam skirtumui išryškinti naudojamos spalvos. Kairėje šios schemos pusėje koncentruoti *baltų* (geltona), toliau – *viduramžių* (raudona) ir *napoleonmečio* (mėlyna) klubai. Dešinėje pusėje išdėstyti *XX amžiaus* laikotarpio klubai (žalia). Ruda spalva išskirti *amatininkų* klubai.

Kitos organizacijos, pavyzdžiui, „Pilėnai“, „Vikingų kaimas“ ir kt., taip pat buvo integruotos į tinklą (violetinė spalva). Pateikėjai nurodė, kad su šiomis organizacijomis palaiko ryšius ar vykdo bendrą veiklą. Labiausiai nuo schemos nutolę taškai (juodos spalvos) žymi klubų padalinius užsienyje. Pilka spalva pažymėti neaktyvūs, veiklos nevykdantys klubai. Klubų ir organizacijų narių skaičius šioje schemoje neatsispindi.

Socialinio tinklo duomenys rodo, kad glaudžiausiai ryšius palaiko baltų ir viduramžių laikotarpio rekonstruktoriai. Kiek mažiau, tačiau aktyviai tarpusavyje bendradarbiauja napoleonmečio laikotarpio klubai. Vienas iš klubo „Fuzilierius“ narių teigė, kad:

Labai didelis mūsų ryšys su „Ukmergės pirmu pėstininkų pulku“. Jie nuo savo gyvavimo pradžios visą laiką rekonstravo Kosciuškos sukilimo laikus, turėjo savo uniformas. Ir dabar, prieš porą metų, jie nusprendė <...>, kad galbūt būtų visai neblogas variantas prie mūsų prisijungti. Tai jie pasisiuvo prancūziškas uniformas ir dabar su mumis kartais į renginius važiuoja <...>. Ir tiesiog mes turim su jais labai stiprų ryšį. Jie mus palaiko labai dažnai tiek finansiškai, tiek į renginius galų gale... <...> Tarkim, turim į renginį atvežt 10 žmonių, kitaip negausim pinigų, ir tada jie [I-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas] mums duoda savo žmonių, skolina patrankas, dar kažką... <...> Bet šiuo atveju jie mus labiau palaiko. Mes savo žiniomis kiek galim, jie savo dydžiu (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

XX amžiaus laikotarpio klubai yra pastebimai uždaresni. Net ir žinodami apie panašios krypties kitų klubų veiklą, glaudesnius ryšius užmezga ir bendrą veiklą vykdo rečiau. Viena galimų to priežasčių – nedidelis bendrų renginių skaičius, ideologinė įtampa ar išankstinės nuostatos konkrečių klubų ar jų narių atžvilgiu. Šio laikotarpio klubų veikla uždaresnė, daugiausia vienijanti draugus, bičiulius ir bendraminčius.

Kalbant apie kiekvieną klubą išsamiau, būtina pažymėti, kad klubas „Viduramžių pasiuntiniai“ išsiskiria kaip vienas aktyviausių klubų. Nemažiau aktyvūs yra „Šiaurinės šventyklos ordinas“, „Leitgiris“ ir „Pajauta“, kadangi klubuose keičiamasi ne tik istorinėmis ar archeologinėmis žiniomis, bet ir reikiamu inventoriumi. „Pajauta“ ir „Dvaro meistrai“ yra didžiausi ir svarbiausi amatininkus vienijantys klubai, nes dauguma baltų ir viduramžių laikotarpį atkuriančių rekonstruktorių užsako reikalingus dirbinius iš šių klubų meistrų.

Įdomu pastebėti, kad kai kurie klubai socialiniame tinkle atrodo tarsi „atsiskyrėliai“ ar „atstumtieji“. Pavyzdžiui, klubai „Antikos karys“ ir „Naujosios Vilnios įgula“ santykių su kitais klubais nepalaiko ar jų nenurodė. Kaip interviu metu teigė vienas iš pateikėjų, klubas „Antikos karys“, neatitinka istorinio tikslumo reikalavimų, t. y. jų dėvimi istoriniai kostiumai yra eklektiški:

Jie rekonstruoja tarsi vėlyvuosius viduramžius, bet mes nelabai suprantam jų veiklos. Ta prasme, jie su mumis nori bendrauti ir mes su jais. Bet jie užsiiminėja kažkuo tokiu fantastiniu labai dalyku. <...> Jie gamina šarvus, bet jie per daug nesigilina į nieką. <...> Jie visiems sako, kad užsiiminėja tikslia rekonstrukcija, bet ten pasižiūrėjus viskas yra truputėlį kitaip (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Klubo „Antikos karys“ autentiškumo „lygi“ tiksliausiai galėtų įvertinti istorikai ir archeologai, sprendami apie jų atkuriamų objektų kokybę bei laikotarpio atitikimą. Tačiau net ir be išsamios atkurtų istorinių objektų analizės matyti, kad klubas yra „kitoks“. Visų pirma, klubo pavadinimas nei pagal temą, nei pagal laikotarpį nėra susijęs su antika. Antra, jų atkuriami objektai, pavyzdžiui, riterių šarvuotė, palyginti su tokiais klubais kaip „Viduramžių pasiuntiniai“, vizualiai atrodo prastesnės kokybės. Trečia, per pastaruosius kelerius metus klubas „Antikos karys“ nėra kviečiamas arba nedalyvauja tokiuose reikšminguose viduramžių laikotarpio renginiuose kaip „Viduramžių šventė“ Trakuose ar „Kauno Hanzos dienos“. Tačiau, „Antikos karys“ savo veiklą daugiausia koncentruoja klubo viduje, neatsisakydamas naudingų komercinių pasiūlymų. Visos šios priežastys gali paaiškinti, kodėl minėto klubo veikla vertinama kaip neatitinkanti aukštų rekonstravimo standartų, todėl neatsispindi šiame socialiniame tinkle. Klubų, kurių situacija yra panaši, yra ir daugiau.

Nors klubo „Miško broliai“ nariai nurodė palaikantys santykius su kitais klubais, pavyzdžiui, „Baltijos štormu“, vis dėlto kitų XX amžių rekonstruojančių apklausos dalyvių nuomone, minėto klubo rekonstrukcijos lygis yra per žemas. Negana to, dėl piktnaudžiavimo žalingais įpročiais netgi vadinami „išblaivinimo kompanija“. Pateikėjas teigia, kad:

„<...> žmonės, turintys problemų, susirenka ir kažką stengiasi daryt. Bet mūsų klubas vietoj to, kad kažką padėtų... Jie visų pirma, nelabai nori, kad mes jiems padėtume, nes jaučiasi, kad yra teisūs ir ten viskas yra gerai. <...> jie nesistengia nieko daryt istoriškai. Jeigu pusė labai stengiasi, tai kiti eina apsirėnę kažką tai klouniškai (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Kažkuo išskirtinis šiame kontekste yra Vilniaus istorinės rekonstrukcijos klubas „Naujosios Vilnios įgula“, prisistatantis kaip Lietuvos lenkai, atstovaujantys tarpukario laikotarpį. Klubas geriau žinomas tarp Vilniaus lenkų, tačiau su kitais rekonstruktorių klubais ryšių nepalaiko. Šis klubas susiformavęs etniniu pagrindu, jo nariai – lenkai ar lenkų kilmės lietuviai. Sunku pasakyti, ar etniniu lenkų pagrindu susiformavęs klubas gali būti sąmoningai kitų klubų „išstumtas“ iš šio socialinio tinklo. Negalima atmesti galimybės, kad ir patys „Naujosios Vilnios įgulos“ klubo nariai nereiškia didelio entuziazmo bičiuliautis su kitais XX amžių atkuriančiais klubais.

Socialinį tinklą vaizduojanti schema neapima visų užsienio klubų ir organizacijų, su kuriomis ryšius palaiko Lietuvos rekonstruktoriai. Galima paminėti, kad „Miško broliai“ aktyviai bendradarbiauja su Švedijoje, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje emigravusių klubo narių įkurtais padaliniais. „Jotvos sūnūs“ palaiko glaudžius ryšius su Lenkijoje autonomiškai veikiančiu klubo padaliniu „Sons of Jotva“.

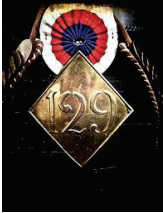
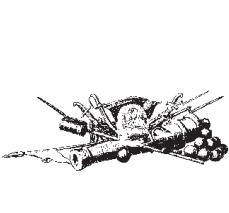
Šie skirtingus istorinius laikotarpius ir temas atkuriantys klubai kartu dalyvauja viešuosiuose istorinės rekonstrukcijos renginiuose gana retai. Viena išimtis „Marso diena“ (2019 m.), vykusį Kaune. Kaip galima matyti iš gautų duomenų, klubai vis tik labiausiai linkę palaikyti ryšius su kitais to paties laikotarpio klubais. Aktyviausiu baltų laikotarpiu klubu yra „Leitgiris“, viduramžių – „Viduramžių pasiuntiniai“, napoleonmetis neturi vieno aktyviausio lyderio, o tarp XX amžiaus rekonstruktorių išsiskiria „Grenadierius“, „Baltijos štormas“ ir „Miško broliai“. Klubų tarpusavio ryšius, pateiktus 1-oje schemoje, būtų galima laikyti įrodymu, pagrindžiančiu istorinės rekonstrukcijos judėjimo Lietuvoje prielaidą.

1.7. Istorinės rekonstrukcijos klubų simbolika

Siekdami pabrėžti savo išskirtinumą, klubai dažnai naudoja įvairius kultūrinius ir istorinius simbolius, nevengia ir jų interpretacijos. A. P. Cohen (1993, p. 16) pastebėjimu, simboliai patys savaime nepasako mums savo reikšmių, tačiau suteikia galimybę jas sukurti. Būtina pažymėti, kad naudojamais simboliais siekiama perteikti bendros klubo pasaulėžiūros, identiteto idėją ir pabrėžti rekonstruktorių bendrą veiklą. Naudojamas simbolis taip pat atspindi klubo kryptį, pabrėžia jo savitumą, išskirtinumą kitų klubų kontekste. Atsižvelgiant į rekonstruojamą laikotarpį, buvo pasirinkta po keturis simbolius iš kiekvieno laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubų (žr. 9 lentelę). Į analizę buvo įtraukti aktyviausiai veikiančių, reikšmingiausių, anksčiausiai įkurtų klubų simboliai. Aptariama klubų simbolika, naudojama ant logotipų, vėliavų, herbų, antspaudų, antsiuvų ar kaip svetainės *Facebook* profilio nuotrauka, nagrinėjamos šiems simboliams priskiriamos reikšmės. Taip pat pateikiama tyrėjai žinoma informacija, susijusi su klubų naudojamų simbolių kaita, t. y. kai naudojamas simbolis buvo transformuotas ar kitaip papildytas.

9 lentelė. Istorinės rekonstrukcijos klubų simbolika (logotipai, vėliavos, herbai, antspaudai, antsiuvai) pagal atkuriamus laikotarpius

Baltų laikotarpis			
„Jotvos sūnūs“	„Karionys“	„Leitgiris“	„Utgardas“

Viduramžių laikotarpis			
„Slatūs Gladii“	„Šiaurinės šventyklos ordinas“	„Viduramžių pasiuntiniai“	„Kovas“
Napoleonmetis			
„Kauno pavieto laisvieji šauliai“	„Fuzilierius“	Klaipėdos karo istorijos klubas	Kauno karo istorijos klubas
XX amžius			
„Wiking“	„Grenadierius“	„Rytprūsiai“	„Miško broliai“

Baltų klubų simbolika turi tokių pagrindinių tarpusavyje persipinančių ypatybių: skandinavų kultūrinio ir mitologinio paveldo naudojimas ir interpretacija, gyvūnų ir kovos ginklų vaizdavimas. Pirmiausia į akis krenta skandinavų kultūros paveldo naudojimas. Visi baltų laikotarpio klubų pavadinimai rašomi lotyniškais rašmenimis, nors grafiškai primena skandnaviškų runų ženklus. Klubo „Jotvos sūnūs“ logotipe aiškiai matomas pavadinimas, tačiau jo centre simetriškai išdėstyti geometriniai raštai. Geometrinė figūra – runų rašmenimis užrašytas žodis „Jotva“. Užrašas naudotas kaip klubo logotipas, skirtas viešajai klubo reprezentacijai. Nuo 2019 m. klubo ženklas buvo pakeistas „padauginus“ pavadinimą „Jotva“ keturis kartus ir sujungus jį į vientisą ženklą. Šis ženklas yra matomas ant klubo narių gaminamų kovos skydų ir naudojamas kaip klubo viršelio nuotrauka socialiniame tinkle Facebook (*Jotvos sūnūs*). Kaip ir klubas „Jotvos sūnūs“, kiti 9 lentelėje minimi baltų laikotarpio klubai („Utgardas“, „Karionys“ ir „Leitgiris“) pavadinimuose taip pat naudoja šriftą, turintį tiesioginę aliuziją į runų rašmenis.

Ne tik naudojamas simbolis ar šriftas, bet ir klubo pavadinimas turi aliuzijų į skandinavų mitologiją. Vienas tokių – klubas „Utgardas“. Senovės skandinavų žinyne nurodoma, kad skandinavų mitologijoje „Utgardas – blogio jėgų teritorija, įvardijama kaip žemės kraštas, pasaulio paribys, kuriame gyvena milžinai“ (Lindow 2001, p. 302). Tai – milžinų, demonų, blogio dvasių, chtoninių pabaisų buveinė (*Utgardas*. VLE). Galima pasvarstyti, dėl kokių priežasčių baltų laikotarpio rekonstruktoriams skandinaviškas paveldas daro tokią didelę įtaką. Šiuolaikinių medijų kanalais buvo stipriai išpopuliarintas idealizuotas skandinaviškas vikingų pasaulio naratyvas, kuris iki šiol tebėra populiarus. Bet to, Skandinavija yra sąlyginai netolima šalis. Kaip rodo istoriniai šaltiniai, dar IX a. užfiksuoti Skandinavijos vikingų žygiai į dabartinę Lietuvos teritoriją. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos rekonstruktoriams dėl istorinių ir archeologinių žinių trūkumo skandinaviškas ikikriščiioniškas pasaulis laikomas bene tokiu pat kultūriškai artimu kaip ir baltiškasis. Tai gali būti priežastis, lėmusi, kad būtent Skandinavijos tautų, vikingų viešpatavimo epocha pasirinkta kaip baltų laikotarpio analogas. Galima pridurti, jog Vytauto Rimšos darbe „Senovės baltų kultūra“ runos laikomos senovės baltų naudotais rašmenimis (Rimša 1995). Įdomu tai, kad V. Rimša Švedijos Uplando provincijoje ant runos akmens įžvelgia „baltų Vytį“ ir, remdamasis Gedgaudu, įrašą dabartine lietuvių kalba išverčia kaip „Vadas aname žygyje nuslėgtas (užmuštas, nukautas)“ (Rimša 1995, p. 71). Visgi, rekonstruktoriai veikiau apsiriboja runomis, kaip skandinaviškos ikikriščiioniškos kultūros simboliu, nors ir mano runų buvus tuometinėje Lietuvos teritorijoje.

Kitas baltų laikotarpio klubų atpažinimo ženklas – gyvūnų vaizdavimas. „Jotvos sūnūs“, siekdami pabrėžti pagrindinę veiklos kryptį – karybą, šalia logotipo, naudoja senovės karių su meškų galvomis, įvaizdį (*Jotvos sūnūs*). Nors meška nėra siejama su jotvingių gentimi, tačiau pasirinkta kaip galios ir jėgos simbolis. Klubas „Utgardas“ savo logotipe yra pasirinkęs paukštį. Skandinavų mitologijoje šalia vyriausio karo dievo Odino paprastai yra vaizduojami du varnai – Huginas ir Muninas. Remiantis šiuo įvaizdžiu, varnas buvo pasirinktas klubo „Utgardas“ pagrindiniu simboliu (Lindow 2001, p. 186). Gyvūnų vaizdavimas naudojamas ne tik tarp čia analizuojamos baltų klubų simbolikos. A. Kalėdienė (2018) savo disertacijoje nurodo, kad klubas „Vilkatlakai“ savo simbolikoje naudoja Vytį su vilko galva. Pastarasis simbolis vėlesnėje klubo logotipo versijoje buvo transformuotas į vilko galvą, sujungtą su lietuviškos prieverpstės motyvais (Kalėdienė 2018, p. 87–88).

Paskutinis, bet nemažiau svarbus simbolis – kovos ginklai. Klubas „Karionys“ pirminėje savo logotipo versijoje vaizdavo senovės karį, rankoje laikantį ietį, o šalia diržo jis pasikabinęs kalaviją. Naujasis logotipo variantas (nuo 2019 m.) išsiskiria geriau išryškintu kario kontūru, o jo laikomame skyde atsirado balti Gediminaičių stulpai. Klubas „Leitgiris“ logotipe naudojama stilizuota ietis. Pastarasis simbolis buvo sukurtas šio klubo narių ir turi savo pavadinimą –

„leitgeriukas“. Anot pateikėjos, šio klubo narės, „galima įžiūrėti, kad yra tarsi atspindys, kaip ir atspindys vandens paviršiuje, lyg su protėviais susiję“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 8). Kaip pridūrė kitas šio klubo narys, tiksliai naudojamo simbolio reikšmė yra atskleidžiama tik jo nariams (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Minėtų klubų simbolika naudojama kaip klubo firminių marškinėlių emblema ir socialinio tinklo *Facebook* pagrindinė nuotrauka. Ši klubo simbolika yra ne tik puošybos elementas (ja puošiami kovos skydai, vėliavos), tačiau ir klubo atpažįstamumo bei vieningumo, bendros pasaulėžiūros ir vertybių ženklas. Dominuojantis spalvinis koloritas – juodas fonas, raudoni, balti ar geltoni užrašai.

Viduramžių laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubai savo veikloje taip pat naudoja tarpusavyje persipinančius simbolius ir įvairius ženklus, tarp kurių labiausiai pastebimi šie: kryžius, ginklai (kardas) ir pati herbo forma. Pastaroji turi tiesioginių aliuzijų į viduramžiais naudotas vėliavas ir herbus. Klubas „Kovas“, rekonstruojantis Flandrijos grafystės karybą ir buitį, kaip savo klubo simbolį naudoja Flandrijos herbą, kuriame vaizduojamas juodas liūtas geltoname fone. Šio klubo naudojamame simbole buvo atsisakyta stilizacijos ir kitų papildomų elementų.

Viduramžių Europos visuomenėje karas buvo grindžiamas religija, todėl svarbiausias krikščionybės ženklas – kryžius – taip pat yra vienas iš dažniausiai klubų naudojamų simbolių (pvz., „Šiaurinės šventyklos ordinas“). Beje, klubas „Hospitalierių ordinas“ kryžių naudoja savo istoriniame kostiume. Krikščionybė tuo metu buvo neatsiejama nuo vykdytų kryžiaus žygių, todėl išryškėja ir dar vienas šio veiksmo simbolis – ginklas, paprastai kalavijas.

Specifinis yra klubo „Saltus Gladii“ pavadinimo atsiradimas. Klubu vadovė Rasa Kasperienė nurodo:

Tuo metu visi klausia, kas [jūs]? *Lithuanian team*? [juokiasi] Tai sėdėjom visi ir galvojom, koks čia galėtų būti pavadinimas. Kaip tik „LDK Varčiai“ šoko pas mus, tai taip ir gimė [idėja], kad reikėtų kažkas [kaip] „Šokantis kalavijas“, nes riteriai [pas mus] šoka. Ir tada vertėm į lotynų kalbą. <...> Pirmiausia pasiėmiau knygą apie heraldiką, kaip jiniai yra sudarinėjama, visas taisykles. Tada atsisėdau, pradėjau kurti. Tada nusiunčiau savo draugui lenkui istorikui – jis irgi heraldika domisi. Jis dar pataisė. Ir Erikas [klubu „LDK Varčiai“ narys] galiausiai sudėliojo visą likusį vaizdą (VDU ER 2677, interviu Nr. 22).

Klubas buvo pavadintas „Šokančiu kalaviju“ pasirinkus dvi pagrindines figūras – kalaviją ir viduramžių laikotarpio batelius. Atsižvelgiant į heraldikos taisykles, buvo pažymėtas perskyrimas, žymintis dvi veiklos kryptis – karybą ir šokius. Nors šiame klube dominuoja šokių ir kostiumų atkūrimas, pabrėžiamos sąsajos su riterius atkuriančiu klubu, šiuo atveju – „LDK Varčiai“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 22). Kalavijas naudojamas ir klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ simbolikoje. Kalavijas ne tik žymi klubo kryptį – viduramžių laikotarpio karybą, bet ir ne mažiau svarbią socialinę bei kultūrinę jungtį su elitiniu riterių luomu. Kaip, beje, ir tulpės vaizdavimas, matomas klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ logotipe, istoriškai reiškiantis prabangą ir sąsajas su aukštu socialiniu sluoksniu. Be aukščiau aptartų simbolių galima atkreipti dėmesį į

pavadinimų rašybą, pavyzdžiui, „Šiaurinės šventyklos ordinas“. Pavadinime aiškiai atkartojamas viduramžiais naudoto šrifto stilius. Kaip ir baltų laikotarpio rekonstruktorių klubuose, čia taip pat dominuoja panašus spalvų koloritas: juoda, raudona, geltona ir balta. Beje, klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ logotipe kartais naudojamas ir mėlynas fonas.

Napoleonmečio ir XX amžiaus istorinės rekonstrukcijos laikotarpių klubuose simbolių reikšmė mažėja, pereinama prie tiesioginių objektų, susijusių su atkuriamu laikotarpiu, vaizdavimo. Galima išskirti tokius pagrindinius naudojamus simbolius: laikotarpį atitinkantys ginklai (muškieta, kardas, patrankos sviediniai, durklas, automatinis ginklas), kario siluetas ar vienas labiausiai išsiskiriančių kario kostiumo elementų – kepurė arba šalmas.

Svarbus ženklas napoleonmečio laikotarpio rekonstruktoriams – galvos apdangalas, pagal kurią paprastai galima identifikuoti klubo atkuriamą konkretų pulką. Ant klubo „Kauno pavieta laisvieji šauliai“ kepurės vaizduojama stručio plunksna ir Vytis. Ant kepurės taip pat gali būti vaizduojamas pulką žymintis numeris (skaičius). Skaičius yra naudojamas tiek oficialiame, tiek neoficialiame klubo pavadinime. Pavyzdžiui, Ukmergėje veikiantis klubas pavadintas „1-uuju LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentu“, vadinamas „1-uuju“, o klubo „Fuzilierius“ neoficialus pavadinimas yra „129-asis“. Kepurė gali būti ir simbolis, reprezentuojantis patį klubą.

Dauguma XX amžiaus laikotarpio klubų naudoja gana šiuolaikiškai atrodančius klubo logotipus. Į pirmą planą iškeliamas XX amžiaus pradžios karys, jo naudota ginkluotė ir galvos apsauga – šalmas (klubas „Grenadierius“). Klubo „Rytprūsiai“ logotipe naudojamas simbolinis gyvūno (galbūt briedžio) ragas, kuris yra suderintas su vokiečių divizijos skydeliu.

Kiek išskirtinis šiame kontekste yra XX amžiaus laikotarpio klubo „Miško broliai“ naudojamas logotipas. Jame vaizduojamas sūkurėlis ar svastika, sudarytas iš tarpusavyje susipynusių gyvačių. Pats simbolis yra sunkiai apibrėžiamas, daugiakultūris ir daugiareikšmis. Baltų, panašiai kaip ir skandinavų, pasaulėžiūroje svastika siejama su aukščiausiomis dangaus dievybėmis: Dievu, Perkūnu, Svaikstiku, Saule (Bliujienė 2000, p. 16). Šis motyvas naudotas ir tradiciniame lietuvių liaudies mene, ypač tekstilėje. Atsižvelgiant į klubo „Miško broliai“ veiklos specifiką, mažai tikėtina, kad šiuo simboliu norėta pabrėžti tautodailės detales. A. Kalėdienė (2013, p. 144), tyrinėjusi etninių simbolių naudojimą subkultūrinėse grupėse, pastebi, kad svastikos simbolis gali būti suvokiamas ir kitame kontekste bei laikomas subkultūrinės tapatybės simboliu išraiška, siejama su noru išsiskirti iš didžiosios visuomenės dalies ir domėjimusi etnine kultūra. Vis tik lieka neaišku, ar „Miško brolių“ naudojamos svastikos reikšmė galėtų būti artimesnė kitai – su Antruoju pasauliniu karu ir nacių ideologijai. Tačiau, kaip rodo lauko tyrimų metu surinkta medžiaga, klubo „Miško broliai“ nariai, dėvėję marškinėlius su šiuo logotipu, šio simbolio reikšmės paaiškinti negalėjo („Vilkmergės (Deltuvos) mūšio inscenizacija“, Deltuva,

2019 06 29). Pastebėtina ir tai, kad klubų „Rytprūsiai“ ir „Miško broliai“ logotipai naudotini kaip kario uniformos antsiuvai.

Ne visi klubai turi aiškius simbolius, vėliavas, kurias demonstruoja savo socialinio tinklo *Facebook* paskyrose. Klaipėdos karo istorijos klubas organizaciją reprezentuojančios simbolikos neturi, tačiau oficialiuose dokumentuose yra naudojama dragūnų pulko, kurį klubas rekonstruoja, iliustracija. Antspaude nurodyti metai žymi pulko (1717 m.) ir klubo (2002 m.) įkūrimo datas.

Napoleonmečio ir XX amžiaus klubų simbolikoje dominuojantis koloritas – juoda simbolio spalva baltame fone. Klubo „Miško broliai“ logotipe (antsiuve) fono spalva žalia. Spalva pasirinkta neatsitiktinai. Pastaruoju metu Lietuvoje žalia spalva asociatyviai siejama su partizanų tema. Žalia spalva dominuoja Mariaus Ivaškevičiaus romano „Žali“ viršelyje (*Žali 2018* [knygos viršelis]. Autorius M. Ivaškevičius) bei kino kūriniuose, pavyzdžiui, „Nematomas frontas“ (*Nematomas frontas 2015*, [DVD viršelio nuotrauka]).

Kurdami savo klubų logotipus, vėliavas ir ženklus, rekonstruktoriai pagrindo pirmiausiai ieško istorijoje. Naudojama tai, kas istoriškai simbolizuoja vieną ar kitą laikotarpį. Tačiau, naudojant istorinius simbolius, nevengiama kurti ir interpretacijų, prasmų, kurios kai kuriais atvejais „perskaitomos“ tik siauram rekonstruktorių ratui. Palyginti su analizuotais baltų ir viduramžių laikotarpių klubais, napoleonmečio ir XX amžiaus rekonstruktoriai simboliškumui teikia mažiau reikšmės.

2. ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMO RAIŠKA

Odetą Žukauskienę, nagrinėjusi kultūrinės tapatybės problemą, mano, kad anksčiau „archetipai formavo kolektyvinę atmintį, susiedami bendruomenę tvirtais kultūriniais saitais. Šiandieninę globalėjančią pasaulėžiūrą veikia reginių kultūra ir masinės kultūros bei kino industrijos, kuriančios naują globalios vaizduotės pasaulį. Tad knygų skaitytoją keičia su kino ir video personažais susitapatinantys žiūrovai, aistringi kompiuterinių žaidimų žaidėjai, tinklalapių vartotojai“ (Žukauskienė 2014, p. 63–64). Istorinės rekonstrukcijos renginius galima laikyti vienu iš globalėjančio pasaulio pavyzdžių. Visgi globali yra tik pati reiškinių forma (šventės, festivaliai, žygiai ir kt.), o istorinės rekonstrukcijos renginių turinį daugiausia sudaro lokali, su Lietuvos istorija susijusi istorija. Dalyvavimas tokio pobūdžio renginiuose yra viena iš svarbiausių šio judėjimo raiškos formų. Jų skaičius ir pobūdis turi įtakos rekonstruojamo laikotarpio populiarumui.

Antroje darbo dalyje aptariamos ir nagrinėjamos pagrindinės istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formos: renginiai (šventės, festivaliai) ir kita su istorine rekonstrukcija susijusi veikla (žygiai, stovyklos, filmavimasis dokumentiniuose ir vaidybiniuose filmuose). Skyriaus pradžioje nagrinėjamos skirtingos istorinio renginio vietos, aptariami „kelionė laiku“ ypatumai ir jos „sėkmę“ lemiančios priežastys. Vieši renginiai analizuojami per *kasmetinių (tradicinių), kitų pavienių renginių* bei *nevykstančių festivalių* prizmę, aptariama jiems būdinga nusistovėjusi struktūra. Svarbiausios, šventės programose pasikartojančios dalys yra kovų turnyrai ir mūšių inscenizacijos. Šventės atmosfera kuriama muzika, šokių pasirodymais ir žaidimais. Kadangi renginių yra daug, išsamesnei analizei pasirinktas nagrinėti renginys „Kauno Hanzos dienos“. Tai vienas populiariausių viduramžių laikotarpiui skirtų renginių, įkvėpusių nemažą dalį pateikėjų įsitraukti į šią veiklą. Vieši renginiai yra skirti visuomenei, todėl viena iš šio darbo potemių skiriama atskleisti rekonstruktorių ir lankytojų santykį. Aptariamas ir Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienyje vykstančiuose renginiuose, išryškinami svarbiausi Lietuvoje ir užsienyje pastebėti skirtumai bei panašumai. Skyriaus pabaigoje pateikiama uždarų komercinių ir nekomercinių renginių analizė.

2.1. Pagrindinės istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formos

I. Šutinienės pastebėjimu, „kai kurių individų aktyvus vaidmuo kuriant tautinę tapatybę daro įtaką ir viešoms tautinio naratyvo interpretacijoms kultūrinėje atmintyje. Remiamasi įvairių laikotarpių ir įvykių reprezentacijomis, jas individualiai pasirenkant ir interpretuojant bei suteikiant savitas simbolines prasmes“ (Šutinienė 2008, p. 43). Galima teigti, kad rekonstruktoriai

yra ne tik tautinės atminties reprezentuotojai, bet ir nemažiau aktyvūs istorinės atminties konstruotojai. Pagrindinis bendros atminties konstravimo įrankis – renginys. Renginiai, pateikėjų požiūriu, yra vertinami kaip „rimta“ veikla, t. y. istorinės rekonstrukcijos judėjime tai svarbiausia veikla, jai teikiama didžiausia reikšmė. Šią poziciją patvirtina ir tokia pateikėjo citata: „Renginys tai jau rimta, ten šimtai žmonių, kur vyksta mūsų, o stovykla, tai tarkim mūsų klubo [„Fuzilierius“] nariai nuvažiuoja į kažkieno sodybą, ten pasistato palapinę ir sėdim joje“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 35).

Renginius galima skirstyti pagal pobūdį. N. Akča Berk išskiria du renginio tipus: istoriniai renginiai, paremti *karine ir politine istorija* bei istoriniai renginiai, paremti *socialine, kultūrine ir ekonomine istorija* (Berk 2012, p. 80). Autorės minėti istoriniai renginių tipai yra tarpusavyje persipynę. Istorinės rekonstrukcijos renginių skaičius nėra didelis, todėl Lietuvos atveju toks skirstymas nebūtų tinkamas. Atsižvelgiant į tai, pasirinktas kitas jų skirstymo modelis: *vieši ir uždari* (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Pagrindinės istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formos, išskirtos į dvi kategorijas – viešus ir uždarus renginius

Vieši renginiai	Uždari renginiai
Mūsų ir atmintinų datų minėjimai	Stovyklos
Senovės amatų dienos	Žygiai
Alternatyvios (archajinės, folkloro, sunkiosios) muzikos festivaliai	Filmavimasis (filmuose, serialuose, reklaminiuose klipuose)
Miestų gimtadienių šventės	
Kita veikla (paskaitų skaitymas, „Muziejų naktis“, prezidento inauguracijos ceremonija, technikos nuoma, klubo gimtadienis, kalendorinės šventės, privačių (pavyzdžiui, riterių) programų užsakymas ir kt.)	

Vieši renginiai yra tokie renginiai, kuriuose rekonstruktoriai pristato ir supažindina visuomenę su įvairaus pobūdžio veikla: karyba, amatais ar pramogomis. Šių renginių metu didelis dėmesys skiriamas tiek visuomenės edukacijai, tiek pačios istorinės rekonstrukcijos veiklos populiarinimui. *Uždari renginiai* organizuojami klubo viduje, pavyzdžiui, kalendorinės ir šeimos šventės, klubo gimtadieniai, žygiai bei kita. Uždari renginiai yra komercinio ir edukacinio pobūdžio. Vieši renginiai dažniausiai išskiria tuo, kad jiems yra skiriamas valstybės finansavimas (Lietuvos kultūros tarybos, miestų ir rajonų savivaldybių, muziejų ir kt.). Istorinės rekonstrukcijos viešus renginius galima laikyti sudėtine kultūros politikos dalimi. Daugumoje viešų ir uždaro pobūdžio renginių rekonstruktoriai ne tik dalyvauja, bet ir yra kai kurių iš jų, pavyzdžiui, „Deltuvos (Vilkmergės) mūsų rekonstrukcija“ ar „Jotvos vartai“, organizatoriai.

Rekonstruktoriai užsiima ir kitokio pobūdžio veiklomis: skaito paskaitas mokyklose, rengia ar bendradarbiauja rengiant parodas, nuomoja ar skolina savo inventorių, filmuoja ir serialuose. Be to, jie yra dažnai kviečiami dalyvauti „Muziejaus naktų“ renginiuose.

Rekonstruktoriai savo pasirodymais dažnai pajvairina ir miestų bei miestelių šventes. Vienas svarbiausių jų tikslų – istorinės temos iliustravimas. Kaip teigė vienas pateikėjas: „<...> iš darbo mane prašydavo, kad aš eičiau į renginį *būti partizanų*. Kad tarkim ir man parašo, kad reikia vaikams, įteikti konkurso apdovanojimus, tai aš jau kaip apsirengiu ir kiekvienam vaikui spaudžiu ranką” (VDU ER 2677, interviu Nr. 36). Tačiau rekonstruktoriai ne tik diplomus įteikia, bet ir reprezentuoja atitinkamą istorinį laikotarpį itin aukšto lygio renginiuose, tokiuose kaip prezidento inauguracijos. Generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo klubo vadovas nurodė jau bene dešimt metų dalyvaujantis iškilmingoje prezidento inauguracijos ceremonijoje (VDU ER 2677, interviu Nr. 37).

Renginio organizavimas yra gana sudėtingas procesas, tačiau turintis gana nusistovėjusią struktūrą. Istorinės rekonstrukcijos renginiams yra būdingas sezoniškumas. Šiltuoju metų laiku, kuris trunka nuo balandžio–gegužės iki spalio mėn., rekonstruktoriai aktyviai dalyvauja ir Lietuvoje, ir užsienyje vykstančiuose renginiuose, o šaltuoju metų laikotarpiu, trunkančiu nuo spalio iki kovo–balandžio mėn., veikla yra pasyvesnė, bet vis tik vyksta. Šaltasis laikotarpis paprastai skirtas naujiems istoriniams drabužiams siūti ar taisyti, trūkstantai medžiagai įsigyti, istorinėms žinioms gilinti ar dalyvauti edukacinio pobūdžio veikloje. Renginio organizavimą Ingrid Galadriel Aune Nilsen skiria į keletą fazių: paruošiamoji, preliminar, momentas prieš karą, karo ir galiausiai poveikio fazė (Nilsen 2015). Tai tarsi raktas į kokybišką istorinės rekonstrukcijos renginį. Panašu, kad Lietuvos atveju dauguma šio renginio fazių taip pat yra vykdomos.

Siekiant suvokti istorinio renginio reikšmę, įvertinti jo metu perteikiamą turinį, mastą ir kitus svarbius šios raiškos aspektus, kalbėti vien tik apie judėjimo raiškos formas nepakanka. Tolesniuose darbo skyriuose yra nagrinėjami renginių vietovės savitumai bei jų metu kuriamo laiko, arba tiksliau – „keliavimo laiku“, ypatumai.

2.1.1. Istorinės rekonstrukcijos renginio vietos ypatybės

Vieta bei aplinka turi įtakos istorinio renginio patrauklumui. Kartu vieta yra renginio tematinis atspirties taškas, jo pobūdį nusakantis veiksnys. Etnologės Eglė Aleknaitė ir Eglė Savickaitė tyrinėjo XXI a. etninės muzikos gaivinimo judėjimą, kuris artimas istorinės rekonstrukcijos temai. Kaip pažymėjo minėtos autorės, „siekiant atskleisti tam tikro istorinio laikotarpio materialinę ir dvasinę kultūrą, žadinti žiūrovų vaizduotę, sudaryti sąlygas patirti praeitį dabartyje, pasirenkama erdvė, pasižyminti atitinkama istorine atmintimi. Taip itin dažnai elgiamasi rengiant vadinamuosius „rekonstruktorių (gyvosios archeologijos, karybos ir pan.) festivalius“ (Aleknaitė ir Savickaitė 2014, p. 166). Pasirinktos vietos reikšmę pastebi ir patys pateikėjai: „renginį supantis gamtinis landšaftas gali įtakoti renginio kokybę, dalyvių nuotaikas ir t. t.“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 10).

Lietuvoje vykstantys istorinės rekonstrukcijos renginiai yra organizuojami šiose vietose:

- *gamtos paminkluose* (ant piliakalnių);
- *architektūros paminkluose* (pilyse ir jų prieigose);
- *istorinių įvykių ir mūšių vietose*;
- *kitose vietose* (miestų erdvėse, sodybose).

Istorija yra tarsi pagrindinis šias skirtingas vietas jungiantis audinys.

Gamtos paminklai. Rekonstruktoriams svarbiausias gamtos paminklo objektas yra piliakalnis. Tai – ypatingas gamtos ir žmogaus kūrinys, išsiskiriantis savo istorine bei archeologine verte. Piliakalnis yra ir senosios lietuvių (baltų) kultūros reliktas, įprasminantis protėvių kultūrą, todėl kaip istorinio renginio vieta yra svarbiausias baltų laikotarpio rekonstruktoriams. Šiuo metu ant piliakalnių organizuojami du renginiai: „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“, vykstančios piliakalnių komplekse, ir festivalis „Apuolė“, vykstantis ant Apuolės piliakalnio. Kernavės piliakalnių kompleksas – ištis unikalus gamtos ir istorijos paminklas, kuriame kasmet nuo 1999 m. rengiamos „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Šiai vietai itin daug išskirtinumo suteikia tai, kad čia susitelkę net keli piliakalniai ir priešpiliai (Kriveikiškio ir Aukuro kalno piliakalniai, Mindaugo sosto ir Lizdeikos kalno priešpiliai ir Įgulos kalno papilys). Be to, tai Lietuvos valstybingumą žyminti vieta, senoji Lietuvos sostinė. Kaip nurodoma Lietuvos piliakalnių internetinėje svetainėje, „Kernavė yra viena geriausiai pažįstamų priešistorinių – Viduramžių Lietuvos gyvenviečių. Nuo 1988 m. kompleksui saugoti įkurtas Kernavės archeologijos ir istorijos muziejus-rezervatas, 2004 m. Kernavė įrašyta į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą“ (*Lietuvos piliakalniai*. Kernavė I).

„Apuolė“ yra svarbiausias, išskirtinai tik baltų laikotarpio rekonstruktoriams skirtas renginys, pradėtas rengti nuo 2004 m. ir vykstantis ant Apuolės piliakalnio (Apuolės k., Skuodo r.). Ši vietovė yra unikali tiek gamtiniu, tiek istoriniu (archeologiniu) požiūriu. Kaip nurodoma Skuodo muziejaus internetinės svetainės apraše: „Apuolė yra pirmoji Lietuvos vietovė, paminėta istoriniuose šaltiniuose. Piliakalnyje stovėjusią pilį 853–854 m. puolė danų ir švedų vikingai. Vėliau Apuolė minima 1253 m. Livonijos ordino ir Kuršo vyskupo dalybų akte. Piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. – XIII a.“ (*Skuodo muziejus 2019*. Apuolės piliakalnis). Šis paminėjimas istoriniuose šaltiniuose nulėmė piliakalnio kaip pagrindinės istorinio renginio vietos pasirinkimą. Šis renginys nebuvo pakeitęs savo vietos.

Verta aptarti ir dar vieną panašų pavyzdį. Pirmieji festivalio „Jotvos vartai“ renginiai, vykę 2012–2013 m. taip pat buvo organizuoti piliakalnio teritorijoje. Festivalio svetainėje pateikiama citata iš Vygando Marburgiečio kronikos. Istoriniame šaltinyje aprašomas 1377 m. kryžiuočių žygis į Lietuvą ir paminimas Alytaus vietovės pavadinimas: „Po to maršalas brolis Gotfridas ir didysis komturas brolis Rindigeris Elderis niokojo Merkinės ir Alytaus žemes, į kurias

įsiveržė iš ryto“ (*Jotvos vartai 2019*. Istorija.). Nuo 2014 m., dėl greta piliakalnio pradėtų vykdyti infrastruktūros darbų, renginio vieta buvo perkelta į kitapus Nemuno esantį „Dainų slėnį“. Tačiau, net ir pasibaigus infrastruktūros darbams, festivalis į pirminę savo renginio teritoriją nebuvo grąžintas.

Taigi piliakalniai bent keletui dienų per metus „atgyja“ burdami įvairias visuomenines grupes. Y. Hamilakis ir E. Theou, nagrinėdami Graikijos archeologinių vietovių performatyvumą, laikosi pozicijos, kad archeologinės vietovės neturėtų būti monumentalizuojamos. Kaip tik priešingai, jos turėtų būti formuojamos kaip alternatyvios erdvės, skirtos patenkinti visuomenės socialinius, kūrybiškumo ir kultūrinės raiškos poreikius (Hamilakis ir Theou 2013, p. 192). Galima sakyti, kad istorinės rekonstrukcijos renginių erdvės – piliakalniai – yra alternatyvios erdvės, kuriose tenkinami tiek rekonstruktorių, tiek visuomenės kultūriniai ir socialiniai poreikiai.

Architektūros paminklai. Pagrindiniai architektūros paminklai, kuriuose vyksta istorinės rekonstrukcijos renginiai – pilys. Tiesa, Lietuvoje pilių tinklas yra gana siauras. Renginiams pritaikomos Trakų ir Medininkų pilys, iš dalies Kauno pilis.

Trakų pilyje kasmet nuo 1999 m. organizuojamos „Senųjų amatų dienos“. Trakų pilis nėra tik viduramžių Europos palikimas, bet kartu tai LDK, tuometinės vienos galingiausių Europoje valstybių, naratyvą pagrindžiantis įrodymas. Iki 2018 m. čia vyko „Viduramžių šventė“, kuri nuo 2019 m. rengiama Medininkų pilyje. Pastarojoje taip pat vyksta pavasario ir rudens „Medininkų pilies žaidynės“. Kauno pilis taip pat patenka į istorinių renginių lauką, tačiau dėl savo sąlyginai mažo dydžio ir pilies viduje įkurto muziejaus, nėra itin akcentuojama. Renginio „Kauno Hanzos dienos“ metu labiau akcentuojama aplink pilį esanti erdvė nei pati pilis. Rodos, pilies vaizdo iš esmės pakanka viduramžių laikotarpio atmosferai palaikyti.

Dar vieni iš svarbių architektūrinių paminklų naudojimo objektų – fortai. Pavyzdžiui, renginys „Marso dienos“ buvo organizuotas Kauno tvirtovės I-ajame forte. Kaip nurodoma Architektūros ir urbanistikos tyrimų centro svetainėje, fortas pastatytas 1882–1887 m. Šis gynybinės paskirties pastatas stipriai nukentėjo Pirmojo pasaulinio karo metu. Kauno tvirtovės I-asis fortas yra ne tik architektūrinis paminklas, bet ir istorinius įvykius (mūšius) žyminti vieta, kurioje šiuo metu vykdoma kultūrinė ir edukacinė veikla (*Kauno tvirtovės I–III fortai 2019*. Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras).

Istorinių įvykių (mūšių) vietos. Vieta, kurioje vyko svarbus ir (ar) žinomas mūšis taip pat sudaro prielaidas istorinio rekonstrukcijos renginio atsiradimui. Tačiau istorinio įvykio žinomumas ne visuomet lemia renginio sėkmę. Istorinių mūšių vietose yra organizuotas Pabaisko mūšio minėjimas, Deltuvos (Vilkmergės) mūšis, Napoleono Didžiosios armijos atsitraukimas per Nemuną ir „Trakinių partizanai“.

1992 m. pirmasis „Napoleono Didžiosios armijos persikėlimo per Nemuną“ renginys buvo lokalizuotas toje vietoje, kurioje, remiantis istoriniais duomenimis, vyko armijos persikėlimas. Jam buvo kruopščiai ruošiamasi: renkama istorinė medžiaga, braižomi planai (Žr. 5 priedas, 17 pav.). Tikslus vietovės pasirinkimas yra vienas svarbiausių veiksnių, leidžiančių pajusti atkuriamo momento išskirtinumą.

Pirmasis baltų laikotarpio renginio tikslas buvo surasti Saulės mūšio vietą. Nustačius vietą (Jauniūnai, Joniškio r.), klubo „Vilkatlakai“, tuometinės „Baltuvos“ nariai, 1996 m. rugsėjo 22 d. Saulės mūšio vietoje minėjo šių kautynių 760-ąsias metines (*Vilkatlakai*). Istorinio Saulės mūšio minėjimas paskatino tuometinius baltų draugijos „Baltuva“ narius atkurti baltų laikotarpio ginkluotę bei pamažu pasinerti į kompleksišką istorinės rekonstrukcijos veiklą. Visgi istorinį mūšį žymintis renginys tradiciniu netapo. Panaši situacija susiklostė ir su bandymais rengti „Durbės mūšio minėjimą“. Nuo 2014 m. organizuojamas ir viduramžiais vykęs Pabaisko mūšio minėjimas, nors taip pat didesnio rekonstruktorių ir lankytojų dėmesio nesulaukė.

Galima daryti prielaidą, kad šių istorinių mūšių reikšmė Lietuvos istorijoje nėra pakankamai vertinama. Kita galima priežastis – finansavimo stoka, nesugebėjimas sutelkti ir sudominti ne tik kitų baltų laikotarpių rekonstruktorių, bet ir patraukti visuomenės dėmesio.

XX amžiaus laikotarpio rekonstruktoriai neturi reguliariai organizuojamų renginių, kuriuose galėtų dalyvauti visi minimo laikotarpio rekonstruktorių klubai. Visgi, galima paminėti, kad „Mūšis prie Radviliškio“ ir „Trakinių partizanai“ yra susiję su gana reikšmingais, nors ir lokaliais, XX amžiaus istorijos įvykiais. Organizuoti ir pavieniai, istorinius įvykius žymintys renginiai, pavyzdžiui, 1923 m. Klaipėdos sukilimo inscenizacija, vykusi 2013 metais, Giruliuose.

Kitos vietovės. Kartais rekonstruojami istoriniai įvykiai nėra susiję su vietovėmis, kuriuose jie yra organizuojami. Vienas iš tokių pavyzdžių – senovės baltų amatų ir karybos festivalis „Karo žirgas“ (2012–2016 m.), organizuotas Šakių r., Gelgaudiškio sen., Pakalniškių kaime. Ši vietovė nėra minima istoriniuose šaltiniuose ir joje nėra vykdyti archeologiniai tyrinėjimai, taigi šiame kontekste nėra reprezentatyvi. Tikėtina, kad vietos pasirinkimas buvo viena iš galimų festivalio nesėkmės priežasčių. Aptariant kitas renginių vietas, verta paminėti ir renginį „Jotvos vartai“, kuris organizuojamas Alytaus mieste esančioje erdvėje – Dainų slėnyje. Istorikai ši vieta taip pat nėra išskirtina. Mažesni, komerciniai istorinės rekonstrukcijos renginiai organizuojami ir privačiose sodybose.

2.1.2. Istorinės rekonstrukcijos renginio laiko ypatybės

Vienas istorinės rekonstrukcijos veiklos tikslų yra simuliuotas persikėlimas į kitą laikmetį, arba „keliaavimas laiku“ (angl. *time travel*). Tačiau, rekonstruktoriai šią „kelionę laiku“ išgyvena gana skirtingai. Apibūdindami šią būseną, vadina *ypatingu momentu*, *jausmu* ar

akimirka. Galima būtų išskirti keletą pagrindinių veiksnių, kurie renginių metu lemia ypatingo istorinio laiko pajautimą, intensyvumą ir trukmę: santykis su dabartimi bei atkuriamos veiklos pobūdis, intensyvumas ir masiškumas.

Dabarties laikas – pirmasis ir svarbiausias veiksnys. Istorinės rekonstrukcijos renginiuose dabarties laikas yra „praturtinamas“ simuliuotu istoriniu laiku, galinčiu trukti nuo kelių akimirkų, minučių, valandų iki kelių dienų. Nepriklausomai nuo atkuriamo laikotarpio, istorija yra suvokiama, interpretuojama ir atkurama iš šiuolaikinio žmogaus perspektyvų. Rekonstruktoriai racionaliai suvokia, kad nėra galimybės išvengti XXI a. intervencijų. Tai patvirtina keletas užfiksuotų faktų: naudojamos mobilieji telefonai, vykstama automobiliais, miegama miegmaišiuose, gėrimų laikymui naudojamos plastikinės pakuotės, valgomi traškučiai ir pan. Interviu metu vienas viduramžių laikotarpį atkuriantis rekonstruktorius sakė:

Mes [rekonstruktoriai], jeigu į bet kokį renginį atvažiuojame, susiduriame su XXI amžiumi. Na, mes važiuojame su mašinom, tai grįžtame taip pat su mašina. Neatjoju aš su arkluku ir neatsivedu su savimi tokiu pat būdu, kaip būdamas riteris. Man priklauso 100 patarnautojų, o jų nėra, suprantate (VDU ER 2677, interviu Nr. 10).

Nors rekonstruktoriai ir sąmoningai suvokia, kad atkuriamas laikotarpis tėra iliuzija, tačiau vis tiek stengiasi jame „užsibūti“ kuo ilgiau. Gilus pasinėrimas į pasirinktą istorinį laikmetį ar specifinį momentą iš pirmo žvilgsnio gali sudaryti įspūdį, kad rekonstruktoriai nesijaučia komfortiškai šiuolaikinėje visuomenėje ar jiems nėra priimtinas vyraujantis dabarties gyvenimo modelis. Tačiau veikiau yra priešingai:

Nu, tu viską supranti, kad tai yra iš esmės didelis teatras ir žaidimas, bet vis tiek tu čia stovi, čia tavo priešais, eis, kažkas bus... prasidės ta visa *kakafonija* šaudymų ir patrankų. Atsiranda kažkokia tuometinio kario jausena, kaip tikrai nežinau, bet man asmeniškai taip yra. Manau, kad ir kitiems (VDU ER 2677, interviu Nr. 29).

Rekonstruktoriai pasiduoda sukurtam žaidimui suprasdami, kad jų pačių buvimas praeityje tėra žaisminga fikcija. Dar vienas įrodymas, kad istorinė rekonstrukcija yra dalis šiuolaikinio pasaulio atspindžio – generalinės „Žalgirio mūšio“ inscenizacijos, vykusios 2017 m. Lenkijoje, pavyzdys. Reikėtų pabrėžti, kad tai dar ne finalinis pasirodymas, o generalinė repeticija. Jos metu dauguma rekonstruktorių dėvi ne istoriniais, bet šiuolaikinių filmų, animacijos, maginės fantastikos žanro literatūros personažų kostiumais. Šiuolaikinių personažų integravimas į istorinį kontekstą rodo didesnę rekonstruktorių priklausymą dabarčiai nei praeičiai. Lietuvoje rekonstruktoriai dažniau linkę „nuslėpti“ savo sąsajas su šiuolaikiniu pasauliu, nei kontrastingai tai mėgintų pabrėžti.

Pateikėjai suvokia, kad istorinio laiko ar specifinio jo momento atkūrimas dabartyje yra sudėtingas ir gana trumpalaikis efektą suteikiantis veiksmas. Atkurtoje istorinio laiko atkarpoje ar konkrečiame momente malonu „pasisvečiuoti“. Tik išimtiniais atvejais rekonstruktoriai galėtų atsisakyti visuomenei įprasto šiuolaikinio gyvenimo teikiamo komforto.

„Kelionė laiku“ pajvairina rekonstruktorių kasdienybę ir laikinai (renginio metu) leidžia pagyventi kitoje, alternatyvioje realybėje. Be to, buvimas kitame laike leidžia atlikti visuomenės

edukacijos ir švietimo misiją. Be didesnės „senų gerų laikų“ nostalgijos ar graužaties yra grįžtama į įprastą gyvenimą.

Žaidžiant šį „kelionės laiku“ žaidimą, ne visi žaidėjai pasiekia vienodą „lygmenį“. Tikslinga būtų paminėti, kad istorinio laiko įsijautimo „lygmuo“ įvairuoja. Ypač užsienio rekonstruktoriai šias dabartį ir praeitį skiriančias ribas „trina“ itin lengvai, todėl praeityje gali „užsibūti“ ilgiausiai. Švedijoje gyvenantis ir viduramžių laikotarpį atkuriantis rekonstruktorius pasakojo:

Sometimes we go down to the banquets, renting an old medieval castle and having big 42 course meal with entertainment, and singing, and everything, with high-king and high-queen sitting there. Then it's really special¹⁰ (VDU ER 2677, interviu Nr. 2, Švedija).

Atkuriamos veiklos pobūdis, dažnumas ir masiškumas taip pat lemia „kelionės laiku“ sėkmę. Svarbu paminėti, kad veikla, kuri pasirinkta atkurti, yra ypač svarbi. Daugiausia „kelionių“ istorinės rekonstrukcijos judėjime patiria kariai-rekonstruktoriai. Jiems paprastai skiriamas ir didžiausias šventės lankytojų dėmesys. Dėl karybos rekonstrukcijos specifikos atsiranda daugiau fizinių kontaktų kovose, mūšių inscenizacijose, kurių metu daugėja adrenalino. Fiziniai potyriai paaštrina rekonstruktorių emocijas ir išgyvenimus. Tai patvirtina vieno pateikėjo, XX amžiaus laikotarpio rekonstruktoriaus ir klubo „Partizanas“ nario, patirtis:

<...> [renginio metu] į mane [šoko, mane puolė] „Grenadieriaus“ [klubo] vadas. Jis buvo [jo vaidmuo] enkavedistas. Ir pas mane kiek buvo jėgų, to pačio adrenalino ant tiek [daug]. Ir sakytum, įsijautimas, kad, tarkim, man koja užlanko į kitą pusę, plyšo raiščiai ir aš dar su nuplėšta, lūžusia koja, dar kartą [mūšio metu] šokau, užsimiršęs, kad mano koja lūžusi. [Bet tada] šokau ir dar kartą kritau. Toks buvo adrenalinas <...>.

<...> irgi iš nuotykių. Suvažiuom užimti automobilį, būtent autentišką, irgi pasiskolinę iš kolekcininko, džipą enkavedistų... Ir tas džipas realiai užsidegė ir sudegė visi laidai, o mes turėjome jį pagrobti ir juo išvažiuoti, o čia žiūri 10000 žmonių ir kur, jisai dega. Visi žmonės puolė ploti, nes galvojo, kad partizanai jį sušaudė, o jis dega.. (VDU ER 2677, interviu Nr. 36).

Kaip galima pastebėti iš pateiktų pavyzdžių, ypatingus momentus dažnai išprovokuoja situacija, kurioje keičiasi iš anksto numatytas ir suderintas scenarijus. Taip pat nemaža dalis pateiktųjų nurodo, kad paprastai išskirtiniai yra pirmieji kartai. Kuo dažniau tas pats veiksmas, pavyzdžiui, persirengimas istoriniu kostiumu ir amato demonstravimas, yra kartojamas, tuo mažesnį efektą rekonstruktoriui jis sukuria. Be to, dažnumas neigiamai veikia istorinio laiko momentų pajautimą. Pamažu prarandamas *sacrum* jausmas, ir tai tampa kasdienio gyvenimo dalimi. Tikėtina, kad klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ nariai šiuos ypatingus „kelionės laiku“ momentus jaučia rečiau, kadangi didžioji dalis klubo veiklos yra orientuota į komercinę veiklą.

Masiškumas taip pat svarbus „kelionės laiku“ veiksnys: kuo didesnis renginyje dalyvaujančių rekonstruktorių skaičius, tuo lengviau galima pasinerti į norimą istorinį laiką ar specifinį jo momentą, pavyzdžiui, Žalgirio mūšį:

¹⁰ Vertimas į lietuvių kalbą: „Kartais mes iškeliame puotą, kurioms rengti išsinuomojame seną viduramžių pilį ir užsisakome vakarienę iš 42-jų patiekalų kartu su pramogomis ir viskuo, su šioje puotoje sėdinčiu karaliumi ir karaliene. Tada tai tikrai ypatinga.“

Tokį *kitokį* jausmą, manau, patirt pavyksta masinių renginių metu arba po didelės mūšio inscenizacijos, po kurios susilauki keliatūkstantinės minios ovacijų. Vienas iš pavyzdžių būtų „Žalgirio mūšio“ minėjimas 600-ųjų metų proga. Tada pačių riterių su palyda buvo suvažiavę netoli 10 tūkstančių. Apie žiūrovus nėra ką ir kalbėti. Kai prie 30 laipsnių [karščio] porą valandų manevruoji *mūšio* lauke, su pilna riterio ekipiruote (~30 kg), po kepinančia saule ir ištvėri nepraradęs sąmonės, pasijunti tarsi įveikęs aukštą kalną (VDU ER 2677, anketa Nr. 4).

Galima suprasti, kad mažesnis dalyvaujančių rekonstruktorių skaičius yra „keliamo laiku“ kliūtis. Taigi rekonstruktoriams yra ypač svarbu susiburti renginiuose tam, kad galėtų visapusiškai suvokti istorinės rekonstrukcijos veiklos ypatumus bei patirtų praeities kitoniškumą.

Kai kurie rekonstruktoriai, ypač baltų laikotarpio, neapsiriboja tik istoriniais renginiais ir jų metu sukurta galimybė pasinerti į istorinį momentą. Net ir savo kasdienę aplinką baltų rekonstruktoriai linkę „papuošti“ archeologinių radinių kopijomis ar meistrų rankų darbo gaminiais. Pateikėjas pažymi: „Aš ir kasdienybėje stengiuosi rengtis rūbais kurie artimi senoviniams. Barzda, apyrankės, odiniai kapšiuokai tai mano kasdieniniai daiktai“ (VDU ER, anketa Nr. 33). Šiuo atveju rekonstruktoriaus tapatumas jau nėra laikinas simuliacijos produktas, bet nuolatinis, baltiška kultūra ir jos istorija grindžiamas savęs suvokimas. Napoleonmetį atkuriančio pateikėjo pavyzdys rodo, kad istorinio kostiumo dėvėjimo veiksmas ir jo dažnumas kasdienybėje silpnina ypatingą jauseną: „Nes jeigu kur nors ten apsirengi, nuvažiuoji iššaut iš patrankos ar ten pastovėti garbės sargyboj, tai jau šitas toks daugiau kaip darbas, kaip kasdienybė“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 29).

Šio skyriaus pradžioje buvo kalbėta, kad istorinės rekonstrukcijos renginius Lietuvoje tikslingiausia būtų skirstyti pagal jų pobūdį, t. y. viešas arba uždaras. Kitame skyriuje yra nagrinėjama viešų renginių specifika.

2.2. Vieši renginiai

Tyrimo metu pateikėjų buvo prašoma nurodyti kasmetinius (tradicinius) renginius, kuriuose jie dalyvauja nuolat. Tiek iš gautų duomenų analizės, tiek ir stebėjimo duomenų rezultatų galima matyti, kad renginio kaip tradicinio suvokimas bei dalyvavimas jame priklauso nuo to, kas yra renginio organizatoriai, kokie yra palaikomi asmeniniai ar formalūs santykiai tarp organizatorių ir klubų, ir ar klubas yra kviečiamas dalyvauti istorinės rekonstrukcijos renginyje. Išryškėjo ir daugiau rekonstruktoriams svarbių, tačiau nereguliariai vykusių renginių, kuriuose istorinei rekonstrukcijai skiriamas tik šalutinis, pagrindinę renginio idėją papildantis vaidmuo. Pagrindiniai renginio formatai yra istorijos, karybos, senųjų amatų ir muzikos festivaliai, mūšių minėjimai bei inscenizacijos. Daugelyje renginių šie formatai tarpusavyje persipina.

Tyrimo duomenimis (žr. 11 lentelę), viduramžių laikotarpio kasmetinių (tradicinių) renginių yra daugiausia (8). Tačiau kai kurie jų (3) organizuojami jungiant viduramžių ir baltų laikotarpius.

11 lentelė. Pagrindiniai vieši kasmetiniai (tradiciniai) istorinės rekonstrukcijos renginiai Lietuvoje, kuriuos nurodė pateikėjai¹¹

Baltų laikotarpis	Viduramžių laikotarpis	Napoleonmetis	XX amžius
Kasmetiniai (tradiciniai) renginiai			
Tarptautinis eksperimentinės archeologijos festivalis – archajiškų amatų, karybos ir muzikos šventė „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“ (nuo 1999 m.), Kernavė		Gyvosios karo istorijos festivalis „Vilkmergės (Deltuvos) mūšis“, Deltuva	
Gyvosios istorijos šventė „Jotvos vartai“ (nuo 2012 m.), Alytaus piliakalnis, Alytaus dainų slėnis, Alytus		„Napoleono Didžiosios armijos atsitraukimas per Lietuvą 1812 metais“, Rumšiškės, Kaišiadorių r.	
Rudens ir žiemos Medininkų pilies žaidynės (nuo 2014 m.), Medininkų pilis, Medininkai			
Senųjų amatų, archajinės muzikos ir karybos festivalis „Apuolė“ (nuo 2004 m.), Skuodo r., Apuolės k.	„Viduramžių šventė“ (nuo 1999 m.), Trakų pilis, Trakai (nuo 2019 m. Medininkų pilis), Medininkai		
	„Senųjų amatų dienos“ Trakuose (nuo 2005 m.), Trakų pilis, Trakai		
	„Hanza dienos“ (nuo 2007 m.). Nuo 2011 m. „ Kauno Hanzos dienos “, Senamiestis, Kauno pilis		
	Pabaisko mūšio minėjimas (nuo 2013 m.), Pabaiskas, Ukmergės r.		
„Marso diena“, (nuo 2019 m.) Kauno tvirtovės I-asis fortas, Kaunas			
Pavieniai ir kiti renginiai			
Šiuolaikinės baltų kultūros ir savitos, alternatyvios muzikos festivalis „Mėnuo Juodaragis“ (1995 m.), Dūburio sala, Zarasų r.		Napoleono armijos persikėlimas per Nemuną (1992, 1997, 2002, 2008 m.) Gyvosios istorijos festivalis „Europa. Napoleonas I Kaune. 1812“ (2012 m.)	Kariuomenės ir visuomenės diena (visoje Lietuvoje)
Senųjų tradicijų ir sunkiosios muzikos festivalis (nuo 2019 m. Etninių tradicijų ir ekstremalios muzikos festivalis) „Kilkim žaibu“ (nuo 1999 m.), Varniai		„Napoleono dienos“ (2002, 2003 05 29–06 01), Vilnius	Politinių kalinių ir tremtinių sąskrydis „Su Lietuva širdy“, Ariogala
Saulės mūšio minėjimas		Gyvosios istorijos festivalis „Kaunas 1863. Už mūsų ir jūsų laisvę“, kurį vainikavo Santakos stadione įvykusi 1863 m. mūšio inscenizacija (2013 m.)	„Trakinių partizanai“ (nuo 2005 m.), Anykščių r., Trakinių k.

¹¹ Nors lentelė atspindi 2015–2018 m. duomenis, tačiau, darbo autorės pastebėjimu, buvo įtrauktas nuo 2019 m. organizuojamas ir visus rekonstruojamus laikotarpius vienijantis renginys „Marso diena“.

Baltų laikotarpis	Viduramžių laikotarpis	Napoleonmetis	XX amžius
Kasmetiniai (tradiciniai) renginiai			
Žemaičių vienybės diena „Durbės mūšio minėjimas“, Kaupai			1923 m. Klaipėdos sukilimo inscenizacija, Giruliai
			Mūšio prie Radviliškio rekonstrukcija
Miestų ir miestelių šventės „Muziejų naktis“			
Nevykstantys festivaliai			
Senovės baltų amatų ir karybos festivalis „ Karo žirgas “ (2012–2016 m.), Šakių r., Gelgaudiškio sen., Pakalniškių k.			

Baltų laikotarpio rekonstruktoriai turi galimybę dalyvauti kiek mažesniame skaičiuje renginių (5), tarp kurių kai kuriuose (3) yra sujungiami su viduramžių laikotarpio rekonstruktoriais. Kelis (2) kasmetinius (tradicinius) renginius turi napoleonmečio rekonstruktorių klubai: „Deltuvos (Vilkmergės) mūšio minėjimas (žr. priedą Nr. 5, pav. 8) ir „Napoleono Didžiosios armijos atsitraukimas per Lietuvą 1812 metais“ (žr. priedą Nr. 5, pav. 9). Tačiau XX amžiaus rekonstruktoriai neturi juos vienijančio kasmetinio tradicinio renginio. Kaip galima matyti 11 lentelėje, 2019 m. Kauno tvirtovės I-ame forte vykęs renginys „Marso diena“ tapo galimybe daugumai Lietuvos klubų, nepriklausomai nuo atkuriamo laikotarpio, susiburti į vieną vietą ir taip populiarinti istorinės rekonstrukcijos judėjimą. Visgi reikia atkreipti dėmesį, kad „Marso diena“ pirmiausia buvo orientuota į skirtingo laikotarpio karybos pristatymą, todėl amatų tipo klubai liko nuošalyje. Tai nėra pirmasis bandymas pristatyti visus rekonstruktorių klubus „po vienu stogu“. Ši idėja buvo inicijuota renginyje „Jotvos vartai“, nors toliau ir nebuvo plėtojama.

Kas yra šių kasmetinių (tradicinių) renginių organizatoriai? Rekonstruktoriai buvo tie asmenys, kurie inicijavo pirmuosius istorinės rekonstrukcijos renginius: klubas „Vilkatlakiai“ – renginius „Apuolė“, „Saulės mūšis“, „Durbės mūšis“, klubas „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ – „Vilkmergės (Deltuvos) mūšis“. Kai kuriuos reikšmingus renginius, tokius kaip „Apuolė“, buvo perėmusi VšĮ „Argostudio“, o dar vėliau – Skuodo rajono kultūros centras. Nuo 1999 m., kasmetinių istorinės rekonstrukcijos renginių pradžios, prie organizavimo aktyviai prisidėjo ir oficialios kultūrinės atminties saugojimo, populiarinimo bei kultūros politikos formavimo institucijos: savivaldybės ir muziejai.

Muziejai prie gyvosios istorijos populiarinimo prisidėjo reikšmingai ir aktyviausiai. Kaip yra pastebėjusi A. Vaitkuvienė, tuometinis XXI a. pr. muziejų siekis buvo susijęs su nauja muziejininkystės kryptimi – „prikelti“ pavienius eksponatus bei sukurti jiems tokią erdvę, kurioje

būtų galima kuo aiškiau suvokti eksponuojamo objekto istorinį kontekstą. Idėjos įgyvendinimui buvo pasirinkta ir atitinkama forma – senovės (amatų) dienos, kurių metu buvo kontekstualizuotos archeologinių radinių kopijos. Senovės amatų dienas organizavo kultūros ir švietimo institucijos (muziejai, mokymo įstaigos, savivaldybės, visuomenininkai ar net restoranų savininkai) (Vaitkuvienė 2006, p. 93). A. Vaitkuvienės nuomone, senovės amatų dienos yra reikšminga paveldo industrijos dalis. Autorė jas vertinta nevienareikšmiškai: tiek pozityviai – dėl muzeologijos įtakos naujam požiūriui aktyviai pristatyti istoriją, tiek ir kritiškai – dėl jų metu kuriamo spektaklio lankytojams (Vaitkuvienė 2006, p. 93).

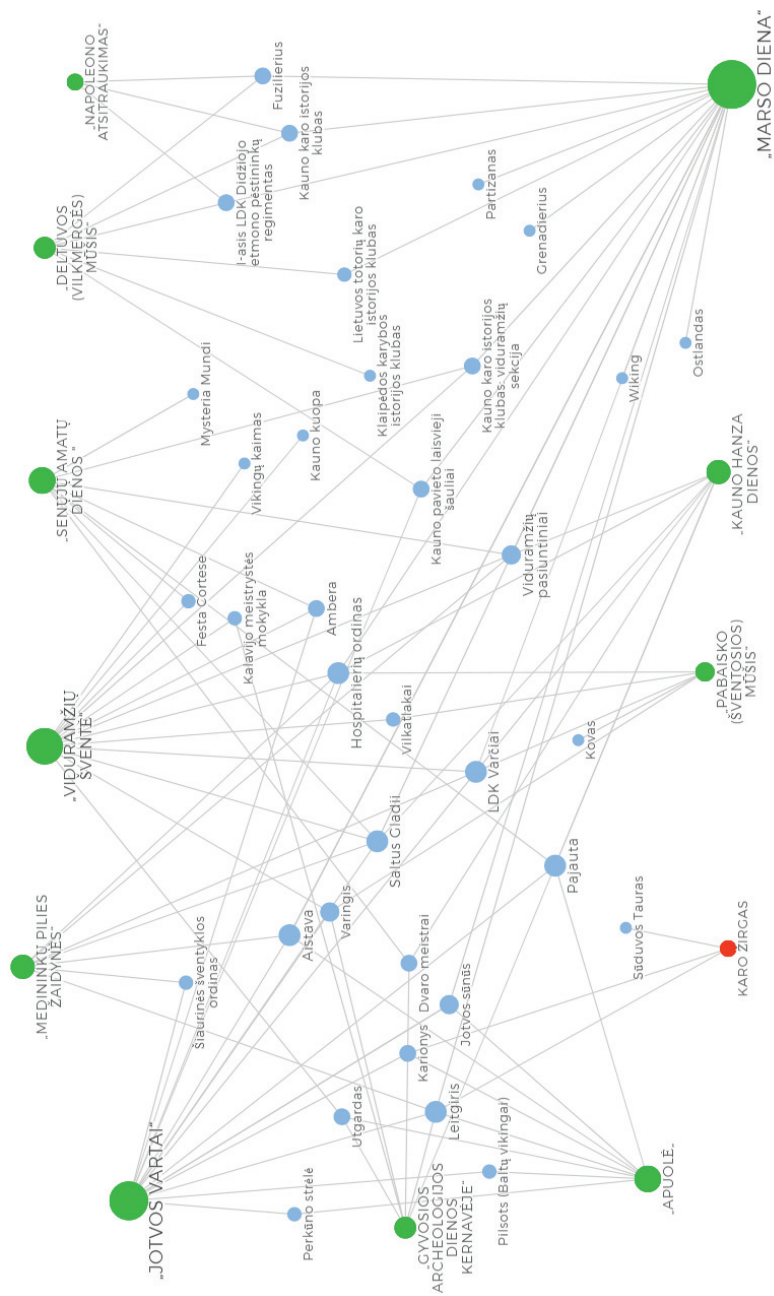
Kasmetiniai (tradiciniai) renginiai. Lietuvoje vyksta 11 skirtingų laikotarpių kasmetinių (tradicinių) istorinės rekonstrukcijos renginių. Atsižvelgiant į istorinės rekonstrukcijos klubų dalyvavimą kasmetiniuose (tradiciniuose) renginiuose buvo sudaryta schema (žr. *schema Nr. 2*). Joje pateikta informacija apie klubų dalyvavimą renginiuose. Siekiant tikslumo, schemoje pateikti duomenys dar buvo patikslinti peržvelgiant 2015–2018 m. renginių programas.

Kaip rodo schemos duomenys, daugiausia skirtingų klubų vienija „Marso diena“ (15 dalyvavusių klubų). Toliau seka „Viduramžių šventė“ (13) ir „Jotvos vartai“ (12). Pastaruosiuose renginiuose daugiausia dalyvauja baltų ir viduramžių laikotarpių rekonstruktorių klubai. Kiek mažiau klubų kviečiama į renginius „Senujų amatų dienos“ (8) ir „Medininkų pilies žaidynės“ (7) „Apuolė“ (8) „Kauno Hanzos dienos“ (6), „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“ (6) ir „Deltuvos (Vilkmergės) mūšio“ rekonstrukcijoje. Mažiausiu dalyvaujančių klubų skaičiumi išsiskiria „Pabaisko (Šventosios) mūšio“ (4) ir „Napoleono atsitraukimo“ (3) rekonstrukcijos. Reikia pažymėti, kad istorinės rekonstrukcijos klubų, dalyvaujančiuose minėtuose renginiuose, skaičius nėra pastovus. Pirmiausiai dėl to, kad klubų dalyvavimas dažnai priklauso nuo renginiui skirtų finansų bei rėmėjų indėlio, iš kurių paprastai yra padengiamos kelionės ir maitinimo išlaidos: kuo mažesnis renginio biudžetas, tuo, tikėtina, mažesnis jame dalyvaujančiųjų skaičius.

Antra, dalyvaujančių klubų skaičius nebūtinai atspindi renginio dydį (mastą). Nė vienas kasmetinis (tradicinis) istorinės rekonstrukcijos renginys Lietuvoje nepritraukia didelio skaičiaus susidomėjusių ir dalyvaujančių Europos rekonstruktorių klubų. Taip yra dėl to, kad dabartinės Lietuvos teritorijoje nėra vykusių itin reikšmingų, vertinant Europos kontekste, mūšių ar kitų istorinių įvykių, kurie galėtų pritraukti daugiau užsienio rekonstruktorių. Šiuo metu esantis Lietuvos rekonstruktorių skaičius taip pat nėra pakankamas siekiant surengti didelio masto, daug žiūrovų ir pačių rekonstruktorių pritraukiantį renginį. Santykinai didesniu užsienio klubų ir laisvųjų rekonstruktorių skaičiumi išsiskiria „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Tai svarbiausias į amatus orientuotas istorinės rekonstrukcijos renginys Lietuvoje, vykstantis nuo 1999 m. Renginio trukmė – trys dienos. 2016 m. vykusiame renginyje reikšminga dalis

rekonstruktorių buvo atvykusi iš užsienio. Pavyzdžiui, šventėje įkurtas „Vikingų kiemas“, kuriame pristatyti VIII–XI a. amatai, muzikavimas, kostiumas. Kiemą reprezentavo Baltarusijos klubas „Vargenton“ (*Gyvosios istorijos dienos Kernavėje 2016* [festivalio programa]). Iš schemos Nr. 3 galima matyti, kad festivalyje paprastai dalyvauja amatų („Pajauta“, „Dvaro meistrai“, „Amatų gildija“, „Vilniaus puodžių cechą“), karybos-amatų („Leitgiris“), karybos („Varingis“, „Viduramžių pasiuntiniai“) tipo klubai ir keletas organizacijų („Vikingų kaimas“, „Kalavijo meistrystės mokykla“). Šventės erdvė yra suskirstyta taip, kad pristatomas amatas chronologiškai atliktų reprezentuojamą laikotarpį: *priešistorės* erdvė apima neolito–ankstyvojo bronzos amžiaus gyvenvietę; *ankstyvųjų viduramžių* erdvėje pristatoma archajiškų valgių gamyba, gaminiai iš beržo tošies, apavas, kailiadirbystė ir t. t.; *viduramžių miesto aikštėje* siekiama sukurti to laikotarpio įvaizdį tiek per amatų pristatymą (popieriaus gamybą, tekstilę), tiek įtraukiant pramoginę dalį (viduramžių stalo žaidimai, viduramžių bausmės ir kt.). Užsienio klubų pasirodymas yra savotiškas viso renginio kokybės ir jo tolesnio tęstinumo garantas. Ši prielaida perša mintį, kad Lietuvos istorinės rekonstrukcijos klubų (baltų ir viduramžių) rekonstrukcijos lygis nėra aukštas arba pasirodymai neatitinka organizatorių (žiūrovų) lūkesčių.

Trečia tokių pasiskirstymą lemianti priežastis – asmeniniai rekonstruktorių tarpusavio ir jų klubų santykiai su organizatoriais. „Apuolė“ – kitas, itin ryškus ir išimtinai baltų laikotarpį reprezentuojantis renginys, kurį 2004 m. pirmąkart surengė klubai „Vilkatlakai“ ir „Kovarnis“ (*Vilkatlakai 2018*). Šventę ilgą laiką organizuodavo VšĮ „Argostudio“ (Tomas Sutkaitis, buvęs klubo „Vilkatlakai“ narys). Pastaruosius keletą metų pagrindiniais organizatoriais yra Skuodo r. savivaldybė. Festivalio „Apuolė“ idėja yra skirta paminėti istorinį įvykį, žymintį kuršių ir vikingų (danų, švedų) susirėmimą ant Apuolės piliakalnio (žr. priedą Nr. 5, pav. 16). Pastaruosius keletą metų pagrindinis vaidmuo šiame renginyje tenka klubams „Pilsots“ ir „Jotvos sūnūs“. Klubas „Vilkatlakai“, nors ir yra baltų laikotarpį atkuriantis klubas, jame nedalyvauja.

2 schema. Istorinės rekonstrukcijos klubų dalyvavimas kasmetiniuose (tradiciniuose) renginiuose. Žalia spalva žymi renginius, mėlyna – istorinės rekonstrukcijos klubus, raudona – renginius, kurie buvo nutraukti. Schemoje pateikti duomenys atspindi 2015–2018 m. surinktą medžiagą

Pavieniai ir kiti renginiai. Pateikėjai dalyvauja arba dalyvavo praeityje ir kituose su istorine rekonstrukcija susijusiuose renginiuose. Tai daugiausia muzikos festivaliai ir miestų, miestelių gimtadieniai bei kitos šventės. Pastaruosiuose renginiuose istorinė rekonstrukcija tėra papildanti ar istorinį kontekstą iliustruojanti dalis.

Kitų renginių kontekste išsiskiria alternatyvios muzikos festivaliai: „Mėnuo Juodaragis“ ir „Kilkim žaibu“, kuriuose dalyvauja baltų laikotarpio rekonstruktoriai. Kaip kasmetinius renginius juos nurodė klubų „Pilsots“ ir „Jotvos sūnūs“ pateikėjai. Šių festivalių organizatoriai tvirtina siekiantys puoselėti lietuvių etninę kultūrą, o taip pat joje ieškantys įkvėpimo kuriant alternatyvią muziką. Festivalio „Kilkim žaibu“ organizatoriai rekonstruktorius įvardija kaip atskirą subkultūrą, kurios dalyvavimas tokio pobūdžio renginiuose ne tik papildo alternatyvaus muzikos festivalio lauką, bet ir siejasi su baltų laikotarpio rekonstruktorių pasaulėžiūra:

<...> Unikalus sprendimas apjungti dvi subkultūras – istorijos rekonstruktorius ir alternatyviosios muzikos puoselėtojus - akivaizdžiai brandina netikėtus rezultatus.<...> Iš visų šiuolaikiškų muzikinių žanrų, būtent alternatyviosios muzikos atstovai daugiausiai kūrybinio įkvėpimo semiasi iš senovės, apdainuoja istorinius įvykius, mitologiją, legendas, šiuolaikišką muziką riša su folkloriniais motyvais, šalia šiuolaikiškų muzikos instrumentų naudoja senovinius. Iš kitos pusės - dažnas istorikas, rekonstruktorius ar folkloro muzikos atstovas yra ir alternatyviosios muzikos gerbėjas (*Kilkim žaibu* – 2019. Senųjų tradicijų ir sunkiosios muzikos festivalis).

Šiuose festivaliuose baltų laikotarpio rekonstruktorių vaidmuo daugiausia susijęs su pramogine veikla: senovės žaidimais rąstplėšiu ir vikingų futbolu, istorinio kario kostiumų pristatymu, parodomosioms ar tikromis kovomis. Pateikėjas, klubo „Leitgiris“ narys, teigė kasmet dalyvaujantis festivalyje „Mėnuo Juodaragis“. 2018 m. šio klubo nariai organizavo žaidimą „Rąstplėšis“, tačiau, pateikėjo pastebėjimu: „Ten daugiau gal iš mūsų nori ne rekonstrukcijos ir mes nesistengiame *persilaužinėti*, mes važiuojam žaidimų parodomųjų praveisti“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 9). Festivalyje „Mėnuo Juodaragis“ nemažai dėmesio skiriama amatų pristatymui ir mokymui, tam įrengiama speciali erdvė „Amatų kiemas“. Jame paprastai kasmet dalyvauja amatų klubų „Pajauta“ ir „Vilniaus puodžių cechą“ nariai. Galima pastebėti, kad alternatyvios muzikos festivaliai atitinka baltų laikotarpio rekonstruktorių pasaulėžiūrą bei deklaruojamas vertybes. Visgi rekonstruktoriai yra veikiau festivalio formatą pajvairinanti dalis, kuriai pirmiausia priskirtos žaidybinės, pramoginės ir vėliau edukacinės funkcijos.

Viduramžių laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai *kituose* renginiuose dalyvauja kur kas rečiau. Juos dažniau galima išsvysti nebent miestų ir miestelių šventėse. XX amžiaus istorinės rekonstrukcijos klubai taip pat dažniau dalyvauja lokaliuose ir (ar) vienkartinuose renginiuose – ir kaip laisvieji rekonstruktoriai, ir kaip klubų atstovai. XX amžiaus laikotarpį atkuriantys pateikėjai išskyrė tris svarbesnius renginius: „Kariuomenės ir visuomenės diena“, politinių kalinių ir tremtinių sąskrydis „Su Lietuva širdy“ ir „Trakinių partizanai“. Visuose šiuose renginiuose

daugiausia dėmesio skiriama partizaninei veiklai. Minėtuose renginiuose dažniausiai dalyvauja klubai „Grenadierius“, „Partizanas“ ir „Broliai“.

Politinių kalinių ir tremtinių renginyje „Su Lietuva širdy“ jau keletą pastarųjų metų partizanų rekonstruktoriams skiriamas ypatingas dėmesys. 2010 m. Ariogaloje buvo atkurtas partizanų bunkeris, todėl renginio metu rekonstruktoriai jį „atgaivina“. Kaip nurodoma 2018 m. rugpjūčio 4 d. renginio programoje, „čia ne tik bus pasakojama apie partizanų gyvenimą, pristatoma jų ginkluotė, bet ir supažindama su pačia istorinės rekonstrukcijos idėja“ (*Su Lietuva širdy – 2018* [renginio programa]).

„Trakinių partizanų“ renginio idėja susijusi su partizanų atminimo pagerbimu bei partizaninio karo, vykusio 1944–1953 m., svarbos akcentavimu iš pradžių lokaliame, o vėliau ir Europos kontekste. Žurnalistės Mingailės Rimkutės, besidomėjusios šio renginio istorija, straipsnyje, nurodoma, kad tai buvo 2005 m. kelių istorijos studentų idėja supažindinti visuomenę su partizaninio karo istorija (Rimkutė, 2012, „Trakinių partizanai. Apie valstybingumo atmintį“. *Bernardinai* [internetinis dienraštis]). Kaip pastebi autorė, šis renginys išskiria tuo, jog yra nepriklausomas nuo oficialios institucijos, vykdančios kultūros programą, tačiau kilęs „iš apačios“. Renginys vyksta kasmet, tačiau jame dalyvauja vienas klubas – „Grenadierius“, organizuojantis partizaninio karo inscenizaciją. Kadangi daugiau klubų jame nėra, renginį vadinti kasmetiniu nebūtų tikslu. Rekonstruktorių, atkuriančių Lietuvos partizanų kasdienybę, dalyvavimas yra būdas šį renginį kontekstualizuoti.

„Kariuomenės ir visuomenės dienų“ renginiai vyksta įvairiose Lietuvos vietose. Vienas iš renginio aspektų – pristatyti XX a. partizanų karybos, ekipuotės, naudojamos technikos skirtumus, palyginti juos su šiuolaikine karybos amunicija. Dažnu atveju apsiribojama stacionaria, pačių rekonstruktorių įrengta ekspozicija, tačiau vyksta ir dinamiški veiksmai, tokie kaip mūšių inscenizacija. Informacijoje apie renginį skelbiama:

<...> žiūrovai galės stebėti į nelaisvę patekusių partizanų išvadavimo operaciją. Scena bus naudojama iš Lietuvos miškuose 1944-1953 m. vykusio partizaninio karo epizodų. Rekonstruota partizanų apranga ir naudojami rusiški, vokiški ir čekiški ginklai leis pajusti tarpukario Lietuvos partizanų gyvenimo kasdienybę <...> (*Kariuomenės ir visuomenės šventėje – dvi skirtingų laikmečių karinės operacijos – 2018*).

2012 m. minėtasis klubas yra rengęs 1923 m. Klaipėdos sukilimo inscenizaciją (*Giruliuose – Klaipėdos sukilimo inscenizacija 2019*), tačiau šįkart ne partizanų, o tarpukario lietuvių ir prancūzų kareivių. Klubas „Grenadierius“ nariai suvaidino konkretų istorinį įvykį, po kurio Klaipėdos kraštas atiteko Lietuvai. Lankytojams siūloma *pasigrožėti, nusifotografuoti* ir pabendrauti su „sukilimo dalyviais“ (*Giruliuose – Klaipėdos sukilimo inscenizacija 2019*).

Atskirą dėmesį reikėtų skirti istorinės rekonstrukcijos renginiui „Napoleono armijos persikėlimas per Nemuną“. Nors tai nekasmetinis, tačiau periodiškai vykęs renginys (1992, 1997 (žr. priedą Nr. 5, pav. 7), 2002, 2008 m.). Jo tikslas – atkartoti Napoleono kariuomenės

persikėlimą per Nemuną. Gyvosios istorijos festivalis „Europa. Napoleonas I Kaune. 1812“, vykęs 2012 m. Kaune, buvo skirtas 200-osioms Napoleono armijos persikėlimo per Nemuną metinėms pažymėti. Pastarasis renginys susilaukė didžiausio tiek napoleonmečio laikotarpį atkuriančių užsienio rekonstruktorių, tiek renginio lankytojų dėmesio. Minėto renginio sėkmę galima bandyti paaiškinti tuo, kad Napoleono žygiai yra žinomi visame pasaulyje. Svarbu ir tai, kad išskirtinė ir jo paties asmenybė. Be to, napoleonmetis yra vienas populiariausių rekonstruojamų laikotarpių Europoje.

Nevykstantys festivaliai. Renginių populiarumas ir aktualumas yra kintantis procesas. 12 lentelės paskutinėje grafoje išskirtas jau nebevykstantis festivalis „Karo žirgas“, organizuotas penkerius metus (2012–2016 m.). Pagrindinė festivalio idėja skirta žemaitukų veislės žirgų populiarinimui per amatus ir baltų karybos pristatymas. Nors renginys buvo remiamas Lietuvos kultūros tarybos ir vietinės Šakių rajono savivaldybės, tačiau nesulaukė didesnio nei rekonstruktorių, nei visuomenės susidomėjimo ir palaikymo. Kaip buvo įsitikinta stebėjimo metu (2015 m. rugsėjo 19 d. ir 2016 m. rugsėjo 17 d.), lankytojų ir dalyvių skaičius tesiekė 30–50 žmonių. Šio renginio nesėkmę, visų pirma, galėjo lemti netinkamai pasirinkta renginio lokacija (Šakių r., Gelgaudiškio sen. Plokščių k.), neišsiskirianti nei gamta ar reljefu, nei istoriniu pagrindu. Greta Nemuno esančioje pievoje organizatoriai buvo surentę ir keletą specialių statinių-namelių, aptvertų siena iš medinių lentų. Įrengta ir keletas apžvalgos bokštelių. Antra galima renginio nesėkmės priežastis – sudėtingi organizatorių, klubo „Sūduvos Tauras“ vadovo Dariaus Požaičio ir kitų rekonstruktorių klubų santykiai, vidiniai nesutarimai. „Karo žirgo“ pavyzdys rodo, kad naujo istorinės rekonstrukcijos renginio „įterpimas“ į gana nusistovėjusį istorinės rekonstrukcijos renginių kalendorių yra sudėtingas procesas. Toliau darbe aptariamos pagrindinės istorinės rekonstrukcijos renginiams būdingos dalys.

2.2.1. Atsikartojantys renginių elementai

Aptarti vieši kasmetiniai (tradiciniai) renginiai išsiskiria keliais pasikartojančiais elementais: kovų turnyrais ir mūšių inscenizacijomis bei žaidybine pramogine veikla. Kartu tai yra pačios „gyviausios“, labiausiai laukiamos ir įdomiausios renginių dalys ir patiems rekonstruktoriaus, ir renginių dalyviams. Būtent šių pasikartojančių elementų metu atsiranda didžiausia galimybė leisti į „kelionę laiku“. Įgytos emocinės patirtys, pavyzdžiui, mūšio inscenizacijoje, veikia rekonstruktorių tapatumą, padeda išryškinti savąjį „kitoniškumą“. Be to, leidžia pasiekti aukščiausių įvertinimų pasirinktoje rekonstrukcijos srityje, pavyzdžiui, riterystėje pelnyti riterio *ietį*. Kartu tai – momentai, kurių metu pabrėžiamas rekonstruktorių bendruomeniškumas ir jų priklausymas vienas nuo kito. Kiekvienam renginio elementui bus skiriamas atskiras dėmesys.

Kovas ir turnyrai. Tai kontaktinės kovos, vykstančios ribotoje, neretai aptvortoje erdvėje. Kovas paprastai stebi ratu sustoję žiūrovai. Rato centre atsiduria du, savo pranašumą vienas kito atžvilgio siekiantys įrodyti rekonstruktoriai (žr. priedą Nr. 5, pav. 4). Tiesa, turnyras – tai riterių meistriškumo varžybos, ir rengiamas kalbant tik apie viduramžių laikotarpio rekonstruktorių kovas. Baltų ir viduramžių laikotarpio kovos gali būti individualios, t. y. vienas prieš vieną, arba masinės. Napoleonmečio ir XX amžiaus laikotarpio kovoms būdingas masiškumas, todėl apie jas bus kalbama vėliau.

Kiekvienas aktyvesnis baltų ir viduramžių karybą atkuriantis rekonstruktorius specialiai ruošiasi ir treniruoja tam, kad renginių metu galėtų dalyvauti vykstančiuose turnyruose. Remiantis nustatytomis taisyklėmis ir naudojant taškų skaičiavimo metodiką dalyvaujama individualiose ir (ar) grupinėse kovose. Rekonstruktorių skaičius kovose svyruoja nuo vienas prieš vieną iki vidutiniškai šimto prieš šimtą. Dvikovų pobūdis išsiskiria į *parodomąsias*, skirtas žiūrovams, ir *tikras*, skirtas išaiškinti stipriausią kovotoją. Į parodomąsias kovas įpinama nemažai vaidybos, netgi teatro fragmentų. Tikrų kovų metu teisėjai skaičiuoja taškus už tikslus pataikytus smūgius į galvą, korpusą, rankas. Laimėtoju paskelbiamas daugiausiai taškų surinkęs kovotojas arba tas, kuris sugeba parklupdyti priešininką ant žemės. Pateikėjas patikslina, kad svarbiausia „ne pataikyt taškus, o išverst priešininką iš klumpių. Stumt, griaut, nuverst, išdaužyt, kad jis jau apsvaigsta ir nukrenta. <...> Laimi tie, kas stovi ant kojų“ (VDU ER, interviu Nr. 13). Tikrų kovų metu sumažėjus realybės pojūčiui, vis labiau priartėjama prie simuliuotos praeities. Praeities laiko įsiterpimas dabarties laike labiau juntamas ir esant didesniai kovotojų skaičiui. Masinė kova įdomiausia tuomet, kai joje dalyvauja bent 100 dalyvių vienoje pusėje (VDU ER 2677, interviu Nr. 13). Pastarosios kovos Lietuvoje neorganizuojamos dėl per mažo dalyvių skaičiaus. Tarp viduramžių laikotarpį atkuriančių rekonstruktorių yra vartojamos kelios sąvokos, tokios kaip *pussy fight* ir *buhurtai*, kuriomis apibūdinamos masinėse kovose naudojamos taktikos:

Dvi kovos buvo tokios *pussy fight*, kaip mes vadinam, reiškiasi, garsiai rėkt, plačiai mosikuot, bet daryt [tik] kad atrodyt, kad veiksmas vyksta. O trečias suėjimas jau buvo *buhurtai*. *Buhurtas* reiškia – kol stovi ant kojų. Tai ten pasimušę normaliai vyrai, išliejo save. <...> Ten jau yra tam tikra taktika, atsiranda vadovavimas: kas eina kaip sunkieji, kas apibėginėja. <...> Ten jau reikalingas strategiškai ir taktiškai mąstantis žmogus, kuris visa šita sureguliuoja, tai jam atitenka riterio ietis“ (VDU ER, interviu Nr. 13).

Kaip pažymi pateikėjai, istorinės rekonstrukcijos turnyrai pamažu ėmė tolti nuo savo pirminės idėjos – pristatyti kovos technikas, ginkluotę bei šarvuotę taip, kad jų naudojimas būtų suvokiamas istorinio konteksto rėmuose. Pergalė turnyre tampa garbės ir šlovės reikalu, kuris viduramžių laikotarpio karybos rekonstruktoriams suteikia riterio *ieties* titulą. Palaipsniui, plečiantis istorinių renginių skaičiui, kovos tarp baltų laikotarpio rekonstruktorių ir turnyrai tarp viduramžių laikotarpio rekonstruktorių ėmė panašėti į sporto žaidynes. Pateikėjai taip pat pabrėžia, kad karybos rekonstrukcija neatsiejama nuo sporto:

Tu turi save kontroliuoti, kad nepradėtai tokių smūgių, kur ten kaulai, lūžta, ten kur draudžiama. Tarsi sporto žaidynėse, atrodo. Bet taip, tu tampi kitu žmogumi, tu įsijauti į tą veiklą tiek, kad tu turi gerai kontroliuoti save. Čia yra turnyras, sportas (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Sportinis rekonstrukcijos aspektas gali iškreipti pagrindinę rekonstrukcijos idėją. Tačiau, tai gali būti ir dar viena šio judėjimo raiškos forma ar kryptis Europoje vykstantis „Battle of the Nations“ (liet. „Tautų mūšis“) – viduramžių istorijos pasaulio čempionatas, unikalus kultūros ir sporto renginys, kiekvienais metais suburiantis geriausius istorijos brolių klubų atstovus iš viso pasaulio. 2015 m. „Viduramžių pasiuntinių“ klubas pirmą kartą suorganizavo nacionalinę Lietuvos rinktinę, kuri dalyvavo minėtame „Tautų mūšyje“. Jame: „tau kuriami šarvai yra, nu, kaip sakykim, kaip *Formulė-1*, kai kiekvieną gramą skaičiuojant, kiekvieną... aišku, kad nenukentėtų istoriškumas“ (VDU ER 2677, interviu Nr.1). Visgi dėl politizuotos situacijos ir nesąžiningo teisėjavimo Rusijos naudai, nemaža dalis rekonstruktorių atsisakė dalyvauti šiose žaidynėse, kurios finansuojamos Rusijos oligarchų lėšomis. Buvo sukurta kita, alternatyvi, tarptautinė profesionalaus sporto lyga IMCF (International Medieval Combat Federation), tačiau Lietuvos nacionalinė rinktinė joje nėra pasirodžiusi (*International Medieval Combat Federation 2019*). Kalbant apie sportinį rekonstrukcijos aspektą nesąžiningų kovų pavyzdžių pasitaiko ir Lietuvos renginiuose:

Mes [klubas „Viduramžių pasiuntiniai“] rengdavom masines kovas Trakuose, prie Kauno pilies ir dalyvaudavo rekonstruktoriai iš Lietuvos. Ir mes turbūt visą laiką laimėdavom. Išvažiuodavom į užsienį, tai mums irgi lygių būdavo nedaug, [tačiau] <...> dabar tai tampa daugiau imtynėmis ir kojų kaišiojimu, o ne turnyru, kur yra kovojama ginklais (VDU ER 2677, interviu Nr. 14).

Tokie atvejai, kai naudojami nesąžiningi ar neleistini veiksmai kovų turnyrų metu, pateikėjams mažina motyvaciją dalyvauti istorinės rekonstrukcijos renginiuose, verčia abejoti pačia istorinės rekonstrukcijos idėja. Visgi istorinės rekonstrukcijos sportinis aspektas nėra tik grynas sportas. Kartu tai yra kūrybinė veikla, kuri neleidžia visapusiškai susikoncentruoti tik į savo fizinių rodiklių gerinimą, tačiau verčia ir vizualiai pasitempti prieš auditoriją ir kitus rekonstruktorius.

Mūšių inscenizacijos. Tai pramoginė ir dažnu atveju bene svarbiausia, didžiausią dalyvių ir žiūrovų skaičių suburianti istorinės rekonstrukcijos renginio dalis. Inscenizacija yra istoriškai reikšmingo mūšio ar įvykio simuliacija. Skirtingų laikotarpių rekonstrukcijoje inscenizacijos pobūdis kiek skiriasi, tačiau pagrindinis tikslas išlieka tas pats – imituoti realų ar improvizuotą mūšį, skirtą žiūrovams. Pagrindinis vaidmuo joje tenka kariams ir tik retesniais išplėsto siužeto atvejais įpinami šokių ir pramogų elementai. Inscenizacijos viena nuo kitos pirmiausia skiriasi savo masiškumu bei kitomis mūšio efektui sustiprinti naudojamomis papildomomis priemonėmis, tokiomis kaip pirotechnika, įgarsinimas, laikini statiniai (žr. priedą Nr. 5, pav. 18) ir pan. Papildomomis priemonėmis siekiama sukurti tokią simuliacinę aplinką, kuri

sustiprintų ir žiūrovų, ir rekonstruktorių emocijas. Vidutinė inscenizacijos trukmė paprastai svyruoja nuo 15 min. iki 1 val.

Mūšių inscenizacijos yra kelių lygių: *nesudėtingos* ir *sudėtingos*. Remiantis lauko tyrimo metu surinkta informacija, nesudėtingos improvizacijos paprastai organizuojamos tada, kai dalyvaujančių rekonstruktorių skaičius nėra didesnis nei penkiasdešimt. Tokių inscenizacijų pagrindą sudaro spontaniškai sukurtas scenarijus aptariant tik esminę inscenizacijos eigą bei pasidalinant į skirtingas priešininkų stovyklas. Visa tai tarpusavyje paprastai aptaria klubų vadai ar net visi dalyvaujantys rekonstruktoriai. Rekonstruktorius pateikia tokį nesudėtingos inscenizacijos paaiškinimą:

Inszenizacijos, tai yra suvaidinti dalykai, kur iš anksto nusprendžiam, kad čia pat darome puolimą. Ten pirmiau juda tie, po to anie, po to čia mes susitariam, čia jūs išeinate, miršta penki, atsiskiriam. O po to vėl puolam, ten jau tada kryžiuočiai mirs. Tokiu lygmeniu tai yra vaidyba, bet tas yra skirtas žiūrovui, tai, ką mes darome sau, tikrai to nebūna (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Sudėtingose, taktika ir specialiais manevrais pagrįstose inscenizacijose, paprastai dalyvauja šimtas ir daugiau rekonstruktorių. Dažniausiai yra rengiamas mūšio ar reikiamų statinių planas (žr. priedą Nr. 5, pav. 17). Tokio lygio rekonstrukcijos yra organizuojamas kartu su į Lietuvą pakviestais klubais iš užsienio. Kaip pavyzdį galima pateikti tarptautinę Deltuvos (Vilkmergės) mūšio inscenizaciją. Tai yra svarbiausias napoleonmečio rekonstrukcijos renginys Lietuvoje. Klubo „1-ojo LDK Didžiojo etmono regimento“ narys savo tinklaraštyje pateikė išsamią mūšio inscenizacijos eigą:

Šiomet [2010] dar daugiau dalyvių buvo, lyg apie 150 <...>. Nuvykę į mūšio vietą iš vakaro pasistatėme *abreventą* - stoginę iš lentų, apdengtą šienų <...>. Mūšio dieną iš ryto mokėmės rikiuotės komandų, marširavimo. Apie pietus chebra išvyko į Ukmergės centrą parodui, <...>. Mūšis buvo smagus, gana ilgas. Buvo nemažai manevrų. Prasidėjo patrankų salvėmis ir kavalerijos žvalgyba. Vėliau įsijungė *voltyžieriai* į veiksmą - vyko tolimas apsišaudymas. Paskui tai ties vienais, tai ties kitais susidūrė kavalerija su pėstininkais ir galų gale įsijungė masinės pėstininkų pajėgos - linijų salvės, grumtynės, sužeistieji, paimtieji į nelaisvę... Bet svarbiausia, kad rusai išstumti iš Deltuvos, redutas paimtas ir mūsų Prancūzijos imperijos pajėgos laimėjo... (*Deltuva – vienintelė mano vasaros rekonstrukcija, o Joninės – puiki šventė 2019*. (2010 m. rugpjūčio 21 d.). [Tinklaraštis *Fizikų gyvenimas*]).

Galima atkreipti dėmesį, kad inscenizacija turi savo pradžią – pasiruošimą. Pirmiausiai tai yra aplinkos paruošimas. Vėliau vyksta žygiavimo treniruotės, ginklų ruošimas ir išbandymas. Svarbiausia mūšio inscenizacijos dalimi tampa manevrai ir tarpusavio grumtynės, kulminaciniu momentu – masinis susidūrimas ir vienos iš kovojančių pusių pergalė. Paprastai stengiamasi, kad scenarijus pernelyg nenukryptų nuo istorinės tiesos, tačiau išimčių ir improvizacijos taip pat neišvengiama. Pasibaigus mūšiui stebėtojai padėkoja rekonstruktoriams garsiai plodami, o jie „prisikėlę iš numirusių“ iškilmingai nusilenkia savo žiūrovams. Taigi:

Tai jau yra teatras. Tai jau yra scenarijus. Aišku, kuri pusė turi laimėti, kuri ne, kažkas atsitraukti, kažkas ne. Dažniausiai niekas nemiršta vidury scenarijaus, o miršta pabaigoj, kai jau reikia visus išpjaut. Taip, į jį gali būti dėl įdomumo įmaišyta kažkokių realių kovų (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Istorinės rekonstrukcijos ir teatro žanro sandūra yra ryški. Tačiau, spektakliui pasibaigus, aktoriai persirengia. Skirtingai nei rekonstruktoriai, kurie savo istorinį kostiumą dėvi iš esmės viso renginio metu.

Lietuvos rekonstruktoriai tampa itin sudėtingų inscenizacijų, vykstančių užsienyje, dalimi. Klubo „Fuzilierius“ narys emocingai perteikia savo patirtį iš dalyvavimo Vaterlo mūšio inscenizacijoje:

Tai buvo kažkas kito, kažkas iš vis iš kitos... Nežinau, ar per pirmą savo Griunvaldą [„Žalgirio mūšio“ inscenizaciją] irgi buvo taip stebuklinga, bet Vaterlo yra kažkas virš visko. Apie, bijau sumeluot, bet 17000 dalyvių, ir kai tu žiūri į tai ir bandai suprast, kas ten yra, tu supranti, kad ten yra tavo priešai, kuriuos tu vos matai. <...> Net mažuose renginiuose mes sudarom, tas mūsų pulkas, kuris žygiuoja, jisai sudaro dešimtadalį viso to, kas turėjo būt. Ta prasme, mes dažniausiai žaidžiam didelį mūšį mažoj teritorijoje, tarkim, 10 kareivių atstoja 200. O šiuo atveju buvo viskas taip tikroviška, taip autentiška ir tu eini per javų lauką, kuris dar nenumindžiotas ir tada pradeda šaudyt patrankos, atjoja kavalerija ir sustoja, o tu sustoji į tokį kvadratą [su kitais] ir giniesi durtuvais. Tai buvo virš visko. Tai buvo didelis įspūdis, aš nemanau, kad kada nors pamiršiu jį gyvenime. Kaip rekonstruktoriui, tai buvo tikrai svarbus momentas (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Mūšį nagrinėjęs T. Verschaffel, Vaterlo laikė viena įspūdingiausių ir populiariausių šio judėjimo raiškos formų (Verschaffel 2016). Pateikta citata rodo, kad Lietuvoje vykstančios mūšių inscenizacijos geba atspindėti tik labai mažą istorijos dalį. Lygiai taip pat galima kalbėti ir apie rekonstruktorių „kelionės laiku“, susitapatinimo su istoriniu „aš“, personažu ar istorine asmenybe, sėkmę, kuri taip pat yra mažesnė.

Labai svarbus aspektas visuose istorinės rekonstrukcijos mūšių inscenizacijose – saugumas. Klubo „Grenadierius“ narys pateikia savo patirtį iš renginio, vykusio Kijeve, Ukrainoje.

Apkasai iškasti, važinėja tankai, pabūklai, lėktuvai skraido. Viskas tas iš tikrųjų. Ir kai šita tu turi šalną, tu vis tiek žinai, kad turi susigūžt, ginklą po savimi, kad jis neužsikimštu ir kokių grumstų neprilystų. Ir šalmas gelbėja nuo akmenų, kurie krenta. <...>Prieš bet kokį ten [mūšį, inscenizaciją] yra pasirašoma, kad nešaudyt į veidą, į dar ką nors. Nors ginklai yra deaktyvuojami, perdaryti šaudyt į garsinius, turi tam pertvaras. Bet vis tiek, parakas, atšaka nuo gilzės, sakykim, gali sužeisti. 15-20 metrų jau tu realiai turi netaikyt į žmogų, o tik šalia (VDU ER 2677, interviu Nr. 34).

Saugumo reikalavimų laikomasi visose kovose, turnyruose ir inscenizacijose, kurie yra viena svarbiausių istorinio renginio sudedamųjų dalių. Pastebėta, kad saugumo instrukcijos ir jų laikymasis sulig kiekvienu atkuriamu laikotarpiu – nuo baltų iki XX amžiaus – vis griežtėja.

Muzika, šokiai, vaidinimai, žaidimai ir kita pramoginė veikla. Viešas istorinės rekonstrukcijos renginys yra pramoga, skirta visuomenei. Remiantis DLKŽ (Dabartiniu lietuvių kalbos žodynu), pramoga vadinama tai, kas palinksmina, išblaško ir yra malonus užsiėmimas (*Pramoga*. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas). Siekdami kuo didesnio lankytojų ir žiniasklaidos dėmesio, organizatoriai numato aktyvias, tokias kaip kūrybinės dirbtuvės, žaidimai, mokymai ir kt., ir pasyvias, tokias kaip paskaitos, ekspozicijų pristatymai, muzikos programos ir kt., veiklas. Dažnu atveju pramoginės ir edukacinės veiklų funkcijos persipina. Ne visas pramogines veiklas atlieka rekonstruktoriai ar klubai, todėl šiame poskyryje yra pirmiausia pristatomos ir

nagrinėjamos rekonstruktorių, ir tik bendrame kontekste užsimenama apie kitų grupių pramogines veiklas.

Atsižvelgiant į tipologinį klubų skirstymą, pramogine veikla daugiausia užsiima pramogų ir kitų organizacijų klubai. Tačiau karybos-amatų bei amatų klubai lygiai taip pat sėkmingai savo veiklą gali transformuoti į visuomenei skirtą pramogą. Kaip buvo pastebėta, baltų ir viduramžių laikotarpį atspindinčiuose renginiuose, palyginus su kitų atkuriamų laikotarpių renginiais, pastebėta didesnė pramoginio pobūdžio veiklos įvairovė, o napoleonmečio ir XX amžiaus rekonstruktoriai dažniausiai apsiriboja ginklų ir ekipuotės ekspozicijomis, kurias pristato švenčių lankytojams. Atsižvelgiant į autorės surinktus duomenis, siūloma išskirti tokias pagrindines pramogų grupes, sutinkamas daugiausiai baltų ir viduramžių laikotarpio istorinės rekonstrukcijos renginiuose:

- Muzika, šokiai ir vaidinimai;
- Žaidimai (*judrieji ir stalo žaidimai*, šaudymas iš lanko ir t. t.);
- Kitos pramogos (juokdarių, kojūkininkų pasirodymai, teatro spektakliai, gyvūnų demonstravimas, jodinėjimas žirgais ir poniais ir kt.).

Kiekviena iš šių grupių toliau yra aptariama detaliau.

Muzika, šokiai ir vaidinimai. Renginio nuotaiką atspindintis muzikinis fonas – svarbi renginio dalis. Viduramžių muziką atliekantys kolektyvai „Ambera“, „Festa Cortese“, „Alta Danza“ ir „Fioretti“ dalyvauja dažnai. Tačiau šie kolektyvai nėra istorinės rekonstrukcijos klubai, nes savęs tokiais nelaiko ir atkuriamu laikotarpiu „negyvena“. Juos tikslingiau vadinti aktoriais, šokėjais profesionalais, pirmiausia siekiančiais technikos ir tikslumo. Istorinis kostiumas jiems tėra būtinas priedas. Bendru baltų ir viduramžių laikotarpio muzikiniu švenčių fonu paprastai tampa tiek tradiciniai, tiek improvizuoto, aranžuoto ar alternatyvaus folkloro ansambliai („Sedula“, „Lakiūtė“, „Laiminguo“, „Girjaukis“, „Obelija“, „Marga muzika“ ir kt.), grupės (Aistė Smilgevičiūtė ir grupė „Skylė“, „Korys“, „Gyvata“ ir kt.), tiek pavieniai atlikėjai („Rasa Serra“ bei daugelis kitų). Šventės muzikinis fonas pajvairinamas ir kitais, sunkiąją roko, metalo muziką bei folkloro skambesį ar motyvus derinančių atlikėjų pasirodymais („Thundertale“, „Andaja“, „Lietis“, „Rana“). Retsykiais įterpiami ir bardų, dainuojamosios poezijos atlikėjų pasirodymai. Minėtų žanrų atlikėjų dalyvavimas istoriniame renginyje ne tik skleidžia „senovės“ dvasią, kelia tautinį pasididžiavimą ir sąmoningumą, bet ir užtikrina reprezentatyvią lankytojų statistiką. Visgi tik sąlyginai nedidelė dalis šių grupių narių tapatina save su rekonstruktoriais. Nors yra ir keletas išimčių: kolektyvo „Girjaukis“ atlikėjos taip pat yra klubo „Leitgiris“ narės, o grupės „Ambera“ nariai kai kuriuose renginiuose sudaro duetus kartu su „Viduramžių pasiuntiniais“ ar „Saltus Gladii“. Pavyzdžiui, su pastaruoju šokių kolektyvu „Saltus Gladii“ rengiamos dvi XIV–XVI a. muzikos ir šokių programos: karališka ir kaimiška (*Saltus Gladii*). Pagrindinis „Ambera“ tikslas –

muzikos atlikimas, o istorinis kostiumas yra labiau antraeilis. Kalbant apie „Saltus Gladii“, jo nariai yra ir šokėjai, ir rekonstruktoriai (žr. priedą Nr. 5, pav. 3). Pastarasis klubas, organizatorių pageidavimu, skiria nemažai dėmesio šokių mokymams, skirtiems renginių lankytojams. Įtrauktiems lankytojams suteikiama aktyvi pramoga. Panašiai savo pasirodymus atlieka „Mysteria Mundi“ ir „Viduramžių pasiuntiniai“.

Ne tik mūsų inscenizacijoje ar parodomosiose kovose matoma vaidybos elementų. Ypač daug vaidinimų galima sutikti viduramžių arba baltų-viduramžių laikotarpio renginiuose. Viduramžių gyvenimo scenos paprastai patikimos profesionaliems aktoriams. Populiaria pramoga tampa kojūkininkų, žonglierių, iliuzionistų pasirodymai. Pastaruosius vaidmenis dažniausiai atlieka profesionalus ir žinomas aktorius Viačeslavas Mickevičius. Jis turi specialiai istoriniams renginiams pritaikytą programą. Tačiau klubas „Viduramžių pasiuntiniai“ – pramogų lyderiai. Dėl įvairiapusiškos rekonstrukcinės veiklos klubo nariai ne tik dalyvauja turnyruose, bet ir rengia ugnies šou, klounų-žonglierių, kojūkininkų pasirodymus (*Viduramžių pasiuntiniai*). Ugnies šou – vienas geriausių, populiariausių ir didžiausias lankytojų minias pritraukiantis pasirodymas, nors tai ir nėra istorinė rekonstrukcija. Kitas pavyzdys – Vilniaus Lėlės teatro spektaklis „Princesė ir kiauliagany“, skirtas vaikams. Beje, pastarasis yra profesionalus teatras, šiuo atveju kuriantis ar pritaikantis spektaklius viduramžių šventės tematikai. „Jotvos vartų“ metu buvo atliktas etnoperformansas „Raganų sudeginimas“ (*Jotvos vartai – 2017* [renginio programa]).

Napoleonmečio ir XX amžiaus laikotarpiuose svarbiausi muzikinio fono žanrai išlieka folkloras ir jo interpretacijos bei dainuojamoji poezija. Pavyzdžiui, renginyje „Su Lietuva širdy“, kuris tik iš dalies susijęs su rekonstrukcija, nevengiama ir estrados, populiariosios muzikos atlikėjų, tokių kaip Vytautas Šiškauskas, pasirodymų (*Su Lietuva širdy 2018*). Renginyje – „Trakinių partizanai“ – buvo atliekamos bardo Vytauto V. Landsbergio dainos ir baladės (*Trakinių partizanai – 2018* [renginio programa]).

Žaidimai. Jie yra ne mažiau svarbūs nei šventinę atmosferą kurianti muzika. Baltų ir viduramžių laikotarpio renginiuose sutinkamas pavadinimas „senoviniai“ arba „senovės“ žaidimai. Napoleonmečio ir XX amžiaus istorinės rekonstrukcijos renginiuose pramoginiai žaidimai lankytojams nėra organizuojami. Pramoga čia tampa pats istorinio kostiumo, ginkluotės bei ekipuotės pristatymas visuomenei. Žaidimai gali būti dviejų tipų: *judrieji* ir *stalo*.

Judriesiems žaidimams galima priskirti vikingų futbolą arba rąstplėšį, ieties ar kirvio mėtymą, šaudymą iš lanko ir kitą panašią fizinio aktyvumo reikalaujančią veiklą. Vienas populiariausių judriųjų žaidimų tarp baltų laikotarpio rekonstruktorių – vikingų futbolas arba

raštplėšis.¹² Tai – daug fizinių jėgų ir ištvermės reikalaujantis žaidimas, kuris žaidžiamas išimtinai vyrų. Vargu ar galima surasti šventę (ar festivalį), kuriame raštplėšis nebūtų žaidžiamas. Renginyje „Medininkų pilies apgultis“ be jau minėto vikingų futbolo buvo žaidžiami ir tokie žaidimai: „Vilkas“, „Karalius“, „Genys“, „Muštukas“, „Ribka“. Dar viena gana populiari pramoga – šaudymas iš lankų. Lankininkai, nors istoriškai buvę svarbia kariuomenės dalimi, atkurtą inventorių sėkmingai naudoja jį pritaikydami šiuolaikinės visuomenės poreikiams. Lankytojai turi galimybę išmėginti, o rekonstruktoriai užsidirbti papildomų pinigų. To pavyzdys – klubas „Perkūno strėlė“. Pirminė šio klubo veikla yra sportinis šaudymas iš lanko. Dalyvavimas istorinės rekonstrukcijos renginiuose tik išplečia klubo veiklų spektrą.

Stalo žaidimai. „Vikingų kaimas“ – organizacija, atkūrusi didžiausią spektrą „senovinių“ žaidimų: „Lapė ir žąsys“ (arba „Lapė ir vištos“), „Malūnas“, „Tigrai ir ožiai“, „Tvirtovė“ ir kt. Pavyzdžiui, strateginiame žaidime „Lapė ir žąsys“ dalyvauja du žaidėjai. Vienas žaidėjas turi 17 „žąsų“ („vištų“), o kitas – vieną „lapę“. Kaip nurodoma organizacijos svetainėje, žaidimo kilmė islandiška. „Rašytiniuose dokumentuose šis žaidimas pirmą kartą minimas 1300 metais garsioje islandų vikingų „Grečio sagoje“ (*Lapė ir žąsys* [žaidimo aprašas]. *Vikingų kaimas*). Dar vienas žaidimas – „Malūnas“. Remiantis archeologiniais duomenimis, „Malūnas“ pristatomas kaip seniausias žaidimas, žaistas dar prieš 3000 metų (Senoviniai stalo žaidimai. *Youtube*). 2016 m. „Jotvos vartų“ renginio metu buvo organizuotas vikingų žaidimo „Kubb“¹³ turnyras. Pastarasis žaidimas yra populiarus ir žaidžiamas ne tik istorinių renginių metu. Kaip galima pastebėti, tarp baltų laikotarpio rekonstruktorių mėgstami ir žaidžiami iš vikingų kultūros kildinami stalo žaidimai. Jie netgi laikomi artimi baltiškai kultūrai. Tačiau minėtas „Vikingų kaime“ žaidžiamas žaidimas „Tigrai ir ožiai“ yra nepalietiškos kilmės. Visa tai dar kartą parodo, kad „senovinės“ pramogos lankytojams pristatomos iš šiuolaikinės perspektyvos. Napoleonmečio ir XX amžiaus rekonstruktoriai nėra susikoncentravę pristatyti žaidimus. Tiesa, kartais galima pamatyti kortų kaladę, kuri greičiausiai išskleidžiama nebent pasibaigus oficialiajai renginio daliai.

Be jau minėtų pramogų, paprastai būna galimybė pasimatuoti ir nusifotografuoti su istoriniu kostiumu, šarvuote ar jų dalimis, pavyzdžiui, šalmu. Šis istorinio kostiumo galvos apdangalas yra pristatoma kaip pramoga. Siekiant geriau suvokti istorinio renginio specifiką,

---

¹² Vikingų futbolas [žaidimo aprašas]. Ekstremaliai kovingai – vikingų futbolas. *Mėnuo Juodaragis*, 2012 07 03. Prieiga per internetą: <<http://www.mjr.lt/arc/mjr2012/index.html?q=lt%252Fekstremaliai-kovingai-viking%25C5%25B3-futbolas.html>>. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.].

¹³ „Kubb – senovinis vikingų žaidimas, žaidžiamas ant vejos, sniego, betono ar kitos kietos dangos. Žaidžiamas keturkampėje aikštelėje (5 x 10 metrų, nors gali būti ir mažesnė), žaisti gali nuo 2 iki 12 žmonių komanda <...>. Žaidimo tikslas – numušti visas priešininkų komandos medines figūreles, metant į jas medines lazdeles. Kai jos numuštos, lieka numušti pagrindinį objektą – aikštės viduryje esantį „Karalių“ (*Kubb* [žaidimo aprašas]).

kitame skyrelyje yra analizuojamas vienas svarbiausių viduramžių laikotarpio renginių – „Kauno Hanzos dienos“.

2.2.2. Renginio „Kauno Hanzos dienos“ atvejo analizė

Lietuvoje vykstantys istorinės rekonstrukcijos renginiai skiriasi ne tik tuo, kokį laikotarpį ar istorinį įvykį siekiama juose atkurti, bet ir dalyvių skaičiumi. Dar svarbesnis skirtumas atsiranda kalbant apie istorinio renginio reikšmę vietos bendruomenei, regionui ar valstybei. „Kauno Hanzos dienos“ buvo pasirinktos analizuoti dėl to, kad jose ryškiausiai atsiskleidžia tiek viešos, tiek uždaros istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos formos: mūšių ir atmintinų datų minėjimas, senovės amatų dienos, alternatyvios muzikos festivaliai, miestų gimtadienių šventės, stovyklos ir kt. veikla. Kadangi renginio tematika labai plati – apima sporto varžybas, labdaringas ir socialines akcijas bei kitas lankytojams siūlomas pramogas, todėl analizuojant šventę bus apsiribojama tik senovę reflektuojančia, imituojančia šventės dalimi, kurioje svarbiausias vaidmuo tenka istorijos rekonstruktoriams ir jų veikloms. Nagrinėjamas šventės laikotarpis – 2015–2018 metai.

Pirmosios „Hanza dienos“ įvyko 2005 metais. Iki tol pati reikšmingiausia miesto šventė buvo švenčiama nuo 1999 m. ir buvo skirta miesto gimtadieniui pažymėti. Prabėgus keliems metams nuo pirmųjų renginių „Hanza dienos“, pastarąją ir miesto gimtadienį buvo nuspręsta sujungti į vieną. Taip, pirmiausiai dėl ekonominių priežasčių – taupyti miesto biudžeto lėšas, 2014 m. atsirado „Kauno Hanzos dienos“. „Kauno Hanzos dienų“ metu švenčiamas Kauno miesto gimtadienis, vyksta muzikos grupių (folkloro ir senosios muzikos) pasirodymai bei mūšio, susijusio su Kauno pilies puolimu ir gynyba, inscenizacija (žr. priedą Nr. 5, pav. 6). Žinoma, Hanza buvo daug Baltijos jūros regiono miestų apėmusi prekybinė sąjunga, todėl Kaunas nėra vienintelis miestas, bandantis įprasminti ir išryškinti šį istorinį faktą. Vis tik Lietuvos mastu Kaunas – vienintelis Lietuvos miestas, praeityje turėjęs pagrįstas sąsajas su Hanza, tai, palyginti su kitais Lietuvos miestais, – išskirtinumas. Europos viduramžių kultūra tapo šiuolaikinės Kauno miesto gimtadienio šventės pagrindine ašimi. Renginio iniciatorius – Kauno miesto savivaldybė, organizatoriai – Kauno miesto savivaldybė (2015 ir 2016 m.) ir UAB „Medusa Concert“ (2017 ir 2018 m.).

Trumpai atsigręžiant į istoriją, Hanzos sąjunga susiformavo 1159 m. Liubeke, Vokietijoje. Jos tikslas buvo suburti pirklius, skatinti jų bendradarbiavimą bei ginti jų interesus esant tokioms nepalankioms aplinkybėms kaip konkurencijos didėjimas olandų, italų, prancūzų ir kt. pirklių atžvilgiu bei apsauga nuo vietinių aristokratų savivalės (*Hanzos lygos istorija*. Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*)). Tai iki šiol svarbus institutas, formavęs ne tik bendrą

Baltijos regiono ekonomiką, bet ir žymėjęs kultūrinius Baltijos regiono valstybių, pirmiausia uostamiesčių, mainus. Kaunas nebuvo tiesioginis šios sąjungos narys, tačiau Perkūno name nuo 1441 iki 1523 m. veikė Hanzos sąjungos kontora (Andrew ir Hull 2005, p. 122–123). Mindaugas Bertašius, analizuodamas sukaupus archeologijos artefaktus ir atliktus tyrimus, pabrėžia Hanzos sąjungos įtaką naujai Kauno infrastruktūrai bei interjero naujovėms, atkeliavusioms daugiausiai iš Vakarų Europos – Šiaurės Vokietijos (Bertašius 2013, p. 45–47). Nepaisant to, kad Kaune buvo įsteigta tik Hanzos kontora, tai vis tiek spartino miesto vystymąsi ir tiesė tiltus tarp Vakarų kultūrų. 1980 m. šios istorijos pagrindu buvo suformuota Naujoji Hanza sąjunga, vienijanti tiek buvusius jos miestus, tiek miestus, kuriose veikė kontoros. Minėtais istoriniais miestų ryšiais šiandien grindžiamas buvusių sąjungos narių, bendros kultūros, politikos, ekonomikos bei socialinių ryšių plėtojimas (*Hanzos sąjunga šiandien*. Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*)). 1991 m. Kaunas tapo Naujosios Hanzos“ sąjungos nariu (Kaunas: datos ir faktai [elektroninis žinybas]). Tai yra pagrindinė istorinė Kauno jungtis su Hanzos sąjunga.

Istorinė rekonstrukcija yra šiuolaikinės miesto kultūros reiškiny. Miestas – svarbi istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos erdvė, kadangi būtent mieste vyksta didžiausi renginiai. Rekonstruktoriai ne tik prisideda prie šiuolaikinės miesto kultūros įvairinimo, bet ir dalyvauja formuojant bei stiprinant vietos identitetą. Tiesa, tai daugiausia lokalaus ir regioninio, rečiau – nacionalinio lygmens renginiai. Tokį pasiskirstymą pirmiausia lemia tai, kad absoliučiai didžioji renginių dalis susijusi su Lietuvos istorija. Antra – renginiuose paprastai dalyvauja Lietuvos rekonstruktoriai. „Kauno Hanzos dienas“ galima laikyti vienu reikšmingiausių Kauno regiono renginių.

Sprendimą – Kauną sieti su Hanza – pasirinkta vykdant miesto kultūros politikos programą bei siekiant gerinti miesto įvaizdį, formuoti didingą miesto ir miestietiškos kultūros įvaizdžiu grindžiamą identitetą. Iš tiesų, šios šventės forma bei sąsajos su Kauno miesto gimtadieniu pasiteisino. Tą patvirtina Giedrės Barkauskaitės atliktas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti gyventojų požiūrį į miesto kultūrinius renginius: „Hanza dienos“ vertintos itin teigiamai ir miesto gyventojų išskirtos kaip vienas svarbiausių miesto renginių (Barkauskaitė 2013, p. 99).

Kaip matyti iš pateiktos informacijos, istorinės rekonstrukcijos judėjimas „įsiterpia“ į miesto erdvę, taip patenkindamas ne tik šventės lankytojų, bet ir savo paties (rekonstruktorių) poreikius „patirti“ istoriją. Istorinės rekonstrukcijos „įsiterpimas“ į miesto erdvę žymi šio reiškinio bei pačios miesto kultūros sinkretiškumą. Tikėtina, jog minėtas sinkretiškumas gali lemti tolesnį istorinės rekonstrukcijos judėjimo klestėjimą.

Analizuojant 2015–2018 m. „Kauno Hanzos dienų“ renginius buvo pastebėta, kad šventės trukmė nesikeičia – trys dienos. Nors renginio veiklos yra koncentruojamos pagrindinėse

senamiesčio erdvėse, svarbiausi renginiai vyksta aplink Kauno pilį: Kauno pilies vidiniame kieme, lomoje prie medinio tilto bei lomoje prie Šv. Jurgio bažnyčios. Šventėje kasmet buvo organizuojama mugė, vadinta jomarku, amatų alėja, tautodailės ar tautinio paveldo muge. Renginys pritraukia didelį dalyvių skaičių, neapsieinama ir be muzikinio fono. Juo paprastai tampa viduramžių muzikos atlikėjai „Ambera“ ir roko muzikos atlikėjai – „Rebelheart“, „Thundertale“ ir kt. Reikšminga šventės dalis – folkloro ir šiuolaikinio postfolklorio Lietuvos grupių „Marga muzika“, „Ūkanose“ ir užsienio grupių pasirodymai, įvairūs etnostiliaus projektai („Girių dvasios“). Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad 2017 ir 2018 m. renginyje „Kauno Hanzos dienos“ folkloriniam šventės aspektui buvo teikiama mažesnė reikšmė.

Šventės metu Kauno pilies vidiniame kiemelyje įrengiamos senovinių veiklų dirbtuvės, amatų kiemelis. Pagrindiniai pristatomi amatai miestiečiams išsiskiria įvairove: pyrimas, juostų vijimas, kalvystė, odininkystė, medžio drožyba ir kt. Kaip ir kituose baltų ir viduramžių laikotarpio istorinės rekonstrukcijos renginiuose naudojamos vikingiško tipo palapinės. Bene kiekvienoje iš šių palapinių lankytojams suteikiama galimybė ne tik stebėti, bet ir išbandyti amatą. Tačiau ilgalaikių švenčių stebėjimas rodo, kad didžioji dalis lankytojų tėra pasyvūs stebėtojai. Tiek istorinių žinių, tiek įgytos patirties perteikimas rekonstruktoriams yra svarbi visos istorinės rekonstrukcijos dalis. Didelis dėmesys skiriamas vaikams ir jaunimui. Jiems siūloma pasimatuoti istorinį kostiumą, pažaisiti žaidimus, susikurti dirbinį ir pan. Ypač daug dėmesio sulaukia egzekucijos bei interaktyvi senovinių kankinimo įrenginių ekspozicija. Nepaisant realios tokių įrenginių paskirties, visuomenės susižavėjimo ir nuostabos tai nesumenkina. Lankytojų dėmesį patraukia ir senovinio maisto gamybos konkursas. Žodis „senovinis“, rodos, sunkiai apibrėžiamas, tačiau istorinės rekonstrukcijos renginių kontekste vartojamas gana dažnai.

Kauno pilies lomoje (arenoje) organizuojamas tarptautinis riterių turnyras Lietuvos kariuomenės Vado kalavijui laimėti. Kad kovų stebėjimas nebūtų tik pasyvus žiūrovų veiksmas, į programą įtraukiamas jų apšaravimas ir netgi miestiečių kovos. Taip kovos klubai, kurių svarbiausias šioje veikloje – „Viduramžių pasiuntiniai“, turi galimybę ne tik prisistatyti, bet ir vėliau pakviesti susidomėjusiuosius prisijungti prie klubo. Naujų narių pritraukimo galimybe siekia pasinaudoti bene visi šventėje dalyvaujantys klubai.

Lomoje vyko ir viduramžių šokių pasirodymai. Juos atliko „Viduramžių pasiuntiniai“, „Saltus Gladii“, „Fioretti“ ir „Feste Corteze“. Pastarasis kolektyvas 2016 m. buvo parengęs teatralizuotą šokių pasirodymą „Pabėgimas iš Florencijos, 1348“.

2015 ir 2016 m. šventės kulminacija buvo spektaklis-improvizacija „Kauno pilies šturmas“. Inscenizacijos turinys žiūrovams buvo pateiktas kaip vientisas nuoseklus pasakojimas, kuriame iliustratyviai atvaizduojami du tarpusavyje perpinti naratyvai. Pirmasis, tautos klestėjimo laikotarpį („aukso amžius“), tiksliau jo pabaigą žymintis naratyvas. Antrasis, LDK kaip vienos

galingiausių Europos valstybių formavimosi pradžią perteikiantis naratyvas. Naratyvais paremtoje inscenizacijoje žiūrovams siunčiama romantizuotos pagoniškos Lietuvos žinutė per scenoje pasirodžiusius šokančius, linksmai nusiteikusius Lietuvos kaimo žmones, kurie švenčia vidurvasario šventę. Toliau veiksmas plėtojamas priešų – kalavijuočių ordino – įsiveržimu: „Tačiau nebuvo lemta išsipildyti žmonių troškimams, nes išvydo jei atėjūnus, keliu link kaimo atjojančius. Ne pirkliai tai buvo, o kryžiuočių kariai, atvykę Lietuvos žemių apiplėšti. Ir ne dovanų jie nešė šventėn susirinkusiems žmonėms“ (pilną inscenizacijos tekstą žr. priede Nr. 4). Kaip ir galima numatyti, nepaisant visų kryžiuočių antpuolių (žr. priedą Nr. 5, pav. 6), šios istorijos pabaigą ženkлина lietuvių pergalė. Visas šis spektaklis-inscenizacija yra užpildoma specialiais garsą ir atkuriamų scenų vaizdus sustiprinančiais pirotechnikos efektais, o pabaiga vainikuojama šventiniu fejerverku. Ši inscenizacija nebuvo rengta 2017 ir 2018 metais. Ji buvo pakeista šviesų ir ugnies pasirodymais bei fejerverkais. Tai, visų pirma, galėjo lemti šventės organizatorių kaita bei siekis sutaupyti šventei skirtas lėšas. Rodos, tokias inscenizacijas, kurių pagrindiniai dalyviai būtų rekonstruktoriai, geba surengti tik patys rekonstruktoriai.

Į viduramžių tematikos miesto šventę buvo integruotos šventės ir festivaliai: tarptautinis folkloro muzikos festivalis „Atataria lamzdžiai“, festivalis „Padūduokim Kaunui“, „Bike Show Milenium“, tarptautinis galiūnų konkursas, Gatvės muzikos diena. Tačiau tai atskiri renginiai, kuriuos siejo tik viena erdvė ir laikas. Juos derėtų laikyti papildomais „Kauno Hanzos dienų“ elementais, didinančiais dalyvių ir lankytojų skaičių.

Nuo pat 1980 m., kai buvo įsteigta Naujoji Hanzos sąjunga, imtos organizuoti ir naujųjų laikų Hanzos dienos. Tai kasmetinis tarptautinis festivalis, vykstantis vis kitame Naujosios Hanzos sąjungos mieste. Sąjunga vienija 195 miestus, kurie išsidėstę 16-oje valstybių (*Hanzos miestai*. Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*)). Kaunas prie šios sąjungos prisijungė 1992 m., o 2011 m. jame jau vyko pagrindinis Naujosios Hanzos sąjungos renginys – „Hanzos dienos“ (*Hanzos dienas švenčiančių miestų sąrašas 1980–2030*. Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*)). Galima išsikelti klausimą, ar ir kaip Kaunas išsiskiria šiame „Hanzos dienų“ šventės kontekste?

Norint geriau pastebėti ir įvertinti skirtumus ir panašumus, „Kauno Hanzos dienos“ yra lyginamos su Kings Lino (*King's Lynn*) mieste Didžiojoje Britanijoje vykstančiu Hanzos festivaliu. Pastarasis taip pat skirtas pažymėti tarptautinę Hanzos dieną. Kings Lino miesto tarptautinis Hanzos festivalis buvo pradėtas rengti 2009 m., t. y. keliais metais vėliau nei „Hanza dienos“ Kaune. Šventės trukmė yra trumpesnė – dvi dienos. Pati šventė pradedama rekonstruktorių – riterių ant žirgų ir kitų viduramžių gyventojų – paradu miesto gatvėse. Renginyje numatyta šiuolaikinės ir senosios muzikos programa. Kaip ir Kaune, čia įrengtas amatų kiemas. Jame pristatomi senoviniai amatai: koklių gamyba, kaligrafija, monetų kalimas,

batsiuvystė, vilnos, tekstilės gamyba, įtraukiantys lankytojus plačiu edukacinių ir praktinių užsiėmimų spektru. Abiejų miestų šventėse vykta senovinis turgus, siūloma įsigyti įvairių archeologijos iškasenų kopijų, pagal senoviškas technologijas pagamintų gaminių. Nemažai amatininkų parduodamų gaminių, skirtų lankytojams, yra kičiniai. Kings Lino informacijoje apie šventę skelbiama: dalyviai raginami remti vietinį verslą ir pirkti maisto produktus iš vietos gamintojų. Kauno atveju toks raginamas nėra aiškiai deklaruojamas, nors tautinio paveldo sertifikatus turintiems ūkininkams ir amatininkams visgi teikiamas pirmumas. Šiuolaikinė istorinė rekonstrukcija yra pritaikyta tenkinti populiariosios vartotojiškos kultūros poreikius.

Kaip ir Kaune, čia daug dėmesio skiriama pramogoms, pavyzdžiui, siūloma pasijodinėti žirgais. Šio festivalio kulminacija paprastai yra ugnies šou (*Kings Lino festivalis „Hanzos dienos“ – 2015* [renginio programa]). Kaune svarbiausias vaidmuo tenka „Viduramžių pasiuntiniams“ – pagrindiniam klubui, užsiimančiam viduramžių karybos, ginkluotės, amatų ir įvairių pramogų rekonstrukcija. Minėtas klubas yra riterių turnyro organizatorius. Kings Lino šventėje nėra išskirtas vienas ryškesnis rekonstruktorių klubas.

Kings Lino miesto festivalio programoje pabrėžiamas ne tik Hanzos sąjungos paveldas, tačiau lygiai taip pat akcentuojama naujoji Hanzos miestų jungtis. Kaip nurodoma informaciniame portale, dar prieš prasidedant 2016 m. šventei, buvo rengiama verslo plėtrai skirta mokslinė diskusija, konferencija (*Kings Lino festivalis „Hanzos dienos“ – 2015* [renginio informacija]). Kauno „Hanzos dienų“ metu ryškiau pabrėžiamos istorinės Kauno ir Hanzos sąjungos sąsajos, akcentuojamas šio laikotarpio praeities didingumas bei prekybos ilgametės tradicijos. Bet to, „Kauno Hanzos dienomis“ siekiama skatinti miesto gyventojus didžiuotis savo praeitimi, taip kartu formuojant kauniečių tapatybę – per viduramžių istorijos prizmę. 2011 m. tarptautiniame Kauno „Hanzos dienų“ renginyje buvo organizuotas Hanzos ekonomikos forumas, kvietęs verslininkus diskusijoms. Tačiau tai veikiau vienkartinis veiksmas nei kasmetinis procesas. Reikėtų pastebėti, kad nėra skiriama pakankamai dėmesio miesto gyvenimo dabarties, o ypač ateities, klausimams. „Kauno Hanzos dienų“ atvejis rodo, kad visuomenė tarsi užstringa praeities šlovėje. A. Cohen aiškinimu, „tradicionališkumas reiškia, kad bendruomenė yra įklimpusi savoje praeityje ir nesugeba susitvarkyti su šiuolaikinio gyvenimo iššūkiais“ (Cohen 1993, p. 99). Apibendrinant galima teigti, kad toks istorija paremtas šventės modelis stiprina kauniečių sąsajas su viduramžiais ir populiarina patį istorinės rekonstrukcijos judėjimą. Palyginus su Kings Lino mieste vykstančiomis Hanzos dienos šventėmis, „Kauno Hanzos dienos“ turi daugiau panašumų nei skirtumų su Kings Lino renginiu. Pagrindiniai istoriniai personažai yra aukščiausių socialinių sluoksnių atstovai – riteriai, kilmingos damos ir amatų meistrai. Šventės perteikimas per šią prizmę kiek iškreipia istorinę tiesą, kuri neatitinka viduramžių laikmečio proporcingos socialinės sąrangos.

Visgi, rodos, Kauno atveju, kiek mažesnis dėmesys skiriamas šiuolaikiniam šventės aspektui – skatinti verslo kūrimą ir jo naudą dabarties miestui. Tiek tokių, tiek panašaus pobūdžio kitų rekonstrukcinių švenčių metu sukuriama galimybė, A. Giddens teigimu, „kurti istoriją pasitelkiant istoriją“. Autoriaus požiūriu, toks istoriškumas laikytinas globaliu standartizuotos „praeities“ ir „ateities“ kūrimu (Giddens 2000, p. 34). Tai leidžia manyti, kad ne tik ši šventė, bet ir kiti istorinės rekonstrukcijos renginiai yra pernelyg susikonscentravę į praeitį, kuri trukdo greičiau vystytis naujoms šiuolaikinės valstybės idėjoms.

2.2.3. Rekonstruktorių ir lankytojų santykis

Edukacija laikoma svarbia istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalimi. Istorinės rekonstrukcijos renginių metu siekiama lankytojus supažindinti su senaisiais amatais, pristatyti atitinkamo laikotarpio karybą ir ekipuotę ir įtraukti juos į pramoginę-žaidybinę veiklą. Lankytojai daugeliu atveju pasitiki rekonstruktoriais, juos laiko „autentikos“ žinovais ir kūrėjais, nors ir ne visuomet taip yra (Ardelenu 2018, p. 880). Lankytojų ir rekonstruktorių santykis yra sudėtingesnis, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio.

Lankytojai, atsidūrę simuliuotoje istorinėje aplinkoje ir nežinantys šio „žaidimo“ taisyklių, gali lengvai pasimesti. Anot vieno pateikėjo, „žmonės ateina į cirką“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 38). Istorinės rekonstrukcijos renginį galima įsivaizduoti kaip didelę sceną, kurioje vyksta praeities kasdienybės spektaklis. Lankytojai ne tik sunkiai orientuojasi, dvejoja, ką galima liesti, o ko ne, bet ir ne visuomet geba atskirti sąmoningos simuliacijos, t. y. to, kas yra suvaidinta, nuo natūralios simuliacijos – to, kas rekonstruktoriams yra suprantama kaip natūralus, nesuvaidintas istorinio „aš“ elgesys. Istorinės realybės iliuzija ir teatrinė vaidyba, lankytojų akimis, susilieja. Todėl, neturėdamas reikiamų žinių ir patirties bei nesugebėdamas jų atskirti, istorinį renginį mato kaip teatro sceną. Kovų turnyrai ir mūšių inscenizacijos yra tik dar viena didelio spektaklio sudėtinė dalis. Parodomųjų kovų atskyrimas nuo tų, kuriose yra kovojama iš tikrųjų, yra gana sudėtingas uždavinys. Vieno iš pateikėjų žodžiais:

Žmonės dažnai irgi nesuvokia to, kol arba nelūžta kalavijas ir neįlekia kam nors į kaktą arba kol kur nors prie pat kojų neparkrenta kažkas ir žemė net sudreba. Ir tada žmonės [sako]: „Eik tu sau, čia tikrai tokie sunkūs! Čia taip baisu“. O jis [lankytojas] galvojo „Ai, tai čia aktoriai turbūt...“ Nu nėra dažnai to supratimo pas žmones, kad čia iš tikrųjų viskas vyksta (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Taip vienoje pusėje atsiduria rekonstruktoriai, o kitoje – lankytojai. Uždara erdvė, į kurią lankytojams neleidžiama patekti, gali būti prilyginama teatro užkulisiams, kur paprastai žiūrovai taip pat nėra įleidžiami. Dažniausiai jie turi tenkintis sukurto spektaklio turiniu. Tikėtina, ši problema kyla dėl to, kad lankytojui yra nustatomos gana aiškos ribos, skiriančios juos nuo rekonstruktorių. Šių ribų nustatymas brėžiamas tiek materialinėmis priemonėmis, tiek turimų istorinių žinių apimtimi ir žinojimo gilumu.

Pirmiausia galima aptarti tuos materialinės kultūros objektus, kuriais yra kuriama istorinė aplinka. Svarbiausia jų yra rekonstruktorių naudojama palapinė. Amatininkai-rekonstruktoriai amatų (audimo, kalvystės, medžio drožybos ir kt.) demonstravimui renka *vikingiško* tipo palapines (žr. priedą Nr. 5, pav. 15). *Vikingiško* tipo palapinių viduryje pastatomas staliukas su gaminamais ir (ar) parduodamais daiktais. Šio tipo palapinės pateikėjų dar vadinamos „amatų būdelėmis“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 4). Kad lankytojams būtų paprasčiau, šios amatų „būdelės“ koncentruojamos vienoje erdvėje. Palapinės paprastai yra tik rekonstruktoriams skirta erdvė, kurioje laikomi ir asmeniniai daiktai. Nepaisant to, ko siekiama – ekonominės naudos ar visuomenės edukacijos, rekonstruktoriai stengiasi palaikyti tvarkingą, t. y. autentišką istorinę aplinką. Taip elgtis įpareigoja kai kurie festivaliai (pavyzdžiui, „Žalgirio mūšis“ Lenkijoje) ir pačių rekonstruktorių siekis, kad lankytojai susidarytų teisingą reprezentuojamo laikotarpio vaizdą. Pavyzdžiui „butelis plastmasinis ant stalo – irgi negerai. Nes žmonės paprasti praeina ir kodėl ten butelis, arba filmuos žmonės, arba fotografuos žmonės“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 6). Palapinėse būna paslėptų ir šiuolaikinio pasaulio objektų – plastikinių pakuočių, mobiliųjų telefonų ir kt. Rekonstruktoriai, – pagrindiniai ir svarbiausi šios erdvės šeimininkai, – ribotu šventės laikotarpiu, netgi konkrečiomis valandomis, priima „svečius“, t. y. lankytojus. Edukacija ir komercija paremti rekonstruktorių ir lankytojų santykiai yra abipusiai.

Kartais būna įrengiamos ir specialios ekspozicijos, pavyzdžiui, partizanų bunkerio ar karių stovyklos imitacija. Rekonstruktorių palapinės ir įrengtos stovyklavietės yra aptveriamos medine tvorele ar apjuosiamos virvele. Stovyklavietės teritorijoje keliamos klubų vėliavos, kuriomis žymima „sava“, klubui priklausanti teritorija. Tokiu veiksmu deklaruojamas erdvės privatumas, ir pažymima, kad pašaliniai asmenys nėra pageidaujami.

Darbe jau buvo kalbėta apie istorinio kostiumo svarbą ir reikšmę rekonstruktoriams. Renginio metu dėvimas istorinis kostiumas – pagrindinis simbolis, žymintis lankytojus ir rekonstruktorius skiriančią „laiką“. Klubo „Saltus Gladii“ narės pastebėjimu, labiau reaguojama į prabangiau atrodančius kostiumus, o paprastesni kostiumai lieka nepastebėti:

Mano matymu, lankytojus labiausiai traukia šou efektai – kuo įspūdingesni kostiumai, linksma ar iškilminga muzika, įdomesnis judesys. Turime dvi šokių programas su skirtingais kostiumais – karališkąją ir kaimiškąją. Fotografuoti prieina tik prieš ir po karališkosios, nors mums patiems kaimiškoji programa ir apranga smagesnė :) O žiūrovų netrūksta (VDU ER 2677, anketa Nr. 32).

Pagrindiniai objektai, kuriems lankytojai skiria didžiausią dėmesį yra ginklai, amato gaminiai ir jų gamintojų technologija bei istorinis kostiumas. Šie objektai, palyginus su šiuolaikinės visuomenės gyvensena, yra išties išskirtiniai. Visgi ne istorinio kostiumo detalės, amatas ar ginklas pasirenkamas diskusijų objektu, bet veikiau jų pramoginė funkcija. Vienas iš viduramžių laikotarpį atkuriančių pateikėjų taip apibūdino santykius su lankytojais: „<...> klausinėja, žiūri, fotografuojasi, čiupinėja. Ir tai yra normalu, žmogus ateina nori pamatyti daugiau

Lietuvos, o čia pamato kalavijus, šalmus ir jiems tai įdomu, pasidaro nuotrauką, kad galėtų įsikelti į *Facebook*“ (VDU ER 2677, interviu Nr.12). Fotografija su kostiumą dėvinčiais rekonstruktoriais yra svarbi komunikacijos forma. Tai rodo, kad istorinės rekonstrukcijos veikla lankytojams yra vizualiai patraukli ir nepaisant pramoginio aspekto padeda plėsti akiratį. Gana panašus yra ir baltų klubo „Pilsots“ santykis su lankytojais. Šio klubo narė nurodo:

Jiems įdomiausia: „kas jūs esat? Kuo jūs užsiimate?“. Labai jie daug nesiplečia. Jeigu pradėsi plėsti ir pasakoti jie pasimeta, nesupranta apie ką tu šneki [juokiasi]. Mes dažniausiai taip ribotai atsakome, paaiškini kaip paprastam žmogui“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 17).

Atsižvelgiant į pačių lankytojų poreikį, istorijos klausimų spektras ir gylis yra ribojami. Taip yra dėl to, kad rekonstruktorius ir lankytojus skiria turimos žinios. Rekonstruktoriai, bendraudami tarpusavyje, turi savo „kalbą“, t. y. vartoja jiems įprastus ir suprantamus terminus, diskutuoja apie konkrečius artefaktus ir pan. Ir atvirkščiai – eilinis žmogus, neturintis specifinių žinių багаžo, tokios kalbos subtilybių neperpranta, todėl lankytojams skirta informacija yra adaptuojama. Rekonstruktoriai kartu yra ir klaidingų istorinių faktų, kurie visuomenėje dažnai mitologizuojami, laužytojai. Pasak vienos pateikėjos, klaidingus faktus tenka taisyti tuomet, kai, pavyzdžiui, lankytojai kilnoja kalaviją ir sako: „Oho koks lengvas, juk Vytauto kalavijas 20 kilogramų svėrė“. Čia visiška nesąmonė“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 8).

Rekonstruktorių pastebėjimu, didžiųjų Lietuvos miestų ir provincijos renginių lankytojai, ateinantys į istorinės rekonstrukcijos renginius, skiriasi. Provincijos gyventojai kur kas rečiau užduoda klausimų, jų turimos istorinės žinios menkesnės nei didžiųjų miestų gyventojų. Lankytojų skaičius yra ne tik svarbus, bet ir rekonstruktorius motyvuojantis veiksnys: kuo lankytojų yra daugiau, tuo rekonstruktoriai susilaukia daugiau dėmesio bei jaučiasi reikšmingesni. Lankytojai buvo prilyginti krepšinio sirgaliams, kurie, tarsi sporto varžybose, motyvuoja pirmiausia kovas bei mūšių inscenizacijas atlikti kiek įmanoma geriau (VDU ER 2677, interviu Nr. 34).

Rekonstruktoriai, kaskart susidurdami su lankytojais, stebi jų elgseną, ima nuspėti tam tikrus veiksmus ar pateikiamus klausimus. Švedijos rekonstruktoriai Ola Linberg ir Beatrice Lehtilä, užsiimančios odos dirbinių atkūrimu ir prekyba, dažnai dalyvauja įvairiuose Skandinavijoje vykstančiuose (daugiausiai Švedijoje ir Norvegijoje) vikingų ir viduramžių laikotarpio istorinės rekonstrukcijos festivaliuose ir šventėse, todėl jiems dažnai tenka atsakyti į daug vienodų, šabloniškais tapusių klausimų, pavyzdžiui, „Ar čia tikra ugnis?“ ir pan. Tam, kad pajvairintų laiką, praleidžiamą renginiuose, Ola ir Beatrice, kartu su kitais rekonstruktoriais žaidžia žaidimą „Bingo“. Žaidimo langeliuose yra surašyti pagrindiniai šabloniški lankytojų klausimai. Tas rekonstruktorius, kuris pirmas užbraukia visus langelius, t. y. išgirsta visus klausimus, laimi (VDU 2677, interviu Nr. 5, Švedija). Nors visa tai yra tik žaidimas, tačiau jis atspindi lankytojų bei rekonstruktorių santykį. Lietuvoje apie tokį rekonstruktorių žaidimą nėra

patvirtintų faktų. Švedijos rekonstruktoriai yra profesionalūs amatininkai, kuriems dalyvavimas renginiuose ir santykiai su lankytojais tapę gana kasdieniais. Minėtą žaidimą galima vertinti ir kaip dar vieną rekonstruktorių ir lankytojų skirtį, lyginant jų turimas žinias.

Rekonstruktoriai dažnai „peržengia“ istorinio renginio ribas. Jie vaikšto miestų gatvėmis atlikdami šiuolaikiniam žmogui įprastus veiksmus, pavyzdžiui, apsiperka prekybos centre. Pateikėjas teigė istorinį kostiumą dėvintis dažnai: „Grįždamas iš renginių pasivaikštau ir po parduotuves. Jautiesi ypatingas ir tai priverčia pasitempti“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 33). Rekonstruktorių ir lankytojų santykiai renginiuose pagrįsti tiek edukacija, tiek komercija. Daugeliu atveju rekonstruktoriai nubrėžia ribas ir pažymi zonas, kurių lankytojai neperžengtų.

2.2.4. Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienio renginiuose

Istorinės rekonstrukcijos judėjimas yra globalus reiškinys, todėl jo raiška peržengia Lietuvos teritorijos ribas. Nemažai istorinės rekonstrukcijos klubų aktyviai dalyvauja bei palaiko glaudžius ryšius su užsienio valstybių rekonstruktorių klubais ir renginių organizatoriais. Atsižvelgiant į surinktus duomenis, Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienyje buvo sugrupuotas pagal atkuriamą laikotarpį ir pateiktas žemėlapyje.

Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienio renginiuose priklauso nuo atkuriamo laikotarpio klubo gyvavimo metų, narių skaičiaus bei asmeninių ryšių. Lietuvos klubai paprastai turi skirtingus, gana nusistovėjusius renginių užsienyje tinklelius. Pavyzdžiui, baltų klubo „Pilsots“ nariai prioritetu laiko dalyvavimą Lietuvoje vykstančiuose renginiuose. Ir tik tuomet, kai Lietuvoje nėra numatyta veiklų, klubo nariai savo veiklą pristato užsienio renginiuose. Šio klubo nariai dažniausiai lankosi Latvijoje ir Lenkijoje vykstančiuose festivaliuose. Dėl ypatingų asmeninių ryšių „Pilsots“ klubo narė jau keletą metų vasaros sezono metu demonstruoja audimo amatą *Lofoteno* muziejuje, Norvegijoje. Klubo „Fuzilierius“ narys nurodė, kad dažniausiai su kitais klubo nariais vykstama į Lenkiją. Kaip teigia pateikėjas, „Lenkijoj būna mažos stovyklos mūsų draugų. Mes priklausom realiai kaip ir lenkų batalionui, mes su jais važiuojam, mokomės iš jų naujų dalykų“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16). Galima pastebėti, kad šis klubas ne tik palaiko itin draugiškus asmeninius santykius su lenkų napoleonmečio rekonstruktoriais, bet ir yra sudėtinė lenkų bataliono dalis.

Žvelgiant bendrai (žr. 3 pav.), Lietuvos rekonstruktoriai daugiausia dalyvauja artimiausių kaimyninių valstybių (Lenkijos, Latvijos, Estijos) organizuojamuose renginiuose. Toliau valstybės išsiskiria. Be jau minėtų rekonstruktorių, baltų laikotarpio rekonstruktoriai taip pat vyksta į Norvegiją, Daniją ir Ukrainą. Viduramžių laikotarpio rekonstruktorių klubai yra dalyvavę Suomijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Vokietijoje, Prancūzijoje vykstančiuose festivaliuose. Napoleonmečio rekonstruktorių klubai yra dalyvavę Rusijoje, Baltarusijoje,

Čekijoje, Vokietijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje vykstančiuose renginiuose, o XX amžių atkuriantiems rekonstruktoriams yra tekę dalyvauti Ukrainos, Čekijos ir Jungtinės Karalystės renginiuose. Gana išskirtiniu atveju klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ nariams teko organizuoti pasirodymą privačioje šeicho rezidencijoje, Kuveite. Vertėtų pažymėti, kad Lietuvos rekonstruktoriai, norėdami dalyvauti užsienyje vykstančiuose renginiuose, paprastai patys imasi iniciatyvos ir teikia užklausas organizatoriams: „<...> tarkim, Estijoje, „Kirove“ festivalis [yra] labai nuostabus, kur tikrai niekas niekad niekam nerašė, kad galbūt norite pas mus atvažiuot. Jie paskelbė datą, o tada patys rašome, nes galbūt mus priims“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 9). Tik retesniais atvejais užsienio festivalių organizatoriai kreipiasi į klubus su pasiūlymu dalyvauti.

Galima išskirti keletą priežasčių, dėl kurių Lietuvos rekonstruktoriai vyksta į užsienyje organizuojamus istorinės rekonstrukcijos renginius. Atliktas tyrimas rodo, kad viena svarbiausių priežasčių – nepakankamas renginių kiekis Lietuvoje bei žemesnis jų lygis. Pavyzdžiui, XX amžiaus rekonstruktoriai neturi itin reikšmingų kasmetinių (tradicinių) renginių. Ypač sudėtinga situacija yra tuose klubuose, kurie atkuria tik Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo laikotarpį. Pateikėjos iš klubo „Ostlandas“ teigimu, tiek klubui, tiek jo nariams svarbu būti matomiems ir aktyviai dalyvauti renginiuose, dėl to dažniausiai vykstama į užsienį (VDU ER 2677, interviu Nr. 33). Šių išvykų tikslas – naujos emocinės patirtys, įgyjamos esant dideliame rekonstruktorių skaičiui vienoje vietoje. Kaip nurodoma gyvosios istorijos klubo „Utgardas“ svetainėje, „renginiuose atsiranda ne tik galimybė suremti ginklus su užsienio rekonstruktoriais, bet ir pasidalinti rekonstrukcine patirtimi“ (*Utgardas*). Tai dar kartą įrodo, kad rekonstruktoriai vieni kitus laiko nemažiau svarbiais istorinių žinių šaltiniais nei turima teorinė medžiaga.

Kalbėdami apie patirtis užsienio renginiuose, Lietuvos rekonstruktoriai atkreipia dėmesį ir į pragmatiškus (dalyvių priėmimas, finansavimas, maitinimas), ir į techninius (istorinio kostiumo tikslumas) atkuriamo laikotarpio ar objekto skirtumus. Kaip nurodo viena pateikėja, „mes dar labai griežtai žiūrime į rekonstruktorių *taisykles*“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 18). Šiuo pasakymu turėta omenyje tai, kad Lietuvos rekonstruktoriai vis tik teikia pirmumą autentiškų kopijų gamybai. Pateikėjams, dalyvaujantiems užsienyje vykstančiuose renginiuose, pirmiausia į akis krenta dalyvių skaičiaus skirtumas, paprastai keliasdešimt kartų viršijantis Lietuvos renginiuose dalyvaujančių rekonstruktorių skaičių. Pasak klubo „Leitgiris“ nario, vienas geriausių (masiškiausių) ankstyvųjų viduramžių festivalių, kuriame teko dalyvauti, yra slavų ir vikingų festivalis, vykstantis Voline (Wollin), Lenkijos ir Vokietijos pasienyje:

Tai ten [Voline vykstančiame festivalyje] supranti, kad tu esi nykštukas. Visiška mėsma!... Lietuva stovi priešais akis. Nusifotografuoti skydus ir juos visus iš karto pamiršti. Ką reikia mušti, supranti pagal tai, kur stovi tik tiek, kad jai pasitrauki iš rikiuotės, tu miręs. O čia yra renginys, tu nematai žiūrovų, tu nematai tvorų, tu nematai nieko. Nors kovos laukas ne didesnis už šios [Medininkų] pilies kiemą, pasidaro tokį įspūdingą, tradiciškai šalmų jūra ir plieno žvangesys, daugiau nieko. Savaimė aišku, geras festivalis po kiekvieno mūsų, kokios dvi greitosios įvažiuoja į aikštelę (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Kaip galima matyti iš pateikėjo perteiktų įspūdžių, dalyvavimas didelio masto renginiuose suteikia ypač gerų emocijų bei leidžia patirti tai, ką patirti Lietuvos renginiuose yra sunkiau, arba dėl mažo dalyvių skaičiaus, visai neįmanoma.

Užsienyje vykstantys istoriniai renginiai turi savo tradicijas ar tam tikras taisykles. Pateikėjas, atkuriantis viduramžių laikotarpį, pastebėjo:

Lenkija išsiskiria mastu – labai daug dalyvių, o Vokietija – stovyklų kokybe – viskas, nuo maitinimo iki tvoros aplink stovyklą yra apgalvota labai kruopščiai. Tačiau verta paminėti, kad Vokietijoje rekonstrukcijos lygis yra žemokas. Švelniai tariant (VDU ER 2677, anketa Nr. 1).

Šioje citatoje išryškintas ir dar vienas skirtumas – rekonstrukcijos lygis, kuris, pateikėjo pastebėjimu, Lenkijoje, palyginus su Vokietija, yra aukštesnis. Tą patvirtina ir kita pateikėja, Vakarų Europos rekonstrukcijos lygį prilyginusi „drugelių karalystei“:

Kai kerti Vokietijos vakarų pusę, tai viskas, ten „drugelių karalystė“, kaip aš vadinu, prasideda. Ten autentiškumas nėra svarbu. O jeigu kalbant apie Rytų ir Šiaurės Vokietiją, ten yra labai stipri, aštri rekonstrukcija. Lenkijoje ji yra labai autentiška, [kaip ir] Čekijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Rusijoje, Baltarusijoje (VDU ER 2677, interviu Nr. 22).

Tokia pozicija leidžia daryti prielaidą, kad Vakarų Europos rekonstruktoriai yra daugiau atsipalaidavę ir kur kas labiau susikontcentravę į patį dalyvavimą istoriniame renginyje nei į griežtą, precizišką ir aukščiausius autentiškumo standartus atitinkančių objektų atkūrimą bei jų komplektavimą. Posovietinėse šalyse siekiama aukštesnių rekonstrukcijos standartų, palyginus su Vakarų Europa.

Tačiau baltų laikotarpio rekonstruktoriai, palaikantys glaudesnius ryšius su Skandinavijos šalimis (Danija, Norvegija), pažymi, kad pastarųjų šalių rekonstruktoriai pasiekė „aukščiausią“ rekonstrukcijos lygį. „Aukščiausias“ lygis yra matuojamas geresnėmis ekonominėmis sąlygomis, t. y. materialiniu inventoriu, kurios iš esmės užtikrina lengvesnę „kelionę laiku“. Kaip nurodo A. Brædder, nuo 1974 m. šimtai danų šeimų (rekonstruktorių) atsiribojo nuo šiuolaikinės civilizacijos patogumų ir gyveno specialiuose vikingų kaimuose (pavyzdžiui, muziejuje „Sagnlandet Lejre“, Danijoje). Tai jiems leidžia įsijausti į laikmečio dvasią ir atgauti tai, kas buvo prarasta atsiradus komfortiškam gyvenimo būdui. Šeimos tokiomis sąlygomis paprastai praleidžia nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių (Brædder et al. 2017, p. 178–179). Tiek turimas inventorių (atkurtas vikingų laikotarpio miestelis), tiek ilgesnė „kitame laikmetyje“ praleista laiko trukmė, padeda pasiekti „aukščiausią“ rekonstrukcijos lygį. Lauko tyrimų metu užfiksuoti pastebėjimai (Danijoje ir Švedijoje) leidžia daryti prielaidą, kad užsienio rekonstruktoriai ištis lengviau įsijaučia į istorijos simuliaciją ir žaidimą jos pagrindu.

Ne visuomet santykiai tarp Lietuvos ir užsienio rekonstruktorių yra sklandūs. Tam įtakos turi tiek įsisenėję nesutarimai dėl istorinių aplinkybių ir jų interpretacijos, tiek aktuali šių dienų geopolitinė situacija. Be to, šiame kontekste itin svarbūs tampa nacionalinės ir etninės priklausomybės klausimai. Pastaruoju metu buvo kilusi įtampa tarp lietuvių ir rusų

rekonstruktorių, reaguojant į 2014 m. agresyvius karinius Rusijos veiksmus, nukreiptus prieš Ukrainą ir vykdant Krymo aneksiją. Pateikėjas sako, kad dėl šio įvykio pasikeitė bendradarbiavimas su Latvijos ir Estijos rusakalbiais rekonstruktoriais:

Apskritai priešprieša tarp rusakalbių Latvijoje ir Estijoje yra ir pastaruoju laikotarpiu ji yra sustiprėjusi. Būdavo, susitinki festivaliuose su tais pačiais rusakalbiais, viskas tvarkoj, visi švenčia, geria alų prie laužo ir t. t. Po 2014 metų Ukrainos įvykių – viskas. Ta prasme, vieni į kairę, kiti į dešinę. Žiauriai paveikė, nes rekonstruktoriai apskritai yra sustiprinto [jautriau reaguojantys]... Kadangi jie yra žmonės, kurie domisi istorija, ypač savo valstybės istorija, jie, gali sakyti, yra daugiau ar mažiau savo valstybės patriotai (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Šie politiniai Rusijos veiksmai paveikė santykius ne tik su užsienio rusakalbiais, tačiau išliko problemų bendraujant ir su Lietuvos rusakalbiais rekonstruktoriais. Dėmesio centre atsidūrė „Šiaurinės šventyklos ordino“ klubas, kurio dauguma narių yra rusų tautybės žmonės. Aukščiau minėtas pateikėjas priduria, kad bendraujant su klubo nariais jautėsi įtampa, o „<...> po šitų įvykių atsirado toks [imituoja poškėjimą] kaip nukirtimas kirviu ir nebeįmanoma [bendrauti]. Mes nesuprantam jų, jie nesupranta mūsų. Nu dabar nieko, nieks stengias tų temų nebekabinti ir tiek“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Jautri tema išlieka ir LDK laikotarpio kultūrinis paveldas, kuriuo Baltarusija naudojami formuodama savo tautos identitetą. Kiek rečiau, tačiau vis dar iškyla problemų diskutuojant apie Vilniaus krašto priklausomybę Lietuvai, o ne Lenkijai. Pateikėjas dalijosi tokiais savo pastebėjimais:

Buvom šią vasarą Latvijoje, Daugpily. Bet sunku... Didelę dalį pastaraisiais laikais turi ir politikos dėl važiavimo, nevažiavimo. <...> Viduramžiuose [klube „Viduramžių pasiuntiniai“] tai turi didelę įtaką, nes anksčiau dalyvaudavom „Battle of the nations“. Tai toks didelis turnyras. Mes jame nebedalyvaujam, nes jis yra finansuojamas Rusijos. Visą laiką laimi rusai ir viskas yra labai stipriai politizuota. Galų gale, net karas Ukrainoje turi didelę įtaką, nes tam pačiam Griunvalde [„Žalgirio mūšio“ renginyje, Lenkijoje] pradėjo atsirast vadinamas *šrotas*. Tai atvažinėja žmonės ir jie pardavinėja savo klubų narių, kurie išėjo į karą šarvus. Daug rekonstruktorių net ir žuvo. Net tam pačiam Maidane, mes žiūrėjom video ir mes matėm savo draugus, kurie naudojo net ir mūsų kažkada naudotas viduramžiškas technikas, nu formuotes <...>. Tuomet įėjau pereinam prie XX a., Lietuvoj nevyksta nei viena rekonstrukcija, apie kurią aš žinau. Vyksta partizanų rekonstrukcija, bet daugiau nieko nėra, nieks nieko nerekonstruoja. <...> 90% važiuojam į Lenkiją. Lietuvoj kartais darom renginius smulkius, bet kažkokių tradicinių renginių nelabai yra. Viskas Lenkijoje, nes Lietuvoj kartais netgi gal kažkokių *tabu* būdavo tapę. Jis yra ganėtinai skeptiškai vertinamas (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

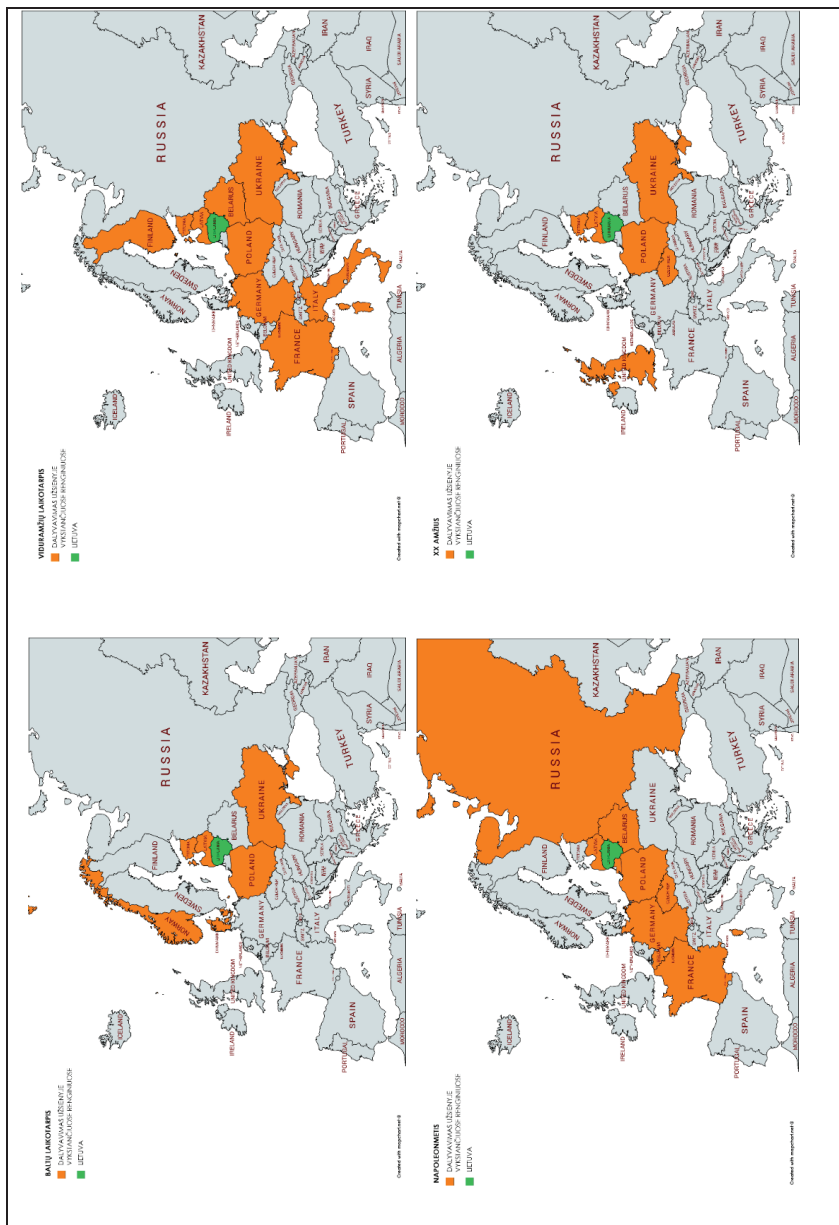
Išanalizavus Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimą užsienyje vykstančiuose renginiuose galima teigti, kad atkuriamas istorinis laikotarpis nubrėžia kryptis šalių, į kurias vyksta Lietuvos rekonstruktoriai. Kaip matyti iš 4 pav., viduramžių laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai dažniausiai dalyvauja skirtingų valstybių renginiuose. Dėl laikotarpio tematikos ir specifikos, kurią lėmė platūs Napoleono Bonaparto žygiai po Europą, daug galimybių dalyvauti skirtingose užsienio renginiuose turi ir napoleonmečio rekonstruktoriai. Baltų ir XX amžiaus laikotarpio rekonstruktoriai dažniau apsiriboja artimesnėmis Lietuvai užsienio šalimis, pirmiausia Lenkija, Latvija ir Estija.

Edukacinės veiklos, visų pirma, skirtos vaikų ir jaunimo interaktyviam supažindinimui su istorija, užsienio šalyse yra labiau išplėtos. Remiantis atliktais stebėjimais, galima teigti, kad

pristatydami istorinį laikotarpį ar temą, užsienio rekonstruktoriai naudoja įvairesnes formas, specialius vaikams skirtus žaidimus. Vienas tokių – 2018 m. „Krigshistorisk festival“ organizuota kareivių estafetė. Sudarytos vaikų komandos atlieka įvairias užduotis, tokias kaip šliaužimas po spygliuotos vielos tvorele, medinio ginklo laikymas ir pan.

Galiausiai skiriasi užsienyje vykstančių festivalių finansavimo mechanizmas. Užsienyje vykstantys istorinės rekonstrukcijos renginiai siekia pritraukti kuo daugiau privataus kapitalo. Kai kada rekonstruktoriai turi mokėti dalyvio mokestį. Vienas iš tokių pavyzdžių – Švedijoje, Gotlando saloje vykstantis festivalis „Battle of Visby“. Valstybės skirtos lėšos sudaro tik sąlyginai nedidelę dalį visų renginiui reikalingų lėšų. Tokia ir panaši praktika taikoma daugelyje Švedijoje vykstančių istorinės rekonstrukcijos renginių. Kalbėdami apie užsienio festivalius, pateikėjai atkreipia dėmesį ir į užsienio rekonstruktorių geresnę materialinę bazę: „Daugelis pasiturinčių šalių rekonstruktorių gyvena įspūdingose palapinėse, atsiveža baldus, jų kostiumai siūti iš prabangių medžiagų“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 29). Tačiau, nepaisant turimų didesnių finansinių galimybių, pateikėjai yra pastebėję, kad rekonstruktoriai iš Vakarų Europos yra mažiau linkę bendrauti ir bičiuliauti su Lietuvos rekonstruktoriais (VDU ER, anketa Nr. 39). Be to, daugelyje užsienyje vykstančių istorinių renginių lankytojams taikomas įėjimo į renginius mokestis. Lietuvoje tokia praktika gana reta. Įėjimo mokestis dažniausiai nustatomas į muziejuose organizuojamus renginius: „Gyvosios archeologijos dienas Kernavėje“ ir „Viduramžių šventę Trakuose“.

Atkreipiamas dėmesys ir į atkuriamų personažų skirtumus. Pavyzdžiui, Suomijoje vykstantis festivalis „Wiipurintien markkinat“ iš esmės nesiskiria, tačiau „buvo didesnis, <...>, turėjo savo šiaurietišką atspalvį – kiek kitokie personažai nei Lietuvoje“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 32).

3 pav. Lietuvos rekonstruktorių dalyvavimas užsienio šalių renginiuose. Žemėlapiai sudaryti remiantis pateiktųjų atsakymais apie tai, kokiuose užsienyje vykstančiuose festivaliuose ir šventėse jiems yra tekę dalyvauti. Atsakymai suskirstyti pagal pateiktųjų atkuriamus laikotarpius

2.3. Uždari renginiai

Be aptartų viešų renginių nemažą dalį istorinės rekonstrukcijos judėjimo veiklos sudaro uždari renginiai. Uždari renginiai gali būti tiek *komerciniai* – skirti kaupti klubo reikmėms reikalingas lėšas, tiek *nekomerciniai* – daugiausia skirti tenkinti pačių rekonstruktorių poreikius. Prie nekomercinių renginių galima priskirti ir šviečiamojo, edukacinio pobūdžio renginius, kuriuose rekonstruktoriai dalyvauja. Uždarų renginių pobūdis toliau aptariamas išsamiau.

Uždari komerciniai renginiai. Dauguma pateikėjų yra pabrėžę, kad istorinės rekonstrukcijos veikla reikalauja daug finansinių išteklių. Pirmiausia taip yra dėl to, kad absoliuti dauguma naudojamų materialinių daiktų yra rankų darbo bei gaminami pagal individualius užsakymus. Todėl, siekiant bent iš dalies kompensuoti šias išlaidas, rekonstruktoriai imasi įgyvendinti tiek visuomeninių įstaigų, tarp kurių didelę dalį sudaro muziejai, tiek ir privačių asmenų užsakymus: siuva istorinius kostiumus, juos pristatinėja ar veda kitus teminius užsiėmimus. Daugiausia uždarų komercinio pobūdžio renginių organizuoja klubai, kurie derina komercinę ir rekonstrukcinę veiklą. Lyderiaujantis klubas šioje srityje yra „Viduramžių pasiuntiniai“. Palyginus su kitais klubais, jame yra daugiausia narių, užsiimančių istorine rekonstrukcija kaip savo pagrindine veikla. Šio klubo nario teigimu, privačiuose renginiuose dominuoja riterių parodosios kovos, pritaikytos pagal užsakovo poreikius:

Buvo laikai, kai mes ir į vestuves važiuom riterius „daryt“, ir dėl jaunosios kovėmės. Ta mada išnyko. Dabar į Trakus va važiuom vokiečių turistam „daryt“ [pristatyti riterius]. Jiems labai patiko ir prilipo, tai mes čia ir važiuojam, ir važiuojam, turiu omeny, tikrai labai daug renginių. <...> dviejų riterių toksai edukacinis, aišku anglų kalba, ir jiems labai sulimpa, nes labai faina ir t. t. Vis tiek gyvumo įneša į tą pačią pilį ir t. t. <...>. Firmos šiaip užsisako firmos balius, vakarėlius, jie nori kažko specialaus tokio. Edukaciniai visokie projektai, nežinau, jaunimui ir t. t. Užsako į kokią stovyklą nuvažiuoti. Buvo, kad net prekybos centrai kažkada mus užsakinėjo, nes norėjo, kad turnyrą daryt. Nu čia jie turbūt, kad reklamą sau [padaryti] <...> mūsų tikslas yra tą pačią istoriją skleisti ir t. t. Mes nespjaunam į tokius dalykus, nes tai yra galimybė skirtingose sferose paskleisti kuo daugiau informacijos (VDU ER 2677, interviu Nr. 1).

Kaip nurodo pateikėjas, istorinės rekonstrukcijos teikiamomis paslaugomis naudojasi tiek privatūs asmenys, tiek didesnės bei mažesnės įmonės, netgi didieji prekybos centrai. Klubas „Viduramžių pasiuntiniai“ savo siūlomas paslaugas pritaiko atsižvelgdamas į užsakovo pageidavimus. Beje, klubas „Antikos karys“ taip pat skelbiasi rengiantis pasirodymus privačiuose renginiuose, tačiau pasirodymų kokybe ir skaičiumi jie sunkiai galėtų konkuruoti su „Viduramžių pasiuntiniais“.

Gana nemažą klubų pajamų dalį sudaro turimo inventoriaus, dažniausiai ginklų, karinės technikos, istorinių kostiumų nuoma kino industrijai. Šia papildoma veikla dažniausiai užsiima XX amžiaus rekonstruktorių klubai. Pasak klubo „Grenadierius“ atstovo, „Pas mus [klube] yra visai nebloga ginklinė, tai ir vyksta didelė ginklų nuoma, kad klubas išsilaikytų [finansškai]“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Rekonstruktorių klubai ne tik nuomoja savo istorinius kostiumus ir ginklus, bet patys gana dažnai filmuojasi filmuose ir reklamose. Klubo „Ostlandas“ nariai filmavosi gaiviųjų gėrimo gamintojo „Pepsi“ reklaminiame vaizdo klipe (Pepsi commercial: WWII. *Youtube*) ir „Coca Cola“ gėrimo reklamos parodijoje (Coca Cola (commercial parody): WWII. *Youtube*). Be to, rekonstruktoriai yra kviečiami į televizijoje kuriamas istorinio pobūdžio laidas, tokias kaip „Istorijos detektyvai“. Nuo šios laidos sukūrimo pradžios pristatomos istorinės temos buvo iliustruojamos filmuotomis ištraukomis iš istorinės rekonstrukcijos švenčių ir festivalių. Šarvuotės bei kasdienybės veiklos demonstravimas būdavo filmuojamas ir tiksliai. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos interneto svetainėje rašoma, kad: „Istorijos detektyvuose“ matysime ir istorines rekonstrukcijas, kurios žiūrovui padės įsijausti į praėjusių laikų dvasią“ (Istorijos detektyvuose – *neįtikėtinos, bet tikros istorijos, kunigaikščių žygiai, meilės nuotykių* 2019. *Lietuvos radijas ir televizija*). „Vilkatlakai“ ir „Wiking“ yra klubai, su kuriais šios laidos kūrybinė grupė bendradarbiavo daugiausia. Dėl skiriamo visuomenės dėmesio rekonstruktoriai yra atpažįstami gatvėje, o kartais tampa net vietos „įžymybėmis“. Rekonstruktorių, kurie filmavosi minėtuose filmuose, tai darė tiek vedini komercinių tikslų, tiek noro šviesti plačiąją visuomenę. Išsamesnis filmų ir serialų sąrašas, kuriuose filmavosi Lietuvos rekonstruktoriai, pateikiamas 12 lentelėje.

12 lentelė. Svarbiausi Lietuvos ir užsienio filmai (serialai), kuriuose filmavosi Lietuvos rekonstruktoriai

Nr.	Lietuvoje sukurti filmai ir serialai	Sukūrimo metai	Istorinės rekonstrukcijos klubas
1.	Dokumentinis filmas „ Kita Europa. Saulės mūšis “. Tai yra viena dokumentinių filmų ciklo „Kita Europa“ dalis	2006	„Vilkatlakai“, „Viduramžių pasiuntiniai“
2.	Istorinis dokumentinis filmas „ Pavergtųjų sukilimas “ apie 1941 m. birželio mėn. įvykius	2011	„Grenadierius“
3.	Filmas „ VIII fortas – lietuviška tragedija “	2011	„Grenadierius“
4.	LRT laida „ Istorijos detektyvai “. Laidos vedėjas A. Savukynas.	nuo 2013	„Vilkatlakai“, „Wiking“ ir kt. Laida iliustruojama ištraukomis iš istorinės rekonstrukcijos renginių
5.	Dokumentinis filmas „ Nematomas frontas “	2014	„Partizanas“, „Grenadierius“
6.	Serialas „ Laisvės kaina. Partizanai “	2017	„Grenadierius“
7.	Filmas „ Leitis “. Prodiuseris Saulius Bartkus	2017	„Leitgiris“
8.	Dokumentinis filmas „ Žalgirio mūšis “	2018	Vytautas Didysis – Donatas Mazurkevičius
9.	Filmas „ Paberžė – nepaklusniųjų lizdas “, skirtas sukilėlių vadui A. Mackevičiaus atminti. Rež. Tadeusz Bystram	2019	„Kauno pavieta laisvieji šauliai“ – Daugumoje scenų kaip masuotė.
10.	Istorinis dokumentinis filmas „ Partizano keliu “	2019	„Partizanas“
Nr.	Užsienyje sukurti filmai ir serialai	Sukūrimo metai	Istorinės rekonstrukcijos klubas
1.	„Silencio en la nieve“	2005	„Grenadierius“
2.	„Unsere Vater unsere Mutter“	2005	„Grenadierius“
3.	„Wildeye Muzika lede“	2005	„Grenadierius“

Komercinė klubo kryptis tarp pačių rekonstruktorių vertinama dviprasmiškai. Visų pirma, tai yra suvokiama kaip dar viena galimybė populiarinti istoriją: „<...> tai yra labai gerai, nes tai padeda vystytis, ir populiarinti, ir daryti didesnius projektus. Manau, kad komercija yra labai geras būdas vystytis, nes šarvai ir viskas kainuoja nežmoniškus pinigus“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16). Kita vertus, būtina priminti, kad būtent komercinė klubo kryptis dalį klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ narių paskatino atsiskirti ir įkurti savo klubus („Saltus Gladii“, „Mysteria Mundi“). Visgi dauguma pateikėjų komercinio pobūdžio veiklą laiko žalinga, kenkiančia rekonstruktorių įvaizdžiui bei nesuderinama su visuomenės edukacija.

Uždari nekomerciniai renginiai. Nekomercinio pobūdžio istorinės rekonstrukcinės veiklos pagrindinės formos – stovyklos, įvairūs žygiai, kalendorinės ar šeimos šventės. Nekomercinė veikla paprastai koncentruojama klubo viduje, nors pasitaiko atvejų, kai ši veikla peržengia rekonstruktorių asmeninio gyvenimo ribas, tapdama jų kasdienio gyvenimo dalimi.

Klubas „Leitgiris“ kasmet organizuojasi stovyklą sau, t. y. šio klubo nariams ir kitiems asmeniškai kviestiems rekonstruktoriams. Kaip kalbėjo šio klubo narys, stovykla skirta: „sau, savo malonumui, kad būtų kompensuota už visą vasarą, to vargo su žiūrovais kur tu negali, ne laiku išsitraukti fotoaparato, nes prie paprastų drabužių netinka. Bet ten, kur tu turi suvaidinti, kad čia va dabar buvo taip pat. Reikia sau tos veiklos ir mes ją turime“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16). Kaip galima suprasti iš pateikto pavyzdžio, dalyvavimas viešuose renginiuose minėto klubo narius apriboja ir varžo, neleidžia visapusiškai įsijausti į rekonstrukciją. Klubo rengiama stovykla yra galimybė netrukdomai, be lankytojų ir surežisuotų vaidinimų pasinerti į rekonstrukciją. Būdami be žiūrovų rekonstruktoriai išlaisvėja, t. y. jie gali nevaržomai naudotis šiuolaikinėmis technikos priemonėmis, pavyzdžiui, fotoaparatais. Ir šiuo atveju tai nepažeidžia taip siekiamos ir skrupulingai saugomos autentikos.

Dar vienas iš uždarų klubų renginių – žygiai, kuriais pirmiausia siekiama atkartoti istoriškai patvirtintus faktus, išbandyti savo fizines jėgas bei eksperimentuoti su pasigamintu ar įsigytu materialiu inventoriu. Žygio trukmė ir ilgis dažniausiai priklauso nuo rekonstruktoriaus fizinio pasiruošimo ir asmeninio nusiteikimo. Baltų laikotarpio rekonstruktorių klubai „Jotvos sūnūs“, „Pilsots“, „Kovarnis“ ir kt. tokius žygius organizuoja kelis kartus per metus. Tam paprastai pasirenkamos specialios progos, tokios kaip Pavasario ir Rudens lygiadienis. Žygio tikslas yra ne tik suprasti, kaip veikia vienas ar kitas atkurtas inventorių, tačiau ir pajusti artimesnį ryšį su protėviais. Ryšys geriau „užmezgamas“ esant sudėtingesnėms gamtinėms sąlygoms (darganai, šalčiui, sniegui ir pan.). Ekstremalios gamtos sąlygos ir jų metu išgyventi fiziniai potyriai verčia susimąstyti apie praeitį bei padeda geriau suprasti protėvių pasaulėžiūrą. Be to, reikia paminėti ir su vyriškumo demonstravimu ir vyro-kario įvaizdžio stiprinimu susijusius

žygius. Dėl ilgų distancijų bei sudėtingesnių meteorologinių sąlygų moterys paprastai juose nedalyvauja.

Panašius žygius organizuoja ir klubas „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“. Klubo nariai kasmet rengia apie 100 km žygį nuo Kauno iki Deltuvos. Nors stengiamasi atkartoti Napoleono armijos judėjimą į Rusiją per Lietuvą, tačiau kasmet maršrutas yra šiek tiek pakoreguojamas. Žygis trunka vidutiniškai savaitę. Jame dalyvaujantys rekonstruktoriai vilki uniformas, su savimi nešasi pagrindinius asmeninius daiktus bei ginklą. Kadangi, palyginus su įprastu renginiu, žygio laikotarpis yra kur kas ilgesnis, jo metu geriau įsijaučiama į istorinio laikmečio dvasią. Vienas iš žygyje dalyvavusių pateikėjų vardijo priežastis, dėl kurių geriau įsijaučiama į atkuriamą istoriją:

[Pirmas dalykas] tą 100 km eini savaitę laiko. Antras dalykas, tą savaitę laiko būni atskirtas nuo visų technologijų, normalaus maisto, pasijaučia ta seno laiko tėkmė. <...> Stovykloje, žinoma, ne tiek laiko kankiniesi, kaip žygyje. Būna ir karšta... <...> Turi daug svorio neštis, šautuvus kokių 5 kg, tada pasidaro irgi baisiai sunkus [šypsosi]. Ir tiesiog per stovyklas ir per renginius neprisiverti tokių dalykų daryti, o pasiruošus į žygį supranti, kad visą savaitę teks taip daryti (VDU ER 2677, interviu Nr. 35).

Be jau minėtųjų renginių, baltų laikotarpio rekonstruktoriai švenčia ikikrikščioniškas kalendorines šventes (žr. priedą Nr. 5, pav. 1). Jų metu, kaip ir vykstant viešiesiems renginiams, persirengiama istoriniais kostiumais. Kalendorinių švenčių metu atliekamos protėvių pagerbimo apeigos, aukojama Perkūnui, Žemynai, Vėlinui ir kitoms dievybėms.

Kartais švenčiami ar minimi klubų gimtadieniai. Ypač daug dėmesio klubo gimtadienio šventei skiria užsienio rekonstruktoriai. Kaip pavyzdį galima paminėti Švedijos viduramžių laikotarpio klubo „Albrechts bössor“ dešimties metų gimtadienio šventę (žr. priedą Nr. 5, pav. 20, 21). Šventė vyko Švedijoje, Varbergo mieste, Varbergo forte, vienoje seniausių ir istoriškai reikšmingiausių miestelio vietų. Šiuo metu minėtame forte yra įkurtas muziejus. Šventėje dalyvavo ir šio darbo autorė. Tai buvo uždaras tarptautinis renginys, kuriame dalyvavo kviestiniai klubų atstovai iš Danijos, Vokietijos ir Suomijos. Gimtadienio šventės atidarymas buvo pažymėtas keliais patrankų sūviais. Šventinę atmosferą kūrė rekonstruktoriai-muzikantai, o pagrindiniu šventės akcentu tapo klubo „Albrechts bössor“ narių parengtas vaidinimas, atspindintis XIV a. gyvenimo realijas. Atskiras dėmesys buvo skirtas dovanų įteikimo ceremonijai. Dovanų pobūdis, – XIV a. buityje naudotų daiktų (ąsočių, puodynių, gertuvių) kopijos, – atitiko šventės formatą. Jomis papildytas bendrai klubo narių naudojamas inventorių. Atsidėkodami už dovanas, šventės organizatoriai puošė menę savo gamintomis žvakėmis, vaišino dalyvius specialiai šiai šventei iškeptais rankų darbo mėsos pyragais. Atsižvelgta netgi į vegetarų poreikius. Pagrindinis viduramžiškos šventės gėrimas – raudonasis vynas. Visa ši viduramžiška aplinka, sveikinimo ritualai, muzika ir betarpiškas bendravimas, iš tiesų, akimirką privertė pajusti viduramžių dvasią. Būtina pažymėti, kad net ir be lankytojų, rekonstruktorių elgesys nepasikeitė. Buvo jaučiamas sąmoningas dalyvių atsirbojimas nuo šiuolaikinio pasaulio komunikacijos

priemonių. Net ir keli vaidybos elementai atrodė itin natūralūs. Rekonstruktoriai buvo atsipalaidavę ir, rodėsi, mėgavosi kiekviena susikurta XIV a. puotos akimirka, sąmonėje persipinančia su šiuolaikiniu pasauliu ir jo idealizuota simuliacija.

Istorinės rekonstrukcijos veikla, peržengdama laisvalaikio pomėgio ribas, įterpiama į asmeninį gyvenimą ir tampa itin svarbių gyvenimo švenčių, tokių kaip vestuvės, palydove. Vienas tokių pavyzdžių yra klubo „I-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ narių santuokos ceremonija, kurioje dalyvavo šio klubo nariai, o visa vestuvėse naudota atributika buvo susieta su atkuriamu XIX a. laikotarpiu. Pateikėja pripažino, kad:

Istorinė rekonstrukcija visapusiškai integravosi ir į mūsų gyvenimą. Tiesa sakant vestuvinę suknelę aš neriausi savo rankomis. Norėjau pabūt autentiška ir šitoj vietoj. <...> visos vaišės buvo mano rankomis gaminta <...> taures, kurios buvo naudojamos, pirkau sendaikčiuose, kad atitiktų tą laikotarpį (VDU ER 2677, interviu Nr. 27).

Tai netruko patraukti ir vietinės žiniasklaidos dėmesį. „Ukmergės žiniose“ apie šias vestuves buvo rašoma kaip apie „nepaprastas“, atspindinčias XIX a. laikotarpį (Šantarienė, 2019. Vestuvėms pasirinko karo istorijos temą. *Ukmergės žinios*, 2016 m. rugpjūčio 26 d.).

Kaip galima matyti iš atliktos raiškos analizės, istorinė rekonstrukcija turi nemažai skirtingų veiklos formų, kurios gali būti viešo ar uždaro pobūdžio. Vieši festivaliai, mūšių minėjimai, pagrindinė rekonstrukcinės veiklos raiškos forma – festivalis. Festivalio pagrindine ašimi dažnai pasirenkamas konkretus istorinis įvykis – 854 m. Apuolės puolimas („Apuolė“), 1410 m. Žalgirio mūšis, 1812 m. Deltuvos mūšis ar 1919 m. lapkričio 21 d. vykęs mūšis prie Radviliškio. Būtent šių festivalių metu išgyventos fizinės ir juslinės patirtys, tokios kaip kostiumo dėvėjimas, specifinis maistas, jo paruošimas ir valgymas iš atitinkamų indų, šokiai, muzika, amatas susijungia į sukonstruotą praeities vaizdinį. Simuliuotos praeities vaizdinys nėra vientisas, jame rekonstruktoriai neišvengiamai susiduria su šiuolaikinio pasaulio objektais, tokiais kaip mobilusis telefonas. Nepaisant to, jie teigia vis tik turintys galimybę pajusti laikmečio „dviasį“. Pastebėta, kad istorinio renginio vietos pasirinkimas turi didelės reikšmės tolesnei renginio sėkmei. Dėl to renginiai organizuojami gamtos paminklų (ant piliakalnių) ir architektūros paminklų teritorijose (pilyse ir jų prieigose), istorinių įvykių (mūšių) ir kitose vietose. Teatrališkais ir performatyviais veiksmais rekonstruktoriai siekia „keliauti laiku“ bei patirti tai, ką „galėjo jausti to meto žmonės“. Sugėbėjimas atsiriboti nuo dabarties laiko, masiškumas bei atkuriamos veiklos pobūdis ir dažnumas yra veiksniai, lemiantys tai, ar minėtoji „kelionė laiku“ įvyks.

Kaip parodė duomenis vizualizuojanti schema (Nr. 3), daugiausia skirtingus laikotarpius atkuriančių klubų vienija renginys „Marso diena“. Aktyviausiai istorinės rekonstrukcijos renginiuose dalyvauja baltų laikotarpį atkuriantis klubas „Leitgiris“ (6) ir viduramžių laikotarpį atkuriantys „Viduramžių pasiuntiniai“ (6), „LDK Varčiai“ (6) ir „Saltus Gladii“ (6). „Kauno Hanzos dienos“ atvejo analizė parodė, jog šis renginys yra pavyzdys, kaip istorija yra

integruojama į populiariąją kultūrą ir tampa tvirtu pamatu, ant kurio formuojama kauniečių tapatybė. Nors vieši renginiai yra skirti lankytojams, tačiau pateikėjų pastebėjimu, jiems ne visada lengva orientuotis atkurtoje aplinkoje. Istorinės rekonstrukcijos renginį lankytojai suvokia kaip gyvą teatro spektaklį. Komercinių renginių metu rekonstruktoriai kaupia lėšas išvykoms ir materialiam inventoriui įsigyti, o uždaruose nekomerciniuose renginiuose, žygiuose ir stovyklose yra labiau atsipalaiduojama. Rekonstruktoriai neapsiriboja tik Lietuvoje vykstančiais renginiais. Vykstama į Lenkiją, Latviją, Estiją, Vokietiją ir kt. šalis. Dėl glaudžių užmegztų kontaktų su užsienio rekonstruktoriais ir klubais, Lietuvos rekonstruktorius reikėtų laikyti integralia istorinės rekonstrukcijos reiškinio (judėjimo) dalimi.

3. ALTERNATYVUS REKONSTRUKTORIŲ TAPATUMAS

Trečiojo darbo dalyje analizuojamos klubų, organizacijų ir laisvųjų rekonstruktorių atkuriamos, kuriamos ir simuliuojamos tapatybės bei šių tapatybių variantai. Tapatumas žmones gali ne tik jungti, bet ir skirti. Svarbiausiais kultūrinės tapatybės dėmenimis paprastai laikoma kalba, etninė ir religinė priklausomybė, tačiau postmoderni tapatybė yra kur kas sudėtingesnė, kompleksiškesnė, netgi daugiasluoksnė sąvoka.

Rekonstruktorių tapatumas, egzistuojamas greta kitų tautinių, etninių bei asmens tapatumų (darbo pareigų, šeimos ir pan.), leidžia būti „kažkuo kitu“. Rekonstruktoriai tampa „kažkuo“ nusikėlę į kitą erdvę, kitą alternatyvią realybę. Alternatyvumas pasireiškia nuostata, kad egzistuoja ir kitokios nei vyraujančios šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje tapatumo formos. R. Delis savo straipsnyje apie neopagonybės judėjimą alternatyviu lietuviškumu įvardijo egzistencinį atsaką į modernybės vertybes, visuotinai pripažintus gyvenimo būdo modelius, vertybinių ir prasminių orientyrų ir holistinės pasaulėžiūros dezintegraciją (Delis 2006, p. 190). Alternatyvumas pasireiškia ne tik keliant lietuviškumo klausimus, bet ir nagrinėjant individualiomis rekonstruktorių patirtimis grindžiamo „aš“ išbandymus „kitame istoriniame laike“, pavyzdžiui, viduramžių riterio, napoleonmečio kareivio, partizano ir pan. Istorija, jos interpretacijos ir ja paremti eksperimentai laikyti svarbiausiais rekonstruktorių tapatybės elementais. Edukacija, vykstanti per santykį su kitais rekonstruktoriais ir per santykį su naratyvais, yra naujų reiškinių kūrimo procesas (Ammert ir Gustafsson 2013, p. 114). Naujai kuriamos reikšmės ir įgytos patirtys tampa sudėtine rekonstruktorių tapatybės metmenų dalimi.

Šiame skyriuje pirmiausia aptariami pagrindiniai rekonstruktorių tapatybės požymiai yra reiškinių tiriamajame makrokontekste, analizuojamas etniškumo dėmuo, santykis su nacionalizmu ir patriotiškumu ir religinė bei vertybinė skalė. Istorijos reikšmė atskleidžiama per istorinių naratyvų palaikymą ir interpretavimą, individualų ir socialinį (klubo) tapatumą, autentiškumo suvokimą ir jo taikymą atkuriant istorinius artefaktus ir aplinką. Daug dėmesio skiriama socialiniams ir kultūriniais tapatumams atskleisti per „istorinio aš“, personažo ir istorinės asmenybės atkūrimą ir įsijautimą. Taip pat socialinių ir kultūrinių skirtumų kontekste analizuojama karyba, išryškinant vyrų-karių ir moterų-karių vaidmenis. Atskiras dėmesys skiriamas amato veiklai kaip dar vienai sudėtinei rekonstruktorių tapatybės daliai.

3.1. Pagrindiniai rekonstruktorių tapatybės požymiai

Rekonstruktoriai renkasi atkurti tam tikrą istorinį laikotarpį ir veiklą, kurią aktualizuoja šių dienų visuomenėje. Panašų laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai naudojami panašiais istoriniais šaltiniais, kartais interpretuoja gana panašius tam laikotarpiui būdingus simbolius. Tačiau kartu išryškinamas individualumas ir asmeninis santykis su pasirinktu istorijos fragmentu. Taigi galima išsikelti klausimą, kokie yra ar galėtų būti pagrindiniai rekonstruktorių tapatybės požymiai ir kur reikėtų jų ieškoti?

Svarbiausi požymiai, pagal kuriuos būtų galima pradėti rekonstruktorių identifikavimą, yra istorijos ir kultūros diskursai. Kultūra sudaryta iš simbolių ir jų rinkinių, aktualizuojamų priklausomai nuo vietos, laiko ir kitų veiksnių ir turinčių savo kintančias reikšmes. Kultūros vaidmuo rekonstruktoriams, kaip ir daugeliui kitų visuomenės grupių, yra vienas iš svarbiausių veiksnių, formuojančių jų tapatybę. Kultūrinės tapatybės identifikavimas – pradinis prieigos klausimas ir instrumentas, per kurį galima išsiaiškinti, kas lemia individo, šiuo atveju rekonstruktoriaus, savęs kaip rekonstruktoriaus suvokimą. Istorija čia taip pat svarbi, nes, priklausomai nuo konkrečios epochos, vyksta ir materialios kultūros, ir socialinių bei kultūrinių vaidmenų atkūrimas. Tačiau be platesnio istorinio ir kultūrinio yra ir kitas kontekstas – sunkiau identifikuojamos, tačiau ne mažiau svarbus, atspindintis rekonstruktorių etniškumą, tautiškumo suvokimą, patriotiškumą ar religines ir vertybines nuostatas. Pastarieji yra raktas, leidžiantis apčiuopti gilesnius rekonstruktorių tapatybei būdingus bruožus. Šie bruožai pasireiškia etninių, nacionalinių ir tarptautinių (Europos) simbolių naudojimu. Simboliai sudaro prielaidas kalbėti apie alternatyvų patriotizmą ar net nacionalizmą, europinės tapatybės užuomazgas, alternatyvios (ikikrikščioniškos) religijos egzistavimą ir tam tikrą bendrą vertybinį pamatą.

Modernizmo ir postmodernizmo sąveika rekonstruktorių tapatumui. Apibrėžiant rekonstruktorių tapatybės bendrus bruožus ir ypatumus, pirmiausia verta skirti šiek tiek dėmesio dabarties laikotarpiu veikusio ir vis dar turinčio įtakos modernizmo ir postmodernizmo konteksto aptarimui.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimas yra moderniosios ir postmoderniosios visuomenės sandūroje susiformavęs reiškiny, todėl jame galima pastebėti abiejų minėtų laikmečių bruožus. Kaip nurodoma Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje, modernizmui būdinga „naujumų ir originalumo siekis, tradicijų neigimas, naujoviška stilistika, meno sričių ir rūšių specifikos paieškos. <...> modernizmas klostėsi kaip priešprieša pozityvizmui ir romantizmui, siekiant racionaliai paaiškinti naujus gyvenimo reiškinius“ (Šatavičiūtė, L. *Modernizmas*. VLE). Stiuart Hall, kalbėdamas apie modernybę pažymi, kad „kultūrinė tapatybė atspindi bendras istorines patirtis ir kultūros kodus, kurie suteikia tautai vientisumą, stabilius ir nekintančius prasminius

rėmus, kuriuose niveliuojami kitoniškumai ar skirtybės“ (Hall 1990, p. 223). Tačiau prasideda priešingi procesai, kai kultūrinė tapatybė konstruojama kitoniškumais, skirtybėmis ir individualiomis (ar grupinėmis) kultūros simbolių interpretacijomis.

Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje pažymima, jog postmodernybė buvo įvardytas naujas, kultūrinius pokyčius žymintis etapas. „Postmodernistinės pasaulėžiūros įkvėpimo šaltinių ieškota kitų civilizacijų kultūros vertybėse ir simboliuose, todėl įsivyravo neklasikinis pliuralistinis kultūros tradicijų aiškinimas. Postmodernizmas ne konfliktuoja su ankstesnėmis kultūros, filosofijos, meno tradicijomis, bet įtraukia jas į savo kultūros vertybių ir simbolių sistemą“ (Andrijauskas, A. *Postmodernizmas*. VLE). A. Andrijauskas teigia, kad postmodernybė sukuria tinkamas sąlygas iki tol buvusią formalizuotą, galbūt net šiek tiek „sausą“, istoriją išbandyti, ją iš naujo patirti kartu abejojant iki šiol sukurtomis teorijomis (Andrijauskas 2009, p. 17). Kultūrologas pastebi, kad postmodernybės konteksto veikiami keičiasi centro ir periferijos santykiai. Tokia kaita reiškia marginalinių, „neklasikinių“ grupių, išsaugojusių unikalias nacionalines, religines ir etnines tradicijas, atsidūrimą visuomenės dėmesio centre (Andrijauskas 2009, p. 17). Galbūt šiuo atveju įdomi visuomenei tampa ne tik saugojančių, bet ir įvairius laikotarpius atkuriančių grupių veikla. Juolab, kad postmodernizme aktualesnis yra vyksmas, performansas ir momentinis įspūdis nei „galutinis“ rezultatas. Istorinė rekonstrukcija postmodernizmo įtakos neišvengia, galbūt netgi galėtų būti viena iš jos rezultatų. Tai iš esmės galėtų paaiškinti šio reiškinių populiarumą ir sklaidą.

Postmodernybės laikotarpis, atverdamas visus kelius į skirtingų kultūrų pažinimą ir nevaržomas anksčiau tam trukdžiusios tradicijos, leidžia sudarinėti, dekonstruoti ir konstruoti naujus „kultūrinius rinkinius“. Tam, kad galima būtų šiuos „rinkinius“ identifikuoti ir priskirti visiems rekonstruktoriams (ar reikšmingai jų daliai), būtina apibrėžti ribas, atskiriančias tai, kas laikoma rekonstruktorių tapatybės dalimi, ir tai, kas nelaikoma. Kitaip tariant identifikuoti kultūrinės ribas, atskiriančias „savą“ nuo „kito“. Taigi iš esmės rekonstruktoriai ne tik siekia vienalytės, bendros tautos istorijos ir protėvių palikimo atkūrimo, bet ir gilinasi į smulkmenas ir detales, kurios leidžia kalbėti apie unikalias patirtis bei dėl šių patirčių atkurtas ar net sukurtas mikroistorijas.

Kaip pastebi Odeta Žukauskienė, būtent postmodernybės kontekste buvo atkreiptas dėmesys į kitų Lietuvoje egzistuojančių tapatybių formas bei Lietuvos kultūros daugialypumą. Mokslininkės žodžiais tariant, „prasidėjo kultūrinė diversifikacija, subkultūracijos procesai ir etninių grupių aktyvus įsiliejimas į kultūros gyvenimą. Tapatybės sampratoje buvo pripažintas kito ir transgresyvaus subjekto egzistavimas“ (Žukauskienė 2014, p. 53). Kaip viso to rezultatas – alternatyvūs ir pliuralistiniai tapatybės diskursai pradėjo dominuoti iki tol buvusios stabilios nacionalinės tapatybės atžvilgiu, autorės siejama su kultūrinės įvairovės ir skirtybės įteisinimu

(Žukauskienė 2014, p. 53). Taip pat verta paminėti dar vieną O. Žukauskienės įžvalgą, susijusią su kultūrinės tapatybės kaitumo įvertinimu politinio konteksto atžvilgiu bei kaskart atitinkamos retorikos pasirinkimu. Autorės nuomone, „tapatybę nusako ir tai, kokią retoriką pasirenkame arba koks požiūris mums yra primetamas, kaip mes patys interpretuojame tautos istorinius naratyvus, kaip save vertiname ir kaip mus mato kiti. Todėl negalima apsiriboti praeities vaizdiniais ir nekreipti dėmesio į dabarties realijas, tam tikras išorines jėgas, kintančias socialinės tikrovės ir retorikos formas, bandymus neutralizuoti, suklustoti ar iškreipti praeitį, nes visa tai daro įtaką kultūrinės tapatybės formavimuisi“ (Žukauskienė 2014, p. 54).

Kiekvienas istorinės rekonstrukcijos klubas ar laisvasis rekonstruktorius turi galimybę pats susikurti tiek gana abstrakčius fragmentuotus, tiek konkrečius individualizuotus kultūrinius rinkinius. Abstraktus rekonstravimas yra dažnesnis bei paprastesnis rekonstravimo būdas, leidžiantis, pavyzdžiui, susikomplektuoti istorinį kostiumą iš skirtingų vietovių. Konkretus rekonstravimo būdas siekia atkurti rastus objektus iš kiek įmanoma siauresnės vietos bei trumpesnio laikotarpio. Svarbių istorinių datų minėjimas ir istorinio kostiumo dėvėjimas yra viena išoriškai pastebimiausių etninės, tautinės, regioninės, tapatybės raiškos formų.

Etniškumas. Etninė tapatybė nurodo priklausomybę kuriai nors tautai, buvimą jos nariu bei reiškia sąmoningą asmens tapatinimąsi su kitais tos etninės grupės nariais. A. Giddens teigimu, „daugeliui žmonių etniškumas yra individualiojo ir kolektyvinio identiteto pagrindas“ (Giddens 2005, p. 239). Tokie antropologijos teoretikai kaip A. Cohen (1985) ir M. Banks (1996) taip pat pabrėžė tamprią tapatybės ir etniškumo sąsają. Remiantis tiek istorinės rekonstrukcijos klubų „matomumu“ visuomenės socialiniame ir kultūriniame gyvenime, tiek atlikto lauko tyrimo duomenimis, galima teigti, kad ši sąsaja rekonstruktorių tapatume taip pat pastebima. Dauguma tyrime dalyvavusių istorinės rekonstrukcijos klubų narių yra lietuviai ir rekonstruoja Lietuvos teritorijoje gyvenusių atitinkamo laikotarpio lietuvių ar jų pirmtakų gyvenimo realijas. Rekonstruktorių tapatybė yra formuojama jų atkuriamo laikotarpio, kuris įgalina atsirasti tokiems etninio ir istorinio pagrindo sinkretizmu paremtiems konstruktams kaip šiuolaikiniai *kuršiai* (klubas „Pilsots“) ar šiuolaikiniai *jotvingiai* (klubas „Jotvos sūnūs“). Taigi šiuolaikinė lietuviškoji rekonstruktorių tapatybė koegzistuoja kartu su simuliuota kuršiška ar jotvingiška tapatybės forma, kuri yra tarsi aliuzija į istorines lietuvių tautos kilmės ištakas. Tiesa, organizacija „Simkala“, pristatydamą Žiemgalos krašto materialųjį palikimą (daugiausia archeologinius radinius) siekia konstruoti ir žiemgališką tapatumą. Kaip nurodoma šios organizacijos svetainėje, tokie veiksmai yra „vedini natūralių pojūčių puoselėjant savo tapatumą, iš dalies atkurdami bei reprezentuodami prigimtinių šimtų upelių, pelkių ir lygumų kultūrą, taip atiduodame savo donų mūsų likimų lopšiui – Žiemgalai“ (*Simkala*). Vis dėlto, nepaisant gana aktyvaus žiemgališkojo paveldo

aktualizavimo, didesnio nei visuomenės dėmesio, nei faktų, kad rekonstruktoriai, siejantys save su šiomis žemėmis, nori atkurti šią gentį, iki šiol neužfiksuota.

A. Kalėdienė baltų laikotarpio rekonstruktorius priskiria prie vienos iš subkultūrinių grupių, kuriančių ir įvairiai interpretuojančių etnokultūrinį tapatumą. Šią grupę ji sieja su tokiais simboliais: liaudies šokiai, folkloras, tautinio ir istorinio kostiumo detalės, balta spalva, žalvariniai papuošalai, svastika, tautinė simbolika (vėliava, Gediminaičių stulpai ir pan.), pagoniškoji pasaulėžiūra (Kalėdienė 2013, p. 136). Tokius bruožus galėtų atitikti „Kovarnis“, „Varingis“, „Pilsots“, „Jotvos sūnūs“ ir kt. klubai, orientuoti į baltų ar jų genčių karybos ir gyvensenos atkūrimą. Tačiau į šią baltų laikotarpio rekonstruktorių grupių veiklą sunkiai galėtų pretenduoti kitos tautybės ar rasės asmenys. Visų pirma, tai laikytina nepriimtiniu dalyku. Toks asmuo, pateikėjų požiūriu, be lietuviškų šaknų, t. y. genetiškai neturintis jokių sąsajų su lietuviais, negalėtų pilnavertiškai dalyvauti istorinės rekonstrukcijos veikloje, nes jo galimybės teisingai suvokti ir skleisti „protėvių“ paveldą būtų ribotas *a priori*.

Pastebėta, kad ne tik baltų, bet ir kitus laikotarpius atkuriantys klubai yra iš esmės susiformavę etniniu pagrindu ar bent jau didžiąją šių klubų narių dalį sudaro Lietuvoje gyvenančios etninės mažumos. Pavyzdžiui, lenkai („Naujosios Vilnios įgula“), rusai („Šiaurinės šventyklos ordinas“, „Antikos karys“), totorių kilmės lietuviai („LDK generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas“). Etninis identitetas yra ryškiausiai pabrėžiamas lenkų, o dar labiau – totorių kilmės lietuvių klubuose. Istorinės rekonstrukcijos veikla, susijusi su karyba, yra ne tik galimybė pagerbti reikšmingus totorių kilmės asmenis, prisiminti svarbias istorines datas, bet ir itin svarbi šiuolaikinės lietuvių totorių bendruomenės tapatumą puoselėjanti dalis. Šio klubo vado žodžiais tariant:

<...> pas mus klube gali dalyvauti beveik bent kas, tik turi turėti totoriškas šaknis. <...> aišku, jeigu ateitų kitų tautybių žmonės, mes pagalvotume juos priimti ar ne, ir, greičiausiai, priimtume. Kodėl gi ne? Bet mano tokiu įsitikinimu, kad klubas vadinasi Lietuvos totorių karo istorijos klubas, tai prie ko čia kiti, juk yra kitų klubų ir gali dalyvauti juose (VDU ER 2677, interviu Nr. 37).

Be to, dauguma šio klubo narių yra musulmonai, nevartojantys svaigųjų gėrimų, kaip ir yra tradiciškai būdinga šiai etninei grupei.

Tačiau Lietuvoje rekonstruojama ir kitų etninių grupių (pavyzdžiui, prancūzų, vokiečių) gyvensena. Ar tai reikštų, kad lietuvis rekonstruktorius, dėvintis prancūzų uniformą, susitapatina ir tampa prancūzu? Persirengimo istoriniu kostiumu akto dar nereikėtų laikyti rekonstruktoriaus prancūziškosios tapatybės perėmimo ženklu. Tam, kad rekonstruktorius „taptų“ prancūzu, reikalingas iš anksto parengtas, suderintas priemonių ir veiksmų kompleksas. Tapsmas gali įvykti per tokius „ypatingus momentus“ (angl. *special moments*), kai specialioje simuliatoje erdvėje, pavyzdžiui, mūšio lauke, atliekant specialius (vaidybinius veiksmus, pavyzdžiui, puolant priešą), patiriamas minėtas „ypatingas momentas“, galimai nukeliantis rekonstruktorių į „tą laikotarpį“ ar

„tą“ konkretų istorinį momentą. Toks, stipriomis emocijomis grindžiamas tapatybės variantas gali būti paaiškinamas kaip *situacinė* tapatybė. Situacionalizmas suvokiamas kaip nevaržoma asmens galimybė pasirinkti ir individualiu ar grupės lygmeniu tapatintis su viena ar kita, nebūtinai tik Lietuvos istorijoje veikusia etnine, socialine, kultūrine, nacionaline grupe. Tapatybių situacionalizmas, arba situacinė tapatybė, galima tuomet, kai tas pats žmogus ar žmonių grupė vienu metu gali turėti ne vieną, o keletą tapatybių, kurios priklauso nuo situacijos (Banks 1996, p. 27–33). Rekonstruktorių atveju situacijas lemia vieta ir istorinis laikas, į kurį tuo metu „persikeliama“. R. Handler ir W. Saxton savo straipsnyje taip pat kalba apie magiškuosius momentus (angl. *magic moment*) (Handler ir Saxton 1988, p. 246). Įvertinus tai, kad simuliuojama pati erdvė, galima teigti, kad rekonstruktoriams būdingas ir simuliacinės tapatybės pobūdis. Simuliacinė tapatybė yra momentinė, pasiekianti savo kulminaciją tam tikru „ypatingu momentu“. Šių „ypatingų momentų“ patyrimas ir trukmė yra individualūs ir vizualiai neidentifikuojami. Tačiau, reikia turėti omenyje, kad tai tik viena iš rekonstruktorių tapatybės sudėtinių dalių.

Nacionalizmas ir patriotiškumas. Nacionalizmo teoretikas Ernestas Gellneris savo knygoje „Tautos ir nacionalizmas“ šią temą nagrinėjo industrinės visuomenės kultūros ir politikos kontekste (Gellner 1996). Autorius, plėtodamas nacionalizmo teoriją, išskiria tris pagrindinius su šia teorija susijusius veiksnius: valdžią, išsilavinimą ir bendrą kultūrą. Tačiau kas gi yra rekonstruktoriai – patriotai ar patriotiškai nusiteikę nacionalistai?

Ištirti tai, kuris tyrimo dalyvis yra patriotas (ar tokiu save laiko), o kuris ne, gali pasirodyti pernelyg painu. Vis dėlto pastebėta, kad domėjimasis politinės, kultūrinės ir (ar) socialinės istorijos detalėmis žadina rekonstruktorių nacionalistinius ir patriotinius jausmus. Pateikėjų bendras išsilavinimo lygis yra itin aukštas (77 % (70) jų įgiję aukštąjį išsilavinimą). Atliekant interviu su pateikėjais buvo atkreiptas dėmesys, kad reikšminga tyrime dalyvavusių pateikėjų dalis priskiria save patriotams. Toliau pateikiamas pavyzdys, kuriame klubo „I-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ narė atsako į klausimą apie tai, koks skirtumas dėvint prancūzišką ir lietuvišką uniformas:

Man asmeniškai kaip patriotei skirtumas labai didelis. Man lietuviška uniforma pati gražiausia, pati visokiausia... prancūzai man nepatinka. Man labiau norisi atkurti vat tą, gabaliuką mūsų lietuviškos istorijos (VDU ER 2677, interviu Nr. 27).

Kaip galima matyti iš pateikėjos atsakymo, tam, kas lietuviška, yra teikiama pirmenybė ir netgi idealizuojama.

Patriotiškumas pasireiškia ne tik aktyviu domėjimusi savo tautos (ir Europos) istorija bei istorinio kostiumo dėvėjimu, bet ir istorinių artefaktų kolekcionavimu, tam tikrų simbolių, pavyzdžiui, žalvarinių, kaulinių papuošalų ar kitų grupės rekonstruojamą laikotarpį atitinkančių simbolių (Gedimino stulpų, dvigubo kryžiaus, Lietuvos vėliavos) naudojimu kasdienėje aprangoje.

Taip pat vadinamųjų senųjų kalendorinių švenčių (Saulėgrįžos, Užgavėnių, Pavasario ir Rudens lygiadienių, Ilgių ir kt.), svarbių valstybingumą įprasminančių švenčių (Vasario 16-osios, Kovo 11-osios, Liepos 6-osios ir kt.), istorinių datų (Žalgirio mūšio, Saulės mūšio) minėjimu ir šventimu. Ši tendencija ryškiausia tarp baltų ir XX amžiaus partizanų judėjimą atkuriančių rekonstruktorių.

Kartu rekonstruktoriai yra tarsi istorinės atminties saugotojai, atliekantys tarpininko tarp istorinės praeities ir visuomenės vaidmenį. Remiantis E. Gellnerio požiūriu, nacionalistinė ideologija, kuri dažnai dar suvokiama kaip tautiškumas ir jį paaiškinanti teritorija, teigia išsauganti senąją tautinę visuomenę, nors iš tiesų, mokslininko nuomone, „falsifikuoja aukštąją bei skelbiai išsauganti senąją“ (Gellner 1996, p. 195). Rekonstruktoriai, rodos, yra tarsi senosios tautinės visuomenės atspindys dabartyje, tačiau šis atspindys yra trumpalaikis. Jų siekis – ne tiek išsaugoti, kiek patirti, ir tą patyrimą perteikti. Juolab vargu ar galima išvis kalbėti apie išsaugojimą, kai rekonstruktoriai iš įvairių šaltinių patys „susikomplektuoja“ tokius kultūrinius rinkinius, kurie pirmiausia įdomūs ir aktualūs jiems patiems. Žinoma, dažnu atveju rekonstruktoriai deda pastangas, kad jų perteikiami nacionalinės istorijos fragmentai pabrėžtų tautos išskirtinumą žyminčius bruožus, aktualizuoatų ir išryškintų regiono savitumą bei prisidėtų prie lokalaus (istorija paremta) tapatumo stiprinimo. Tautos ir regioninio tapatumo savitumas aktualizuojamas pasitelkiant naratyvus. Visa tai glaudžiai siejasi su naujojo nacionalizmo apibrėžimu, kuris traktuojamas kaip reakcija į globalizaciją (Savoniokaitė, Nacionalizmas, *LEAE* 2011, p. 319–320). Kiek paradoksalu, kad pats istorinės rekonstrukcijos reiškinys yra šiuolaikinės globalizacijos pasekmės produktas. Rekonstruktoriams svarbūs nacionalistinių idėjų atrama pasirinkti istoriniai lūžio taškai, tokie kaip: Lietuvos valstybės susiformavimo laikmetis, religijos kaita (1387 m. Lietuvos krikštas), etniniai konfliktai, Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai ir kt. Tad galbūt tokia rekonstruktorių nacionalistinė kryptis, kai pirmiausia dėmesio skiriama vietinės kultūros simbolių ir reiškinų aktualizavimui, tačiau nevengiama ir kitose tautose ar valstybėse naudotų simbolių interpretacijos, žymi gana nuosaikią reakciją į globalizaciją.

Nors istorinės rekonstrukcijos judėjime dominuoja nacionalinės istorijos atkūrimas, tačiau šios ribos yra peržengiamos. Lietuvos istorija yra suvokiama kaip integrali Europos istorijos palikimo, taigi ir bendros kultūros bei socialinio gyvenimo dalis. Pavyzdžiui, Lietuvos valstybės formavimosi procesas, vykęs viduramžiais, apėmė keletą vakarinių ir rytinių baltų genčių, todėl klubo „Jotvos sūnūs“ nariai tapatinasi ir laiko save jotvingiais – tiek etniškai, tiek kultūriškai. Ne visa tuometinės jotvingių genties teritorija apėmė dabartinės Lietuvos teritoriją, todėl minėto klubo nariai palaiko glaudžius ryšius su šio klubo padaliniu („Sons of Jotva“) Lenkijoje. „Jotvos sūnūs“ naujų narių (vyrų) įšventinimas atliekamas buvusiose jotvingių žemėse (dabartinėje Lenkijoje teritorijoje). Apskritai, Lenkija yra politiškai bei kultūriškai artima

valstybė, su kuria Lietuvą siejo ilgametė istorija. Visgi didesnio rekonstruktorių susidomėjimo, pavyzdžiui, Abiejų Tautų Respublikos bajorijos luomo atkūrimas, nesulaukiama. Šis periodas yra tarsi Lietuvos valstybės stigma. Patrauklesnis tampa Prancūzijos, Vokietijos ar Italijos diduomenės, miestiečių ir amatininkų sluoksnių gyvenimo atkūrimas. Tai sudaro sąlygas išplėsti atkuriamų veikėjų ir materialinės kultūros įvairovę, pajvairinančią istorinės rekonstrukcijos sceną Lietuvoje.

Įvairiose senovės šventėse ir festivaliuose rekonstruktoriai paprastai atstovauja tiek tautiškai (arba etniškai) „savam“, tiek „svetimam“. Kolizija tarp „savo“ ir „svetimo“ išryškinama simuliuto konflikto aplinkoje (pavyzdžiui, mūšio inscenizacijoje). Tačiau, ar tai reiškia, kad galima pradėti kalbėti apie bendraeuropinės (istorija ir kultūra grindžiamos) tapatybės konstravimą? Rekonstruktorių, pasirinkusių atkurti bendraeuropinę kultūrą ir istoriją (pavyzdžiui, Europos viduramžius, Napoleono armiją, Amerikos pilietinį ar Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus), visame pasaulyje yra nemažai. Tačiau net ir minėtų laikotarpių istorijoje ir temose dažniau ieškoma sąsajų su nacionaline valstybės istorija, šiuo atveju Lietuva. Galbūt toks europinės tapatybės konstravimas, kuriame pabrėžiamas Lietuvos ir Europos kultūrinis bei istorinis bendrumas, galėtų būti dar vienas alternatyvus tapatumo pavyzdys. Minėtu jotvingiškos tapatybės atveju, istoriniai jotvingiai laikomi itin artimi lietuviams, kaip ir kiti baltai, todėl tarp jų nedaroma ryškesnė skirtis.

Vladislav B. Sotirović savo straipsnyje nagrinėdamas Europos tapatybės prielaidas, teigia, kad jaunoji karta gali paspartinti Europos tapatybės kūrimą (2014, p. 99–121). Rodos, rekonstruktorių veikla galėtų prisidėti prie bendros Europos tapatybės formavimosi, tačiau Lietuvos pateikėjų amžiaus vidurkis – 35,18 metų, Švedijos atveju pateikėjų amžiaus vidurkis dar kiek didesnis – 37,12 metų, todėl ši prielaida nėra pagrįsta.

Religingumas ir vertybinės nuostatos. Dar vienas rekonstruktorių tapatybės dėmuo – religija. Šia tapatybės dedamąja išsiskiria baltų laikotarpio rekonstruktoriai. Absoliuti dauguma – 90 % (18 iš 20) – su baltų laikotarpio atkūrimu susijusių pateikėjų nurodė išpažįstantys ar prijaunčiantys senajai lietuvių (baltų) religijai. Kaip galima pastebėti, istorinės rekonstrukcijos judėjime yra svarbus 1387 m. Lietuvos krikštas. Kartu tai yra aiški riba, skirianti senąją (vadinamąją *tikrąją*) Lietuvą nuo primestine laikomos krikščioniškos religinės ir kultūrinės įtakos. Krikščionybės įsigalėjimas laikomas pagrindine priežastimi, lėmusia Lietuvos kultūrinio ir religinio paveldo naikinimą vėlesniais valstybės gyvavimo ir raidos etapais. Baltų laikotarpio rekonstruktorius R. Delis atkreipia dėmesį, kad alternatyvus religingumas, suteikiantis naują kokybę tautiškumui, tampa svarbia neopagonių pasaulėžiūros dalimi (Delis 2006, p. 215). Baltų rekonstruktoriams „protėvių“ dvasiniu paveldu grįstas dvasingumas yra sudėtinė jų tapatumo dalis, ir priešingai – tiesioginės sąsajos tarp kitus laikotarpius atkuriančių rekonstruktorių ir

religingumo nenustatytos. Galbūt tikslinga būtų dar paminėti keletą viduramžių laikotarpio klubų, tokių kaip „Šiaurinės šventyklos ordinas“ ar „Hospitalierių ordinas“, kurie savo istoriniame kostiume naudoja kryžiaus kaip krikščionybės simbolį. Tačiau, šio simbolio naudojimas nėra susijęs su minėtų klubų narių labiau išreikštu krikščionybės puoselėjimu. Palyginus su baltų laikotarpio rekonstruktoriais, krikščionybė tarp viduramžių, napoleonmečio ir XX amžiaus laikotarpių rekonstruktorių vertinama palankiau. Religinis tapatumas gali būti pakeičiamas bendražmogiškas vertybes atitinkančiomis nuostatomis, išvengiant konkrečių dievybių minėjimo ar apskritai religinio dogmatizmo.

Remiantis A. Giddens, vertybės yra idėjos, kurias puoselėja pavieniai žmonės ir jų grupės, apibrėždamos, kas dera, kas pageidautina, gera ar bloga. Jos požiūriu, skirtingos vertybės atskleidžia svarbiausius žmogiškosios kultūros įvairovės požiūrius. Be to, žmonių vertybes aiškiai veikia esama kultūra, kurioje jie gyvena (Giddens 2000). Bendrąja prasme vertybės skiriamos į dvasines ir materialias, bei kūrimo ir vartojimo (Giddens 2000, p. 75). Susiformavusi vertybinė skalė apibrėžia asmens santykį su kitais bei supančia aplinka, padeda atsirinkti svarbiausius socialinio, kultūrinio ir ekonominio gyvenimo aspektus. Taigi vertybė yra tai, ką individai, šiuo atveju rekonstruktoriai, vertina ir laiko svarbiu. Rekonstruktorių vertybines nuostatas formuoja tiek artima aplinka, tie išoriniai faktoriai (medija). Istorija pati savaime traktuojama kaip vertybė, o rekonstruktorių tikslas ir pareiga tą istoriją atkurti ir tinkamai reprezentuoti, t. y. kiek įmanoma kruopščiau ir detaliau ją atkurti.

Istorijos atkūrimo procese materialių objektų tinkamumo „tikrinimas“ dažniausiai vyksta gamtos ir architektūros paminkluose. Ypatingus santykius su gamta pabrėžia dauguma rekonstruktorių. Žygiuose ir stovyklaujant gamta sureikšminama, išaukštinama ir netgi idealizuojama. Gamta yra laikoma vertybe, kurią rekonstruktoriai puoselėja ir saugo.

3.2. Istorinių naratyvų palaikymas, kūrimas ir interpretacijos

Istorija – svarbiausias rekonstruktorių kultūrinės tapatybės pamatas. Istoriją lengviausia pažinti per tautos kultūrą, ją konsoliduojančius naratyvus. Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedijoje (toliau LEAE) istorinis naratyvas apibrėžiamas kaip „pasakojimas, kuriantis praeities vaizdinius ir formuojantis istorinį pažinimą. Istorinis naratyvas gali būti konstruojamas remiantis rašytiniais tektais, vaizdiniais ir žodiniais dokumentais, o kartais ir individualiomis interpretacijomis. Žodiniai dokumentai paprastai vadinami „pasakojamąja istorija“ (angl. *oral history*). Jie atspindi tie individualią, tiek kolektyvinę atmintį. Nuo šaltinių pasirinkimo ir jų interpretacijos priklauso paties istorinio naratyvo turinys ir pasakojimo galimybės“ (Leinartė, Istorinis naratyvas, LEAE 2011, p. 162). Kodėl tyrinėjant rekonstruktorių tapatumą istorinis naratyvas yra toks svarbus? Naudodamiesi vienu ar kitu rašytiniu tekstu (istoriniu šaltiniu,

memuarais), vaizdiniu (ikonografija, fotografijomis) ir (ar) pasakojamąja istorija, rekonstruktoriai šią informaciją interpretuoja – taip visuomenei pateikdami savąsias istorijos versijas. Taip įteisinamas ir savo kaip tarpininko tarp visuomenės dalies ir istorijos vaidmuo. Be to, naratyvais yra paliečiamos skaudžios tautos trauminės patirtys, kurias vienokiu ar kitokiu būdu atspindi tautos ir atskiro jos individo tapatumai. Istorinės rekonstrukcijos dalyviai naudojami savo kūnais tam, kad išreiškėtų sunkiai nusakomas traumines patirtis (Owen ir Ehrenhaus 2015, p. 73). Apie tai, kad trauminė patirtis, istorija, atmintis ir tapatumas yra tarpiai susiję, savo straipsnyje kalba Dominic Lacarpa (2016).

Ne vienas mokslininkas (Smith 1988, Anderson 1999, Giddens 2000, Ricoeur 2006 ir kt.) nagrinėjo naratyvo ir identiteto paradigmas. Tapatybės kūrimo procese tautos istorinis pasakojimas, kuriamas iš svarbių tautai istorinių įvykių, legendų ir pačių žmonių prisiminimų, tampa nacionalizmo ideologiją palaikančia atrama (Smith 1988, p. 2). Paul Ricoeur sako, kad tikroji tapatybė yra naratyvinė, t. y. kad žmogaus, tautos bei visos civilizacijos tapatybė kyla ir reiškiasi per tam tikrą pasakojimą ar vientisą pasakojimų grupę (Ricoeur 2006, p. 129–148). A. Giddens teigimu, asmens tapatumo reikia ieškoti ne elgesyje, ar kitų reakcijose, bet gebėjime tęsti konkretų naratyvą (Giddens 2000, p. 75). B. Anderson, apmąstydamas įsivaizduojamos bendruomenės idėją, kalba apie dabarties laiką, kuris iš esmės yra tuščias. Toji tuštuma, užpildyta istorijos laiku, nutiesia praeitį ir dabartį jungiančius tiltus, kurie pirmiausia per kalbą sutvirtina ryšius su kitais įsivaizduojamos bendruomenės nariais (Anderson 1999, p. 226–227). Rekonstruktorius galima būtų laikyti šiuos tiltus tiesiančiais mediatoriais. J. Rüsen šiame svarstymų apie naratyvus kontekste teigia, kad kultūrinis identitetas iš esmės yra negalimas be „didžiųjų“ pasakojimų (Rüsen 1998, p. 261–286).

Lietuvos istorinės rekonstrukcijos judėjime palaikomi (ir interpretuojami) skirtingi „didieji“ ir „mažieji“ naratyvai. Jean-François Lyotard postmodernybę apibrėžia kaip nepasitikėjimą didžiaisiais naratyvais. Pereinant iš modernybės į postmodernybę, minėto autoriaus manymu, „didieji“ pasakojimai turėtų užleisti vietą „mažiesiems“ (pranc. *petits récits*), kukliesiems arba lokaliems naratyvams (Lyotard 1993, p. 6). Mažaisiais pasakojimais siekiama atkreipti dėmesį į lokalią, regioninę, galbūt mažiau žinomą tos vietovės istoriją. Klubai ir kitos su istorine rekonstrukcijos veikla susijusios organizacijos, naudodamos „mažuosius“ pasakojimus, siekia suteikti daugiau reikšmės tiek sau, tiek vietos bendruomenei. O. Žukauskienė svarsto, kad kultūrinis vientisumas yra tik iliuzija, nuslepianči daugialypumą įtrūkius ir kritinių momentų įvairovę, kuri palieka įspaudus suvokiant tapatumą. S. Hall nuomone, „Todėl šiandien *didysis pasakojimas* ir *vientisa tapatybė* suskyla į skirtingas patirtis atskleidžiančias mikroistorijas, kurios iškelia nutylėtus momentus, anksčiau neaprašytus išgyvenimus, sudėtingas kultūros

transformacijas ir lūžius, formavusius ir dabar sudarančius mūsų kultūrinės tapatybės unikalumą“ (Hall 1990; cituota iš Žukauskienė 2014, p. 53).

Pastebėta, kad istorinės praeities „sudabartinimo“ procese dominuoja „didieji“ naratyvai. „Didžiojo“ naratyvo centre atsiduria mitas, kurio tikslas – paaiškinti visuomenei vykstančius dabarties procesus pasitelkiant praeitį (Nikžentaitis, 2011, p. 12). „Didžiųjų“ naratyvų vertė nėra abejojama, be to, jie vyrauja visuomenėje (Bumblauskas 2009, p. 21). Alfredas Bumblauskas, nagrinėjęs tai, kas galėtų būti vadinama Lietuvos „didžiaisiais“ naratyvais, teigia, kad J. Basanavičiaus ir Maironio pasakojimuose dominuojančioje „užmigimo-atbudimo“ koncepcijoje iš esmės atsisakoma XVI–XVIII a. Lietuvos (ir Vilniaus) istorijos (Bumblauskas 2009, p. 40). Šis argumentas turėtų būti gana svarus ir reikšmingas siekiant paaiškinti tiek dominuojančių, tiek „užmaršintų“ istorinių naratyvų priežastis. Galima pridurti, kad festivalio ar šventės istoriniu pagrindu gali tapti ir „mažieji“, ir „didieji“ pasakojimai.

Kiekviename rekonstruktorių atkuriamame istoriniame laikmetyje aktualizuojami vis kiti istoriniai naratyvai ir su jais susiję objektai. Dauguma rekonstruktorių atkuria istoriją, susijusią su Lietuvos politinio, kultūrinio ir socialinio gyvenimo sferomis. Kyla klausimas, ar rekonstruktorių aktualizuojama istorija sutampa su visuomenės pozicija? Ieškant atsakymo į šį klausimą remiamasi Irenos Šutinienės atliktu tyrimu. Mokslininkė, nagrinėjusi kultūrinės tapatybės problemą postmodernioje visuomenėje, atliko tyrimą, kuriame pateikėjų buvo prašoma nurodyti (pasirinkti) jiems svarbiausias istorinės praeities reprezentacijas. Tyrimo rezultatai parodė, kad „populiariojoje vaizduotėje vyrauja mitologizuotos teigiamą tapatybę grindžiančios „herojiško“ tautinio pasakojimo reprezentacijos, tarp kurių populiariausi istoriniai kultūriniai objektai – Gedimino (58 %) ir Trakų (47 %) pilys. Toliau seka Kryžių kalnas (40 %), Vasario 16-oji (39 %), Sausio 13-oji (37 %), Žalgirio mūšis (29 %) ir t. t. (Šutinienė 2008, p. 47). Šutinienės atliktoje apklausoje dalyvavę pateikėjai galėjo žymėti 5 atsakymus. Tai sąlygojo ribotą lietuvių tapatumui svarbių objektų pasirinkimą, todėl autorės atlikto tyrimo rezultatai yra vertinami labiau kaip orientacinio pobūdžio, nedarant išvadų apie visą kultūrinę atmintį. Kai kurie paminėti objektai yra aktualizuojami ir istorinės rekonstrukcijos judėjime: Trakų pilis, Žalgirio mūšis, piliakalniai ir pilkapiai, pokario partizanų paminklai. Be jau minėtų rekonstruktoriams svarbūs ir kiti: Medininkų pilis, Kauno pilis ir istorinių įvykių (vietos ir mūšių paminėjimų istoriniuose šaltiniuose) datos. Baltų laikotarpio rekonstrukcijoje svarbiausia istorinė data ir vieta, užfiksuota istoriniuose šaltiniuose, – 854 m. Apuolė. Kartu tai yra ir pirmasis Lietuvos vietovės paminėjimas. Reikšmingas ir pažymimas 1236 m. Saulės mūšis. Viduramžių laikotarpio rekonstruktoriams yra itin svarbus 1410 m. Žalgirio mūšis. Napoleonmečio laikotarpio rekonstruktoriams svarbiausias yra 1812 m. Deltuvos (Vilkmergės) mūšis ir 1812 m. Napoleono armijos žygiavimas per Lietuvą. XX amžiaus partizaninio judėjimo rekonstruktoriai aktualizuoja 1919 m. lapkričio 21 d. mūšį prie

Radviliškio bei tampa pagrindinėmis figūromis iškilminguose partizanų minėjimo renginiuose ir partizanų atminimui skirtų paminklų atidengimo ceremonijose.

Reikėtų paminėti, kad šių naratyvų reikšmė skirtinga (lokali, regioninė, globali). Rekonstruktoriai (tiek laisvieji, tiek priklausantys klubams) kai kada patys imasi naratyvų atkūrimo, konstravimo bei interpretacijos. Išsamesnei jų analizei pasirinkta keletas svarbiausių:

1. Tautos etninę kilmę pateikiantis ir jos klestėjimo laikotarpį („aukso amžių“) žymintis naratyvas. Jame išryškinamas lietuvių kaip paskutinių Europos pagonių, turėjusių ypatingas sąsajas su gamta, įvaizdis.
2. LDK kaip vienos galingiausių viduramžių Europos valstybių naratyvas. Šio naratyvo centre yra Vytautas Didysis ir jo darbai, padėję apginti Lietuvą nuo išorės priešų.
3. Kareivių, ypač partizanų, ginančių ir vaduojančių Lietuvos valstybę nuo priešų priespaudos, naratyvas.

1. Tautos etninę kilmę ir jos klestėjimo laikotarpį („aukso amžių“) apibrėžiantis naratyvas. Etninės kilmės, „aukso amžiaus“ ir etninio išskirtinumo mitai, I. Šutinienės požiūriu, yra svarbiausi ir turintys didžiausią ideologinę galią (Šutinienė 2008, p. 33). Lietuvių kilmė siejama su baltų laikotarpio gentimis bei jų materialiu bei dvasiniu paveldu. Naratyvo, atskleidžiančio tautos formavimąsi, centre atsiduria ypatingas lietuvių santykis su gamta, kurio dvasinė ir kartu aukščiausia vertybinė išraiška – pagoniška (ikikrikščioniška) religija. Gamta ir religija šiuo atveju yra sunkiai atskiriamos kategorijos.

Andreas Roesporff ir Aušros Simoniukštytės straipsnyje siekiama identifikuoti svarbiausius lietuvių nacionalinio identiteto koncepcijoje laikomus tautinio tapatumo elementus, ypatingą dėmesį skiriant tokiam naratyviniam blokui kaip santykiui su gamta. Šių bendraautorių darbe primenama, kad „XX a. pabaigoje lietuvių intelektualai vienu iš lietuvio požymių laikė ypatingą jo santykį su gamta“ (Roepstorff ir Simoniukštytė 2001, p. 148). Tačiau minėtojo naratyvo ištakų reikėtų ieškoti dar giliau. Simono Daukanto darbuose yra itin pastebimas lietuviškojo tautinio identiteto konstravimas, kuriame akcentuojamas lietuvių ir gamtinės aplinkos ryšys. Idealizuojamas pagoniškasis Lietuvos „aukso amžius“, kuriame vyravo abipusė žmogaus ir gamtos darna. S. Daukantas pagonis idealizuoja, nurodo, kad jie dori, teisingi, nesavanaudžiai, darbštūs žmonės, o jų socialinės laisvės ir lygybės grindžiamos išmintingų šventikų sprendimais. Toks utopinis pasaulio modelis buvo sugriautas Vakarų kultūros ir jos atneštu krikščioniškos kultūros įsiveržimu (Roepstorff ir Simoniukštytė 2001, p. 152). Istorinėje kultūroje tuo metu vyraujančią didįjį nacionalistinį naratyvą istorikė Agnė Vaitkuvienė sieja su romantizuota S. Daukanto ir A. Šapokos Lietuvos istorijos vizija, kuri papildoma smulkesniais pasakojimais (Vaitkuvienė 2006, p. 91). Galima būtų pridurti, kad Vydūno idėjos, ypač tos, kuriose pastebimas

senosios lietuviškos kultūros ir religijos autentiškumo idealizavimas, taip pat turėjo įtakos stiprinant etninės kilmės naratyvą.

Tautos kilmės naratyvas ir paskutiniųjų Europos pagonių įvaizdis, pabrėžiantis ypatingus lietuvių santykius su gamta, tebėra vyraujantis tarp baltų laikotarpio rekonstruktorių. Baltų rekonstruktoriai gamtą sieja tiek su galimybe atsiriboti nuo šiuolaikinio kasdienio gyvenimo rūpesčių, tiek su galimybe pajusti artimesnį ryšį su protėviais. Ypač svarbus baltų rekonstruktoriams gamtoje kuriamas laužas (žr. priedą Nr. 5, pav. 2). Jis reikalingas ne tik buitiniams veiksams, tokiems kaip maisto ruošimas, atlikti, tačiau pirmiausia jį reikėtų suvokti kaip baltų rekonstruktorių tapatumo simbolį bei mediatorių tarp šiuolaikinių baltų rekonstruktorių ir protėvių. Laužas, ypač degamas ant piliakalnių per Baltų vienybės dieną, yra šiuo naratyvu pagrįstos tapatybės simbolinė išraiška. Nors minėtos Baltų vienybės dienos populiarumas nėra tik baltų laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubų ir organizacijų nuopelnas, tačiau jų indėlis yra nepaneigiamai reikšmingas. Kartu laužas – pagoniškosios Europos naratyvo aktualumą ir ikirikikščioniškos kultūros tęstinumą rodantis ženklas, kurį pamažu pradeda atpažinti ir plačioji visuomenė.

Tautos kilmės naratyve pastebima ir religinė jos kryptis. Santykis su protėviais bene ryškiausiai pastebimas švenčiant kalendorines šventes, vadinamąsias senąsias, arba ikirikikščioniškas, šventes. Svarbiausios šventės yra Saulėgrįža, Užgavėnės, Jorė, Rasos, Ilgės ir Pavasario ir Rudens lygiadieniai. Vienas iš pagrindinių švenčių tikslų yra pagerbti protėvius aukomis – metant maistą ir nuliejant gėrimus į laužą ir kalbomis pabrėžiant jų darbų reikšmę ir svarbą šiuolaikiniams lietuviams. Dievybes, kurios yra užfiksuotos skirtinguose baltų religijos ir mitologijos istoriniuose šaltiniuose ar folklore (pavyzdžiui, Perkūną, Vėliną, Žvorūną, Laimą, Žemyną ir kt.) pateikėjai žino ir mini jų vardus aukojimo metu.

Senovės baltų draugovė „Karionys“ savo socialinio tinklo *Facebook* paskyroje skelbia informaciją apie Jorės šventimą. Paskelbtoje žinutėje pateikiama piliakalnio nuotrauka (pavadinimas nenurodytas) ir toks tekstas: „Kaip palikom lygiai prieš metus po Jorės, tokią pat ir radom per šią Jorę, - šią retai lankomą mūs Šventvietę. Pradžia gera... Žemynėlė su Perkūnu, palankūs! Aukos priimtos, Žalčiai besišildantys atokaitoje“ (*Karionys*. (2019 m. balandžio 28 d.). Kai palikom lygiai prieš metus po Jorės... [*Facebook* įrašas]). Remiantis tuo, galima teigti, kad rekonstruktoriai kasmet atlieka šios šventės – Jorės – pagerbimo ritualus, kuriuos sieja su Žemyna ir Perkūnu. Nepaisant viso to, minint dievybes gali būti išlaikomas ir gana racionalus požiūris, pirmiausia žiūrint į jas kaip į gamtos reiškinius. Todėl ir apeigos, skirtos ikirikikščioniškiems dievams pagerbti, dažniausiai yra atliekamos gana supaprastinta forma. Interviu metu klubo „Vilkatlakai“ narys pateikė pavyzdį, nusakantį visose klubo apeigose naudojamą pasikartojančią apeigų eigą ir jos metu atliekamus ritualinius veiksmus:

[sakomas] vadas, ten kreipiasi į dievus, o po to jiems ten pasimeldžia ir paprašo ko nori iš jų. Ten sakykim Rasos, tai su Perkūnu šneka, Vėlinės – tai su Vėlinu. O po to, ten kaušelj (alaus, midaus) siunčia kiekvienas nuo savęs ką pasako. Kas ten savo gėrybių paaukvoja, sakykim, kas ten duonos, kas grybų. Kai anksčiau, daugiau žmonių dalyvaudavo, buvo aukojami gyvuliai“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 6, 2016).

Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad baltų laikotarpio rekonstruktoriai suvokia save ne tik kaip senosios lietuvių (baltų) kultūros puoselėtojus bei populiarintojus, bet ir kaip tuos, kurie kovoja su neteisingu dalies visuomenės įsisąmonintu vaizdiniu apie baltus bei jų pasaulėžiūrą. Labiausiai siekiama paneigti kiek mitologizuotą įvaizdį apie tai, kad to meto lietuviai (baltai) vaikščiojo apsikarstę kailiais ir plikomis rankomis sugebėjo atlaikyti 250 metų trukusius kryžiuočių antpuolius. Su tokiais tikrovės neatitinkančiais įvaizdžiais kovojantis pateikėjas nurodo:

Pirmiausia, jie nebuvo plikomis rankomis, antra, 250 metų kovėsi jie ne vieni, trečia, nei velnio jie neatsilaikė, nes dabar Lietuva krikščioniška valstybė yra (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Tautos „aukso amžiaus“ laikotarpio akcentavimas yra pastebėtas ir tarp vikingų laikotarpį atkuriančių Švedijos rekonstruktorių. Pirmiausia išryškinamas religinis aspektas: „You see a lot of people who actually are religious [Old Norse religion] among the Vikings, as you don't see it in medieval periods“¹⁴ (VDU ER 2677, interviu Nr. 5, 2017, Švedija). Pagoniškosios religijos aspektas tarp vikingų laikotarpio rekonstruktorių Švedijoje išlieka svarbus (pavyzdžiui, klubuose „Halsingarna“, „Sviar“), tačiau nėra pagrindinis šios veiklos tikslas.

2. LDK kaip vienos galingiausių viduramžių valstybių naratyvas. Tai – ypatingas laikotarpis Lietuvos istorijoje pirmiausia dėl to, kad buvo suformuoti valstybingumo pamatai. Šio laikotarpio rekonstrukcijai didelę įtaką turėjo ne tik A. Bumblausko minimi J. Basanavičiaus ir Maironio suformuoti „didieji“ tautos naratyvai. Reikšmingiausias istorinis įvykis – Žalgirio mūšis. I. Šutinienė šį laikotarpį prilygino tautinės tapatybės etnosimboliniam išteklui, kuris buvo itin reikšmingas moderniojo lietuvių nacionalizmo ir tarpukario laikotarpio tautinės tapatybės formavimo procese (Šutinienė 2008, p. 107–108). Minėta autorė pažymi, kad dabartyje šis laikotarpis siejamas su tokiomis reikšmėmis, kaip europietiškumas ir pilietinė šiuolaikinės lietuvių tapatybės dimensija. Europietiškumas išryškinamas akcentuojant vakarietiškus LDK pasiekimus bei „prisimenant ir įtraukiant į simbolinių lietuvių naratyvo elementų gretą demokratines ir kitas „europines“ vertybes išreiškiančius įvykius“ (Šutinienė 2008, p. 107–108). Antrąją laikotarpio reikšmę, pilietinės šiuolaikinės tapatybės dimensiją, I. Šutinienė sieja su pilietine LDK tapatybe, pabrėždama multikultūralizmo, tolerancijos vertybes grindžiančius momentus, išryškinančius LDK tautų ir etninių grupių bendrumą (Šutinienė 2008, p. 107–108). Kaip buvo minėta aukščiau, viduramžių laikotarpio populiarumui įtakos turėjo ir šiuolaikinių

---

¹⁴ Vertimas iš anglų k.: „Tarp vikingų [rekonstruktorių] galima pastebėti daugiau religingų [išpažįstančių ar prijauniančių skandinavų ikikrikščioniškai religijai] rekonstruktorių nei tarp viduramžių laikotarpio [rekonstruktorių].

filmų suformuotas įvaizdis, maginės fantastikos žanro literatūra bei LARPG veikla. Ypač pastaroji tapo atspirties tašku, lėmusiu viduramžių rekonstrukcijos pradžia.

Viena iš priežasčių, lėmusią viduramžių, o ne, pavyzdžiui, baltų laikotarpio atkūrimą, yra galimybė naudotis ir atkurti sudėtingesnius materialius objektus, pavyzdžiui, specifinę ginkluotę. Galima įžvelgti dvi viduramžių laikotarpio atkūrimo kryptis: 1) europietiškosios viduramžių kultūros atkūrimas; 2) lietuviškosios viduramžių kultūros atkūrimas, dažniausiai grindžiamas europinės kultūros pavyzdžiais ir analogijomis. Kiekviena iš šių krypčių bus aptariama išsamiau.

1. *Europietiškosios viduramžių kultūros atkūrimas.* Šiai kryptiai galima būtų priskirti visą Europos materialųjį paveldą, tačiau pirmiausia dominuoja Lenkijos paveldas. Neslepiamas susižavėjimas Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, D. Britanijos šalių viduramžių kultūra ir iki šiol išsaugotais artefaktais. Pateikėjo motyvas skamba taip: „Aš aplamai iš pradžių norėjau rekonstruoti, būti riteris-pasaulietis, bet europietis, nes iš pat pradžių nenorėjau būti lietuviu ten kariu kokiu nors. <...> XII ar XIII amžius tai tiesiog [yra] per daug silpna pati ginkluotė” (VDU ER 2677, interviu Nr. 10). Galima matyti, kad Lietuvos atveju ginkluotė laikyta per silpna kovoms, todėl rekonstrukcijos pagrindu pasirenkamas didelę įtaką Europoje turėjęs Hospitalierių ordinas. Tačiau rekonstruojant Europos kultūrą, pamažu imama domėtis ir viduramžių Lietuvos istorijos detalėmis. 2006–2010 m. veikęs „Karališkosios gvardijos“ klubas rekonstravo anglų riterių realijas. Vėliau rekonstruktoriai, susidomėję Lietuvos istorija, pakeitė klubo pavadinimą (tapo „LDK Varčiai“) bei kryptį, susiedami ją su LDK Vytauto valdymo laikmečiu (1392–1430 m.). Toliau pateikiama citata iš interviu su „LDK Varčiai“ nariu:

Kadangi mes rekonstruojam Vytauto valdymo laikotarpį, t. y. nuo 1392 iki 1430 metų; tai yra visas tas įdomus laikotarpis – Lietuvos krikštas – ir ta samplaika kultūrų – senosios pagoniškos, Vakarų katalikiškos, rytų slaviškos, ta prasme, ortodoksiškos, ir dar atsiranda tie totoriai ir karaimai (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Vytauto valdymo laikotarpį šio klubo nariai vertina kaip vieną svarbiausių su LDK gyvavimu susijusių aplinkybių bei neslepia susižavėjimo tuometinės valstybės kultūrine ir tautine įvairove.

2. *Lietuviškosios viduramžių kultūros atkūrimas, dažniausiai remiantis europinės kultūros pavyzdžiais ir analogijomis.* Tarp viduramžių laikotarpio rekonstruktorių deklaruojamas atvirumas europietiškomis vertybėms, pirmiausia daugiatautiškumui ir religinei tolerancijai. Ypač viduramžių laikotarpių pramogų tipo klubai ir organizacijos („Saltus Gladii“, „Mysteria Mundi“, „Banchetto Musicale“) naudoja ir interpretuoja viduramžių Europos kultūrinį paveldą, dažniausiai būdingą to meto aukštajam visuomenės sluoksniui. Dėl panašių technologijų naudojimo, istorinio kostiumo formos ir dėvėjimo ypatumų, dalį reikalingų kopijų (replikų) rekonstruktoriai naudoja ar gamina remdamiesi kitų Europos valstybių archeologiniais radiniais ar muziejų archyvais. Remdamiesi minėtais pavyzdžiais, Lietuvos rekonstruktoriai bando atkurti ne tik tokias pramogas

kaip šokiai, muzika, kurios galėjo skambėti LDK dvaruose, bet ir LDK riterių gyvenimą ar raitąją kavaleriją.

Pagrindiniu istoriniu įvykiu, lėmusiu viduramžių laikotarpio krypties populiarėjimą, galima laikyti lietuvių sėkmę Žalgirio mūšyje. Netgi Vydūnas, gana skeptiškai vertinęs „Didžiojo mūšio“ pasekmes, nenuneigė Vytauto ir Jogailos indėlio bei mūšio reikšmės, nuslopinusios ilgamečius kryžiuočių antpuolius. Kaip pastebi V. Bagdonavičius, „Įvertinęs kryžiuočių sutriuškinimo svarbą, Vydūnas gana kritiškai žiūri į tai, kas lietuvių tautoje dėjos po lemtingojo mūšio. Mąstytojas įsitikinęs, kad po šio mūšio nebeaugusi tautos dvasinė galia, jog nykęs tautos savitumas, kurį silpnino vis labiau įsigalinti lenkiška dvasia“ (Bagdonavičius 2001, p. 19). 2010 m. istorinės rekonstrukcijos judėjime išsiskyrė kaip solidžią sukaktį – 600 metų Žalgirio mūšio jubiliejų, žymintys metai. Kartu tai buvo pirmieji metai, kai Lietuvos viduramžių laikotarpio rekonstruktoriai kartu su lenkų rekonstruktoriais inscenizavo Žalgirio mūšį, vykusį Griunvalde, Lenkijoje. Šis įvykis sukėlė stiprią patriotizmo bangą bei paskatino rekonstruktorius dar labiau domėtis Lietuvos viduramžių istorija ir gyvensena. Žalgirio mūšis tebėra vienas svarbiausių to laikotarpio įvykių Lietuvai ir Lenkijai, tačiau kiek tai buvo svarbu tuometinės Europos kontekste? Atsakymo būtų galima ieškoti filosofo Povilo Aleksandravičiaus svarstymuose apie Europą vienijančio ir jos bendrą tapatybę grindžiančio pasakojimo egzistavimą. Jo išvadose išryškinama pozicija, jog Europa iš esmės neturi ją vienijančio naratyvo dėl to, kad iš esmės yra per didelis „mažųjų“ naratyvų skaičius. Ir nė vienas iš jų nėra gavęs bendro visų europiečių pritarimo, būtino tapatybę grindžiančio pasakojimo statusui (Aleksandravičius 2012, p. 1264). Tokiu atveju viduramžių laikotarpio rekonstruktorių sąsajos ir tapatinimasis su Europa ir jos vertybėmis iš esmės pirmiausia remiasi lietuvių (ir lenkų) kultūra bei istorija.

Šis naratyvas, kuriame palaikomas ir aktualizuojamas viduramžių laikotarpio vertybinis (tolerantiškumas etniniu atžvilgiu ar akcentuojamas bendraeuropinis kultūros pamatas) ir materialus paveldas, yra pagrindinės viduramžių laikotarpio rekonstruktorius vienijančios vertybės. Viduramžių rekonstrukcijos kryptys iš europietiškosios į lietuvišką ir iš lietuviškos į europietiškąją yra beveik vienodos reikšmės.

3. Kareivių (ypač partizanų), ginančių ir vaduojančių Lietuvos valstybę nuo priešų priespaudos, naratyvas. I. Šutinienė, tirdama socialinės atminties įtaką šių laikų lietuvių tapatybei, teigia, kad tautos praeities mitai yra svarbūs pabrėžiant okupacijų ir tautinio išsivadavimo laikotarpius (Šutinienė 2008, p. 33). Lietuva yra viena iš tų valstybių, kuri dėl savo geopolitinės situacijos stipriai nukentėjo ne tik Pirmajame ir Antrajame pasauliniuose karuose, bet ir ankstesniais laikotarpiais. XVIII–XIX a. Lietuvos teritorija dažnai tapdavo karinių susirėmimų epicentru: 1794 m. Kosciuškos sukilimas, 1812 m. Napoleono armijos žygis per Lietuvą ir pan. Kovos dėl valdžios, įtakų ir teritorijos nėra tik Lietuvą palietęs reiškinys.

Sudėtingus karų ir mūšių laikotarpius išgyveno daugelis tautų, tačiau Lietuvos ir su ja susijusios teritorijos vientisumo išsaugojimas yra pabrėžiamas, netgi kiek mitologizuojamas. Nors karių apranga ir ginkluotė atkurama visų aptartų istorinės rekonstrukcijos laikotarpių, tačiau napoleono mečio ir XX amžiaus klubuose tai yra dominuojanti tema.

Kareiviško gyvenimo idilę atspindi dvi rekonstruojamos „savo“, vadinasi, *kario-lietuvių* ir „svetimo“, *kario-kitataučio*, pozicijos. Abi pozicijos yra vienodai svarbios siekiant šį naratyvą pateikti vizualiai, pavyzdžiui, mūšių inscenizacijų metu. Vis dėlto „savam“ kariui-lietuviui skiriama kiek daugiau visuomenės dėmesio, ypač tai pastebima atkuriant populiarią partizanų temą.

Karys-lietuvis paprastai užima tokią poziciją, kuri žymi priverstinį arba savanorišką pasirinkimo tapti kariu, kelią. Derėtų pažymėti, kad šiuo atveju kalbama ne tik apie etninius lietuvius, bet ir kitus „savus“, t. y. gynusius Lietuvos interesus. „Savi“ šiuo atveju yra totoriai, prūsai ir kiti etnosai. Kartu tai atspindi ir tuometines Lietuvos pozicijas ieškant sąjungininkų arba tų, kurių valdymas atneštų mažiausiai žalos. Dėl to pirmiausia renkamas atkurti tuos karinius dalinius ir pulkus, kurie buvo suformuoti iš lietuvių arba bent didžiąją dalį jų sudarė (ar galėjo sudaryti) lietuviai. Tokiu principu rekonstruojamas Užnemunės 4-asis pėstininkų pulkas (klubas „Kauno pavieto laisvieji šauliai“), lietuviškųjų (prūsiškųjų) dragūnų pulkas (Klaipėdos karybos istorijos klubas) ir kt. Atkuriant kareivišką gyvenimo būdą centrine figūra tampa miškuose besislapstančio ir prieš neteisėtus Sovietų Sąjungos veiksmus kovojančio lietuvių gyvenimas ir veikla. Išryškinamas partizanų, kaip Lietuvos didvyrių, įvaizdis. Su partizanaus susijęs ir didžiojo naratyvo pagrindą sudaro mikroistorijos ir betarpiški „mažieji“ pasakojimai. Tie „mažieji“ pasakojimai, dažnai turi tiesioginių sąsajų su asmenine šeimos ar giminės istorija. XX amžiaus laikotarpio rekonstruktorius, kalbėdamas apie atkuriamos temos pasirinkimo motyvus, prisimena savo giminės istoriją:

Senelis buvo 10 metų lageryje ir senelio brolis sušaudytas, pusbrolis, rinktinės vadas, vėliau žuvęs. <...> Nuo mažens aš tas istorijos girdėjau, dar tada jos nebuvo labai užfiksuotos, kaip vaikui. Bet vėliau aš viską supratau kaip viskas ten buvo ir tada gavosi tokia, kaip ir atšaka. Vokiečių rekonstrukcija [kuria pateikėjas užsiėmė anksčiau] perėjo labiau į partizaninį karą [partizanų laikotarpio rekonstrukciją] (VDU ER 2677, interviu Nr. 36).

Kaip galima pastebėti, pateikėjas iš pradžių rekonstravo „svetimą“ (*kari-kitatautį*), tačiau įkvėptas savo asmeninių šeimos patirčių pakeitė ir pačią rekonstrukcijos kryptį.

Karys-kitatautis paprastai nurodo rekonstruktoriaus atkuriamą vaidmenį, kuriuo pabrėžiamas priešiškus Lietuvos atžvilgiu. Viena populiariausių *karių-kitataučių* XX amžiaus laikotarpio atkuriamų temų siejasi su Antrojo pasaulinio karo rekonstrukcija. Žavėjimasis Antruoju pasauliniu karu susijęs su svarbiu Vokietijos kariniu vaidmeniu. Lietuvos visuomenė ilgą laiką buvusi Rusijos imperijos priespaudoje (nuo 1795 m. iki Pirmojo pasaulinio karo), viltingai laukdavo tų, kurie galėtų padėti išsivaduoti iš šios priespaudos. Dėl to Rusijos priešas buvo

suvokiamas kaip Lietuvos sąjungininkas. Tačiau šio naratyvo atveju tai tėra tas pats priešas, tik kiek mažiau pavojingas. Rekonstruojant, pavyzdžiui, vokiečių ar kitų valstybių karinius dalinius deklaruoja būtinybė šviesti visuomenę bei siekis užkirsti kelią šios istorinės atkarpos pasikartojimo scenarijui. Tokią poziciją galima iliustruoti pateikėjo atsakymu, kuriame atskleidžiami Antrojo pasaulinio karo rekonstrukcijos pasirinkimo motyvai:

Manau, kad [Antrasis pasaulinis karas] tai yra pats reikšmingiausias ir mums artimiausias istorinis kataklizmas, kurio pasekmes kasdien jaučiame ir matome šiandien. Manau, kad šios istorijos tyrinėjimui ir populiarinimui Lietuvoje yra skiriama per mažai dėmesio ir dėl to yra kaltos visokios politinės baimės (VDU ER 2677, anketa Nr. 47).

Minima Antrojo pasaulinio karo tema tebėra stigmatizuojama. Temos jautrumas gali būti paaiškinamas tuo, kad tai palyginti nesenas įvykis, vis dar turintis savo amžininkų ir jų prisiminimuose išlikusių patirčių. Karo pasekmių taip pat nuneigti negalima. Rekonstruktoriai tiek karą, tiek jo padarinius suvokia kaip didelį žmonijos kataklizmą, tačiau paradoksaliai žavisi estetinė jo puse. Pavyzdžiui, rekonstruktoriai užsimena, kad, palyginti su kitų šalių kariuomenėmis, vokiškos uniformos jiems yra gražiausios.

Istorinių naratyvų interpretacijos. Anot I. Šutinienės, „praeities mitai nuolat perkuriami ir atlieka įvairias funkcijas: formuoja bendro likimo jausmą, mobilizuoja imtis kolektyvinių veiksmų ir daugybę kitų“ (2008, p. 33). Galima pastebėti, kad vienokia ar kitokia interpretacija būdinga visiems atkuriamiems laikotarpiams. Tai ryškiau pastebima mūsų inscenizacijų metu. Tačiau kai kurie klubai atvirai „žaidžia“ su istoriniais naratyvais, juos interpretuodami ir adaptuodami itin subjektyviai. Mitologizuotos interpretacijos gali būti susiejamos su istorinės rekonstrukcijos klubo egzistavimu. Pastebėta, kad baltų laikotarpio rekonstruktoriai ne tik aktualizuoja „mažuosius“ pasakojimus, tačiau yra aktyvūs ir naujų istorinių pasakojimų kūrėjai. Toliau darbe bus išsamiau analizuojama baltų laikotarpio klubo „Leitgiris“ legenda (*Leitgiris*).

Legendoje pasakojama XIII a. Lietuvos istorija, kai valstybės politinė situacija dėl priešų antpuolių bei vidinių vietinių vadovų nesutarimų tapo itin sudėtinga. Joje kalbama apie būtinybę spręsti krašto saugumui iškilusią problemą. Legendoje pabrėžiamas didžiojo tautos naratyvo fragmentas apie kėsinimąsi į tautos kultūrinę savastį: „<...> piktos vokiečių ordos, kurios ne tik kraštą teriojo, bet ir žmones nuo senųjų dievų ir protėvių tikėjimo atplėšt norėjo <...>“ (*Leitgiris*. Leitgirio legenda). Toliau legendos siužetinė linija kreipiama į problemos sprendimo būdą – užtikrinti vidinę tautos vienybę. Tai gali būti pasiekta tik bendromis visų baltų tautų pastangomis. Siekiant suvienyti baltų gentis legendoje kalbama apie organizuotą susirinkimą, kurio metu visų baltų genčių atstovai duoda priesaiką ginti protėvių kraštą. Šis pasižadėjimas vyksta mitologizuotoje erdvėje – Leitos girioje, prie Leitos ažuolo. Pasakojimo įtaigumui sustiprinti naudojami specialūs epitetai, tokie kaip *neprietelis*, *karėj*, *priveikti*, *adatvasties* ir t. t. Legendoje panaudoti keli realūs istoriniai ikirikščiūnų Lietuvos laikotarpio faktai, žymintys to laikotarpio vietas (Nalšią, Dainavą, Sėlą ir t. t.) ir priešus (Vokiečių ordą, gudų kariaunas).

Galima pastebėti, kad išvedama paralelė tarp genčių vienijimosi praeityje ir klubo formavimosi bei jo veiklos, susijusios su protėvių darbų tęstinumu, dabartyje. Taip sustiprinamas klubo „Leitgiris“ sukurtos legendos istoriškumas ir dar labiau įtvirtinamas paskutiniųjų Europos pagonių ir jų idealizuojamo santykio su gamta naratyvas. Be to, nagrinėta legenda turi analogijų ir su tautos etninės kilmės mitu.

Tačiau, jeigu istorijos interpretacijos nesutampa (ar prieštarauja) anksčiau aptartiems pagrindiniams naratyvams, tuomet tai gali sukelti Lietuvos rekonstruktorių neigiamą reakciją. Ypač jautriai reaguojama į tas interpretacijas, kurios iš esmės kėsina pažeisti tautos kilmės mito šaknis. Dažniausiai su tuo susiduria baltų ir viduramžių laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai. Problema gali išryškėti ir bendrų veiklų su Baltarusijos rekonstruktoriais metu, kadangi Baltarusijos kilmės naratyvuose pasisavinamas LDK kultūrinis ir istorinis paveldas.

Rekonstruktoriai naratyvus ne tik palaiko, tačiau ir prisideda prie jų populiarinimo. Rekonstruktoriai suvokia savo pareigą ne tik kaip gyvą istorijos iliustravimą, bet ir kaip visuomenės švietimą. Šviesdami visuomenę jie ne tik aktualizuoja aptartus naratyvus, bet ir „taiso“ istorinius netikslumus. Toliau pristatomame pavyzdyje pateikėja papasakoja situacijas, dėl kurių tenka aiškintis, įrodinėti istorinę tiesą bei teisintis lankytojams dėl pasirinkto istorinio vaidmens ir palaikomo istorinio naratyvo:

Tarp mūsų kokių konfliktų būna per kiekvieną išvykimą, jūs net neįsivaizduojat. Viskas susiję su patriotizmu ir istorija. Nuolat, nuolat... tai yra opios ir svarbios temos. Įlenda ten koks vienas, kuris aiškina, kad partizanai buvo tie žudikai-kraugeriai. Ar ten, kad ko jūs prieš tuos rusus nusiteikę? Nu mes nenusiteikę, mes pagal rekonstrukciją kariaujam su rusais (VDU ER 2677, interviu Nr. 27).

Rekonstruktoriai siekia apsisaugoti nuo neigiamo istorinių vaidmenų vertinimo bei klaidingos, t. y. istorinių naratyvų neatitinkančios, jų interpretacijos.

Kaip galima matyti, istoriniai naratyvai reikšmingai prisideda prie rekonstruktorių tapatybės formavimo. Tačiau rekonstruktorių tapatumas pirmiausia yra brėžiamas aplink didžiuosius tautos naratyvus. Tarp jų svarbiausi yra trys: tautos etninės kilmės ir klestėjimo „aukso amžiaus“, LDK kaip vienos galingiausių Europos valstybių ir kareivių (ypač partizanų), ginančių nuo priešų priespaudos, naratyvai. Visa tai ne tik nulemia jų pasirinkimą, bet ir formuoja pasaulėžiūrą bei vertybių sistemą. Be to, leidžia suvokti savo – tarpininko tarp istorijos ir dabarties – vaidmenį.

3.3. Individualus ir socialinis (klubo) tapatumas

Anthony Giddens skiria dvi identiteto rūšis: *savimonės* (arba asmeninį) ir *socialinį* (Giddens 2005, p. 44). Istorinės rekonstrukcijos veikloje egzistuoja tiek individualus, tiek kolektyvinis (klubo) tapatumas. Remiantis šia skirtimi toliau bus nagrinėjamas rekonstruktorių individualus (asmeninis) ir socialinis (klubo) tapatumas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad

materialinės kultūros lauko atkūrimas paremtas istorija, vienodai svarbus tiek individualios, tiek grupinės tapatybės formavimuisi. Naudojama materialioji kultūra leidžia suvokti tiek individo pasaulėžiūrą, tiek klube taikomas vertybines nuostatas. Atsiranda galimybė ir rekonstruktoriui, ir klubui pristatyti savo „praeities versiją“. Šias „versijas“ geriausiai galima pastebėti įvairių švenčių, festivalių, stovyklų ir kitų su istorija susijusių renginių metu.

Individualus tapatumas. Galima pastebėti, kad rekonstruktorių klubai ir organizacijos viešojoje internetinėje erdvėje nurodo siekiantys bendrų tikslų – atkurti istoriją. Vis dėlto tos pačios grupės nariai gali turėti kiek skirtingus tikslus ir skirtingas raiškos formas. Vadinasi, rekonstruktoriai, nepriklausomai nuo to, ar dalyvauja klubinėje veikloje, ar ne, gali turėti ir kiek skirtingus savo tapatybių variantus. Tyrimo metu pastebėta, kad pateikėjai linksta į individualų savęs konstravimą pasirinkdami tai, kas jiems patinka, bei atmesdami tai, kas nepatinka. Kiekvienas rekonstruktoriaus įsigytas ar susikurtas materialus daiktas (istorinis kostiumas ir jo detalės, ginklai ir kt.) suteikia išskirtinumo, individualumo. Individualių sprendimų mažėja vėlyvesnio laikmečio (napoleonmečio, XX amžiaus) rekonstrukcijose. Pirmiausia tai lemia siauresnė ir aiškiau apibrėžiama veiklos sfera – karyba. Karininko uniformoje yra kur kas daugiau detalių, kurios apriboja individualius sprendimus. Nepaisant to, net ir čia esama iš pirmo žvilgsnio mažai pastebimų skirtumų – antsiuvų, ženklelių ar skirtingos nuo kitų klubo narių spalvos naudojimo uniformoje. Minėtos detalės ne tik suteikia išskirtinumo, bet ir nurodo rekonstruktoriaus statusą (rangą) ar net hierarchinę jo padėtį konkrečiame klube. Vis dėlto rekonstruktoriai „įgiję“ aukščiausią rangą bei tie, kurie atkuria žinomas istorines asmenybes (pavyzdžiui, Vytautą Didįjį), paprastai klubui nepriklauso.

Dalyvaujant istorinės rekonstrukcijos veikloje svarbu ne tik išsiskirti savo unikaliais gebėjimais (kovos meno demonstravimu, juostų raštais ir pan.), bet ir tinkamai atstovauti savo klubui, bendruomenei ar asociacijai.

Socialinis (klubo) tapatumas. Anot A. Giddens, „socialinis identitetas nurodo savybes, kurias individui priskiria kiti“. Svarbu atkreipti dėmesį, jog tai susiję kolektyviniu matmeniu, žyminčiu, kokių būdu individas yra „toks pat“ kaip ir kiti (Giddens 2005, p. 44). Socialinio identiteto susiformavimą galima laikyti pagrindiniu veiksniu, formuojančiu bene kiekvienos grupės, tarp jų ir rekonstruktorių, matomumą visuomenėje. Klubinė veikla yra ne tik svarbi, tačiau būtina dalyvavimo istorinės rekonstrukcijos judėjime sąlyga.

Vieningo institucionalizuoto ir rekonstruktorių klubus koordinuojančio darinio (organizacijos ar asociacijos) Lietuvoje nėra. Nuo 2004 m. Kauno karo istorijos klubas prisijungė prie Europos karo istorijos klubų sąjungos (angl. *Union of European military-historical clubs*). Algimantas Daugirdas, buvęs Kauno karo istorijos klubo narys, dabar priklausantis „Kauno pavieto laisviesiems šauliams“, čia atstovauja visiems Lietuvos napoleonmečio laikotarpi

atkuriantiems klubams (VDU ER 2677, interviu Nr. 26). Anot vienos pateikėjos, klubas yra bendruomenė, todėl:

<...> atėjus į klubą, ateini į pačią bendruomenę ir turi galvoti ne ką ji man gali duoti, o ką aš jai galiu duoti. Na tiesiog yra reikalinga žmogaus motyvacija, ką jis nori veikti. Tai dažniausiai ir būna, kad vyrai nusiteikia kariauti, o moterys lengviau kokį nors amatą vystyti, nu tai va tai tokios čia ir taisyklės. Nes klubas pats užsiima ir edukacine veikla, kažkur važiuojam, tai automatiškai turi ne tik pats tinginiauti ir žiūrinėti, bet turi ir pats turėti ką parodyti žmonėms (VDU ER 2677, interviu Nr. 8).

Naudojamos detalės (vėliavos, antsiuvai, logotipai ir kt.) ir kai kuriais atvejais apranga, pavyzdžiui, vienodos uniformos, yra pagrindiniai grupinį tapatumą vizualiai atspindintys simboliai. Klubų vizualinė pusė veikiau yra vidinių priežasčių pasekmė. Galima įvardyti kelias priežastis, lemiančias rekonstruktorių priklausomybę klubui ar kitai organizacijai:

- *Draugų ir bičiulių ratas;*
- *Bendros patirtys ir kitų narių dalyvavimas;*
- *Tarpusavio konsultacijos ir paprastesnė organizacija.*

Kiekviena iš šių priežasčių bus pakomentuota plačiau.

Pirmiausia, istorinės rekonstrukcijos klubai yra draugus, bendraminčius ir bičiulius vienijančios organizacijos. Toks modelis būdingas mažesniems, iš 3–10 narių sudarytiems, klubams. Draugų ar artimų bičiulių suformuotuose klubuose nariai dažnai bendrauja tarpusavyje, palaiko ir stiprina ryšius ne tik istorinės rekonstrukcijos kontekste, bet ir asmeniniame gyvenime. Glaudžiai palaikomi vidiniai klubo socialiniai santykiai klubams padeda jaustis rekonstruktorių bendruomenės dalimi.

Analizuojant grupinę (klubo) tapatybę verta panagrinėti ir rekonstruktorių bendruomenės klausimą. Atkreipus dėmesį į Benedict Anderson pasiūlytą požiūrį, galima būtų sakyti, kad visos bendruomenės yra „įsivaizduojamos“: „Ji yra *įsivaizduojama*, nes netgi pačios mažiausios tautelės atstovai niekada nepažins daugumos savo tautiečių, nesutiks ir netgi neišgirs apie juos, tačiau kiekvieno jų sąmonėje gyvuoja įvaizdis, jog jie susiję“ (Anderson 1999, p. 21). Dalyvaujamojo stebėjimo duomenimis, dauguma istorinės rekonstrukcijos klubų bendrauja ir palaiko artimesnius ar formalius santykius su kitais istorinės rekonstrukcijos klubais tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Kadangi Lietuvos atveju rekonstruktorių nėra itin daug, galima manyti, kad rekonstruktoriai pažįsta vienas kitą ir palaiko dalykinius ar asmeninius santykius. Tačiau dauguma klubų glaudesnius santykius palaiko tik tarp savo narių, o su kitų klubų nariais bendradarbiauja rečiau. Toks vientisos bendruomenės įvaizdis sukurtas iš atskirų klubų, bendrijų, brolijų, amatininkų bendruomenių yra veikiau tariamas nei realus. Dėl šios priežasties B. Andersono „įsivaizduojamos bendruomenės“ apibrėžimas visiems rekonstruktoriams sunkiai galėtų būti taikomas. Tačiau stipresnis „įsivaizduojamas ryšys“ egzistuoja tarp tą patį laikotarpį ir (arba) tą pačią veiklą atkuriančių tiek Lietuvos, tiek užsienio rekonstruktorių. Yra ir dar vienas galimas

įsivaizduojamo kolektyvinio bendrumo aspektas, kuris jau buvo minėtas – glaudus „įsivaizduojamas“ ryšys su protėviais (labiausiai būdingas baltų laikotarpį atkuriantiems rekonstruktoriams). Čia kolektyvinis tapatumas panašesnis į tokį, koks būdavo palyginti mažose žmonių grupėse (pavyzdžiui, gentyse). Be to, po bendra „vėliava“ ir bendru pavadinimu slepiasi ne tik išorinis rekonstruktorių grupės išskirtinumas, bet ir jos narius konsoliduojanti bendra pasaulėžiūra ir ideologija.

Dar vienas aspektas – dalyvavimas klubo veikloje yra reikalingas tam, kad suteiktų unikalias, kiek įmanoma giliau į istoriją leidžiančias pasinerti, patirtis. Jos gali būti vadinamos „keliavimo laiku“, istorinio laiko pajautimu ir pan. Tokiam patyrimui pasiekti beveik visais atvejais yra reikalinga simuliuota istorinė aplinka, pavyzdžiui, rekonstruktorių įkurta napoleonmečio kareivių stovyklavietė ir kiti rekonstruktoriai. Be to, rekonstruktoriaus priklausymas pasirinktam klubui yra viena svarbiausių sąlygų, leidžiančių atkurti ne tik pavienį praeities fragmentą, pavyzdžiui, stiklo karoliukų vėrinį, tačiau perteikti kontekstualizuotą atitinkamo laikmečio vaizdą ir dvasią: kuršių genties archeologinį kostiumą dėvinti moteris, pasipuošusi stiklo karoliukų vėrinium. Dar vienas svarbus dalykas – masiškumas. Šis faktorius tampa itin reikšmingu simuliuotose mūšių inscenizacijose, kai klubai vienas kito atžvilgiu pasiskirsto į „savus“, besiginančius, ir „svetimus“ – puolančius priešus. Tai primena binarines opozicijas, žyminčias vieno klubo „reikalingumą“ kito klubo atžvilgiu.

Be įvairių mūšių inscenizacijų, kitų pasirodymų, lankytojams ir stebėtojams skirtų švenčių, egzistuoja ir uždaras grupės gyvenimas. Tai bendrai baltų laikotarpio rekonstruktorių švenčiamos kalendorinės (Rasos, lygiadieniai, Ilgės) ir šeimos šventės (vestuvės, krikštynos). Jų metu atliekamos ritualinės apeigos, fiziniai išbandymai (žygiai, klubo stovyklos), konsoliduojantys šias grupes. Kartais yra pažymimas klubo gimtadienis, aktualizuojamos ir kitos, nuo atkuriamo laikmečio priklausančios šventės (mūšių ir valstybinių švenčių, tokių kaip Vasario 16-oji, Kovo 11-oji ir Liepos 6-oji, minėjimai).

Trečia, dalyvavimas klubo veikloje aktualus ir dėl pragmatinio aspekto. Pastarasis pasireiškia dalyvavimu festivaliuose ir renginiuose. Rekonstruktoriui nereikia pačiam ieškoti renginių ar laukti, kol jis bus pakviestas. Organizacinius darbus paprastai koordinuoja klubo vadovas ar vienas iš klubo narių, todėl asmeninio laiko administraciniais reikalams nereikia skirti. Klubo nariai turi geresnes galimybes gauti ir dalintis vieni su kitais reikiama istoriniais šaltiniais ir aktualia informacija. Be to, norėdami pasisiūti viduramžių laikotarpio istorinį kostiumą, gali pasinaudoti kitų, labiau patyrusių narių patarimais, keistis ir skolintis vieniems iš kitų materialinį inventorių bei naudotis bendrais klubo daiktais. Taigi istorinės rekonstrukcijos klubus vienija tiek draugystė su kitais nariais, tiek bendros patirtys, tiek ir pragmatiniai buvimo klubo nariu aspektai.

Galima sakyti, kad tiek individuali, tiek socialinė (klubo) kuriama tapatybė yra bene vienodos reikšmės. Vis dėlto laisvieji rekonstruktoriai prioritetu laiko individualią saviraišką bei jos pagrindą konstruoja savo individualų tapatumą. Tačiau laisvuosius rekonstruktorius kartais galima matyti dalyvaujant ir klubų veikloje.

3.4. Autentiškumas

Istorinės rekonstrukcijos judėjimą sunku įsivaizduoti be atkuriamo laikotarpio personažo ir (ar) jo veiklą atitinkančio istorinio kostiumo bei kitų naudojamų materialių daiktų. D. Kobialka mano, kad be turimų daiktų neįmanoma būti tikru istorijos rekonstruktoriumi (Kobialka 2013, p. 141–161).

Autentika ir jos siekimas yra vienas iš pamatinių šio judėjimo bruožų. Autentiškumas yra svarbi kategorija ir kartu atkuriamų objektų vertės matas. S. Gapps, nagrinėdamas autentiškumo kategoriją rekonstruktorių veikloje, visa tai laiko visuomenei priimtina nostalgijos forma, reikalinga bendrai istorinei atminčiai priminti (2009, p. 395–409). Kiti šio reiškinio tyrėjai – Hall (1994), Kobialka (2013) – atkreipia dėmesį dar į tai, kad materialinės kultūros objektų atkūrimui yra keliama specialūs, autentiškumą atitinkantys reikalavimai, pavyzdžiui, technologijos ir medžiagos naudojimas. Netgi pačią istorinės rekonstrukcijos veiklą galima laikyti nuolatiniu autentiškumo siekiu. Rekonstruktoriai, siekdami būti kuo „autentiškesni“, priklausomai nuo atkuriamo laikmečio, naudoja tiek originalius objektus, tiek jų kopijas. Taip pat jie kuria ir naudojami autentiška aplinka. Nors vizualiai pastebimiausi materialios kultūros objektai yra istorinis kostiumas ir jo detalės, amatininkų dirbiniai (žiedas, puodas, juosta) ir karyboje naudojami daiktai (ginklai, skydai), tačiau autentiškumo, kaip minėta, siekiama atkuriant socialinius ir kultūrinius vaidmenis. Kaip yra pastebėjusi Kimberly A. Miller, autentiškumas leidžia nustatyti, ar rekonstruktorius yra „tikras“, ar tik juo apsimeta (Miller 1998, p. 53).

Lietuvoje atlikti lauko tyrimai parodė, kad rekonstruktoriai, suvokdami savo ribotumą, nėra pajėgūs atkurti visapusiško istorinės praeities vaizdo. Kiekvieno atkuriamos istorinės rekonstrukcijos laikotarpio taikomos materialių objektų atkūrimo ir naudojimo taisyklės kiek skiriasi. Išryškėja skirtis tarp to, kas yra autentiška, ir to, kas nėra. Vis dėlto, pateikėjo požiūriu, „kuo autentiškiau, tuo kiekiau“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 8). Autentiškumą kaip itin reikšmingą konceptą istorinės rekonstrukcijos judėjime apibrėžti gana sudėtinga, todėl buvo išskirti trys pagrindiniai autentiškumo svarbą ir pobūdį išryškinantys aspektai:

1. Istorinis ir technologinis tikslumas.
2. Istorinė aplinka.
3. Sociokultūriniai vaidmenys.

Istorinis ir technologinis tikslumas. Absoliuti dauguma pateikjėjų tvirtino, jog istorinėmis ir archeologinėmis detalėmis, ikonografinė medžiaga, nuotraukomis pagrįstas tikslumas yra autentiškos rekonstrukcijos pagrindas. Detalės ir dėmesys smulkmenoms yra rekonstrukcijos esmė ir siekiamybė, užtikrinanti, kad atkurtas daiktas bus autentiškas. Tačiau autentiškais objektais rekonstruktoriai paprastai vadina tiksliai, pagal originalius radinius atkurtas jų kopijas. Vis dėlto ne visos kopijos yra laikomos autentiškomis. Jūrėtės Markevičienės, tyrinėjusios materialiojo paveldo XXI a. įdaiktinimo ir interpretacijų klausimus, pastebėjimu, „norint įtikinti, jog prieš mus tikras praeities daiktas, o ne kopija ar padirbinys, naujieji gaminiai apdorojami fiziškai (visaip sendinant, imituojant konservavimą-restauravimą)“ (Markevičienė 2014, p. 15). Gana panašių, autentiškumą „stiprinančių“ veiksmų imasi ir rekonstruktoriai. Net ir kokybiškos kopijos bei reprodukcijos paprastai negali būti naudojamos iš karto, jos pirmiausia turi būti dirbtinai pasendinamos, kad geriau „įsiliėtų“ į bendrą rekonstruojamo laikotarpio kontekstą. Pateikiamas klubo „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ kopijos „autentizavimo“ procesą iliustruojantis pavyzdys:

Jeigu turim kokią naują puodelį metalinį, jis neautentiškas. Reikia įmesti į laužą, paspardyti, padaužyti, kad jisai gerai *autentizuotųsi*. <...> Ir tie indai, visi rakandai jie tokie *uždrožti* kaip reikalas. Turim medinių lėkščių, kurios suskyla benaudojamos. Tai tą perskilusią irgi galima naudoti ir toliau naudoji, niekas jų neklįjoja (VDU ER 2677, interviu Nr. 27).

Galima pastebėti, kad tiek tarp klubų, tiek tarp laisvųjų rekonstruktorių vyksta savotiškos varžybos, paremtos istoriškumo ir tinkamos technologijos taikymu. Tokiomis varžybomis siekiama pelnyti „geriausio“ ar meistriškiausio rekonstruktoriaus vardą. Tai reiškia ne tik pripažinimą bei garbę, bet ir papildomų, ar net pagrindinių, pajamų šaltinį. Dėl naudojamų tikslų, istoriniais ir archeologiniais šaltiniais paremtų kopijų gamybos, „Pilsots“ (baltų vikingai) minimas kaip klubas, atitinkantis aukščiausius autentiškumo standartus. Meistriškumo įrodymas yra minėto klubo narės, demonstruojančios senąsias audimo technikas *Lofoten* muziejuje, Norvegijoje, darbas. Šią poziciją gali užimti tik itin daug žinių ir įgūdžių sukaupę rekonstruktoriai. Itin aukštu meistriškumo lygiu pasižymi ir Lietuvos amatininkų klubai „Pajauta“ bei „Dvaro meistrai“, kurie taip pat dažnai dalyvauja užsienyje, ypač Skandinavijos regione, vykstančiuose renginiuose. Minėtų klubų aukštą meistriškumą lemia ir tai, kad daug klubo narių yra savo srities profesionalai. Galbūt kai kuriais atvejais tai galėtų būti ir viešųjų ar asmeninių ryšių rezultatas.

Reikia priminti, kad naudojamas daiktas turi atitikti keliamus reikalavimus. Dėmesys kreipiamas ne tik į artefakto vizualinį atitikimą originalui (archeologine iškasena ir pan.), bet ir jo gamybos technologiją. Atsižvelgiant į T. Sutkaičio, ilgamečio „Vilkatlakų“ nario, straipsnyje pateiktą informaciją, atkuriami daiktai skirstomi pagal kokybinės kategorijas: *nerimta*, *rimta*, *tobula*. Pirmajai kategorijai – *nerimta* – priskirti daiktai, pagaminti iš nenatūralių žaliavų ir vizualiai neatitinkantys istorinių reikalavimų bei neturintys sąsajų su baltiškąja kultūra. Antrieji –

rimti daiktai, pagaminti naudojant natūralias žaliavas ir atitinkantys istorinių šaltinių medžiagą, tačiau pasirinkus nepriimtina gaminimo būdą, kai naudojama netinkama, t. y. šiuolaikinė, technologija (staklės ar kiti panašūs prietaisai). Šiuo atveju dėl šiuolaikinio gamybos būdo daiktas neatitinka aukščiausių standartų ir nėra laikomas autentišku. Į trečiąją, – *tobulų* ir kartu autentiškų daiktų, – kategoriją patenka tie, kurie pagaminti iš natūralių žaliavų ir naudojant senąsias technologijas (rankų darbą) (Sutkaitis 2010, p. 58). Toks materialių objektų kategorizavimas yra būdingas baltų laikotarpio rekonstruktoriams, tačiau tarp vėlesnių atkuriamų laikmečių rekonstruktorių tokios griežtos materialių objektų skirties nepastebėta. Remiantis lauko tyrimų duomenimis, viduramžių laikotarpio šokius rekonstruojančio klubo „Saltus Gladii“ narės, siekdamos pagreitinoti istorinių drabužių gamybos procesą, naudojasi siuvimo mašinomis. Tokiu būdu dažniausiai siuvami apatiniai drabužiai, kurių nesimato dėvint viršutinį istorinį drabužį. Naudojant tinkamas medžiagas (šilką, vilną, liną) ir išlaikant apatinių marškinių ar suknelės fasoną, pagamintas daiktas laikomas autentišku. Nors siekiant, kad daiktas būtų autentiškas, yra svarbus tiek jo medžiagiškumas, tiek pagaminimo technika, tačiau nemažiau reikšmingas ir jo tinkamas naudojimas. Netinkamą autentiškų daiktų neautentiško naudojimo pavyzdį pateikia klubo „Fuzilierius“ narys:

<...> yra tie žmonės, kurie napoleonikoj [atkuriantys napoleonmečio laikotarpį] kišasi į kuprines tiesiog kartoninę dėžę, kad jinais palaikytų formą ir iš popieriaus siuvasi kepures; yra tie, kurie kaip mes, stengiamės, pusę metų ieško pas ką nusipirkt karvės kailį, kad iš jo pasisiūt gerą kuprinę, tada siuvasi įvairius apatinius marškinius, skareles, siuvimo rinkinukus, liejasi žvakes netgi ir tai stengiasi supakuot į kuo autentiškesnį komplektą, nešiojasi maisto produktus, gamina maistą, tokį koks buvo būdingas, kad ir koks jis bebūtų bjaurus, ir stengiasi tai rekonstruoti kiek įmanoma labiau. Mūsų klube tai po biškį... Ta prasme, napoleonikoj tai gerėja, žmonės pradeda suprasti to [autentiško daiktų naudojimo] vertę. Tuo tarpu, I pasauliniame kare [kluboose, atkuriančiuose I-ąjį pasaulinį karą] tai dar mažam [žemam] lygmeny, bet irgi po biškio vystoma, nes tiesiog daug kas nešiodavo kuprinę poroloną, ta prasme, daug kam buvo vienodai (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Reikėtų pridurti, kad materialijų objektų įsigijimas – finansiškai brangiai atsieinantis dalykas. Autentiškumas, tiesiogine šio žodžio prasme, turi savo kainą. Dažnu atveju atkuriami daiktai yra gaminami kaip vienetinės originalų kopijos. Tik retesniais atvejais atliekamas jų sąlyginai nedidelis tiražas. Visa tai lemia jų aukštą kainą, kuri gali būti dar didesnė, jeigu daiktas pagamintas žinomo ar pripažinto meistro.

Istorinė aplinka. Antrasis aptariamas autentiškumo aspektas susijęs su istorine aplinka. Istorinės rekonstrukcijos renginių metu įrengtos erdvės (stovyklavietės) turi atitikti specialius, autentišką aplinką atitinkančius reikalavimus. Pavyzdžiui, naudojamų palapinių forma ir medžiagiškumas turi atitikti laikmetį. Nors žinių apie tai, kaip tiksliai atrodė ir kaip buvo įrengtos baltų laikotarpio stovyklavietės, nėra, tačiau šio laikmečio reprezentacijai naudojamos *vikingiško* tipo palapinės (žr. priedą 5, 15 pav.). Šio tipo palapinės naudojamos ne tik Lietuvoje, bet ir kituose istorinės rekonstrukcijos festivaliuose Europoje. Tačiau vėlesnių laikotarpių rekonstruktoriai stovyklavietes įrengia remdamiesi šią informaciją patvirtinančiais šaltiniais. Tikslinga būtų

paminėti, kad Lietuvoje pagal projektą „Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas“ 2015 m. archeologai yra atkūrę XIII–XIV a. Kernavės viduramžių miesto fragmentą (*Valstybinės Kernavės kultūrinis rezervatas 2019*. Projektas „Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas“). Vis dėlto šis net ir santykinai nedidelis atkurtos aplinkos fragmentas nėra naudojamas istorinės rekonstrukcijos renginiuose.

Didžiausia autentiškumo priešprieša, „gadinanti“ istorinę aplinką, yra ne istoriniai netikslumai, o šiuolaikinio pasaulio objektai, tokie kaip mobilusis telefonas, plastikinės pakuotės ir t. t. Renginio „Marso diena“, vykusio 2019 m. balandžio 27 d., metu klubo „Grenadierius“ narys nuogaštavo: Aš, va, dabar, kad ir su šitu žiebtuvėliu [rodo į plastmasinį žiebtuvėlį], telefonu [laiko rankoje]... nufotografuoja ir jau tai yra negerai. Daiktai, kurie neatitinka laikotarpio, jie neturėtų būti matomi. Stengiamės, bet visada kas nors išlenda” (VDU ER 2677, interviu Nr. 34).

Tokių rekonstruktorių, kurie sąmoningai stengtųsi riboti šiuolaikines technologijas bei kitus civilizacijos pasiekimus, neužfiksuota. Minėtuosius šiuolaikinio pasaulio indikatorius draudžia naudoti ir renginių organizatoriai. Pastebėta, jog didelio masto istorinės rekonstrukcijos renginiuose ir gyvuosiuose muziejuose šių reikalavimų laikomasi griežčiau. D. Kobialka, atlikęs dalyvaujamąjį stebėjimą Fotevikeno muziejuje Švedijoje, nurodo pagrindines taisykles ir reikalavimus, kurių turi laikytis kiekvienas rekonstruktorius: draudžiama su savimi turėti ir naudotis mobiliaisiais telefonais, rūkyti, išskyrus tam specialiai skirtas ir nuo lankytojų paslėptas vietas; maistas turi būti pateikiamas tik iš vikingų laikotarpio indų, gėrimai geriama iš ragų ir pan. (Kobialka 2013, p. 154). Visa ši simuliacija reikalinga kuriant autentiškos praeities įvaizdį, skirtą muziejaus lankytojams. Tokia ir panaši praktika taikoma daugelyje gyvosios istorijos pažinimu paremtų muziejų veikloje ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Civiliai be specialios istorinės aprangos, nėra pageidaujami ilgesnį laiką užsibūti įkurtoje stovyklavietėje ar tik rekonstruktoriams skirtose vietose. Ši riba dažnu atveju yra aiškiai skiriama apjuosiant stovyklavietę virve ar pastatant ženklą „Eiti draudžiama“, ypač didelių renginių metu. Pavyzdžiui, Žalgirio mūšio inscenizacijoje Griunvalde, Lenkijoje, teritoriją saugo specialiai tam paskirti asmenys.

Sociokultūriniai vaidmenys. Paskutinis nagrinėjamas autentiškumo aspektas – sociokultūriniai vaidmenys istorinės rekonstrukcijos judėjime. Naudojamos kopijos (ar originalai) padeda įsikūnyti į pasirinktą laikotarpį, vaidmenį ar personažą. Autentiškų objektų naudojimas sąlygoja ir unikalias, autentiškas patirtis. Katherine Johson, nagrinėjusi istorinės rekonstrukcijos ir istoriografijos santykį, pažymi, kad autentiškumas yra pasiekiamas ne tik atkuriant objektus, bet juos įveiklinant (Johson 2015, p. 193). Tinkamai įveiklinus objektą, rekonstruktorius gali pasiekti

tokią būseną, kai atkurdamas sociokultūrinius vaidmenis susitapatina su praeityje gyvenusiais žmonėmis.

Istoriją studijuojantis Ignas Babušis yra baltų laikotarpio rekonstruktorius, gyvosios istorijos klubo „Kovarnis“ narys. Duodamas interviu naujienų portalui *delfi.lt* I. Babušis teigė, kad: „Tai lyg laiko mašina. Apsivilkęs kario drabužiais tampa baltų kovotoju. Man buvimas klubo nariu nėra vien laisvalaikis, tai jau tampa gyvenimo būdu“ [Janauskaitė, 2019. *Suaugusių žmonių žaidimas grįžti į praeitį*]. Išskirtinių ir brangių kopijų ar originalų dėvėjimas istorinės rekonstrukcijos dalyviams gali reikšti socialinį statusą, etninę ar nacionalinę priklausomybę konkrečiame klube ar organizacijoje, ar net pasirinktame atkurti laikotarpyje. Įgytas socialinis statusas su „realiame pasaulyje“ užimama socialine padėtimi gali tik iš dalies sutapti ar nesutapti visai. Anne Brædder, Kim Esmark, Tove Kruse ir kiti bendra autoriai, tyrinėję autentiškumo sampratą šio reiškinio judėjime, nurodo, kad Antrojo pasaulinio karo rekonstruktoriams Danijoje „autentiškumas veikia kaip vertė, nurodanti asmens statusą tiek vidinėje grupėje, tiek ir išorinėje rekonstrukcijos aplinkoje“ (Brædder et al. 2017, p. 186). Visgi šį statusą daugiausia gali identifikuoti tik patys klubo nariai ar kiti to laikotarpio rekonstruktoriai, nes judėjimą tik iš šalies stebėdama plačioji visuomenė neturi pakankamai žinių, leidžiančių tinkamai nustatyti ir įvertinti minėtas vertes.

Pateikėjai, kalbėdami apie vaidmenų atkūrimą, į pirmąjį planą iškelia konkrečios veiklos ar amato bei technikos atkūrimą. Socialinis vaidmuo vertinamas kaip antraeilis. Galbūt todėl rekonstruktoriai laisvai naudojasi galimybe rinktis socialinį ir kultūrinį vaidmenį. Judėjime pastebimai dominuoja siekis atkurti karių luomą. Baltų, o dar ryškiau viduramžių laikotarpio rekonstrukcijoje atkuriami aukštesniųjų socialinių sluoksnių, amatininkų luomo kultūrinė veikla. Lietuvos istorinės rekonstrukcijos akiratyje nėra valstiečių, elgetų ar kitų marginalinių grupių atstovų, nors istorškai tai būtų lygiai taip pat autentiška. Nenorima įsijausti net į kunigo ar juolab į baudžiauninko vaidmenį. Svarstant apie tai, kas lemia tokį fragmentuotą istorinių vaidmenų atkūrimą, galima išskirti kelias pagrindines priežastis. Visų pirma, rekonstruktoriaus etninis ir tautinis tapatumas dažnu atveju gali nulempti, ar asmuo galės pilnavertiškai dalyvauti klubo veikloje, ypač kalbant apie baltų laikmečio rekonstrukcijas. Siekiama ir skatinama, kad baltų laikotarpio atkūrimu užsiimtų tik etniniai lietuviai, o rekonstruojant baltų gentį (pavyzdžiui, jotvingius), labiausiai vertinami iš to krašto kilę klubo nariai. Panaši situacija ir „LDK generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klube“. Šioje veikloje pirmiausia pageidaujami totorių kilmės ir sąsajas su šia etnine grupe galintys įrodyti asmenys. Laikantis tokių atrankos kriterijų galima pasiekti aukščiausią autentiškos lygį ir lengviausiai užmegzti dvasinį dialogą su savo protėviais. Antra, istorinės rekonstrukcijos patirtis užsienyje rodo, kad žemesnieji socialiniai sluoksniai (elgetos, valstiečiai ir pan.) patenka į rekonstruktorių akiratį, tačiau veikiau tai

pavieniai atvejai nei tam tikra tendencija. Lietuva šiame kontekste neišsiskiria. Šiuolaikiniams žmonėms tai nėra patrauklu, nes šioje alternatyvioje realybėje save visi linkę įsivaizduoti „pagražintai“. Trečia galima priežastis – minėto valstiečio ir jo gyvenimo būdo rekonstravimas gali pasirodyti sudėtingesnis dėl gana trumpos renginio trukmės (nuo kelių valandų iki kelių dienų). Tačiau būti „paprastais“ yra mažiau įdomu ir patrauklu nei priklausyti saulelei „išrinktųjų“ didikų.

Remiantis J. Baudrillard simuliacijos teorija, atkurtos objektų kopijos neturi ir negali turėti jokios sąsajos su tikraisiais originalais. Tačiau rekonstruktoriai kalba apie „autentiškas patirtis“ (kurios atitinka angl. *special moment* ar *magic moment* terminus), atsirandančias tinkamai atkūrus reikalingus daiktus, aplinką ir socialinius vaidmenis.

3.5. Socialiniai ir kultūriniai tapatumai

Pirmoje darbo dalyje chronologiniu principu nagrinėti istorinės rekonstrukcijos laikmečiai daugiausia atspindi tuometinės Lietuvos valstybės ar mažesnio teritorinio vieneto (regiono) istorijos fragmentus. Istorinės rekonstrukcijos judėjimo procese galima atpažinti simuliuotą socialinę ir kultūrinę praeities visuomenės sąrangą atspindinčius modelius (vaidmenis). Šie modeliai (vaidmenys) susiję su trimis pagrindinėmis veiklos kryptimis: karyba, amatais ir pramogomis. Dominuojanti veikla – karyba. Istorinis kostiumas – šias rekonstrukcijos veiklos kryptis jungianti grandis. Pagrindinės istorinės rekonstrukcijos veiklos tipai buvo aptarti pirmoje darbo dalyje. Remiantis šiais tipais galima nustatyti ir išanalizuoti rekonstruojamus ir konstruojamus tapatumus bei šių tapatybių formas.

3.5.1. Istorinis „aš“, personažai ir istorinės asmenybės

Šio tyrimo duomenimis, galima išskirti tris „įsijautimo“ į istorinę rekonstrukciją lygius: istorinis „aš“, personažas ir istorinė asmenybė. Šie vaidmenys pasirenkami taip, kad lengviausiai pastebima estetinė jų pusė – istorinis kostiumas.

Istorinis „aš“. Istorinį „aš“ galima laikyti pirminiu „įsijautimo“ į istorinę rekonstrukciją lygmeniu. Didžioji dalis pateikėjų neturi konkretaus personažo ar istorinės asmenybės, su kuria tapatinasi, todėl rekonstruojama abstrakčiai. Abstraktus rekonstravimas reiškia savojo „aš“ perkėlimą į kitą laikmetį nesiekiant konkretaus personažo ar istorinės asmenybės atkūrimo. Kartu tai yra ir savęs pažinimo procesas. Istorinio „aš“ suvokimui gali būti pasirenkamas amatininko, kario, šokėjo ar kt. vaidmuo. Rekonstruojant abstrakčiai istorinis kostiumas kuriamas dažniausiai kompiliuojant pasirinkto laikotarpio artefaktus. Rečiau pasirenkama konkreti kapavietė ir joje rastų radinių atkūrimas. Veikiamas simuliuotos istorinės aplinkos rekonstruktoriaus kartais suvokia save dualistiškai. Vienas pateikėjas apibūdindamas savo jausmus, teigė: „čia [dalyvaudamas

istorinėje rekonstrukcijoje] aš esu du, susidvejinęs toks“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 10). Taigi istorinės rekonstrukcijos veikloje pateikėjas ima skirti dabarties „aš“ ir įsivaizduojamą istorinį „aš“.

Kadangi į istorinės rekonstrukcijos judėjimą neretai įsitraukiama šeimomis, būtina atrasti ten ir „savąjį vaidmenį“. Pavyzdžiui, vyrui susidomėjus Antruoju pasauliniu karu, jo žmona (ar mergina), norėdama leisti savaitgalius kartu, šioje veikloje taip pat turi atrasti sau priimtina (aktyvų ar pasyvų) vaidmenį. Tikėtina, kad žmona (ar mergina) pasirinks seselės, marketantės vaidmenį. Tokiame kiek paviršutiniškame istorinio „aš“ vaidmenyje neretai atsiduria naujokai, kurie bando susivokti istorinės rekonstrukcijos veiklos specifikoje, perprasti atkuriamą laikotarpį ir veiklą. Tie, kurie dažniausiai neturi ypatingų pareigų ar atsakomybių, neatlieka žiūrovams skirtų pasirodymų ir pan. Tokį gana paviršutinišką persirengimą (rekonstravimą) yra sunku atskirti nuo „tikrojo“, t. y. kai istorinė rekonstrukcija užsiimantis asmuo ne tik dėvi istorinį kostiumą, tačiau domisi ir išmano istorines subtilybes bei turi savo vaidmenį (personažą) joje (pavyzdžiui, yra karys).

Dėl istorinės informacijos trūkumo ypač sunku atkurti konkrečias baltų laikotarpio asmenybes, todėl dauguma baltų laikotarpį atkuriančių pateikėjų rekonstruoja abstrakčiai. Napoleonikos laikotarpį rekonstruojantis pateikėjas sako, kad „Konkretaus veikėjo nerekonstruoju. Esu vienas iš daugelio paprastų kareivių :) Paprastų kareivių gyvenimas tais laikais irgi buvo labai įdomus. Turėdavai išgyventi ne tik mūšio lauke, bet ir po jo. Reikėdavo pasirūpinti maistu, nakvyne ir panašiai...“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 48).

Klubo „Baltijos štormas“ narys teigia: „Rekonstruodamas visada išlieku savimi, tik kitame laikotarpyje, kitame erdvėlaikyje. Visada įdomu kaip aš elgčiausi toje situacijoje, toje epochoje“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 46). Atkuriamo laikotarpio kasdienybė, pavyzdžiui, maisto gamyba, jau pati savaime yra patraukli dėl savo kitoniškumo, palyginus su šiuolaikine komfortiška kasdienybe. Kai kuriais atvejais istorinis „aš“ yra pajvairinimas naudojant „rekonstrukcinius vardus“. Tokio vardo turėjimas yra dar vienas rekonstruktoriaus dualistinės tapatybės pavyzdys.

Priklausomai nuo rekonstruojamo karinio dalinio, valstybės, naudojami toje šalyje populiarūs vardai (ypač vokiečių). Tačiau net ir pasirinkus rekonstrukcinį vardą, siekiama išlaikyti sąmoningą savęs suvokimą iš dabarties perspektyvos. Galima pateikti pavyzdį: „Išlieku aš, tik kitame laike. Suprantama su kitu vardu ir pavarde“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 41). Klubo „Grenadierius“ narys, rekonstrukcijoje pasivadinęs vardu Max Verner, teigia: „Viskas yra susigalvota. Paimi ten kokį to laikotarpio dokumentą, vokišką *zolbuchą*, tai yra kario pasas. Yra ten vardas, pavardė, [pasirenki] pagal savo fantaziją“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 34).

Rekonstrukcinis vardas suteikia išskirtinumo, individualumo bei yra žaidybinis istorinės rekonstrukcijos elementas, „palengvinantis“ kelionės laiku procesą. Pastebėta, kad XX amžiaus laikotarpio rekonstrukcijoje vardai naudojami dažniau nei atkuriant kitus laikotarpius. Tai galima paaiškinti tuo, kad tarp XX amžiaus rekonstruktorių pagrindinė tema – karas ir karyba. Dominuoja vienodos ar labai mažai kuo besiskiriančios uniformos (istoriniai kostiumai), todėl vardo turėjimas yra individualumo matas. Beje, XX amžiuje yra žinoma daugiau konkrečių asmenybių, tad vardo, atitinkančio laikotarpį, suteikimas (ar pasirinkimas) yra dar paprastesnis.

Personažas. Nors personažo įvedimas labiau būdingas vaidmenų žaidimams LARPG, tačiau jį galima atpažinti ir istorinės rekonstrukcijos judėjime. Paprastai (at)kuriamas personažas yra gana abstraktus, tačiau atsižvelgiama į rekonstruojamą laikotarpį, geografinę vietą ir veiklos pobūdį. Toliau pateikiamas personažo atkūrimą iliustruojantis bei ilgalaikį rekonstruktoriaus ir (at)kuriamo personažo santykį atskleidžiantis pavyzdys:

Mano pagrindinis personažas (jeigu galima taip išsireikšti) – XIII a. pabaigos Prancūzijos-Vokietijos paribio pasiturinti miestietė (nuolat siekianti pakelti savo statusą, bet rankos „nedaicina“ pagaliau turimas medžiagas paversti brangesniais, puošnesniais rūbais :D). Tačiau negaliu pasakyti, kad tai personažas, [nes] kaip personažas jaučiausi pirmais *reko* metais, kai buvau „žalia“, dabar tai tiesiog dalis manęs ir mano gyvenimo. Taip pat pamažu kuriu vėlyvo vikingų laikotarpio (11a. pirmoji dalis) pasiturinčios gotlandietės rūbus, bei 13 a. aukso ordos atstovės rūbus (VDU ER 2677, anketa Nr. 1).

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad tapatinimasis su rekonstruojamu personažu vyko tik veiklos pradžioje, t. y. pirmaisiais rekonstrukcinės veiklos metais. Vėliau atkuriamas personažas tapo integralia šios rekonstruktorės tapatybės dalimi.

Personažo kūrimas dažnai reikalingas publikai skirtiems mūšiams ar dvikovų inscenizacijoms, šokių pasirodymams pajvairinti. Personažai neretai kuriami viduramžių laikotarpio šokių klube „Saltus Gladii“. Pavyzdžiui, siekiant pajvairinti „Mirties šokio“ pasirodymą, buvo įvestas mirtį iliustruojantis personažas. Tai – juodu apsiaustu apsiautęs ir mirties kaukę dėvintis šokėjas (gali būti vyras arba moteris). Minėtas mirties iliustravimas veikia atspindi teatrinę rekonstrukcijos aspektą, kuris iš esmės neturi ryškių sąsajų su tapatumu. Klubas „Viduramžių pasiuntiniai“ rengdamas pasirodymus taip pat įveda personažus, o pats istorinis kostiumas išlieka reikšmingesnė tapatumo išraiška.

Napoleonmečio ir XX amžiaus laikotarpio rekonstrukcijose dominuoja karybos tipo klubai, todėl pagrindinis personažas – eilinis kareivis. Daugiausia dėmesio čia skiriama veiklos pobūdžiui. Pateikėjas iš Klaipėdos karybos istorijos klubo teigia: „asmens konkretaus nevaizduoju, bet stengiuosi įsijausti į pėstininko ar artileristo vaidmenį“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 39).

Personažas gali būti vadinamas vaidmeniu. Rekonstruktorius gali turėti keletą tokių personažų-vaidmenų.

Retais atvejais istorinė rekonstrukcija persipina su LARPG žaidimui būdingais personažais ir herojais. Toks persipynimas buvo užfiksuotas 2017 m. liepos 14 d. Žalgirio mūšio generalinės mūšio inscenizacijos metu. Į šį renginį rekonstruktoriai atvyksta maždaug prieš savaitę iki renginio. Viduramžių istorinis kostiumas jiems tampa įprastas ir kasdienis. Norint pajavairinti savo kasdienybę bei pralinksinti vieniems kitus, buvo pradėta „improvizuoti“. Mokslinės („Žvaigždžių karai“) ar maginės („Žiedų valdovas“) fantastikos herojai, animaciniai personažai (pokemonai), mitinės būtybės (troliai, fėjos) ir kiti panašūs veikėjai atsidūrė generalinės mūšio inscenizacijos centre. Vytautą Didįjį rekonstruojantis pateikėjas šią situaciją apibūdina taip:

Vyksta generalinė repeticija, jos metu visi [rekonstruktoriai], kas nori [persirengia], tai aš [Donatas Mazurkevičius] asmeniškai niekada nesirengiau <...>, [bet] dauguma <...> personažais persirengia. Ten nuo ufonautų, sovietinių ir nacistinių, nuo kokių nors vokiškų, rusiškų uniformų ir simbolių iki visokių ir filmų personažų, tų metų renginių vykusių irgi Eurovizija vyko tai Končita buvo persirengę (VDU ER 2677, interviu Nr. 21).

Tai nėra vienkartinis reiškiny, bet veikiau ilgametė šiame renginyje dalyvaujančių rekonstruktorių tradicija. Šios generalinės repeticijos metu, kai dėmesio centre atsiduria mitologiniai, folkloriniai personažai, pavyzdžiui, velniai, visame pasaulyje žinomo rašytojo Džono Ronaldo Reuelio Tolkino ir kitų meninių filmų herojai, istorinis ir dabarties laikas „persipina“. Toks nūdienos aktualijų integravimas, kaip Končita (2017 m. „Eurovizijos“ dainų konkurso nugalėtojas), rodo, kad pirmenybė vis tik teikiama dabarties laikui ir jo stabilumui.

Kartais klubas ar laisvasis rekonstruktorius savo veikloje visiškai atsisako teatrinių elementų. „Leitgirio“ klubas nebuvo pakviestas dalyvauti „Gyvosios archeologijos dienose Kernavėje“ dėl to, kad atsisakė užsiimti teatriniais vaidinimais. Minėtas pateikėjas teigia:

Kernavėje <...> kariai yra priedas prie programos. Dalyvauja kitas klubas „Varingis“ kadangi [organizatoriams] reikia šou. Lietuvoje ankstyvieji viduramžiai to nedaro faktiškai. Mes galime daryti turnyrus, *buhurtus* labai fainai, bet suvaidintų būtent su teatro elementais, Lietuvoje to nedaro. Tam jie pasikviečia lenkus, pasikviečia vengrus, pasikviečia rusus, dabar nežinau, ar kviečia, bet anksčiau kviesdavo, kad tą padaryti. Dalis lietuvių aktyviai to nedaro, nes gali būti apgalvoję kažkokį scenarijų, padaryti inscenizaciją, nes ale tai gražu, bet tokios programos, kad išeiti ir 20 minučių vaikytis vieni kitus pagal suvaidintą scenarijų, Lietuviai to nedaro, o Kernavei reikia būtent to. Užtenka vieno lietuvių klubo tam, kad būtų varnelė, buvo lietuvių. (VDU ER 2677, interviu Nr. 9).

Rekonstruktorių pasirodymai ir jų kuriamos atrakcijos yra labiausiai lankytojus traukianti renginių dalis. Tačiau šis pavyzdys rodo, kad rekonstruktoriai, šiuo atveju baltų laikotarpio, tuo neužsiima arba stengiasi to išvengti.

Istorinė asmenybė. Istorinės rekonstrukcijos judėjime taip pat atkuriami artimoje ir tolimoje praeityje gyvenę konkretūs asmenys bei žymios istorinės asmenybės. Tai gali būti ir Europos valstybių, ir Lietuvos asmenybės.

Konkrečius asmenis dažniausiai pasirenka XX amžiaus rekonstruktoriai. Klubo „Fuzilierius“ narys nurodo turintis rekonstrukcinį vardą ir rekonstruojantis asmenį: „aš rekonstruoju vokiečių, esu Jacob Wintzman. Pasivadinau pagal savo prosenelio pavardę, kuris buvo prūsas. Tai realiai, tu susigalvoji savo rekonstrukcinius vardus“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Šiuo atveju galima matyti, kad rekonstruktorius, siekdamas pagerbti savo prosenelį, pasivadina jo tikroju vardu ir pavarde. Rekonstruktorius kartu tapatinasi su savo prosenelio išgyventa istorija. Konkretaus, dažniausiai artimai susijusio giminystės saitais asmens rekonstrukcija yra gilesnė ir emociškai jautresnė.

Lietuvos ir Europos istorijoje netrūksta žinomų ir reikšmingų asmenybių, tačiau tik santykinai nedidelė jų dalis yra rekonstruojama. Ryškiausia istorine figūra Lietuvos istorinės rekonstrukcijos judėjime galima laikyti Vytautą Didįjį. Kitos istorinės asmenybės taip pat sutinkamos, pavyzdžiui, pamaldžioji Bona iš Italijos ar karingoji Žana iš Prancūzijos. Tačiau tai veikiau yra „pasinaudojimas“ žinoma istorine asmenybe siekiant atkreipti žiūrovų dėmesį nei tikrasis rekonstravimas. Jos nėra rekonstruojamos ar vaidinamos vieno asmens. Gali pasirodyti, kad tokį pasirinkimą, ar tiksliau nesirinkimą galėjo nulemti istorinių šaltinių trūkumas. Visgi šaltiniai ir jų skaičius nėra pagrindinė istorinės asmenybės pasirinkimo rekonstruoti priežastis. Svarbus rekonstruktoriaus kuriamas santykis su ta pasirinkta asmenybe. Baltų laikotarpio rekonstrukcijoje istorinės asmenybės nėra rekonstruojamos. Viduramžių laikotarpio rekonstrukcijose jau galima sutikti minėtas istorines asmenybes. Kaip buvo pastebėta, keletas klubo „Saltus Gladi“ narių šokių auditorijai yra pristatomi istorinių asmenybių vardais (Bona Sforca, Žana ir kt.). Savo reikšme kur kas svarbesnė istorinė figūra Lietuvai – Vytautas Didysis. Rekonstruktoriaus, įkūnijančio Vytautą Didįjį, istorija verta išsamesnio aptarimo. 2010 m. Krašto apsaugos ministerija surengė konkursą, kurio tikslas buvo išrinkti žmogų, galintį atlikti Vytauto Didžiojo vaidmenį „Žalgirio mūšio“ rekonstrukcijoje Lenkijoje. Komisija atrinko 12 kandidatų – septynis iš Krašto apsaugos ministerijos ir penkis iš Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Patrulių rinktinės Raitosios policijos kuopos. Kandidatai turėjo laikyti jojimo egzaminą, istorijos testą, buvo atsižvelgta į gebėjimą bendrauti su minia, sklandžiai reikšti mintis, be to, vertinami kandidato fiziniai gebėjimai ir laikysena. Konkurso nugalėtoju buvo paskelbtas karininkas Donatas Mazurkevičius, kuris iki šiol yra aktyvus istorinės rekonstrukcijos dalyvis, įvairiuose pasirodymuose reprezentuojantis Vytautą Didįjį (Šemelytė 2010. Pergalės šūksniai Žalgirio mūšio lauke. *Šeimininkė*, 2010 m. liepos 29 d.). Toliau pateiktoje citatoje atsispindi jo emocinės būsenos, atliekant Vytauto Didžiojo vaidmenį:

Aš per pirmąjį pasirodymą [2010] labai įsijaučiau, nes norėjau, kad tai būtų teisinga. Ir atsimenu po tokios palydos Vilniuje, išlydint mus į „Žalgirį“, mes prajojom nuo Vilniaus katedros iki „Aušros vartų“ ir pastebėjau, kad aš padariau kelis savo sprendimus. Prie „Aušros vartų“ taip vaizdžiai persižegnojau, tai lenkų piligrimai buvo labai pamaloninti. Na, priėmė ta mano gestą, kaip krikščionišką pagrindą. Ir iš tiesų vaidinant, daug sprendimų reikia daryti pačiam, turi būti ryžtingas, neabejoti savimi. [Žalgirio] Mūšio lauke užgavau lenkų festivalio režisierių ambicijas, kadangi jie paprašė, kad Vytautas mūšio lauke būtų be karūnos. Čia vos ne davėm jums rolę, bet per daug „nepasireiškiet“. Aš nusprendžiau asmeniškai, net nežinau kuo rizikuodamas, bet labai daug kuo ir pasakiau, „karūna bus ant Vytauto galvos“. Ir tą karūną prikabinu, ir ant mano šalmo ji buvo. Iš tiesų tai paprastas simbolis, bet valdovo statusas to simbolio reikalauja, o aš žinau, kad atstovauju ne bet ką kitą, o Lietuvą. Užsidėjau karūną ir lenkai buvo nustebę, šokiruoti, nepatenkinti, po renginio nepasakė mano pavardės, kaip aktorius, parodė tiesiog savo nepasitenkinimą, nors tai tikrai yra vaikiška (VDU ER 2677, interviu Nr. 21).

Ypatingas momentas, kurį jautė pateikėjas, buvo įkvėptas Vytauto Didžiojo istorinės asmenybės. Rekonstruktoriai šias sąsajas su savo atkuriamu personažu, istorine asmenybe apibūdino kaip momentus, kurių metu jie jautėsi tarsi realioje praeityje. Jautė tai, ką tuo metu galėjo jausti rekonstruojamas personažas (Johnson 2015, p. 202). Vytauto Didžiojo figūros rekonstrukcija yra labiau simbolinė ir reprezentacinė. Joje pirmiausia dominuoja teatrinės vaidybos elementai. Kaip toliau patikslino D. Mazurkevičius: „tai yra ta pati atstovaujamoji diplomatija, tik istorinėje laiko perspektyvoje, tokiu būdu palaikant dabartinius santykius su Lenkija, Ukraina“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 21).

Minėtoje Žalgirio mūšio inscenizacijoje jau 15 metų LDK kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Jogailai atstovauja lenkų rekonstruktorius, kuris, pateikėjo pastebėjimu, jau tapęs žinomu ir atpažįstamu asmeniu (VDU ER 2677, interviu Nr. 21). Dar vieną konkrečią istorinę asmenybę – Joną Sungailą – siekia rekonstruoti „LDK Varčiai“ klubo narys:

Aš esu padaręs savo tokį mėgėjišką mokslinę analizę Jono Sungailos. Tai yra Kauno seniūnas, buvęs Trakų pilies kaštelionas. Jisai Kauno pulką vedė į Žalgirio mūšį. Apie jį, apie jo asmenybę kiek yra ten išlikę šaltinių, aišku yra mažai, bet kažkokį portretą susidarai. Ir ten tarkim paminėjimai, religija, žmona, vaikai, herbai, kokius turėjo, kokius perėmė iš lenkų ir t.t. Toliau susidarai tokį tam tikrą portretą, pagal tuos duomenis, kokio stiliaus rūbus jis galėjo nešioti, kokius šarvus galėjo nešioti; ar tai vakarietiškos kultūros daugiau įtaka, ar daugiau slaviškos“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Ši tendencija – atkurti istorines asmenybes – pastebėta ne tik Lietuvoje. JAV yra atkuriami Žana d'Ark, Niccolo Machiavelli, anglų herojus Robinas Hoodas, karalienė Berengaria ir kt. (Hatch 2015, p. 73).

Vėlyvesnių laikų rekonstrukcijose istorinių asmenybių rekonstravimų pasitaiko daug rečiau. Pateikėjo teigimu, „yra iš tiesų vienas vyrukas, kuris jį [Napoleoną] tikrai rekonstruoja [bet ne Lietuvoje]. Jis kartais keičiasi, kiek žinau“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16). Greičiausiai minimas asmuo nėra lietuvis, kadangi napoleonmečio laikotarpio klubuose Napoleonas nėra rekonstruojamas. XX amžiaus rekonstrukcijoje taip pat nepastebėtas istorinių asmenybių atkūrimas, išskyrus minėtus atvejus, kai pasirenkamas artimas šeimos ar giminės narys, taip siekiant pagerbti šio giminaičio pasiaukojimą ir įprasminti atminimą.

Ne visi tyrimo dalyviai pritaria idėjai, kad vaidinimas yra rekonstrukcija. Ne mažiau kritiškai vertinamas ir pats „buvimas kažkuo kitu“. Įsijautimas į kitą asmenį gali būti prilygintas netgi tapatybės vagystei: „Kito istorinio veikėjo rekonstravimas būtų kaip tapatybės vagystė. Žinoma, teko vaidinti istorines asmenybes, bet tai nėra rekonstravimas“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 46).

Istorinės rekonstrukcijos judėjime istorijos atkūrimas yra fragmentiškas. Kadangi neatkuriamas XVI–XVIII a. pr. laikotarpis, nėra aktualizuojamos ir šiuo laikmečiu veikusios istorinės asmenybės ir personažai. Tiek aptartas istorinis „aš“, tiek personažai bei istorinės asmenybės daugiausia atspindi aukštųjų ir aukštesniųjų socialinių sluoksnių gyventojus.

Dominuoja karių ir karybos, amatų, aukštosios visuomenės (riterių, kilmingųjų) rekonstrukcijos. Tiek rekonstruktorių vaidmenis atitinkantys istoriniai kostiumai, tiek sukurta simuliacinė aplinka yra itin estetiška. Tačiau nebūna paprastų valstiečių ar žemiausią socialinį statusą, pavyzdžiui, elgetas reprezentuojančių pateikėjų. Pasigendama ne tik vizualiai teisingo, tačiau ir kelionę laiku galinčio sustiprinti emociškai paveiklaus kvapo. Tai gali būti prakaito, nemalonus burnos, srutų, gyvūnų ir panašus kvapas. Dabartinis, estetiškas istorinės rekonstrukcijos judėjime taikomas istorijos ir vaidmenų atkūrimas yra tik dalinis. Postmodernybė įgalina mus fragmentuoti ir kurti savus istorijos variantus nepaisant to, kad tai neatspindi realios praeities.

Nagrinėti tapatumai neapima visų rekonstruktorių socialinių ir kultūrinių tapatumo aspektų. Vienas ryškiausių – lyties ir istorinio vaidmens pasirinkimai.

3.5.2. Kariai ir karyba

Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, istorinės rekonstrukcijos pagrindą sudaro kariai ir karybos bei ginkluotės demonstravimas. Karyba kaip pagrindine rekonstruojama veikla užsiima visi napoleonmečio ir XX amžiaus tirti klubai. Daugiau nei pusė visų viduramžių ir dauguma baltų laikotarpio klubų taip pat užsiima karyba kaip pagrindine rekonstrukcine veikla.

Karybos kaip kito pobūdžio veiklos rekonstrukcijoje galioja nustatytos elgesio, istorinio kostiumo dėvėjimo taisyklės. Klubų viduje neretai naudojami kariniai laipsniai apibrėžia ne tik rekonstravimui skirtą inventoriaus įsigijimą ar gamybą, bet kartu žymi hierarchinį statusą. Siekiant įgyti aukštesnį statusą dažniausiai tenka pereiti atitinkamus etapus, susijusius su fiziniais išbandymais. Karybos rekonstruktorius vienija apranga, ginklai ir kovos. Šio pobūdžio rekonstrukcija apima ginkluotės, šarvuotės komplektavimą, o kartais ir kolekcionavimą, pastarųjų naudojimą turnyrų, mūšių inscenizacijų metu. Taip pat šarvuotės ir ginkluotės aktyvų demonstravimą visuomenės edukacijai skirtuose renginiuose.

Absoliuti dauguma karyba užsiimančių rekonstruktorių – vyrai, tačiau yra ir moterų. Vyrų domėjimasis karyba vertinamas kaip istoriškai, – taigi reikėtų suprasti – natūraliai, – susiklosčiusi tradicija. Visgi su karyba susijusių vaidmenų bei veiklų pasirinkimas išlieka diskusijos objektu. Ši tema išlieka aktuali ir tarp pačių rekonstruktorių. Pasak vieno pateikėjo,

Ar gali Europos tautų istorijos rekonstrukcija užsiimti kitos rasės žmogus? Kąkada mezgimas buvo vyriškas užsiėmimas. Ar neleisti megzti moterims? Nesu apsisprendusi šiuo klausimu, tiesiog mėstau, kad gal svarbiau autentiškas konkretaus amato ir veiklos, kad ir karybos, technologijos atkūrimas, nei socialinių vaidmenų sekimas. Tačiau tai taip pat gali būti kiekvienos rekonstruktorių bendruomenės pasirinkimo dalykas, kaip jiems priimtina (VDU ER 2677, anketa Nr. 32).

Karybos veikla istorinės rekonstrukcijos judėjime yra nagrinėjama atsižvelgiant į tyrimo metu išryškėjusią skirtį lyties atžvilgiu.

Vyras-karys. Vyras-karys yra ne tik įprasta, bet ir viena populiariausių veiklos krypčių šiame judėjime. Karyba siejama su vyriškumo stiprinimu per jėgos išbandymus, kovos įgūdžių

demonstravimą, paprastai uždaros tiek nuo moterų, tiek nuo visuomenės bendros klubo veiklos vykdymą (žygiai ir pan.).

Tam, kad būtų užtikrintas aktyvus dalyvavimas istorinės rekonstrukcijos veikloje, reikia išlaikyti pakankamą narių skaičių bei užtikrinti nustatytos hierarchijos veikimą. Dėl to, karybos bei karybos ir amatų tipų klubai suinteresuoti pritraukti kuo daugiau narių. Klubų svetainėse galima rasti ir kvietimų, raginančių prisijungti į klubus:

„Sūduvos Tauras“. Mūsų padedamas atkursi senovės karį pagal XI-XIV a. Su mumis tu išmoksi valdyti įvairius tų laikų ginklus. Atkursi senovės karį pagal savo norimą žemę ar gentį. Sukursi ietį (4 nariai) savo mieste (*Sūduvos Tauras*).

„Rytprūsiai“. Rekonstruodami šių vyrų gyvenimą, mūsų klubas stengiasi priminti apie jų patriotiškumą, idealizmą, aukas dėl Tėvynės laisvės ir pagerbti jų atminimą. Kaip ir šie didvyriai, esame savo krašto patriotai (*Rytprūsiai*).

Remiantis šiais pavyzdžiais, galima teigti, kad rekonstruktorius vyras turėtų būti patriotiškas, gerbiantis protėvius ir jų pasiaukojimą ginant savo šalį. Be to, vyras-karys turi sugebėti valdyti atitinkamo laikmečio ginklus. Anot pateikėjo, „rūbai, ginkluotė irgi parodo tavo žmogaus, sakysim, rekonstrukcijos statusą“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 10).

Karyba kartu yra ir pavojaingas, adrenalina keliantis sportas. Tačiau ne visi vyrai-kariai tarpusavyje yra lygūs. Kai kuriuose klubuose taikoma hierarchinė sistema, dažniausiai išreikšta kariniais laipsniais. Daugelis rekonstruktorių ją priima ir jos laikosi gana rimtai. Hierarchinė sistema susijusi su fizinės jėgos, meistriškumo demonstravimu. Dažnai akcentuojamas ir dvasinis tobulėjimas. Be to, hierarchija atspindi ne tik rekonstruktoriaus vyro-kario statusą, bet ir dedamas pastangas, skiriamus finansinius išteklius bei atsidavimą šiai veiklai. Kartu hierarchija yra dar vienas elementas, siaurinantis atskirtį tarp simuliuotos istorijos ir esamojo laiko realios dabarties.

Baltų laikotarpio karybos rekonstrukcijose sutinkami tik vyrai. Klubo vadas yra aukščiausių statusą turintis asmuo. Jis paprastai organizuoja klubo veiklas: inicijuoja žygius, treniruotes, šventes, derina klubo dalyvavimą istorinės rekonstrukcijos festivaliuose, neretai vadovauja mūšių inscenizacijose ir pan. Viešųjų renginių metu demonstruojamos ar vedamos parodomosios (arba tikros) kovos, žaidžiami fizinės jėgos reikalaujantys žaidimai. Populiariausias jų yra vikingų futbolas¹⁵ arba rąstplėšis (*Vikingų futbolas 2012* [žaidimo aprašas]). Ekstremaliai kovingai – vikingų futbolas. *Mėnuo Juodaragis*). Uždaruose susibūrimuose vyrai paprastai atlieka (veda) aukojimo apeigas. Baltų laikotarpį atkuriančio klubo „Pilsots“ narė atkreipia dėmesį į tai, kad:

<...> daugelyje klubų labai sureikšminamas vyriškas kultas, bet pas mus taip nėra [atlikti apeigų]. Neina tik tos moterys, kurios serga arba yra tam tikri dalykai, kurie yra nuo senų laikų pripažinti „nešvarios moterys“. Tai yra

¹⁵ Vikingų futbolo žaidimas. Komanda iš stiprių augalotų vyrų *mieto* galu turi paliesti priešininkų komandos skydo antskydį. Daugiau informacijos apie žaidimą pateikiama festivalio „Mėnuo Juodaragis“, kuriame šis žaidimas žaidžiamas, internetinėje svetainėje. Prieiga per internetą: <<http://www.mjir.lt/arc/mjr2012/index.html?q=lt%252Fekstremaliai-kovingai-viking%25C5%25B3-futbolas.html>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 2 d.].

juokinga, bet mes šiek tiek laikomės tokių dalykų iš dalies. Visais kitais atvejais viskas tvarkoj, moterys eina ir dalyvauja, padeda sakykim rankšluostį palaikyti, nes vyksta tam tikra apeiga (VDU ER 2677, interviu Nr. 17).

Baltų laikotarpio vyrai-kariai atvirai vartoja alkoholinius gėrimus (alų, midų). Kartais ir patys imasi jų gamybos.

Viduramžių laikotarpio rekonstrukcijoje, palyginus su baltų laikotarpio rekonstrukcija, vyrų-karių hierarchinė struktūra išreikšta ryškiau. Karybos rekonstrukcijos centre atsiduria sušiulaukintas, minėta hierarchija grįstas „riterių žaidimas“. Šiuolaikinę riterystę pateikėjai taip pat suvokia kaip žaidimą: „Kiek aš žinau, tai tikrai tarp klubų susitikimų ir tikrai suaugę vaikai, kurie žaidžia riterius, užsidėję šarvais ir viens kitam bando iškaršti kailį.“ (VDU ER 2677, interviu Nr.1).

Rekonstruktorius, siekdamas susitapatinti su riteriu, pirmiausia turi susikomplektuoti reikiamą materialinį inventorių. Klube „Hospitalierių ordinas“ prieš tampant riteriu reikia įsigyti ar pačiam pasidaryti *pasauliečio* (dėvi pilkos spalvos) arba *vienuolio* (dėvi juodos spalvos) apsiaustą (VDU ER 2677, interviu Nr. 10). Remiantis pateikėjo duomenimis, klube yra ir *šventikų*, tačiau pastarieji daugiau susiję su bažnytinių apeigų atkūrimu nei su karyba (VDU ER 2677, interviu Nr. 10). Įsigijus pasauliečio ar vienuolio istorinį kostiumą, būsimo riteris kartu su klubu dalyvauja renginiuose, kaupia žinias apie riterystę ir dažniausiai siekia juo tapti. Tam reikia įsigyti šarvus. LDK „Varčiai“ narys pateikia etapus, kuriuos būtina pereiti siekiant aukščiausio titulo – *riterių ieties*:

Tu gali būti *pėstininkas*, tai atitinkamai jau kita šarvuotė, lengvesnė šarvuotė. Paskui, jei specializuojiesi, tai gali tapti *ginklanešiu* tarkim, kai įsigyja kalaviją, šalmą ir pošarvius ir pirštines, tai pagrindinės dalys, sakykim, skirtos apsaugai treniruotėse. O jau *riteris*, kai tu turi pilnus šarvus, savo asmeninį šarvų komplektą. Ir tada jau *riterių ietis* – aukščiausias rangas, tarp visų riterių yra didžiausias, geriausiais pasiekimais. Ta prasme, turnyruose galbūt laimėjęs, geriausias kovos lauke turi vadovavimo įgūdžius. <...> Ir kiekvienais metais gali keistis šitas dalykas, nes gali iškilt kažkas naujo (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Klube „Hospitalierių ordinas“ pirmiausia tampama seržantu, tada ginklanešiu ir galiausiai įvyksta įšventinimas į riterius. Rekonstruktoriaus tapimus riteriu yra pažymimas simboline „iššventinimo“ į riterius ceremonija. Ši apeiga vyksta tik kartą per metus lietuviams ypatingoje vietoje ir ypatingu laiku – pasibaigus Žalgirio mūšio inscenizacijai Griunvaldo mūšio lauke, Lenkijoje. Šis renginys, anot vienos viduramžių laikmetį atkuriančios pateikėjos, yra „viduramžių Meka“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 22). Vytauto Didžiojo vaidmenį atliekantis Donatas Mazurkevičius ne tik veda karius į mūšio inscenizaciją, tačiau po jos atlieka „iššventinimo“ į riterius ceremonijas. Jis yra simbolinė, nors ir formali, Lietuvos viduramžių laikotarpio rekonstruktorius-riterius konsoliduojanti figūra. Pateikėjas taip apibūdina šį momentą:

Tai tarsi būna jų toks kaip ir krikštas per „Žalgirio mūšį“. Tada skaitosi, kad jie [riteriai] jau dalyvę, yra grįžę po „mūšio“, skaitosi jau tikrais riteriais. Gal čia ir nėra toks svarbus dalykas, bet kaip žmonės tam skiria daug laiko ir užsiima iki galo, tai gaunasi toks ir formalizuotas įšventinimas, nes juk valdovas įšventina (VDU ER 2677, interviu Nr. 21).

Remiantis lauko tyrimų duomenimis, įšventinimo ceremonijos pirmoje dalyje būsimasis riteris priklaupia prieš Vytautą Didįjį (t. y. Donatą Mazurkevičių). Vytautas Didysis uždeda kalaviją ant būsimio riterio peties tuo metu, kai riteris taria priesaikos žodžius. Būsimasis riteris (ar klubas, kuriam jis priklauso) būna paruošęs raštą, kuriame patvirtinamas asmens tapimo riteriu faktas. Pavyzdžiui, jame pateikiamas toks tekstas: „Deivido narsą mūšyje savo akimis regėjęs, jo atsidavimą Valdovui patyręs, jojo aukštąją kilmę pripažindamas, sąžiningumu bei dorumu neabejodamas, Visagalio man suteikta teise, kviečiu į aukštųjų bajorų, kituose kraštuose nūnai riteriais vadinamų, gretas prisijungti“ (žr. priedą Nr. 5, pav. 19). Kaip šį įvykį patvirtinantis įrodymas, įšventintam riteriui įteikiamas žiedas. Šių veiksmų visuma rekonstruktoriui sukuria įspūdį, priartinantį prie „tikro“ riterio būsenos. Kaip teigia pateikėjas D. Mazurkevičius: „grįžęs namo jis pasijaučia tikru riteriu“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 21). Tačiau tobulėjimas šioje srityje tuo nesibaigia. Tapęs riteriu, rekonstruktorius ir toliau gali plėsti ir gilinti istorijos žinias atkurdamas, pavyzdžiui, konkretų LDK žemių karį ar Lietuvos bajorą. Ne tik kovos, bet ir šokiai laikytini riteriška veikla:

Dėl įdomumo pasimokinom šokti. Ir taip gavosi, kad pradėjo daugiau mūsų šokti. Atseit susigalvojom tokią taisyklę, kad jei nori būti riteris, turi mokėti ir šokti. <...> Pradėjom šokt, pradėjom kažkur dalyvaut, važinėti. Susigalvojom programą šokių, programą dvikovų. Gaudavom finansavimą iš renginių organizatorių ir važiuodavom. Ten išlaidų minimaliai būdavo. Savo darbą atidirbdavom renginio metu, bet pamatydavom daug. Tai va, toks buvo visai neblogas laikas. Paskui vieni tą darė, kiti tą darė, paskui atkrito vaikinai, liko daugiau merginų (VDU ER 2677, interviu Nr.13).

Pateiktas pavyzdys rodo, kad riteris balansuoja tarp jėgos ir gracijos. Be jau aptartų riteriams būdingų veiklų, riteriai-tamplieriai gali rinktis (at)kurti heraldiką, kurią naudos savo istoriniame kostiume. Pateikėjas, riteris iš „Šiaurinės šventyklos ordino“, nurodė naudojantis „Jeruzalės, šventos žemės kryžių, todėl taip ir pasiliko“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 6). Tačiau pasiektą riterio statusą reikia išlaikyti ir nuolat apginti riterių turnyruose. Dėl to šiuolaikiniai riteriai stengdamiesi palaikyti gerą fizinę formą dažniausiai sportuoja ir taip rengiasi pasirodymams.

Kiek kitokia situacija yra vėlyvesnius laikotarpius atkuriančių rekonstruktorių klubuose. Pagrindinis taikomos hierarchijos principas – karinių laipsnių įvedimas, kuris priklauso nuo atkuriamo karinio vieneto. Dauguma rekonstruktorių – eiliniai kariai, o rangai yra taikomi tik kai kuriuose klubuose („Fuzilierius“, „Miško broliai“). Tai iš dalies galima paaiškinti sąlyginai nedideliu klubo narių skaičiumi. Napoleonmečio laikotarpis Lietuvoje sulaukia mažiausio visuomenės susidomėjimo. Tai rodo ir kiek mažesnis nei kitų laikotarpių klubų skaičius. Naujų narių pritraukimas jiems tampa iššūkiu:

Pas napoleoniečius, jeigu kažkas išreiškia norą, tai būna geriausia diena mūsų gyvenime. <...> Nes klubas labai stipriai <...> mažėja. Nes pikas greičiausiai buvo apie 2007–2005 metus. Tuomet iš viso buvo daug klubų - Klaipėdą, Ukmergę... Ukmergės klubas vis dar išlaiko savo didelį dydį, bet pas juos taip yra todėl, kad jie tiesiog yra labai didelė grupė labai gerų draugų ir jie iš senų laikų yra parašę projektų, juos vykdo ir jiems visai ten viskas gerai (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Kaip galima matyti, minėto klubo branduolį palaiko ilgamečių draugų ratas, todėl ir vidinė klubo hierarchija nėra aiškiai išreikšta. Klubo „Ostlandas“ vidaus taisyklėse laikomasi nuostatos, kad kiekvienas rangas, pelnytas laipsnis turėtų būti užtarnautas ar įgytas demonstruojant savo atsidavimą rekonstrukcinei veiklai.

Klube „Fuzilierius“, taikant hierarchijos principus, suteikiami tokie laipsniai: seržantas, kapralas, fuzilierius, pėstininkas. Pagal šiuos laipsnius rekonstruktoriai vienas kitą ir vadina (VDU ER 2677, interviu Nr. 16). Kai kuriais atvejais rekonstruktoriai turi teisę suteikti karinį laipsnį vienas kitam, todėl verta detaliau panagrinėti ir šį atvejį. Europos karo istorijos klubų atstovu Lietuvoje buvo paskirtas Algimantas Daugirdas. Kaip nurodo pateikėjas, klubo „Generolo Jusefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas“ vadovas, minėtasis A. Daugirdas,

Man suteikė *poručiko* laipsnį. *Poručikas*, tai nežinau palyginus su lietuviškais laipsniais tai gal kas nors leitenantas, bet čia tokio vidutinio lygio vadovas, o pavyzdžiui rašte, kurį man davė kaip popieriniu formatu, įrašytas pripažinimo patentas. Patentas, vadinasi, tai yra pažymėta, kad aš galiu suteikti net kitiems laipsnius. Bet aš dar nei vienam nesuteikiau, nes neatrodė, kad jau užsitarnavo (VDU ER 2677, interviu Nr. 37).

XX amžių atkuriantys rekonstruktoriai savo klubų viduje taip pat taiko hierarchiją paremtus karinius laipsnius. Pateikėjas iš partizanų atkuriančio klubo „Miško broliai“ nurodė, kad: Kaip ir anais laikais, partizanų vadovybė buvo suskirstyta. Taip ir analogiškai pas mus viskas. Ir hierarchija, ir priėmimas panašiai ir priesaika ir visa kita. <...> Yra partizanas, vadas, vado pavaduotojas, yra štabo viršininkas, direktorius, adjutantas, yra skyrininkai, yra skyriai (VDU ER 2677, interviu Nr. 28).

Ne tik vyrai, bet ir moterys, dalyvaujančios istorinės rekonstrukcijos judėjime, gali užsiimti karyba.

Moteris-karė. Moterys, užsiimančios karybos rekonstrukcija, nėra dažnas reiškinys (žr. priedą Nr. 5, pav. 4). Taip gali būti dėl to, kad moterų domėjimasis karybos sritimi kėsinais pažeisti pamatinį rekonstrukcinės veiklos principą – atkurti kiek įmanomą detalesnę ir tikslesnę istoriją. Be to, iš esmės rizikuojama prarasti autentiškumą. Tokios ir panašios pozicijos linke laikytis didžioji dalis karybos bei karybos ir amatų tipo klubų. Visgi labiausiai tai akcentuoja karybos tipo klubai, pabrėžiantys brolybę ir vyrišką solidarumą, kuris ne visuomet dera su moteriška kompanija.

Atsižvelgiant į istoriškai susiklosčiusias tradicijas, moterys paprastai nedalyvaudavo nei priimant sprendimus, susijusius su karo veiksmais, nei mūšio lauke, išskyrus atvejus, kai teikdavo sužeistiesiems pagalbą ar rūpinosi buitimi. Vis dėlto net ir natūraliai nusistovėjusioje karybos istorijos tradicijoje būta išimčių. Kokias sąlygas yra būtina išpildyti siekiant tapti moterimi-kare? Rekonstruktorės, siekiančios dalyvauti karinės rekonstrukcijos veikloje, turi laikytis tokių pagrindinių reikalavimų: atsisakyti ryškesnio makiažo, bižuterijos ir slėpti moteriškumą išryškinančius bruožus (krūtinę, klubus, kai kuriais atvejais ir ilgus plaukus).

Moterų-karių vaidmuo istorinės rekonstrukcijos judėjime Lietuvoje iš esmės gana nereikšminga pirmiausia dėl sąlyginai nedidelio jų skaičiaus. Po keletą karybos sritį

rekonstruojančių moterų turi viduramžių klubas „Viduramžių pasiuntiniai“, napoleonmečio „I-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ bei XX amžiaus laikotarpio klubas „Ostlandas“. Tarp baltų laikotarpio klubų tyrimo autorė moterų-karių neužfiksavo. Kai kuriuose klubuose, pavyzdžiui, „Vilkatlakai“, „Varingis“, „Kovarnis“, „Kauno kuopa“, moterų dalyvavimas netgi yra ribojamas.

Visgi viename iš stebėtų renginių „Krigshistorisk festival“, kuris vyko 2018 m. birželio 16 d. Danijoje, Rødovre, teko matyti kelias moteris-karės. Šis renginys buvo skirtas supažindinti visuomenę su pasaulio, pirmiausia Europos, istorija nuo 90 iki 1945 m. Jame dalyvavo skirtingus laikotarpius ir veiklas pristatantys rekonstruktoriai. Viename iš pasirodymų vikingų laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai surengė masinės kovos inscenizaciją. Renginio metu atkreiptas dėmesys į tai, kad šioje inscenizacijoje dalyvavo ir moterys, dėvėdamos vyriškus vikingų laikotarpio drabužius. Insценizuotų kovų nugalėtoja šiame renginyje buvo paskelbta moteris. Panašu, kad šiame, žiūrovams skirtame pasirodyme, moters-karės paskelbimas nugalėtoja reiškia tai, kad istorinė rekonstrukcija yra dar viena masėms pritaikyta pramogos forma. Dėl pramogos gali būti „pažeidžiami“ ir pernelyg drąsiai interpretuojami istorijos faktai. Galbūt ši suvaidinta moters pergalė yra šiuolaikinės visuomenės veidrodis, kuriame atsispindi pastarųjų dešimtmečių laikotarpiu išsivysčiusiose šalyse, ypač Skandinavijoje, garsiai skelbiama vyrų ir moterų teisių lygybė. Kartu reikėtų paminėti, kad archeologinių kasinėjimų metu užfiksuota keletas atvejų, kai vikingų laikotarpio moterų kape buvo rasta ginklų. Keliamo prielaida, kad minimu laikotarpiu galėjo egzistuoti pavienės moterys-karės. Nepaisant to, vikingų visuomenėje tai veikiau buvo išimtis nei norma.

Lietuvos baltų laikotarpio rekonstruktoriai kartais dalyvauja ir užsienyje vykstančiuose renginiuose. Tikėtina, kad kai kurie jų yra susidūrę su vikingų laikotarpio moterimis-karėmis. Tačiau, baltų rekonstruktorės Lietuvoje save sieja su namų aplinka bei buities darbais ir amatais, būdingais moterims – verpimu, audimu, buities darbais. Tarp baltų rekonstruktorių siekiama atkurti tokią visuomenės hierarchinę struktūrą, kurioje vyrų ir moterų socialinių ir kultūrinių vaidmenų pasiskirstymas remtųsi patriarchyto dominavimu. Atsižvelgiant į tai, vyrai dominuoja karybos srityje ir individualiai išbandydami jėgas. Antra, jeigu ir būtų svarstomas moters-karės vaidmuo, siekiama turėti tai patvirtinančių archeologinių įrodymų. Klubas „Jotvos sūnūs“ narė nurodo: „Jeigu moters kape rasime kovos įrankius, vadinasi tada bus gal ir galima tokį variantą rekonstruoti. Kitu atveju tai ne rekonstrukcija, o tiesiog žaidimas“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 36).

Viduramžių laikotarpio rekonstrukcijose jau sutinkamos moterys-karės. Galima daryti prielaidą, jog moterų, atkuriančių kari(-ę) ir karybą, įvaizdį formavo Žanos d'Ark didvyriškas bandymas išvaduoti Prancūziją nuo šalį okupavusių anglų. Tai vienas žinomiausių viduramžių laikotarpio istorinių įvykių, ilgainiui virtęs legenda. Žana d'Ark yra įrodymas, pavyzdys ir

atspirties taškas, rodantis, kad istorijoje buvo moterų, dėvėjusių šarvus. Žanos d'Ark asmenybė iš tiesų įkvėpė šiuolaikines rekonstruktores išmėginti karybos rekonstrukcijos kryptį.

Didžioji dalis viduramžių laikotarpį atkuriančių moterų rekonstruktorių paprastai užsiima „moteriška veikla“. Kaip ir rekonstruojant baltų laikotarpį, pagrindine moterų veiklos sritimi išlieka namų erdvė: nors ir gana epizodiškai demonstruojami buitės gyvenimo fragmentai. Rekonstruktores dažniausiai domina siuvimas ir pramogos (šokis). Tik reta rekonstruktorė drįsta imtis karybos. Ne visuomet būdavo pagalvojama apie moterų vaidmenį ir įtraukimą į klubo veiklą. Gana tipinę moterų įsiliejimo į rekonstrukciją istoriją pateikia klubo „LDK Varčiai“ narys: „Mes apskritai merginoms iš pradžių neturėjom ką pasiūlyti... <...> Merginos dažnai ateina paskui savo vaikus. Čia jau yra tokia kaip taisyklė rekonstrukcijoj.“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 13).

Nors moterys domisi karyba ir pasibaigus vyrų kovoms matuojasi riterių šarvus, tačiau dažniausiai nesiryžta užsiimti karyba. Pagrindinė to priežastis – netinkamo fizinio pasirengimo, galimų traumų ir šiluminių smūgių, patiriamų karštą dieną, baimė. Siekiant išvengti tiesioginio kontakto ir patiriamų traumų, kaip karybos alternatyva gali būti pasirenkamas šaudymas iš lanko (pavyzdžiui, klubas „Perkūno strėlė“).

Viduramžių laikotarpio moterų karybos pradininke galima laikyti klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ narę Ievą Dzevaltauskaitę-Kartanienę. Ji pati teigia:

<...> visas šitas šarvų reikalas pajudėjo nuo tarptautinių „Hanza dienų“, kadangi vat reikėjo kažkokios tai vyšnios ant torto visam tam dideliame renginiui ir sako [kiti klubo nariai]: „Darom raitelių turnyrą!“. Jo niekada Lietuvoj niekas nedarė ir niekada niekas Lietuvoj tuo neužsiėmė apskritai. Kvietėm kolegas iš Švedijos. Tai yra Europos čempionai, ir moterys [buvo] jų tarpe. Kolegos iš Lenkijos. Lenkai atsivežė šešis, jeigu neklystu, žirgus. Jie visi dalyvauja, joja. Nu, ir galvoju, tai kaip čia Lietuvos niekas neatstovaus. Aš kadangi pati po šiai dienai penkiolika metų sėdžiu balne, tai sakiau „Avantiūra! Darom!“ Aš be jokio pasiruošimo, nieko panašaus nebandžius, kalaviją rankoj laikius tiesiog čiupinėdama ir susipažindama, kas tai per daiktas, arklis neruoštas visiškai <...> Nu, ir pavyko. Tada viskas prasileidau, kada amfiteatre prie Vytauto bažnyčios sėdėjo daugiataukstantinė minia, <...> skandavo „Ieva! Ieva!“ ir „Lietuva! Lietuva!“ ir tada buvo lūžis <...> (VDU ER 2677, interviu Nr. 14).

2016 m. renginio „Kauno Hanzos dienos“ įvykis buvo pradžia to, ką būtų galima įvardyti šiuolaikine moterų riteryste. Tais pačiais metais pateikė minėjo laimėjusi ir Žalgirio mūšio inscenizacijoje (Lenkijoje) vykstantį turnyrą. Ši rekonstruktorė Žalgirio mūšio inscenizacijose buvo dalyvavusi ir iki tol, tačiau ten atliko „moterišką“ vaidmenį – patarnavo riteriams. Jos funkcija buvo nešti vandenį ir šluostyti prakaitą mūšio inscenizacijos metu: „ėjau pėsčiomis į lengvuosius pėstininkus nešina alebarda, o pernai [2016] jojau ant žirgo Vytauto Didžiojo palydoje“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 14).

Viduramžių karybos rekonstrukciją pateikėja pasirinko, nes tai „<...> yra didžiulė garbė rengtis šarvus ir juos puošti tunika su Gediminaičių stulpais“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 14). Nepaisant istorinio kostiumo, rekonstruktorė nurodė visuomet išliekanti savimi. Jos patriotiškumas pabrėžiamas Gedimino stulpų simboliu, skatinančiu patriotišką didžiavimąsi savo šalimi. Nepaisant to, levos atvejį derėtų vertinti veikiau kaip išimtį nei taisyklę.

Pastaruoju metu moterų-riterių pasirodymai mūsų lauke daugelyje Europos šalių tapo vis dažnesni. Pateikėjo, aktyviai dalyvaujančio Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Lenkijoje vykstančiuose renginiuose, pastebėjimu, moterų riterystė vis labiau populiarėja. Organizuojami net atskiri moterų-riterių turnyrai (VDU ER 2677, anketa Nr. 18).

Auga moterų susidomėjimas ir napoleonmečio karyba. Napoleonmečio rekonstrukcijose paprastai galima pastebėti moteris, atliekančias marketančių¹⁶ vaidmenį, pavyzdžiui, Kauno karo istorijos klube. Tačiau moterų, rekonstruojančių to laikotarpio marketantes, yra vos kelios. „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ savo gretose turi fleitininkę ir būgnininkę, tai mes į jas žiūrim jau labiau kaip į moteris ir kelias moteris-kares, kurios dėvi kareiviškas uniformas“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 29). Šios moterys-karės dėvi vyriškas uniformas ir kartu dalyvauja mūsų inscenizacijose. Pagrindinis lygiavertiškumo simbolis – ginklas. Visgi atliekant tyrimą išryškėjo, kad, nepaisant deklaruojamo lygiateisiškumo, vyrai rekonstruktoriai skiria vyrus-karius ir moteris-kares. Tai gali būti pastebima tokiose nepatogiose situacijose kaip persirengimas drabužiais vienoje erdvėje su vyrais ar inscenizacijos metu iškilę „gamtinių reikalų“ klausimai. Pateikėjas iš „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimento“ pasidalijo tokiu nutikimu:

„Tos moterys, kurios yra su šautuvais, jos yra kareiviai <...>. Pas mus ten visokie persirenginėjimai ir visa kita, niekas ten nesako „Oj, aš moteris“. Čia yra ne moteris, čia yra kareiviai ir viskas. Bet ta pagarba moteriai, ir atskyrimas, kad vis tik tai nėra kareivis, yra. Kažkada buvo ten, kad mes stovim kažkur laukuose, aplinkui žiūrovai. Ir viena, sakykim kareivė, užsinorėjo į tualetą. O čia niekas nebėgs, nes jau tuoj turi prasidėti [mūsų inscenizacija]. Kadangi mes buvo visi su ilgom *milinėm*, tai visi sustojom kvadratu ir dar visi dainavom dainą, kad nieko negirdėtusi ir nieko nematytusi. Ir taip pagarbą moteriai išlaikėm. Nu, va būna ir taip. Ir jokių ten nesimaivant, jei jau mes geriam, tai geriam kartu“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 29).

Vienareikšmio atsakymo į klausimą, ar leidžiama dalyvauti moterims kaip karėms XX amžiaus laikotarpio rekonstrukcijose, rekonstruktoriai nepateikia. Dauguma pateikėjų laikosi pozicijos, kad pirmiausia tai turi atitikti istoriškai susiklosčiusius socialinius vaidmenis. Todėl moterys, atsižvelgdamos į istorinius faktus, pirmiausia turėtų rekonstruoti medicinos sesutes ar to laikmečio moteris-civiles:

Atsižvelgiant į istoriją pagal rekonstruojamą dalinį ir kariuomenę gali būti leidžiama, o gali ir nebūti leidžiama dalyvauti moterims. Pavyzdžiui, *Waffen SS* ir *Vermachto* rekonstrukcijoje mūsų klubo standartai draudžia dalyvauti moterims, kai tuo tarpu Lietuvos partizanų ar RKKA [Darbininkų valstiečių raudonoji armija] rekonstrukcijoje tą daryti galima (klubas „Wiking“. VDU ER 2677, anketa Nr. 12).

Klubo „Ostlando“ veikloje dalyvauja kelios moterys (motina ir dukra) pirmiausia dėl to, kad vienas klubo įkūrėjų yra tiesiogiai susijęs su jomis giminystės ryšiais (yra vyras ir tėvas). Viešų renginių metu abi moterys dėvi vyriškas karių uniformas. Tačiau šių moterų dalyvavimas rekonstrukcinėje klubo veikloje kartais būna apribojamas. Tai priklauso nuo renginyje taikomų taisyklių. Kalbinta klubo „Ostlandas“ narė teigė:

Esu kapitonė šiai dienai [Renginys „Marso diena“, Kaunas, 2019 04 27], tai tokia ir mano uniforma. Mes buvome neperseniausiai Latvijos mieste, kur buvo minėjimas, 75 metai buvo poetui, partizanų būrio vadui. Mes, kaip moterys,

¹⁶ Marketantės – moterys, kurios keliaudavo kartu su kariuomene ir prekiaudavo tabaku, maistu ir kitais buities reikmenimis.

negalėjome dalyvauti, tai labai apribojo, <...>, jeigu šiuo laikotarpiu būtų būtų buvusi moteris, mes galėtume ramiai būti ir dalyvauti (VDU ER 2677, interviu Nr. 33).

Nors klube „Grenadierius“ oficialiai moterų kaip klubo narių nėra, tačiau jų dalyvavimas klubo veikloje vertinamas palankiai. Vis dėlto, kaip paaiškėjo, veikloje dalyvauja klubo narių žmonos ir draugės. Taigi kilo klausimas:

G: Ar jos nėra pilnateisės klubo narės?

J: Nelabai ten [moterims] įdomu būna. Jos tiesiog važiuoja kartu, tada tas vaidmuo būna, kitoks. Nevaizduoja jos kareivių, o tiesiog [atkuria] to meto moteris. Jų vaidmuo ten pakankamai antraeilis, fotografuoja ar sėdi, nėra ten labai autentiškai. <...> Kartais gamina valgyti, bet dažniausiai negamina [juokiasi] (VDU ER 2677, interviu Nr. 35).

Galima manyti, kad toks formalus moterų dalyvavimas yra paremtas bendru laikmečio aplinkos įtaigumo stiprinimu. Šiuo atveju jos net nėra laikomos pilnavertėmis klubo narėmis. Moterų vaidmuo klube „Partizanas“ taip pat gana formalus. Kaip nurodė pateikėjas, „moters dalyvauja tik formaliai arba su ryšininkų rūbais, arba partizanų moteriška uniforma“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 36). Verta atkreipti dėmesį, kad moterų dalyvavimas Amerikos civilinio karo rekonstrukcijoje taip pat nėra priimtinas. Kaip nurodo McCarthy, galios simbolių naudojimas kėsina pažeisti patį vyriškumą (McCarthy 2014, p. 117).

Kai kurioms moterims rekonstruktorėms karyba nėra tik tikslas pats savaime. Į šią veiklą žvelgiama iš istoriko pozicijos siekiant praktiškai suvokti, pavyzdžiui, uniformos dėvėjimo ypatumus. Iš analizuotų duomenų matyti, kad dauguma pateikėjų gana griežtai vertina istorinių socialinių vaidmenų atitikimą, tačiau analizuoti pavyzdžiai rodo, kad rekonstruojami moterų-karių vaidmenys atkuriami bei suvokiami ir interpretuojami iš šių dienų perspektyvos.

Karyba – svarbiausia ir didžiausio rekonstruktorių dėmesio susilaukianti veikla. Jeigu vyrų-karių vaidmuo istorinės rekonstrukcijos veikloje yra istoriškai nusistovėjusi ir aiški sritis, tai dėl moterų-karių dalyvavimo kartais kyla papildomų diskusijų. Galima sakyti, kad dabartinė moterų socialinė padėtis visuomenėje joms leidžia imtis karybos. Tačiau daugeliu atveju reikia laikytis bendrų taisyklių, iš kurių svarbiausia – „slėpti“ savo moteriškumą.

3.5.3. Amatininkai ir prekyba

Allison Smith, remdamasis savo praktika, amatus laiko viena iš istorinės rekonstrukcijos formų. Anot autoriaus, įsitraukimas į juos formuoja rekonstruktoriaus tapatumą, konstruoja tautiškumą ir leidžia pasinerti į kolektyvinio mito kūrimą (Smith 2013, p. 203).

Istorinės rekonstrukcijos judėjime svarbus vaidmuo tenka įvairių sričių amatininkams: keramikams, juvelyrams, vytelių pynėjams, batsiuviams ir t. t. Amatais daugiausia užsiima karybos ir amatų („Leitgiris“, „Jotvos sūnūs“, „Pilsots“) bei amatų („Pajauta“, „Dvaro meistrai“) tipo klubų nariai. Jų gaminami daiktai, pavyzdžiui, archeologinių radinių kopijos, yra būtina dalyvavimo rekonstrukcijoje sąlyga. Be jų gaminamų daiktų būtų neįmanoma konstruoti ir

istorinio kostiumo. Istorinio kostiumo rekonstravimo procesas yra viena svarbiausių istorinės rekonstrukcijos dalyvių jungiančių grandžių. Materialinė kultūra šiuo atveju – tarpininkas, sukuriantis, anot Holtorf, kelionės laiku fenomeną (2010, p. 31–41). Lars Eric Narmo užsiėmimą rankdarbiais laiko bene vieninteliu keliavimo laiku būdą (2009). Tačiau ne tik istorinio kostiumo dėvėjimas, bet ir amatininkų kuriami daiktai sukuria autentišką simuliuotą aplinką. Gana dažnai amatininkai yra laisvieji rekonstruktoriai. Be to, amatininkas yra ne tik istorinės rekonstrukcijos veiklos forma, bet ir statusas.

Istorinės rekonstrukcijos judėjime sutinkamas gana platus spektras rekonstruojamų amatų ir veiklų (žr. 13 lentelę). Tačiau amatas (veikla) aktualizuojamas priklausomai nuo rekonstruojamo laikotarpio.

13 lentelė. Svarbiausi amatai (rekonstruojamos veiklos), suskirstyti pagal istorinius laikotarpius. Lentelėje atsispindi tik tie amatai, kurie buvo užfiksuoti tyrimo metu. Amatų (rekonstruojamų veiklų) išdėstymas atsitiktinis ir neatspindi jų reikšmės

Amatas (rekonstruojamos veiklos)	Baltai	Viduramžiai	Napoleonmetis	XX amžius
Kalvystė	✓	✓		
Keramika	✓	✓		
Tekstilė (veltnis, juostų vijimas)	✓	✓		
Siuvimas	✓	✓	✓	✓
Juvelyrika	✓	✓	✓	✓
Kailių apdirbimas	✓			
Rago apdirbimas	✓			
Gintaro apdirbimas	✓			
Knygrišystė		✓		
Popieriaus gamyba (rankomis)		✓		
Stiklo gamyba (karoliukai, taurės)	✓	✓		
Odininkystė (apavas, diržai, kapšai, šovininės ir t. t.)	✓	✓	✓	✓
Drevinė bitininkystė	✓	✓		
Medžio dirbinių gamyba (beržo tošies, liepų karnos dirbiniai)	✓	✓		
Žolininkystė	✓	✓		
Žvejyba	✓			
Pynimas iš vytelių	✓	✓		
Muilo gamyba		✓		
Maisto gamyba, buities atkūrimas	✓	✓	✓	✓

Kaip galima matyti iš pateiktos lentelės, amatų įvairovė išsiskiria baltų ir viduramžių laikotarpio rekonstrukcijos, o napoleonmečio ir XX amžiaus rekonstrukcijose aktualizuojama vos keletas: siuvimas, odininkystė, juvelyrika ir maisto gamyba. Atkuriant visus laikotarpius siuvama, gaminami odos dirbiniai (diržai, kapšeliai, šovinės) bei atkuriamas to laikmečio maisto gamyba.

Marius Ardeleanu, tyrinédamas istorinés rekonstrukcijos reiškinio specifiką Bulgarijoje, pažymėjo, jog atkuriamas daiktas privalo turėti keturis pagrindinius bruožus: turi būti pagamintas tinkama technika iš tinkamos medžiagos, o forma ir dydis privalo atitikti originalą (Ardeleanu 2018, p. 878). Lietuvos amatininkų kuriami daiktai, gaminiai yra skirtingos vertės. Amatininkų kuriamos ir naudojamos gaminių kategorijos skiriasi priklausomai nuo to, kokiai auditorijai daiktas skirtas, – rekonstruktoriams ar lankytojams. Amatininkus galima skirti į *profesionalus* ir *mėgėjus*.

Amatininkai profesionalai ir amatininkai mėgėjai. *Profesionalūs amatininkai* paprastai užsiima technologiškai sudėtingesniais ir daugiau specifinių žinių reikalaujančiais amatais, tokiais kaip juvelyrika, kalvystė (žr. priedą Nr. 5, pav. 13), keramika, odininkystė, medžio drožyba. Profesionalus amatininkas ne tik gerai išmano savo amatą, bet skiria laiko ir visuomenės edukacijai: istorinés rekonstrukcijos renginių lankytojus supažindina su medžiaga, pateikia nuorodas į archeologinius ir kt. šaltinius, leidžia išbandyti amatą. Taip pat profesionalūs amatininkai siekia parduoti savo gaminius, todėl reikšmingą dalį arba visas pajamas gauna iš savo veiklos. „Dvaro meistrai“ ir „Pajauta“ (žr. priedą Nr. 5, pav. 12) yra pagrindiniai profesionalius amatininkus-rekonstruktorius vienijantys klubai. Profesionalūs amatininkai naudoja savo logotipą ar prekės ženklą. Pavyzdžiui, daugelyje festivalių dalyvaujantis „Lietis“ rekonstruoja juvelyriką remdamasis archeologiniais radiniais. Tačiau savo gaminiams neretai ieško praktiškesnio pritaikymo. „Liečio“ archeologinės kopijos atkuriamos taip, kad būtų pritaikytos prie šiuolaikinių drabužių. Sagės, smeigtukai ir kt. gali būti nešiojami kaip auskarai, pakabukai, kelnų diržų sagtys ir pan. „Lietis“ gaminiai dar įdomūs tuo, kad nešiojami ne tik baltų laikotarpio rekonstruktorių, bet ir yra patrauklūs plačiajai visuomenei. Tik itin retais atvejais rekonstruktorius gali apsieiti be profesionalių amatininkų kuriamų dirbinių.

Keletas viduramžių laikotarpių karybos tipo klubų („Viduramžių pasiuntiniai“, „Antikos karys“) užsiima sudėtingesne metalo gaminių – šarvų, šalmų, ginklų – gamyba ir prekyba. Vis dėlto klubo „Antikos karys“ veikla, kaip ir jų rekonstruojami metalo gaminiai (šarvai, ginklai), daugumos pateikėjų požiūriu, neatitinka istorinių šaltinių. „Viduramžių pasiuntinių“ gaminiai yra aukštos kokybės ir brangūs, šarvai ir kiti metalo gaminiai gaminami klubo įkurtose dirbtuvėse. Tačiau, jeigu šarvai gaminami nuolat, tai tampa kasdienybe ir rutininio darbu. Tokio pobūdžio veikla netgi nėra laikoma rekonstrukcija. Rekonstrukcija siejama su poilsiu ir pramogomis:

Užsiiminėjant gamyba šarvų <...> kartais pritrūkdavo istorijos. Ta prasme, būdavo daug darbo, daug visko, bet kai darai tai kasdien – užknisa tiesiog, atsibosta po biškį. Norisi labiau kažkokios rekonstrukcijos, kur tu nuvažiuotum savaitegalį (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad profesionalūs amatininkai prioritetu paprastai laiko konkretaus amato, pavyzdžiui, keramikos demonstravimą ir tikslių kopijų atkūrimą, o ne savo dėvimo istorinio kostiumo rekonstravimą. Profesionalių amatininkų dėvimi kostiumai kartais gali

būti tik aliuzija į istorinį kostiumą. Specializuodamiesi siauroje srityje, profesionalūs amatininkai trūkstantus daiktus (inventorių) įsigyja iš kitų rekonstruktorių. Lauko tyrimų metu buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad tokiose fizinių jėgų reikalaujančiose veiklos srityse, kaip kalvystė, medžio ar kailių apdirbimas, dominuoja vyrai. Moterys dažniau užsiima tekstilės, keramikos amatais.

Amatininkams mėgėjams galima priskirti bene visus rekonstruktorius, kadangi dauguma jų yra susidūrę su situacijomis, kuriose teko taikyti vieną ar kitą amato techniką, naudoti atitinkamas medžiagas ir pan. Pagrindinė neprofesionalios amatininkystės kryptis – siuvimas. Palyginti su kitomis, tai santykinai mažai įgūdžių reikalaujanti ir technologiškai paprastesnė (pagrindinės priemonės – adata ir siūlas) veikla. Rekonstruktorių tikslas – pasisiūti istorinį kostiumą, kuris atitiktų ne tik atkuriamą laikmetį, bet ir istoriškai atspindėtų socialinę-kultūrinę priklausomybę. Istorinio drabužio siuvimas ir (ar) taisymas (prairusi siūlė, nuplyšęs dirželis ir pan.) bei priežiūra yra svarbus ir privalomas darbas kiekvienam rekonstruktoriui, nepriklausomai nuo atkuriamo laikotarpio ir klubo. Tokie rekonstruktoriai paprastai būna savamoksliai.

Siekis sumažinti finansines išlaidas taip pat yra vienas iš veiksnių, skatinančių rekonstruktorius imtis amato. Rekonstrukcijoje naudojami daiktai yra brangūs, palyginus su masinės gamybos dirbiniais, todėl dažnas rekonstruktorius (jis arba ji), vertindamas savo sugebėjimus, kartais pats imasi paprastesnių daiktų gamybos. Be to, pastebėta, kad rekonstruktoriaus sugebėjimas kuo daugiau reikalingo inventoriaus (tiek istorinio kostiumo detalių, tiek buities daiktų ir kt. reikmenų) pasigaminti pačiam yra laikomas siektinu pavyzdžiu. Taip yra dėl to, kad istorinio kostiumo kūrimo ir buities daiktų gamybos procesas yra tokia pat reikšminga rekonstravimo dalis ir suvokiama kaip pilnavertis dalyvavimas istorinės rekonstrukcijos judėjime. Rekonstruktorius gamindamas reikiamo objekto kopiją pradeda geriau suvokti jo specifiką bei įvertina jo gaminimo trukmę, o kartu ir moralinę jo vertę. Gaminant daiktą lavinami techniniai to objekto kūrimui reikalingi įgūdžiai. Be to, daikto kopijos kūrimas leidžia ne tik įvertinti rekonstruojamo laikmečio ypatumus, bet ir pelnyti kitų rekonstruktorių įvertinimą bei įgyti atitinkamos srities (siuvėjo (-os), audėjos, medžio drožėjo ir t. t.) statusą:

Aš pats galiu tikrai sakyti, kad aš išmokau siūti su siuvimo mašina odą ir daug kitų dalykų, nes tiesiog iš poreikio, nes neturi pinigų už ką [siūti pas siuvėją], todėl pats tai daraisi. Tai napoleonikoje tikrai daug ką savo darau: daug įvairių odinių detalių, visokių maišų, kuprinių detalių, kelnų...“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

Palyginti su kitais laikotarpiais, baltų rekonstrukcijoje naudojami daiktai yra pigiausi ir technologiškai lengviausiai pagaminami. Baltų istorinio kostiumo pagrindą sudaro natūralūs lino ir vilnos audiniai, vytinės juostos, odinis apavas. Kiek sudėtingesni yra profesionalių amatininkų juvelyrų ir kalvių gaminiai (metalo, žalvario, kaulo, rago gaminiai), todėl juos paprastai įsigijama tiesiogiai iš meistrų. Dažnu atveju – pateikiant individualius poreikius atitinkančius užsakymus. Pateikėja iš klubo „Pilsots“ nurodo:

Pasiūti rūbus nėra sudėtinga, kadangi esu savamokslė, nesunkiai pati pramokau pasiūti sau rūbus ir savimi esu patenkinta. Žinoma, pelniau gerą įvertinimą iš kolegų už triušą. Praktiškai rūbai dėvėti lauke, festivalyje, stovykloje su nakvyne lauke, palapinėje. Nes vėlesnio laikmečio kaip pavyzdžiui, XVI a. renesansas, rūbų audiniai: šilkas, brokatas ir kt. yra brangūs, sudėtingas rūbų siuvimas, daug smulkių kitokių detalių, kurie stovykloje nėra patogūs, nepraktiški. Ar lietus, vėjas, purvynas - stovykloje tvarkingas kilmingas rūbas, man yra iššūkis. Todėl lininis, vilnonis rūbas mielesnis ir prižiūrėti nesudėtingas, ir skalbti nereiklūs audiniai (VDU ER 2677, anketa Nr. 2).

Atsižvelgiant į pateikėjos patirtį galima matyti, kad viduramžių laikotarpio istorinio kostiumo atkūrimas reikalauja daugiau žinių, įgūdžių bei finansinių išteklių. Bet ir viduramžių laikotarpio drabužius bandoma siūti savarankiškai. Dalyvaujamojo stebėjimo metu buvo užfiksuota, kad klube „Saltus Gladii“, kuris atkuria viduramžių šokius bei kostiumą, vadovės ir klubo narės iniciatyva organizuojama „siuvimo diena“. Jo metu klubo narės tobulina ar siuvasi naują istorinį kostiumą (suknelę), kuria savo kostiumui reikalingus aksesuarus (pavyzdžiui, galvos dangą – *heningą*), tarpusavyje diskutuoja ir viena kitai padeda atlikti sudėtingesnius kostiumo kūrimo žingsnius (spalvų derinimas, sukirpimas ir pan.). Siuvimas rankomis derinamas su šiuolaikiniu siuvimo įrankiu – siuvimo mašina.

Napoleonmečio rekonstruktoriai pirmiausia stengiasi įsigyti pasirinkto kariuomenės pulko uniformą. Amatininko vaidmuo šio istorinės rekonstrukcijos laikotarpio rekonstrukcijoje nėra pabrėžiamas. Remdamiesi gana negausiais ikonografiniais šaltiniais, napoleonmečio laikotarpio rekonstruktoriai patys rengė pirmuosius kostiumų brėžinius, tačiau tik retas jų ryžosi pats siūti reikiamą uniformą. Dažniausiai šis darbas būdavo patikimas profesionalioms siuvėjoms, kurios atsižvelgdamos į pateiktus brėžinius, tuos uniformų modelius siūdavo. Pirminiuose uniformų variantuose nebuvo išvengta klaidų. Pagrindinės klaidos – netikslaus fasono pasirinkimas ir netinkami spalviniai deriniai. Uniformos buvo taisomos atsiradus naujiems, iki tol dar nežinomiems faktams apie uniformos detales, ir, žinoma, po dėvėjimo patirties (kas nors nuspausdavo, trindavo ir pan.). Klubo „1-asis LDK Didžiojo etmono pėstininkų regimentas“ narė nurodė:

Aš pati stengiuosi daug ką pasidaryti. Kelnės kainuoja nedaug. Nes tos, kur drobinės, tokios autentiškos, jas panešioji kokį porą sezonų ir jų nelieka. Tai dabar nueinam pigių rūbų parduotuves ir nusiperkam. Bet paradams, sakiau, jau reikės pasiūti tas autentiškas (VDU ER 2677, interviu Nr. 27).

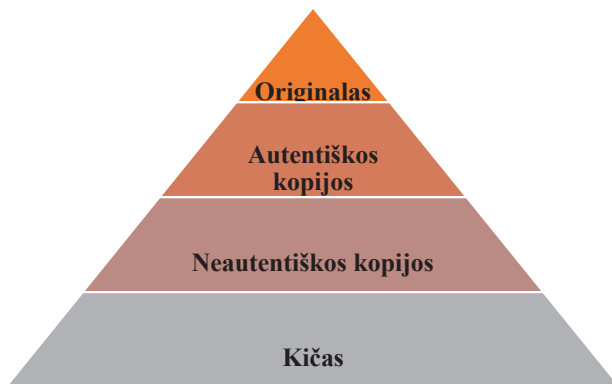
Siekdami sutaupyti tiek laiko, tiek finansinių išteklių, mažiau matomas istorinio kostiumo dalis, pavyzdžiui, šiuo atveju minėtas apatinės kelnės, rekonstruktoriai įsigyja pigių (dėvėtų) drabužių parduotuvėse. Kitus buityje naudojamus daiktus napoleonmečio rekonstruktoriai papildoma kiek įmanoma tikslesnėmis pačių atkurtomis ar įsigytais buities daiktų kopijomis: „Dažniausiai yra perkami žibintai, palapinės, fetrinės skrybėlės, varinės sagos, duonmaišiai ir t. t. Žodžiu, visa kas reikalinga buityje“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 48).

XX amžiaus, kaip ir napoleonmečio, laikotarpio rekonstruktoriai pirmiausia stengiasi įsigyti ir reikiamą kostiumą, ir inventorių. Amatininko vaidmuo šiuo XX amžiaus rekonstrukcijos laikotarpiu taip pat nėra akcentuojamas. Jeigu rekonstruktorius įsigyja uniformai siūti tinkamos

medžiagos, tuomet pateikiamas užsakymas profesionaliems siuvėjams. Tačiau pasitaiko išimčių. Klubo „Partizanas“ narys nurodė pasigaminęs odinę partizanų naudotos šovininės kopiją. XX amžiaus rekonstruktoriai itin vertina originalius daiktus bei stengiasi juos įsigyti.

Gaminamų ir naudojamų daiktų kategorijos. Amatininkai, būdami tokia pat svarbi istorinės rekonstrukcijos dalis kaip ir kariai, užsiima reikiamo inventoriaus gamyba, edukacija ir prekyba. Tai ypač gerai pastebima istorinės rekonstrukcijos renginiuose, kuriuose galima įsigyti įvairių archeologijos iškasenų kopijų ir pagal senąsias technologijas pagamintų gaminių. Amatininkai paprastai turi specialią erdvę (amatų kiemelį), kurioje demonstruojami amatai. Aliuzinės senovės vientisumo palaikymui yra naudojamos *vikingiško* tipo palapinės. Jose amatininkai ne tik pristato savo amatą, bendrauja su lankytojais, veda praktinius užsiėmimus ar prekiauja, bet ir nakvoja. Šios palapinės yra daugiausia naudojamos baltų, kartais viduramžių laikotarpio rekonstruktorių. Nagrinėdamas materialios kultūros svarbą Švedijoje, D. Kobialka taip pat kalba apie tokio pat tipo palapinių naudojimą (Kobialka 2013, p. 145). Tai rodo, jog *vikingiško* tipo palapinės buvo perimtos iš kaimyninių kraštų vikingų laikotarpio rekonstruktorių.

Amatų demonstravimo procese akcentuojamas rankų darbas (angl. *hand made*), tokiu būdu paryškinant jų „autentiškumą“. Naudojami materialinės kultūros artefaktai sukuria ribą, skiriančią žiūrovus ir dalyvius, leidžianti atskirti „savą“ nuo „svetimo“ bei suteikiantys judėjimo „laiku“ galimybę. Prekyba yra vykdoma taip pat dviem pagrindinėmis kryptimis – „saviems“, t. y. kitiems rekonstruktoriams, ir „svetimiems“, t. y. šventės lankytojams, stebėtojams. Tačiau, priklausomai nuo auditorijos, skiriasi dirbinių, kuriuos gamina ir kuriais prekiauja amatininkai, kokybė. Galima išskirti šias pagrindines gaminamų ir naudojamų daiktų kategorijas (žr. 4 pav.):

4 pav. Pagrindinės amatininkų gaminamų ir naudojamų daiktų kategorijos

5

1. *Originalas*. Originalūs daiktai yra itin vertinami ir kartais naudojami XX amžiaus rekonstruktorių. Taip yra dėl santykinai trumpo daiktų amžiaus (jis gali siekti apie šimtą metų). Turėti originalą yra siekiamybė, tačiau originalai sąlyginai retai yra naudojami

rekonstrukcinėje veikloje. Pateikėjo pastebėjimu, „Dažniausiai naudojimas originalo smerkiamas, tiesiog žmonės negali žiūrėti kaip jie yra gadinami“ (VDU ER 2677, interviu Nr. 35). Priklausomai nuo originalo būklės ir reikšmės, toks daiktas gali būti saugomas ir muziejuose. Patys rekonstruktoriai neretai yra ir kolekcionieriai, kaupiantys ir vertinantys dominančio laikotarpio artefaktus. Kolekcionuojant galima tikėtis sulaukti didesnio ir kitų rekonstruktorių dėmesio. Napoleonmečio laikotarpio rekonstruktorių metalinės uniformų detalės (pavyzdžiui, sagos, diržo sagtys) yra gaminamos pagal originalius radinius. Dar ankstyvesnio laikotarpio rekonstrukcijoje originalų naudojimas užfiksuotas nebuvo. Verta paminėti, kad baltų laikotarpio rekonstrukcijoje tinkamai pagamintos autentiškos kopijos joms priskiriama vertė praktiškai nenusileidžia originalams. Be jau minėtų originalams priskiriamų daiktų naudojimo aspektų reikia paminėti ir dar vieną – originalu įvardijamas ir naujas, „iš parduotuvės“ įsigytas, daiktas. Šiuo atveju tai nėra teigiama daikto savybė, verčiau priešingai. Pirkimą „originalą“ reikia paversti autentiška kopija. Šis atvejis gali būti iliustruojamas tokiu pavyzdžiu:

Dažniausiai „iš rankų“ perku visokias smulkmenas, kurių niekas negamina (arba negamina kokybiškai) ir reikia naudoti originalus, pvz.: šalmai, gertuvėlės, bakeliai, sagtelės, kabliukai visokie ir t.t. nusipirkus dažniausiai tenka restauruoti iš „iškastinės“ būklės iki tinkamos naudoti (VDU ER 2677, anketa Nr. 47).

2. *Autentiškos kopijos* (tinkama medžiaga ir gaminimo technika). Autentiškos daiktų kopijos yra gaminamos kiek įmanoma tiksliau atsižvelgiant į originalą. Trūkstamos detalės gali būti atkuriamos remiantis užsienio muziejuose saugomais eksponatų pavyzdžiais. Tačiau atkurti tikslią kopiją yra sunku, o kartais neįmanoma, todėl ne visuomet pavyksta išvengti interpretacijų. Kadangi praeities konkretumas yra reliatyvus, todėl siekiant suprasti praeitį turi būti panaudojami visi turimi įrodymai ir *a priori* vaizduotė, tam, jog praeitis įgautų savo kuo tikresnį vaizdą (Collingwood ir Dussen 1993, p. 242). Taigi vaizduotės naudojimas bei interpretacijos, kaip ir originalių kopijų pavyzdžių naudojimas, yra savaime suprantamas ir suderinamas veiksmas. Kai kurios autentiškas kopijos, pavyzdžiui, apavas yra gaminamas pagal individualius užsakymus. Autentiškas kopijas pirmiausia siekiama įsigyti (užsisakyti) iš žinomų, savo srities profesionalais vadinamų, amatininkų. Šios kategorijos daiktus rekonstruktoriai naudoja dažniausiai.
3. *Neautentiškos kopijos* (tinkama forma, netinkama medžiaga). Kaip ir autentiškos kopijos, šios kategorijos daiktai yra paremti nuorodomis į originalius, archeologinius artefaktus (archeologines iškasenas ar kitus ikonografinius šaltinius). Tačiau pagrindinis skirtumas – medžiagiškumas. Kaip pavyzdį galima pateikti sintetinių ar pusiau sintetinių audinių vietoj natūralių naudojimą. Netinkamas medžiagos pasirinkimas stipriai menkina kopijos vertę, todėl dauguma rekonstruktorių, (at)kurdami savo istorinį kostiumą skeptiškai vertina bet

kokių neautentiškų kopijų naudojimą. Neautentiškas kopijas dažniau renkasi pradedantieji, mažai žinių ir patyrimo turintys bei sutaupyti siekiantys rekonstruktoriai.

4. *Kičas* (netinkama forma, medžiagos ir gaminimo technologija). Istorinės rekonstrukcijos judėjimas susijęs ir su pramogine populiariąja kultūra. Istorinio pobūdžio šventėse ir renginiuose atsižvelgiama į auditorijos, taip giliai nesidominčios istorija bei neplanuojančios jos pažinimui skirti per daug finansinių išteklių. Dėl to atsiranda prastesnės kokybės, išimtinai žiūrovams („svetimiems“) ar vaikams pritaikytų objektų. Šios, tik menka dalimi autentiškas kopijas primenančios prekės, yra kičinės (žr. priedą Nr. 5, pav. 14). Prekiaujant kičinėmis prekėmis (mediniais kardais, skydais, riterių apsiaustais, pūstomis suknelėmis ir pan.) patenkinamas pats lankytojų vartotojiškos pirkimo kultūros poreikis. Tačiau kičinės prekės atlieka ir dar vieną funkciją – populiarina istoriją, o kartu ir istorinės rekonstrukcijos veiklą. Kičinės kategorijos prekės pačių rekonstruktorių nėra naudojamos.

Kai kuriems amatininkams mėgėjams prekyba savo pagamintais gaminiais yra viena iš istorinės rekonstrukcijos teikiamų pramogų. Kartu rekonstruktoriams amatininkams tai suteikia daugiau visuomenės dėmesio ir leidžia pasijusti svarbiems: „Prekiaudavau, bet kaip dėl pramogos, ne dėl to kad tikslas užsidirbti. Man patinka pasakoti apie savo veiklą, demonstruoti amatą, prašo kartu nusifotografuoti, duoti kontaktą, jei teiraujasi, tolesniam bendravimui“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 2).

Autentiškos kategorijos daiktus rekonstruktoriai ne tik gamina, jais prekiauja, bet ir mainosi. Jeigu reikiamo daikto pasigaminti nepavyksta arba nėra tam skiriama pakankamai laiko, tuomet vykdomi natūriniai prekių ir paslaugų mainai. Pateiktųjų pavyzdžiai rodo, jog „neretai mainomasi daiktais – kažkas galbūt gali pasiūti rūbą už pagamintą odinį krepšį prie diržo ar panašiai“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 3). Arba „aš tau marškinius pasiūsiu, tu man iš medžio išdroši dubenį ir pan.“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 2).

Tarp baltų laikotarpio rekonstruktorių neretai vyksta tarpusavio mainai ir prekyba įvairiais ekipuotės elementais. Rekonstruktorių prekių ir paslaugų įsigijimo tinklas neapsiriboja tik Lietuvos teritorija – prekyba vyksta ir su užsienio (Ukrainos, Baltarusijos, Lenkijos, Čekijos) rekonstruktorių klubais.

IŠVADOS

1. Istorinės rekonstrukcijos reiškinių ištakų pradžia siejama su XIX a. nacionaliniais ir tautiniais istoriniais paradais. Reiškinyje intensyviai formavosi XX a. 7-ajame dešimtmetyje JAV, kol itin išpopuliarėjęs pasiekė Europą, o vėliau ir kitas pasaulio dalis. SCA organizacija ir LARPG judėjimas tapo viena iš pagrindinių veiksnių, formavusių tolesnę istorinės rekonstrukcijos judėjimo raidą ir kryptis. Medijos (istoriniai filmai, maginės fantastikos žanro literatūra, internetas) dar labiau paspartino reiškinių sklaidą ir populiarumą.
2. Istorinės rekonstrukcijos reiškinių pradžia Lietuvoje siekia XX a. 10-ąjį dešimtmetį. Jo formavimosi procesas paskatino 1990 m. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, suaktyvinęs visuomenės susidomėjimą savo krašto kultūra, tradicijomis ir istorija. Prie istorinės rekonstrukcijos raidos prisidėjo jaunimo organizacija „Baltuva“ ir žaistas gyvasis vaidmenų žaidimas, vadinamas LARPG (angl. Live Action Role Playing game, liet. Gyvasis vaidmenų žaidimas). Medijos, ypač interneto sklaida (forumas www.militaria.lt), padėjo formuoti vėlyvesnio laikotarpio rekonstrukcijos klubams. Glaudus ryšių palaikymas su Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos rekonstruktorių klubais leido žengti pirmuosius istorinės rekonstrukcijos žingsnius ir Lietuvoje. 1989 m. įkurtas Kauno karo istorijos klubas tapo pirmuoju tokio pobūdžio klubu Lietuvoje. Klubų skaičius ir atkuriamų temų įvairovė pamažu augo, o 2008–2012 m. laikotarpiu klubų susikūrė daugiausia. Tamprus Lietuvos klubų socialinis tinklas ir glaudūs santykiai su užsienio klubais rodo, kad istorinė rekonstrukcija tapo judėjimo dalimi.
3. Nors Lietuvos istorinės rekonstrukcijos judėjimas yra dinamiškas ir kintantis reiškinyje, tyrimo metu nustatyta, kad judėjimo branduolį sudaro 39 klubai ir 13 kitų su istorine rekonstrukcija susijusių aktyviai veikiančių organizacijų. Analizuojant surinktus duomenis, istorinės rekonstrukcijos klubai buvo suskirstyti pagal du kriterijus: chronologiškai (pagal atkuriamą laikotarpį) ir tipologiškai. Remiantis tipologiniu skirstymu išryškėjo tokios klubų kategorijos: karybos, karybos ir amatų, amatų, pramogų ir kitos organizacijos. Atsižvelgiant į chronologinį skirstymą, išskirtos klubų tematikos kryptys, kurios iš esmės sutampa su atkuriamu laikotarpiu: 1. Baltų (pradininkai – „Vilkatlakiai“); 2. Viduramžių („Viduramžių pasiuntiniai“); 3. Napoleonmečio (Kauno karo istorijos klubas) ir 4. XX amžiaus („Grenadierius“). Atlikus tyrimą nustatyta, kad skirtingi istorinės rekonstrukcijos klubai, reprezentuojantys skirtingus laikotarpius, formavosi skirtingai ir nepriklausomai. Kiekvienas laikotarpis turėjo (turi) klubą, kurio veikla tapo atspirties tašku ar įkvėpimu kitų klubų atsiradimui ir formavimuisi.

4. Istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiška yra gana plati: stovyklos, žygiai, paskaitos, parodos, edukacinės ir pramoginės programos, filmavimasis filmuose ir serialuose, materialaus inventoriaus (istorinio kostiumo, ginkluotės, technikos) nuoma. Individualios ir klubinės rekonstruktorių iniciatyvos dažniausiai apjungiamos į vientisą atitinkamo laikmečio minėjimo, šventės, festivalio formatą. Pagrindinė istorinės rekonstrukcijos judėjimo raiškos forma yra renginiai, kurie, priklausomai nuo pobūdžio, gali būti vieši ir uždari, komerciniai ir nekomerciniai.
5. Pirmuoju istorinės rekonstrukcijos reiškinių žyminčiu atskaitos tašku reikėtų laikyti 1992 m. vykusį Napoleono armijos persikėlimo per Nemuną renginį, kurio iniciatorius – Kauno karo istorijos klubas. Ilgainiui Lietuvoje istorinio pobūdžio renginių ėmė rasti vis daugiau: „Gyvosios archeologijos dienos“ (nuo 1999 m), „Viduramžių šventė“ (nuo 1999 m.) ir „Apuolė“ (nuo 2004 m.). Tai yra seniausi iki šiol organizuojami kasmetiniai (tradiciniai) renginiai. Remiantis surinktais duomenimis, buvo sudarytas kasmetinių (tradicinių) renginių kalendorius, kuris parodė, kad daugiausia skirtingų laikotarpio klubų (15) vienija „Marso diena“ (nuo 2019 m.). Ne visi rekonstruktorių klubai yra vienodai aktyvūs viešų renginių dalyviai. XX amžiaus laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai neturi visus juos vienijančio kasmetinio (tradicinio) renginio, veikiau yra kitų visuomenėje vykstančių renginių, tokių kaip, pavyzdžiui, „Kariuomenės ir visuomenės diena“, dalis. Istorinės rekonstrukcijos renginio centre dažniausiai atsiduria parodomosios kovos ar mūšių inscenizacijos (improvizacijos), nes karyba yra pati svarbiausia ir dažniausiai rekonstruojama veiklos kryptis, o istoriniai šokiai, amatai ir muzika tampa renginį užpildančiu fonu.
6. Lietuvos ir užsienio istorinės rekonstrukcijos skirtumai išryškėja dalyvaujant užsienyje vykstančiuose renginiuose – skiriasi ne tik dalyvių ir renginių lankytojų skaičius, kuris paprastai užsienio renginiuose būna didesnis, bet ir rekonstrukcijos lygmuo. Lietuvos rekonstruktoriai, palyginus su Vakarų Europos rekonstruktoriais, itin daug dėmesio skiria detalėms siekdami preciziško atkuriamų objektų tikslumo, o Vokietijos, Prancūzijos, Belgijos rekonstruktoriai, priešingai – daugiau koncentruojasi į patį buvimą ir dalyvavimą renginiuose nei į detales. Nepaisant to, kad Lietuvoje rekonstrukcija labiau išpopuliarėjo tik pastaruoju dešimtmečiu, klubų gausa ir žanrine rekonstruojamų temų įvairove bei aktyviu dalyvavimu užsienyje įsiliejo į bendrą Europos istorinės rekonstrukcijos judėjimą. Atsižvelgiant į Skandinavijos ir Vakarų Europos šalių pavyzdžius, tikėtina, kad istorinės rekonstrukcijos renginiams ateityje bus skiriamas vis mažesnis valstybinis finansavimas, todėl tokio pobūdžio renginių tinklėlis susitrauks ir reikės ieškoti papildomų rėmėjų lėšų, taigi renginiuose gali atsirasti daugiau pramoginio pobūdžio aspektų ir komercijos.

7. Istorinės rekonstrukcijos veikla pateikėjų gyvenime tapusi tiek gyvenimo būdu, tiek laisvalaikio pramoga. Tapatumo pagrindas – istorija ir, dažniausiai, – su Lietuva susijusi istorija. Istorinis palikimas yra esminis rekonstruktorių tapatybės matas. Gilus pasinėrimas į pasirinktą istorinį laikmetį formuoja kitokią – alternatyvią – tapatybę. Istoriniai naratyvai – tarsi gairės, padedančios ieškoti savojo tapatumo. Individualus rekonstruktorių tapatumas persipina su grupiniu (klubo) tapatumu. Tyrimo rezultatai parodė, kad baltų (jotvingių, kuršių genčių) klestėjimo laikotarpis, LDK kūrimosi ir gyvavimo laikotarpis bei partizaninis judėjimas yra išskirtinės, tik Lietuvoje atkuriamos temos. Paliečiamas ir Lietuvos „aukso amžius“, ir skaudžios tautos trauminės patirtys. Šiomis temomis siekiama ne tik pabrėžti Lietuvos didingumą, bet ir etninį ar nacionalinį tapatumą. Daugumos rekonstruktorių patriotiškumo išraiška – didžiavimasis savo valstybe dėvint Lietuvos istorinius ir šiuolaikinius simbolius, valstybinių švenčių šventimas ir visuomenės edukacija per istorines veiklas.
8. Rekonstravimui pasirinktas laikotarpis formuoja rekonstruktorių vertybių sistemą ir pasaulėžiūrą. Atsižvelgiant į istorinės vietos (regiono) ir istorinio laiko aplinkybes, atsiranda galimybė tiek instituciniu, tiek individualiu lygmeniu konstruoti vietos, regiono tapatumą. Tai ryškiausiai pastebima tarp baltus ar atskiras baltų gentis atkuriančių rekonstruktorių. Atsiranda tokie tapatybės dariniai kaip šiuolaikiniai jotvingiai ir šiuolaikiniai kuršiai. Kai kuriais atvejais baltų laikotarpį atkuriantys rekonstruktoriai atkuria visą istorinį kostiumą iš konkrečios kapavietės. Tokių archeologinių kopijų dėvėjimas dar labiau sustiprina ryšį tarp rekonstruktoriaus ir vadinamųjų protėvių. Lokalinės istorijos svarba tapatumui išlieka aktuali ir kalbant apie kitus atkuriamus laikotarpius. XX amžiaus rekonstruktorių tapatumas konstruojamas pasitelkiant gana abstraktų kario įvaizdį ir jo gyvenseną. Aktualizuojamos tragiškos šeimos, artimųjų istorijos, padedančios rekonstruktoriui suvokti savąjį istorinį „aš“ ir kartu būti mediatoriumi tarp praeities ir dabarties.
9. Tapatybės kūrimo procese svarbiu veiksniumi yra socialinio statuso ir veiklos pasirinkimas. Aktualizuojama patiems klubams įdomi, patraukli istorija, o dalis nepatrauklios jos pusės lieka nepaliestos. Rekonstruktorių veiklose istorija dažnai romantizuojama, daugelis rekonstruktorių dažniausiai įsijaučia į ano meto aukščiausių ir aukštesniųjų luomų vaidmenis – karių, amatininkų, dvaro šokėjų, o elgetos, sunkiai dirbę ir prastai atrodę valstiečiai ar samdiniai rekonstruktoriams nėra patrauklūs personažai, todėl tarsi „eliminuojami“ iš šio šiuolaikinio istorinio žaidimo lauko. Įvertinus tai, perteikiamas gana vienašališkas, nors ir estetiškai patrauklus, istorijos vaizdinys. Naudodami materialius objektus rekonstruktoriai renginių metu kuria simuliuotą aplinką. Istorinis kostiumas yra

svarbiausias materialus objektas, atspindis socialinį statusą, tačiau istorinio kostiumo dėvėjimas nėra socialinio statuso garantas – būtina pademonstruoti savo žinias, pranašumą, meistriškumą ir taip įgyti siekiamą statusą. Rekonstruktoriai suvokia, jog toks fragmentiškas istorijos atkūrimas tėra iliuzija, ar smagus žaidimas, tačiau nepaisydami to, toliau sąmoningai jį tęsia. Tuomet, kai tam tikri šio istorinio žaidimo elementai pradeda persipinti su rekonstruktorių asmeniniu gyvenimu, ši tapatybė iš iliuzinės tampa reali.

10. Šis darbas galėtų būti laikomas įvadu į daugialypį, skirtingus žanrus ir temas apimančią reiškinį. Atliktą tyrimą galėtų praplėsti istorinės rekonstrukcijos kaip metodo, turinčio ir praktinį aspektą, analizė bei istorinės rekonstrukcijos kaip papildomos istorijos disciplinos galimybių studija.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Santrumpos

BBC – British Broadcasting Corporation (Britų transliacijos bendrovė)

DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas

IMCF – International Medieval Combat Federation (Tarptautinė viduramžių kovų federacija)

LARPG – Live Action Role Playing game (Gyvasis vaidmenų žaidimas)

LEAE – Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija

SCA – Society of Creative Anachronism (Kūrybinio anachronizmo bendruomenė)

VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūros studijų katedros Etnologijos rankraštynas

VLE – Visuotinė lietuvių enciklopedija

ŠALTINIAI

Istorinės rekonstrukcijos klubų ir organizacijų internetinės svetainės

1. *Antikos karys*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://antikoskarys.eu/lt/>>. [žiūrėta 2018 m. kovo 21 d.].
2. *Baltijos štormas*. Organizacijos *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/BaltijosStormas/>>. [2019 m. rugpjūčio 12 d.].
3. *Broliai*. Klubo tinklaraštis. Prieiga per internetą: <<http://kovojantilietuva.blogspot.com/>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 7 d.].
4. *Dvaro meistrai*. Amatininkų klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.dvaromeistrai.lt/>>. [žiūrėta 2018 m. liepos 20 d.].
5. *Festa Cortese*. Šokių kolektyvo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/FestaCortese/>>. [žiūrėta 2018 m. lapkričio 9 d.].
6. *Fuzilierius*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/129deligne/>>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 3 d.].
7. *Generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <http://www.totoriai.lt/indelis_i_karyba.html>. [žiūrėta 2019 m. kovo 21 d.].
8. *Grenadierius*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.grenadierius.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 25 d.].
9. *Jotvos sūnūs*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/siurpilis/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 20 d.].

10. *Jotvos vartai*. Organizacijos „Argo studio“ internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.jotvosvartai.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 26 d.].
11. *Karionys*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/lietuviai.sausumos.vikingai/>>. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
12. *Kauno pavieta laisvieji šauliai*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/LaisviejiSauliai/>>. [žiūrėta 2019 m. liepos 11 d.].
13. *Kauno tvirtovės įgula*. Internetinė svetainė „Kauno fortai“. Prieiga per internetą: <<http://www.kaunasfortressgarrison.eu/klubas.html>>. [žiūrėta 2015 m. kovo 20 d.].
14. *Kovarnis*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/Kovarnis-176063945753049/>>. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
15. *Kovas*. *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/Istorin%C4%97s-rekonstrukcijos-klubas-Kovas-837714966270036/>>. [žiūrėta 2018 m. vasario 27 d.].
16. *LDK Varčiai*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.varciai.lt/>>. [žiūrėta 2018 m. balandžio 18 d.].
17. *Leitgiris*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.leitgiris.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. liepos 10 d.].
18. *Memel-Nord*. Organizacijos *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/memelnord/>>. [žiūrėta 2019 m. liepos 17 d.].
19. *Militaria Lituanica*. Internetinis karo istorijos kolekcininkų forumas. Prieiga per internetą: <<http://www.militaria.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 26 d.].
20. *Mysteria Mundi*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/mysteria.mundi/>>. [žiūrėta 2019 m. liepos 20 d.].
21. *Miško broliai*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<https://miskobroliai.weebly.com/>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 5 d.].
22. *Ostlandas*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.ostlandas.com/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 4 d.].
23. *Pajauta*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.pajautaclub.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 12 d.].
24. *Perkūno strėlė*. Organizacijos *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/lankininkai>>. [žiūrėta 2018 m. gruodžio 13 d.].
25. *Baltų vikingai* [Klubas „Pilsots“]. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/baltu.vikingai/>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 15 d.].

26. *Rytprūsiai*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://www.rytprusiai.lt/rekonstrukcija/lietuvos-partizanai/>](http://www.rytprusiai.lt/rekonstrukcija/lietuvos-partizanai/). [žiūrėta 2019 m. liepos 14 d.].
27. *Rytų frontas*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: [<https://www.facebook.com/pg/rytufrontas/about/?ref=page_internal>](https://www.facebook.com/pg/rytufrontas/about/?ref=page_internal). [žiūrėta 2020 m. kovo 14 d.].
28. *Saltus Gladii*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<https://rasiuke.wixsite.com/saltus-gladii>](https://rasiuke.wixsite.com/saltus-gladii). [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 6 d.].
29. *Simkala*. Organizacijos *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: [<https://www.facebook.com/Simkala-360522117324317/>](https://www.facebook.com/Simkala-360522117324317/). [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
30. *Sūduvos tauras*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://suduovostauras.lt/lt/left/vasaros-vaiku-stovykla/tapk-vidivariju/>](http://suduovostauras.lt/lt/left/vasaros-vaiku-stovykla/tapk-vidivariju/). [žiūrėta 2018 m. gegužės 5 d.].
31. *Šiaurinės šventyklos ordinas*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: [<https://www.facebook.com/Riterių-brolija-Šiaurinės-šventyklos-ordinas-171406131352>](https://www.facebook.com/Riterių-brolija-Šiaurinės-šventyklos-ordinas-171406131352/). [žiūrėta 2019 m. gegužės 5 d.].
32. *Utgardas*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://www.utgardas.lt/?kur=apiemus>](http://www.utgardas.lt/?kur=apiemus). [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 25 d.].
33. *Varingis*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<https://varingis.lt/>](https://varingis.lt/). [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
34. *Viduramžių pasiuntiniai*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://www.viduramziai.lt/>](http://www.viduramziai.lt/). [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
35. *Vikingų kaimas*. Organizacijos internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://vikingukaimas.lt/>](http://vikingukaimas.lt/). [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
36. *Vilkatlakai 2018*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://www.vilkatlakai.lt/>](http://www.vilkatlakai.lt/). [žiūrėta 2018 m. rugsėjo 2 d.].
37. *Vilniaus puodžių cechų*. Organizacijos *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: [<https://www.facebook.com/VilniausPuodziuCechas/>](https://www.facebook.com/VilniausPuodziuCechas/). [žiūrėta 2019 m. spalio 5 d.].
38. *Wiking*. Klubo internetinė svetainė. Prieiga per internetą: [<http://www.wikings.lt/>](http://www.wikings.lt/). [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.].
39. *Rytų frontas*. Klubo *Facebook* paskyra. Prieiga per internetą: [<https://www.facebook.com/rytufrontas/>](https://www.facebook.com/rytufrontas/). [žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.].

Filmai ir vaizdo įrašai

40. *1900 House* [serialo siužetai]. Prieiga per internetą: [<https://www.channel4.com/programmes/the-1900-house>](https://www.channel4.com/programmes/the-1900-house). [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].

41. Coca Cola (commercial parody): WWII. *Youtube*, įkelta Vudyfilm company, 2018 m. rugsėjo 10 d. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?list=UUSGifaVHP6-I97MWOD9xrXg&v=uhZfRFkjYUU>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 8 d.].
42. Pepsi commercial: WWII. *Youtube*, įkelta Vudyfilm company, 2015 m. rugsėjo 6 d. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=qrQ3mpB8CP4>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 8 d.].
43. Living in the Past (1978 Iron Age reality tv) - part 1. *Youtube*, įkelta Dante314159, gegužės 23, 2008. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=2e7ZLWz3UMw>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].
44. *Partizano keliu*. Istorinio dokumentinio filmo pristatymas. *Youtube*. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=1VG-7Yhj2ec&feature=youtu.be&fbclid=IwAR2-4uydsyntPJ0s5y1o1TmCgDr0zfARIm4P9MX-c_LvD_BKuVTi0zPmoYg>. [žiūrėta 2019 m. spalio 7 d.].
45. Senoviniai stalo žaidimai. *Youtube*, įkelta „Širvis laikraštis“, 2016 m. liepos 3 d. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=N6mijHPTqck>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 18 d.].
46. KAUNO PILIES STURMAS KAUNO HANZA DIENOS2015.05.24, *Youtube*, įkelta valdas saldas, 2015 m. gegužės 25 d. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=vW4SudyRj_U>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 21 d.].

Kiti šaltiniai

47. Andrew, J. and Hull, C. 2005. *The Penguin Historical Atlas of the Medieval World*, Penguin Books, London.
48. Andrijauskas, A. *Postmodernizmas*. VLE. Prieiga per internetą: <<https://www.vle.lt/Straipsnis/postmodernizmas-6532>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 9 d.].
49. *Apuolė 2016* [šventės programa] – senųjų amatų, archajinės muzikos ir karybos festivalis. Prieiga per internetą: <http://skuodokc.lt/lt/component/k2/itemlist/date/2016/8/6>>. [žiūrėta 2020 m. kovo 12 d.].
50. *Baltų vikingai* [klubas „Pilsots“]. (2019 m. sausio 13 d.). [*Facebook* įrašas]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/baltu.vikingai/photos/a.1387507711542287/2091761421116909/?type=3&theater>>. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.].
51. *Coggeshall Farm museum 2019*. Prieiga per internetą: <<http://www.coggeshallfarm.org/>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 17 d.].

52. *Deltuva – vienintelė mano vasaros rekonstrukcija, o Joninės – puiki šventė 2019.* (2010 m. rugpjūčio 21 d.). [Tinklaraštis *Fizikų gyvenimas*]. Prieiga per internetą: <<http://fiziku.blogspot.com/2010/08/deltuva-vienintele-mano-vasaros.html>>. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 4 d.].
53. *Fotevikens museum 2019.* Prieiga per internetą: <<http://www.fotevikensmuseum.se/d/en/home>>. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.].
54. *Giruliuose – Klaipėdos sukilimo inscenizacija 2019.* Prieiga per internetą: <<https://kauno.diena.lt/naujienos/klaipeda/miesto-pulsas/giruliuose-klaipedos-sukilimo-inscenizacija-399662?full>>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 21 d.].
55. *Gyvosios istorijos dienos Kernavėje 2016* [festivalio programa]. Prieiga per internetą: <https://www.kernave.org/lt/naujienos/festivalis_2016>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 22 d.].
56. *Hanzos dienas švenčiančių miestų sąrašas 1980–2030.* Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*). Prieiga per internetą: <<https://www.hanse.org/en/hanseatic-days/previous-hanseatic-days/>>. [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.].
57. *Hanzos lygos istorija.* Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*). Prieiga per internetą: <<https://www.hanse.org/en/hanse-historic/the-history-of-the-hanseatic-league/>>. [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.].
58. *Hanzos miestai.* Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*). Prieiga per internetą: <<https://www.hanse.org/en/hanseatic-cities/>>. [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.].
59. *Hanzos sąjunga šiandien.* Hanzos lygos atstovybė (*The Hanseatic League*). Prieiga per internetą: <<https://www.hanse.org/en/hanse-today/active-network/>>. [žiūrėta 2020 m. vasario 3 d.].
60. *International Medieval Combat Federation 2019.* Prieiga per internetą: <<http://www.medievalcombat.org>>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 29 d.].
61. *Istorijos detektyvuose – neįtikėtinai, bet tikros istorijos, kunigaikščių žygiai, meilės nuotyčiai 2019.* Nacionalinis Lietuvos radijas ir televizija. Prieiga per internetą: <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/25391/istorijos-detektyvuose-neitiketinos-bet-tikros-istorijos-kunigaiksciu-zygiai-meiles-nuotyčiai>>. [žiūrėta 2019 m. liepos 10 d.].
62. Janauskaitė, D. 2019. *Suaugusių žmonių žaidimas grįžti į praeitį.* Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/suaugusiu-zmoniu-zaidimas-grizti-i-praeiti.d?id=14315484>>. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.].
63. *Jotvos sūnūs.* (2018 m. gruodžio 24 d.). *Po ilgiausios naties saulė ritasi į kitą pusę...* [Facebook įrašas]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/siurpilis/photos/a.321830564550331/1990784344321603/?type=3&theater>>. [žiūrėta 2019 m. gegužės 2 d.].

64. *Jotvos vartai – 2017* [renginio programa]. Prieiga per internetą: https://alytausgidas.lt/wpcontent/uploads/2017/06/19222639_1279724112150319_8192831552350403228_o-1024x730.jpg. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 14 d.].
65. *Jotvos vartai 2019*. Istorija. Prieiga per internetą: <http://www.jotvosvartai.lt/istorija/>. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 14 d.].
66. *Karionys*. (2019 m. balandžio 28 d.). Kai palikom lygiai prieš metus po Jorės... [Facebook įrašas]. Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/lietuviai.sausumos.vikingai/posts/2439131802773383>. [žiūrėta 2020 m. gegužės 18 d.].
67. *Kariuomenės ir visuomenės šventėje – dvi skirtingų laikmečių karinės operacijos – 2018*. Prieiga per internetą: <http://alkas.lt/2018/05/15/kariuomenes-ir-visuomenes-sventeje-dvi-skirtingu-laikmeciu-karines-operacijos/>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 21 d.].
68. *Kaunas: datos ir faktai* [elektroninis žinyras]. Prieiga per internetą: <https://datos.kvb.lt/laikotarpiai/nuo-1990/#Nuo1991Kaunasyravienintelis>. [žiūrėta 2020 m. kovo 3 d.].
69. *Kauno tvirtovės I-III fortai 2019*. Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras. Prieiga per internetą: <http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/110>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 5 d.].
70. *Kilkim žaibu – 2019*. Senujų tradicijų ir sunkiosios muzikos festivalis. Prieiga per internetą: <https://kilkimzaibu.com/lt/kilkim-zaibu>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 20 d.].
71. *King Lino festivalis „Hanzos dienos“ – 2015* [renginio programa]. Prieiga per internetą: http://www.visitwestnorfolk.com/sites/default/files/Hanse_Festival_programme_web.pdf. [žiūrėta 2018 m. rugsėjo 9 d.].
72. *Kings Lino festivalis „Hanzos dienos“ – 2015* [renginio informacija]. Prieiga per internetą: <http://www.kingslynnhansefestival.co.uk/home/event-information/how-to-get-here/>. [žiūrėta 2018 m. rugsėjo 9 d.].
73. *Kubb* [žaidimo aprašas]. Prieiga per internetą: <http://www.zaidimustalai.lt/lauko-zaidimas-kubb-original-raudonas-karalius.html>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 6 d.].
74. *Lapė ir žąsys* [žaidimo aprašas]. *Vikingų kaimas*. Prieiga per internetą: <http://vikingukaimas.lt/lape-ir-zasys/>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 21 d.].
75. *Leitgiris*. Leitgirio legenda. Prieiga per internetą: <http://www.leitgiris.lt/>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 10 d.].
76. *Leitgiris*. Plokšteliniai šarvai. Lamelias. Prieiga per internetą: <http://www.leitgiris.lt/lamelias.html>. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d.].
77. *Lietuvos piliakalniai*. Kernavė I. Prieiga per internetą: http://piliakalniai.lt/piliakalnis.php?piliakalnis_id=570. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 5 d.].

78. Lindow, J. 2001, *Handbook of Norse Mythology*, ABC-CLIO, Santa Barbara.
79. Matulevičius, A. *Prancūzmetis, Napoleonmetis*. VLE. Prieiga per internetą: <<https://www.vle.lt/Straipsnis/prancuzmetis-6924>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 4 d.].
80. *Miško broliai 2019* [metraštis]. *Pirmajam nepriklausomos Lietuvos kariuomenės artilerijos šūviui 100*. Prieiga per internetą: <<https://miskobroliai.weebly.com/suviui-100.html>>. [žiūrėta 2020 m. kovo 8 d.].
81. *Nematomas frontas 2015* [DVD viršelio nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.knygos.lt/lt/knygos/nematomas-frontas-dvd/>> [žiūrėta 2019 m. spalio 7 d.].
82. Nilsen, I., G, A. 2015, *How to make a historical event involving re-enactment groups*, Mioritics Publishing House, Bucharest.
83. *Pajauta*. Klubo įstatai 2019. Prieiga per internetą: <<http://www.pajautaclub.lt/lt/istatai>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 29 d.].
84. *Pakruojo dvaras 2019*. Prieiga per internetą: <<https://pakruojo-dvaras.lt/gyvasis-muziejus>>. [žiūrėta 2019 m. spalio 27 d.].
85. *Panzer Lehr Re-enactment Society 2019*. Prieiga per internetą: <<http://www.panzerlehr.co.uk/About%20Us/aboutus.html>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 12 d.].
86. Pocius, J. 2019, Rimti vyrai žaidžia partizanus. *Respublika* [dienraštis]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_liuvos_zinios/rimti_vyrai_zaidzia_p_artizanus/>. [žiūrėta 2019 m. kovo 21 d.].
87. *Pramoga*. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 27 m.].
88. *Reality TV goes back to the Iron Age 2019*. *Telegraph* [dienraštis]. Prieiga per internetą: <<https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1370389/Reality-TV-goes-back-to-the-Iron-Age.html>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].
89. *Recollections 2019*. Istorinės rekonstrukcijos asociacijų ir bendruomenių sąrašas. Prieiga per internetą: <<https://recollections.biz/blog/top-historical-reenactment-societies/>>. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 25 d.].
90. Rimkutė, M. 2012, „Trakinių partizanai. Apie valstybingumo atmintį“. *Bernardinai* [interneto dienraštis]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-12-17-mingailė-jurkute-trakiniu-partizanai-apie-valstybingumo-atminti/92379>>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 21 d.].
91. *Rytprūsiai*. Rekonstrukcija 2019. Prieiga per internetą: <<http://www.rytprusiai.lt/rekonstrukcija/tarpukario-liuvos-kariuomenes-savanoriai/>>. [žiūrėta 2019 m. gruodžio 6 d.].

92. *Romuva – senovės baltų religinė bendrija 2019*. Prieiga per internetą: <http://romuva.lt/apie/romuvos/>. [žiūrėta 2019 m. spalio 3 d.].
93. *Skuodo muziejus 2019*. Apuolės piliakalnis. Internetinė svetainė. Prieiga per internetą: http://www.skuodomuziejus.lt/wp-content/uploads/2013/01/Apuoles_piliakalnis.pdf. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 23 d.].
94. *Socialinis judėjimas*. VLE. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/socialinis-judejimas-88127>. [žiūrėta 2019 m. spalio 3 d.].
95. *Su Lietuva širdy – 2018* [renginio programa]. Prieiga per internetą: <http://raseiniunaujienos.lt/2019/08/01/rugpjucio-3-diena-kviecia-saskrydis-su-lietuva-sirdy/>. [žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 20 d.].
96. Šantarienė, V. 2019. „Vestuvėms pasirinko karo istorijos temą“, *Ukmergės žinios*, 2016 m. rugpjūčio 26 d. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/vestuvems-pasirinko-karo-istorijos-tema.d?id=72128064> [žiūrėta 2019 m. spalio 23 d.].
97. Šemelytė, R. 2010. „Pergalės šūksniai Žalgirio mūšio lauke“, *Šeimininkė*, 2010 m. liepos 29 d. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/gyvenimas/istorijos/pergales-suksniai-zalgirio-musio-lauke.d?id=34909309>. [žiūrėta 2020 m. vasario 4 d.].
98. *Trakinių partizanai – 2018* [renginio programa]. Prieiga per internetą: <https://www.sauliusajunga.lt/i-saskrydi-kviecia-trakiniu-partizanai/>. [žiūrėta 2020 m. vasario 4 d.].
99. *Utgardas*. VLE. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/Utgardas-98413>. [žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.].
100. *Valstybinės Kernavės kultūrinis rezervatas 2019*. Projektas „Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas“. Prieiga per internetą: <https://www.kernave.org/lt/naujienos/Projektas>. [žiūrėta 2019 m. spalio 19 d.].
101. VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto etnologijos rankraštynas, bylos Nr. 2677.
102. Vydūnas, 1910. „Didysis mūšis“, *Nauja lietuviška ceitunga*. 1910 07 14.
103. *Vikingų futbolas 2012* [žaidimo aprašas]. Ekstremaliai kovingai – vikingų futbolas. *Mėnuo Juodaragis*. Prieiga per internetą: <http://www.mjr.lt/arc/mjr2012/index.html?q=lt%252Fekstremaliai-kovingai-viking%25C5%25B3-futbolas.html>. [žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.].
104. *Zib-militaria* [internetinė parduotuvė]. Prieiga per internetą: http://www.zib-militaria.de/epages/61431412.sf/en_GB/?ViewObjectPath=%2FShops%2F61431412. [žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d.].
105. *Žali 2018* [knygos viršelis]. Autorius M. Išvaškevičius. Prieiga per internetą: <https://www.knygos.lt/lt/knygos/zali/>. [žiūrėta 2019 m. spalio 7 d.].

LITERATŪRA

106. Agnew, V. 2004, „Introduction: What Is Reenactment?“, *Criticism*, Summer, vol. 46, no. 3, p. 327–339.
107. Agnew, V. 2007, „History's affective turn: Historical reenactment and its work in the present“, *Rethinking History* 11(3), p. 299–312.
108. Akça Berk, N. 2012, „Tarihsel Canlandırmanın Tanımı, Sınıflandırılma Çabası, Tarih Eğitimi ile Olan İlişkisi“, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, vol. 7/3, Summer, p. 75–95.
109. Aleknaitė, E. ir Savickaitė, E. 2014, „Gaivinamos etninės muzikos renginiai XXI a. pradžios Lietuvoje: svarbiausi aspektai ir tyrimo galimybės“, *Tradicija ir dabartis* 9, p. 159–173.
110. Aleksandravičius, P. 2012, „Kodėl sunku kalbėti apie Europos tapatybę?“, *Socialinių mokslų studijos*. MRU leidykla, 4(4), p. 1261–1279.
111. Ammert, N. ir Gustafsson E.B. 2013, „To Make and to Experience Meaning. How Time Travels are Perceived amongst Participants“, *Reclaiming Archaeology. Beyond the Tropes of Modernity*. Routledge, p. 113–129.
112. Anderson, B. 1999, *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, Baltos lankos, Vilnius.
113. Anderson, J. 1984. *Time Machines: The World of Living History*, American Association for State and Local History, Nashville.
114. Anderson, J. 1985. *The Living History Sourcebook*, American Association for State and Local History, Nashville.
115. Andrijauskas, A. 2009, „Įvadas. Postmodernistinis lūžis ir metacivilizacinės kultūros kontūrai“ in *Postmodernizmo fenomeno interpretacijos*, sudarytojas Antanas Andrijauskas, Versus Aureus, Vilnius, p. 9–22.
116. Apanavičius, R., Apanavičiūtė-Sulikienė, K., Aleknaitė, E., Savickaitė-Kečenauskienė, E., Sulikienė, K. ir Šlepavičiūtė, I. 2015, *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. 7 dešimtmėtis – XXI a. pradžia*, Versus Aureus, Vilnius.
117. Ardeleanu, M. 2018, „De ce contează în reenactment?“, *Arheovest: Interdisciplinaritate în Arheologie*, t. 6, p. 877–886.
118. Bagdonavičius, V. 2001, „Dramatiškasis septynių šimtmečių akordas“ in Vydūnas. *Septyni šimtai metų vokiečių ir lietuvių santykių*, Vaga, Vilnius, p. 5–58.
119. Banks, M. 1996, *Ethnicity. Anthropological Constructions*. London, New York, Routledge.

120. Baraniecka-Olszewska, K. 2016, „Re-enacting Historical Slavic Rites in Contemporary Poland“, *Anthropological Journal of European Cultures*, Spring, vol. 25, Issue 1, p. 118–135.
121. Barkauskaitė, G. 2013, „Tradiciškumas miesto šventėse“, *Res Humanitariae* XII, p. 95–106.
122. Baudriard, J. 2009. *Simuliakrai ir simuliacija*, Baltos lankos, Vilnius.
123. Bekus, N. 2010 *Struggle over Identity*, Central European University Press, Budapest.
124. Berger P.L. ir Luckman T. 1999, *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*, Pradai, Vilnius.
125. Bertašius, M. 2013, *Dingęs Kaunas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis*, Technologija, Kaunas.
126. Bliūjienė, A. 2000, „Universalusis svastikos simbolis baltų archeologinėje medžiagoje“, *Liaudies kultūra* 4, p. 16–27.
127. Bostal, M. 2017, „Évoque le passé pour contester le présent: discours politique et identitaire à travers la reconstitution historique de Moyen Âge“, *Événement contestataires et mobilisation collectives en Normandie du Moyen Âge au XXI siècle*, p. 251–259.
128. Brædder, A., Esmark, K., Kruse, T., Nielsen, C. T. and Warring, A. 2017, „Doing pasts: authenticity from the reenactors’ perspective“, *Rethinking History*. Jun, vol. 21, Issue 2, p. 171–192.
129. Bumblauskas, A. 2009, „Lietuvos didieji istoriniai pasakojimai ir Vilniaus paveldas“ in *Naujasis Vilniaus persikirstymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiakultūrinis miesto paveldas*, VU leidykla, Vilnius, p. 16–47.
130. Cohen, A. P. 1985, *The symbolic construction of community*, Routledge, London and New York.
131. Coles, J. ir Armstrong, P. 2008, „Living history: learning through re-enactment“. Paper presented at the 38th Annual SCUTREA Conference, 2-4 July. University of Edinburg. Prieiga per internetą: <www.leeds.ac.uk/educol/documents/172304.pdf>. [žiūrėta 2020 vasario 2 d.].
132. Collingwood, R.G. ir Dussen, J. 1993, *The Idea of History*, Clarendon Press, Oxford.
133. Cook, A. 2004, „The Use and Abuse of Historical Reenactment: Thoughts on Recent Trends in Public History“, *Criticism*, Summer, vol. 46, no. 3, p. 487–496.
134. Curry, A. 2007, „The Viking Experiment“, *Archaeology*. May/Jun2007, vol. 60, Issue 3, p. 45–49.
135. Čiubrinskas, V. 2007, *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.

136. Decker, Stephanie K. 2009, „Being Period: An Examination of Bridging Discourse in a Historical Reenactment Group“, *Journal of Contemporary Ethnography*, 39(3), p. 273–296.
137. Delis, R. 2006, „Neopagonybės judėjimas posovietinėje Lietuvoje: alternatyvaus tapatumo paieškos“, *Lietuvos etnologija* 6(15), p. 187–225.
138. Demésy, A. T. 2002, *L’histoire vivante médiéval. Approch socio-antologique*. 2011, Université de Franche-Comté. Ericson, Thomas H. *Ethnicity and Nationalism*, Pluto Press, London.
139. Dusevičiūtė-Neimontienė, G. 2019, „Postmodernus istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje“, *Res Humanitariae* XXVI, (2), 26, p. 92–109.
140. Dusevičiūtė-Neimontienė, G. 2020, „Istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje“, *Lituanistica*, t. 66, 1 (119), p. 22–36.
141. França, A. 2010, „The reenactments in the documentary film“, *MATRIZES*, vol., 4 Issue 1, p. 149–161.
142. Gapps, S. 2002, *Performing the past: a cultural history of historical reenactments: Filosofijos krypties daktaro disertacija*. Apginta 2002 03 31, Technologijų universitetas, Sidnėjus, Australija. Prieiga per internetą: <<https://opus.lib.uts.edu.au/handle/10453/20121>>. [žiūrėta 2018 m. gruodžio 1 d.].
143. Gapps, S. 2007, „Adventures in The Colony: Big Brother Meets Survivor in Period Costume“, *Films & History*, vol. 37.1, p. 67–72.
144. Gapps, S. 2009, „Mobile monuments: A view of historical reenactment and authenticity from inside the costume cupboard of history“, *Rethinking History* 3(13), vol. 13, no. 3, September, p. 395–409.
145. Gellner, E. 1996, *Tautos ir nacionalizmas*, Pradai, Vilnius.
146. Giddens, A. 2000, *Modernybė ir asmens tapatumas*, Pradai, Vilnius.
147. Giddens, A. 2005, *Sociologija*, UAB „Poligrafija ir informatika“, Kaunas.
148. Guzevičiūtė, R. 2011, *Istorinis kostiumas. Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, sudarytoja V. Savoniokaitė, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius.
149. Hall, D. 1994, „Civil War reenactors and the postmodern sense of History“, *Journal of American Culture*, vol. 17, Issue 3, p. 7–11.
150. Hall, G. 2016, „Selective Authenticity: Civil War Reenactors and Credible Reenactments“, *Journal of Historical Sociology*, vol. 29, no. 3, September, p. 413–436.
151. Hall, S. 1990, „Cultural Identity and Diaspora“ in *Identity: Community, Culture, Difference*, Lawrence & Wishart, London, p. 223–237.
152. Hamilakis, Y. ir Theou, E. 2013, „Enacted multi-temporality. The archeological site as a shared, performative space“ in *Reclaiming Archaeology. Beyond the Tropes of Modernity*,

- Routledge, p. 181–194.
153. Handler, R. ir Saxton W. 1988, „Dyssimulation: Reflexivity, Narrative, and the Quest for Authenticity in ”Living History”, *Cultural Anthropology*, vol. 3, no. 3 (Aug., 1988), p. 242–260.
  154. Hannerz, U. 1992, *Cultural Complexity*. Columbia University Press, New York.
  155. Hatch, R.R. 2015, *American Medievalism: Medieval Reenactment as Historical Interpretation in the United States*. Magistro darbas. Prieiga per internetą: <https://repository.asu.edu/attachments/158051/content/Hatch_asu_0010N_15263.pdf>. [žiūrėta 2020 m. vasario 17 d.].
  156. Holtorf, C. 2010, „On the Possibility of Time Travel“, *Lund Archaeological Review* 15–16, p. 31–41.
  157. Johnson, K.M. 2015, „Rethinking (re)doing: Historical reenactment and/as historiography“, *Rethinking History*, vol. 19(2), p. 193–206.
  158. Kalėdienė, A. 2013, „Etninių simbolių raiška ir reikšmės jaunimo subkultūrinėse grupėse“, *Grupės ir aplinkos*, nr. 3, p. 131–150.
  159. Kalėdienė, A. 2018a, „Historical reconstruction groups in Lithuania: searching for identity in post-socialist society“ in *Balkan and Baltic states in united Europe: history, religion, and culture II* / edited by E. Anastasova, S. Toncheva. Sofia: Paradigma publishing house, p. 231–243.
  160. Kalėdienė, A. 2018b, „Naujų baltų“ subkultūrinio lauko atsiradimas ir raida. Daktaro disertacija. Darbo vadovė doc. Dr. Egidija Kiškina. Vytauto Didžiojo universitetas. Darbas apgintas 2018 09 21.
  161. Kobiallka, D. 2013, „The Mask(s) and Transformers of Historical Re-enactment“, *Current Swedish Archeology*, vol. 21, p. 141–161.
  162. Kobiallka, D. 2014, „Archeology and communication with the public: archeological open-air museums and historical re-enactment in action“ in *European Journal of Post – Classical Archeologies*, p. 359–376.
  163. Kukytė, E. 2019, *Istorinė rekonstrukcija muziejų veikloje: Kauno atvejis*. Magistro darbas. Darbo vadovė doc. dr. Dalia Senvaitytė. Kaunas.
  164. Lacarpa, D. 2016, „Trauma, History, Memory, Identity: What Remains?“, *History and Theory* 55 (October), p. 375–400.
  165. Laycoc, P.J. 2015, *Dangerous Games: What the moral Panic over Role-Playing Games Says about Game, Religion and Imagined Worlds*. University of California Press.
  166. Leinartė, D. 2011, Istorinis naratyvas, *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, sudarytoja V. Savoniokaitė, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius.

167. Lyotard, J. F. 1993, *Postmodernus būvis. Šiuolaikinį žinojimą aptariant*, Baltos lankos, Vilnius.
168. Manson J. 2004, „Personal narratives, relational selves: residential histories in the living and telling“ in *The Sociological Review*, London, p. 162–179.
169. Markevičienė, J. 2014, „Interpretacijų įdaiktinimas: materialiojo paveldo išlikimo dilema XXI a. Kultūros paveldas: medžiagiškumo ir simbolinių prasmų sąveika“ in *Meno istorija ir kritika*, (10), p. 8–22.
170. McCalman, I. 2010, *Historical Reenactment: From Realism to Affectif Turn*. Palgrave.
171. McCarthy, P. 2014, „Living history as the real thing: a comparative analysis of the modern mountain man rendezvous, renaissance fairs, and civil war reenactments“, *A Review of General Semantics*. Apr, vol. 71, Issue 2, p. 106–123.
172. Mikula, M. 2015, „Historical re-enactment: narrativity, affect and the sublime“, *Rethinking History*. Dec, Vol. 19, Issue 4, p. 583–601.
173. Miller, K., A. 1998, „Gender Comparisons Within Reenactment Costumes: Theoretical Interpretation“, *Family and Cosumer Sciences Research Journal*, vol. 27, no. 1, September, p. 35–61.
174. Morrison, K., A. 2019. „Study Abroad and/as Historical Reenactment“ in *Study Abroad Pedagogy, Dark Tourism, and Historical Reenactment. In the Footsteps of Jack the Ripper and His Victims*, Palgrave Pivot, Cham, p. 68–78.
175. Narmo, L. E. 2009, „Hancraft as Time Travel“, *Lund Archeological Review* 15, p. 43–60.
176. *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo: atminties ir atminimo kultūrų transformacija XX–XXI amžiuje*, 2011, sudarytojas A. Nikžentaitis, Lietuvos istorijos instituto leidykla, Vilnius.
177. Olechnicki, K. ir Szlendak, T. 2020, „Historical Re-enactment in Poland: Between Faithfulness to History and the Imperative of Spectacularity“, *Polish Sociological Review*, Issue 209, p. 3–21.
178. Oosterom, N. 2012, „History in the Remaking“, *Canada's History*. Aug/Sept, vol. 92, Issue 4, p. 40–45.
179. Owen A. S. ir Ehrenhaus P. 2014. „The Moore's Ford Lynching Reenactment: Affective Memory and Race Trauma“, *Text and Performance Quarterly*, vol. 34, no. 1, January, p. 72–90.
180. Pawleta, M. 2018, „Historical Re-enactment as a New Form of Contemporary people's relation to the past“, *Sprawozdania archeologiczne* 70, p. 9–29.
181. Petersson, B. 2010, „Travels to Identity: Viking Rune Carvers of Today“, *Lund Archeological Review*, vol. 14-15, p. 71–86.

182. Pirker, E.U. 2011, „They saw our people dressed up and they just . . . escaped!’ Mark Wallis in interview about the development of professional live history in Britain“, *Rethinking History*, vol. 15, no. 4, December, p. 551–565.
183. Radchenko, D. 2006, „Simulating the Past: Reenactment and the Quest for Truth in Russia“, *Rethinking History*, March, vol. 10, nr. 1, p. 127–148.
184. Ramanauskaitė, E. 2002, „Neopagoniškųjų identitetų konstravimas Lietuvos jaunimo *undergroundo* kultūroje“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2(11), p. 89–124.
185. Ricoeur, P. *Temps et récit*. T. 1-3, 1983–1985, Paris: Seuil; Ricoeur, P. *Soi-même comme un autre*. Paris: Seuil, 1990. Ricoeuro naratyvinio tapatumo teorijos pristatymas lietuvių kalba [žr. Vabalaitė, M. 2006, Modernioji tapatybės samprata. Lietuva globalėjančiame pasaulyje. *Logos*, Vilnius, p. 129–148.].
186. Rimša, V. 1995. *Senovės baltų kultūra*. 2-asis leidimas. Kaunas: Technologija.
187. Roepstorff, A. ir Simoniukštytė, A. 2001, „Modernus lietuviškas idedntitetas – šimtmetį atkuriamą tradiciją?“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 1(10), p. 145–166.
188. Rüsen, J. 1998, *Istorika*. Istorijos darbų rinktinė, Vilnius, p. 261–286.
189. Savoniokaitė, V. 2011. Nacionalizmas. *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, sudarytoja V. Savoniokaitė, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius.
190. Smith, A. 1999, *Myths and Memories of the Nation*, Oxford University Press, Oxford.
191. Smith, A. 2013, „Expanded Battlefields: Crafts as a Different sort of Reenactment“ in *Colaboration throught Craft*. Ed. By Amanda Ravetz, Allice Kettle and Hellen Felcey, p. 193–205.
192. Sotirović, V. B. 2014, *The European Union and The European Identity*. Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, p. 99–121.
193. Stueber, K.R. 2002, „The psychological basis of historical explanation: reenactment, simulation, and the fusion of horizons“, *History & Theory*. Feb, vol. 41, Issue 1, p. 25–42.
194. Sutkaitis, T. 2010, „Senovės ir dabarties baltų kariai“, *Liaudies kultūra*, nr. 4, p. 52–67.
195. Šatavičiūtė, L. *Modernizmas*. VLE. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/modernizmas-20047>. [žiūrėta 2019 m. spalio 9 d.].
196. Šutinienė, I. 2008, „Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 8(17), p. 31–55.
197. Terpstra, N. 2013, „Creations and Re-creations: Contexts for the Experience of the Renaissance Street“, *I Tatti Studies*, vol. 16, Issue 1/2, p. 221–229.

198. Thompson, J. 2004, *War Games: Inside the World of 20th-Century War Reenactors*, Smithsonian Books, Washington.
199. Turner, R. 1990. „Blodless Battle: The Civil War reenacted“, *The Drama Review* 34.4, t. 128, Winter, p. 123–136.
200. Vaitkuvienė, A. 2006, „Paveldo industrija Lietuvoje“, *Lietuvos istorijos studijos*, t. 17, p. 87–96.
201. Verschaffel, T. 2016, „Re-enactment and reconstruction of Waterloo“, *Negentiende Eeuw*, vol. 40, Issue. 2, p. 134–142.
202. Žukauskienė, O. 2014, „Kultūrinės tapatybės problema postmodernybėje“, *Lietuvos kultūros tyrimai*, 4, p. 50–66.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Stebėtų renginių sąrašas

Eil. Nr.	Data	Vieta	Renginio tipas	Pavadinimas
1.	2015 05 22-24	Kaunas	Viešas	„Kauno Hanzos dienos 2015“
2.	2015 05 15	Trakų istorijos muziejuje, Trakai.	Viešas	„Muziejų naktis 2015“
3.	2015-06 20-21	Trakai.	Viešas	Viduramžių šventė Trakų pusiasalio pilyje
4.	2015-06-27-28	Alytaus piliakalnis, Alytus	Viešas	„Jotvos vartai“
5.	2015-07 4-6	Kernavė	Viešas	„Gyvosios archeologijos dienos“
6.	2015 08 28-30	Zarasai	Viešas	Festivalis „Mėnuo Juodaragis“
7.	2015 09 12	Alytaus r.	Uždaras	Istorinių diskusijų ir improvizuotų vadinimų istorine tematika vakaras (Napoleono atvykimas į Lietuvą)
8.	2015 09 19	Pakalniškių k., Šakių r., Gelgaudiškio sen, Panemunių regioninio parko teritorija.	Viešas	XII-XIII a. Senovės Baltų Amatų ir Karybos Festivalis „Karo žirgas“ IV.
9.	2016 01 23	Rumšiškės, Kaišiadorių r.	Viešas	Mūšio inscenizacija, skirta Napoleono didžiosios armijos atsitraukimas per Lietuvą 1812 metais, 129-osios metinėms paminėti.
10.	2016 02 27-28	Medininkai, Vilniaus r.	Viešas	„Medininkų pilies žaidynės“ (dalyvaujamas stebėjimas)
11.	2016 05 20-22	Santakos parkas, Kaunas	Viešas	„Kauno Hanza dienos 2016“
12.	2016 04 23-24	Kulionių k., Molėtų r.	Viešas	Pavasario atbudimo šventė „Jorė“
13.	2016 08 20-21	Trakų istorijos muziejus, Trakai.	Viešas	„Senųjų Amatų dienos“
14.	2016 09	Alytaus raj.	Uždaras	Uždaras istorinių diskusijų ir improvizuotų vadinimų istorine tematika vakaras. Vytautas – didis, didysis, didžiausias?
15.	2016 09 17	Pakalniškių k., Šakių r., Gelgaudiškio sen, Panemunių regioninio parko teritorija.	Viešas	„Karo žirgas“ V
16.	2016 10 01	Medininkai, Vilniaus r.	Viešas	Medininkų pilies žaidynės
17.	2017 03 18	Varberg, Švedija	Uždaras	Albrechts bössor – XIV a. karybą rekonstruojanti ir pristatanti grupė, šventusi savo 10-metį. Atliktas šios šventės dalyvaujamas stebėjimas.
18.	2017 05 29	Trakų istorijos muziejus, Trakai	Viešas	„Viduramžių šventė“ Trakų pusiasalio pilyje
19.	2017 07 01-02	Alytaus dainų slėnis, Alytus	Viešas	„Jotvos vartai“
20.	2017 07 14-16	Griunvaldas, Lenkija	Viešas	„Žalgirio mūšio inscenizacija“

Eil. Nr.	Data	Vieta	Renginio tipas	Pavadinimas
21.	2017 08 12-13	Apuolės k., Skuodo r.	Viešas	„Apuolė“
22.	2017 08 24-26	Dūburio sala, Zarasų r.	Viešas	Festivalis „Mėnuo Juodaragis“
23.	2018 05 18-20	Kaunas	Viešas	„Kauno Hanzas dienos 2018“ http://www.kaunas.lt/renginiai/kauno-hanza-dienos-2018/
24.	2018 05 26	Medininkai	Viešas	„Medininkų pilies apgultis“ http://medininkaipilis.lt/lt/content/2018-metai
25.	2018 06 16-17	Vestvolden i Rødovre, Danemark	Viešas	„Krigshistorisk festival“ 2018 http://vestvolden.dk/2000-aars-krigshistorie/
26.	2019 04 28	Kauno tvirtovės I fortas, Kaunas	Viešas	„Marso diena“, Kaunas
27.	2019 06 21-24	Varniai	Viešas	Sunkiosios muzikos, karybos ir amatų festivalis „Kilkim žaibu“
28.	2019 06 29	Deltuva	Viešas	„Vilkmergės (Deltuvos) mūšio inscenizacija“

Priedas Nr. 2. Klausimynas (lietuvių k.)

Bendra informacija apie pateikėją

Vardas Pavardė arba slapyvardis (neprivaloma)

Amžius

Lytis

Gyvenamoji vieta

1. Išsilavinimas/specialybė
2. Išpažįstama religija
3. Tautybė
4. Ar laikote save rekonstruktoriumi?
  - Taip, laikau.
  - Ne, nelaikau.
  - Kita (įrašyti)
5. Kaip susidomėjote rekonstrukcija? Nuo ko pradėjote / kas paskatino?
6. Kaip galėtumėte apibūdinti kas yra rekonstrukcija? Ar tai vaidinimas ir kartu persikūnijimas į kitą personažą?
7. Kokią veiklą / laikotarpį rekonstruojate? Kaip ir kodėl pasirinkote būtent jį?
8. Kodėl pasirinkote rekonstruoti būtent šią veiklą? Ar yra konkretus jūsų dominantis laikotarpis? Kodėl?
9. Rekonstrukcija yra jūsų gyvenimo būdas ar laisvalaikio pomėgis?
10. Ar priklausote kokiai organizacijai / institucijai?
  - Taip
  - Ne
11. Kaip vadinasi organizacija, bendruomenė, klubas, kuriam priklausote? Koks jos tikslas ir pagrindinės veiklos kryptys?
12. Nuo kada esate jos narys?
13. Ar yra kokie reikalavimai, bandomasis laikotarpis, įšventinimo ceremonijos norint būti jos nariu?
14. Ar palaikote ryšį su kitų klubų nariais? Jei taip, tai kokiais? (įrašykite pavadinimus)
15. Kaip tarpusavyje save vadinate? (rekonstruktoriais ar kažkaip?) (keli galimi atsakymai)
  - Rekonstruktoriai
  - Dažniausiai neįvardinama

- Kita (įrašyti)

16. Ar galėtumėte išskirti kelis esminius, labiausiai pastebimus (vizualinius, elgesio ir kt.) bruožus, kurie yra būdingi visiems (ar daugeliui) rekonstruktorių? Arba tiesiog kas juos vienija?
17. Kaip manote, koks yra ar turėtų būti TIKRAS rekonstruktorius?
18. Ar vyrų ir moterų rekonstruojamos veiklos, istoriniai vaidmenys, laikotarpis yra apribojami? (pvz.: gali būti moteris-karė?)
19. Ar prekiaujate savo pagamintais, rekonstruotais darbais? Kas dažniausiai juos perka? Gal kažką patiems tenka įsigyti iš kitų?
20. Ar naudojate simbolius savo veikloje ir asmeniniame gyvenime? Kokius? Ką jie reiškia? Kur /kada juos būtų galima pamatyti?
21. Iš kur semiatės tiek būtinų specifinių žinių? Kas yra Jūsų pagrindiniai šaltiniai? Nurodyti keletą pagrindinių.
22. Kokiuose Lietuvoje vykstančiuose renginiuose dalyvaujate? Kurie iš jų tradiciniai / kurie vienkartiniai?
23. Ar yra tekę dalyvauti užsienyje vykstančiose senovės šventėse? Ar jos kažkuo išsiskiria nuo Lietuvoje vykstančių renginių?
24. Kaip į jus reaguoja švenčių / festivalių lankytojai? Kuo labiausiai domisi ir kas juos stebina?
25. Kaip pasirenkate ir įsigyjate savo aprangą ir papuošalus? Ar yra kokios nors šios aprangos dėvėjimo taisyklės?
26. Ar jaučiatės „kitokie“, išskirtiniai, t. y. ar būna tokių ypatingų momentų, kuomet pasijaučiate kaip „anų laikų“ žmogus? Gal galėtumėte trumpai kažką papasakoti iš savo prisiminimų.
27. Kaip jūsų veikla ir išvaizda skiriasi (jeigu skiriasi) kasdienybėje?
28. Ar per įvairius festivalius ar klubo veikloje yra buvę situacijų, tam tikrų taisyklių, su kuriomis nesutinkate arba jos Jums nėra priimtinos?
29. Kaip manote, kokią laikotarpį/ etapą (judėjimo pradžią, pakilimą, stagnaciją, pabaigą ar kt.) šiuo metu išgyvena rekonstrukcijos judėjimas?
30. Ar galėtume dar kažką pridurti, kas nebuvo paminėta, tačiau itin svarbu jūsų veikloje?

Priedas Nr. 3. Klausimynas (anglų k.)

1. What is your name, surname? Or nickname

Sex

Age

Place of living

E-mail / FB

Education

Profession

Activity

2. Religion

- ☐ Protestants
- ☐ Catholics
- ☐ Orthodox
- ☐ Agnostics
- ☐ Islam
- ☐ Pagan
- ☐ Neopagan
- ☐ Atheist (the absence of belief in the existence of deities)
- ☐ Other (please insert)

3. Nationality

4. Do you consider yourself a reenactor?

- Yes, I do
- No, I don't

5. How you got interested in reenactment in general? When that happens?

6. Could you try to describe reenactment? Is it could be a theatrical performance?

(Could you tell me more about situation of reenactment and their groups in Sweden?)

When did the movement start? What are the most popular historical periods of reenactment?

7. What period and activities do you reenact?

8. Why did you chose this activities and period?

9. Is reenactment your way of life or a hobby?

10. Do you belong to any official or informal reenactors organization / institution?

- Yes
- No

11. How do you call the organization, community, club who you are in? What is purpose and main activities of this organization?
12. Since when you are a member?
  1. How many members do you have in your club / community?
13. Are there any requirements or the trial period, the ordination ceremony to be the member of organization?
14. Are you in contact with members from other organizations? Could you tell more about your co-operation.
15. How do you called each other inside reenactor your organization/ groups?
  - There is no special name
  - Otherwise, some groups are called.... (please, notice and explain the meaning)
16. Could you distinguish some of the most noticeable material, physical and spiritual features that could be common to more or less all of reenactors?
17. In your opinion, what is TRUE reenactor?
18. Please, tell me, are men and women playing historical roles, activities, different period in any ways limited? (for example is it possible to be a woman-warrior?)
19. Do you, or somebody else in your organization, doing a hand crafting? Are you trading these products somewhere? Who usually buys them? Do you need to buy something yourself?
20. Do you use symbols in your organization and personal life? (Give me few examples)? Is there a meaning of theme? Where and when they could be seen? Is religion playing any role in reenactment?
21. What are your main historical sources of this special information? Please, specify some of them.
22. What are the most popular and traditional reenactment events or festivals in Sweden?
23. Do you, or your organization go abroad often? Where did you normally go? Which festivals you are attending?
24. What is reaction of these spectators on you, others reenactors? What did they interested in? What is the reaction of spectators and other reenactor about you. Are they interested and impressed about what you are doing?
25. What is process of having your complete outfit? Is there are any rules of wearing? How important is authenticity?
25. Are they any rules of wearing it? How do you feel when you are with your clothes? Do you feel "different"? Is there real feeling of being a man from the past. Please, share your experience.

26. Is there a difference of your looking, thinking and behaving between when you are in reenactment and in your daily life?
27. Is there anything you don't like or disagree in historical reenactment, festivals and other activities?
28. Could you add something that hasn't been mentioned, but it is essential to you or important for understanding of historical reenactment?

Priedas Nr. 4. Spektaklis-inscenizacija „Kauno pilies šturmas“, 2015

Daugel mūsų čia susirinko švento tikslo vedini. Ir mūsų maldos buvo išgirstos. Jau ryt išauš ta diena, kai pajus stabmedžiai lietuviai mūsų rūstybę. Sužinos ką reiškia netikrus dievus šlovinti ir tikrojo į savo širdį neįsileisti. Lūžta prakeiktųjų nekrikštų aruodai nuo sukaupito derliaus. Laukte laukė kol ateisime ir tvirta ranka visa tai pasiimsime. Ne, nesitiki dabar jie mūsų puolimo, nuodėmėse paskendę, nelaukia, kad galim pas juos į svečius užsukti. Išmušė mūsų valanda, broliai, į kovą! [groja muzika].

Ir štai išaušo lemtinga diena Lietuvos kaime, kurio dienos neišsaugojo negailestingi laiko vėjai. Linksmai prasidėjo ši diena, nes šiandien kaime vidurvasario šventė. Linksmynasi ir senas ir jaunas [šoka šokėjai ir skamba muzika].

Tačiau nebuvo lemta išsipildyti žmonių troškimams, nes išvydo jie atėjūnus, keliu link kaimo atjojančius. Ne pirkliai tai buvo, o kryžiuočių kariai, atvykę Lietuvos žemių apiplėšti. Ir ne dovanų jie nešė šventėn susirinkusiems žmonėms. [skamba dramatiška muzika]. Net nepabandė atvykę svečiai atversti pagonių į savą tikėjimą. Nebuvo su jais nei kunigų, nei švento vandens, idant piktąją dvasią iš pagonių išvartytų. Vietoje to, jie atsivežė virvių ir kaladžių, kad nelaisvėje paimtas mergeles supančiotų, vyrus grandinėm sukaustytų. Atsivežė skrynių, kad turėtų kur pagrobtą turtą sudėti, kuris dar labiau ordino vyrus praturtintų. Visi kas pakėlė ranką, mėgindami apginti savo šeimas ir namus, atiduoti kalavijui. Viskas ko nebuvo galima išvežti – paleisti ugnimi ir pelenais. Viskas, kas nevertinga, palikta ir sunaikinta. O visa to, kas pelenais nepaversta, laukė ilgas kelias į ordino pilį.

Beribis buvo sūnaus netekusios motinos skausmas. Nepraėjo nei diena, nespėjo ataušti sudegintų trobų pelenai ir išdžiūti motinos ašaros, kai atvyko lietuvių kariai. Išvydo dūmus ir suprato, kad bus nutikusi nelaimė. Negalėjo lietuvių kariai motinos skausmo sumažinti ar sūnui gyvybę grąžinti. Galėjo tik pažadą duoti, kad atkeršys už pralietą kraują ir ašaras, kad išlaisvins jos žmones į ordiną varomus. Neleis jų vergais ir belaisviais paversti. Tačiau, kol dar nevėlu, skubėti reikėjo, kol klaidžiojo kryžieiviai Lietuvos giriose, kol klimpo pelkėse gėrybių prikrauti vežimai, tol pasivyti juos reikėjo. Užpuolikus nubauti, belaisvius išvaduoti reikėjo.

Ilgas buvo svetimšalių kelias namo. O kol jų vežimai klampiu mišku lingavo. Kol lėtai slinko skausmo ir alkio iškamuotų belaisvių vilkstinė, lietuvių kariai miško žvėrių takais atskubėję, pasalą surengė. Ilgai truko kova. Nenorėjo kryžieiviai kautis su kraujo ištroškusiais lietuvių kariais. Ir pabrukę uodegas turėjo sprogti be orumo ir be garbės.

Didis buvo išvaduotojų džiaugsmas, kai pančiai nukapati ant žemės nukrito. Nežinojo mergelės kaip džiaugtis, kaip atsidėkoti savo išlaisvintojams. Tad dovanojo jiems vainikus iš lauko gėlių nupintus. Ant plieno šalmų juos uždėjo ir padėką, kad laisvę jiems dovanojo.

Tačiau šis kaimo užpuolimas buvo tik vienas iš daugelio, kuris tarsi gaisras ruseno visame Lietuvos ir Ordino kunigaikštystės pasienyje. Norėdamas paveikti karo eigą, persverti jo svarstyklės savo naudai, sumanė Ordino magistras surengti didelį žygį, kad vienu ypu suduotų lietuviams skaudų smūgį, kad pajaustų prietaringųjų vienuolių galią. Tad pasiuntė jis žygūnus vison Europon, Vokietijon ir Italijon, Prancūzijon ir Anglijon, kad šie jo kvietimą paskleistų. „[neaiški įrašo vieta, 14:49], „Aš, kryžiuočių Ordino magistras skelbiu, jog rengiamas didelis žygis prieš stabmeldžius pagonis, kurie nuolat mus puldinėja ir mums, doriems žmonėms gyventi neleidžia. Kviečiu į kovą visus, kas Dievą tiki ir nori už šventąją bažnyčią pagonių kraują pralieti. Visus, kas trokšta nuodėmių atleidimo. Net ir tų, kurios bus žygyje praeitos“. Taip paskleidė žinią magistras. O iš tikro jį svetimas turtas viliojo, nes nėra nuodėmės iš pagonio tą turtą atimti, kaip ir nėra nuodėmės tą pagonį užmušti. Ir suplaukė visi į Ordino žemes, kurie žygyje dalyvauti norėjo. Suplaukė jie tarsi upė, kuri pavasarį patvinus plačiai iš krantų išsilieja. Taip plačiai prasivėrė Marienburgo vartai ir tarsi potvynis, tarsi upė sraunioji, nubėgo į Lietuvos žemes. Kur prie Nemuno nuo seno stovėjo lietuvių miestas Kaunas. Tačiau prieky pieno upės bėgo ugnis, nes nuo seno lietuviai kovojo su kryžiuočiais, kitame Nemuno krante įsikūrusiais. Nuo seno žinojo, kad nėra geresnio būdo perspėti savo draugus ir kaimynus apie atslenkančią nelaimę, kaip tik uždegti ant kalno laužą, kad pamatę jį suprastų žmonės – atėjo karas. Ant kiekvieno kalno, kur tik gyveno žmonės, buvo paruoštas laužas ir ruseno ugnis, kad perspėtų apie artėjančią priėšą įsiplieskus pirmajam laužui taip, kaip užsidegtų rankos. Kad nubėgtų ugnies ženklas per Lietuvą, o jį išvydę žmonės spėtų pabėgti iš namų, išsinešti savo mantą ir ūkį, ir pasislėpti. Ir štai, perspėjo apie kryžiuočių pasirodymą deganti ugnis. Tarsi gyvatė slinko per Lietuvą perspėjančių laužų juosta. Ir suprato pilėnai ir miesto gynėjai, kad pas juos keliauja kryžieiviai. Jog būtent jų miestą savo taikiniu magistras pasirinko. Ir patraukė žmonės su visu savo turtu į Kauno pilį, nes tikėjo, kad apgins juos nuo kryžieivių aukštos pilies sienos. O svarbiausia išlaukti, kol atkeliaus į pagalbą LDK Kęstučio kariauna.

Ir štai pasirodė kryžieiviai. Glaustomis gretomis atkeliauja prie Kauno sienų, nes žinojo, jog nelaukia jų čia vietiniai žmonės. Jau niekas neišeis su duona ir druska pasitikti. Išties, daug jų susirinko. Dievo valią ir žodį nešti pasiryžusių. Ne vien iš Ordino žemių, iš Vokietijos jie čionai atkeliavo. Sunkiais šarvais vilkintys karingi riteriai ir jų ginklanešiai, eiklūs lankininkai ir rūsūs patrankininkai, stumiantys priešais save pabūklus.

Išsirikiavo kryžiuočiai priešais pilies sienas. Tačiau nenorėjo išsyk pulti į pasiruošusių gintis lietuvių glėbį, ant stačių pilies šlaitų ropšis ir bandyti aukštus pilies kuolus išgriauti.

Nusprendė jie išgąsdinti ant sienos susibūrusius lietuvius, parodyti jiems savo naujųjų pabūklų galią. Tačiau, kai išsisklaidė parako dūmai, išvydo kryžieiviai, kad nepabūgo jų lietuviai. Kad neatvėrė jie savo vartų ir neišėjo nuolankiai su miesto raktais. Vis dar tikėdamasis paimti pilį be kraujo praliejimo. Nenorėdamas apsijuokti, Ordinas tvirtai laikėsi riteriško etiketo [neaiški įrašo vieta 21.41-22.20]. Tačiau nepabūgo jų kunigaikštis, nepaėmė ištiestos kryžiuočių rankos. Būdamas geriausiais šarvais apsikaustęs, klastingai tikėjosi jis kunigaikštį įveikti ir vienu negailestingu kalavijo kirčiu <...> priversti pasiduoti.

Neapskaičiavo savo jėgų magistras. Pats vos galvos nepadėjo nuo galingų kunigaikščio smūgių. Negalėdamas daugiau atsilaikyti, atsitraukė jis už kryžiuočių skydų sienos ir įsakė rengtis puolimui. Tačiau kaip ir derėjo doriems krikščionims, prieš lemiamą šturmą atlaikė mišias, kur visiems kunigas dalino ostiją ir žadėjo visišką nuodėmių atleidimą: ir nuo tų, kurias padarė, ir nuo tų, kurias tądien dar padarys. Nes didis jo gailestingumas jo ugnį ir vardą nešantiems kariams.

Ir nukreipė magistras prieš pilies gynėjus visą savo rūstybę. Taip užgriuvo kryžiuočių kariauna. Tarsi bangos, trankėsi užpuolikai į miesto sienas. Tarsi potvynio banga užsėmė ir jau iš savo gniaužtų nepaleido čia įsikūrusio miesto. Suliepsnojo plėšiami namai, o po kurio laiko, neišlaikiusi puolimo, griuvo išorinė pilies siena. Buvo priversti trauktis gynėjai į pačią pilį ir tenais nuo nekviestų svetelių gintis. Nors didelės buvo kryžiaus karių jėgos, ir nors jų šašvei bei ginklai buvo geriausio plieno, nors vedė juos atakon geriausi Europos riteriai, atmušė jų puolimą pilies gynėjai. Neatlaikė tokio ryžto kryžiuočiai, nesitikėjo jie tokios narsos iš pagonių, atsitraukė ir ėmė ruoštis ilgai apgulčiai.

Išgirdo kryžiuočiai apie besiantinančias lietuvių pajėgas. Ir kad neatsidurti tarp kūjo ir priekalo, apjuosė kryžiuočiai visą miestą savo siena. Toli jie nuo miesto stovėjo, kad nepasiektų į juos nuo pilies sienų paliestos strėlės. Ir, tarsi kilpa juosė ir smaugė pilį. Už jos pasislėpę kryžieiviai dabar galėjo gintis nuo ateinančio padėti Kęstučio ir Vytauto, ir neleisti jiems prisitarti prie miesto.

Ir štai išaušo diena, kai pasirodė Kaunui pagalbon atvykę lietuvių pulkai. Vedė juos pats didysis kunigaikštis Kęstutis ir jo sūnus Vytautas. Norėjo išvaduoti miestą, kuriam vadovavo jo sūnus ir brolis Vaidotas. Tačiau, atvykę pamatę miestą apjuosusią kryžiuočių sieną ir suprato, kad nepakaks atsivestų pajėgų tokios tvirtovės šturmui, kad jau nebepavyks Kauno išsaugoti. Suprato ir kunigaikštis Vaidotas bei pilies gynėjai, jog teks žūti. Tačiau, nesumažėjo jų širdyse ryžtas kovoti iki paskutinio atodūσιο, priversti kryžieivius brangiai sumokėti už pergalę.

Vytauto puolimo išvengę kryžiuočiai kitą dieną vėl pradėjo pilies šturmą ir it audringa jūra jie apgulė Kauno pilies sienas ir nuo jos nesitraukė. Dieną ir naktį jie drebino pilies sienas savo atsivežtais pabūklais. Neatlaikė pilies sienos, griuvo silpniausioje vietoje. Ir užtraukė

pergalės giesmę kryžiuočiai manydami, jog pergalė jau ranka pasiekama. Tačiau stojo Vaidoto kariai, skydas prie skydo jie uždengė atsivėrusią angą.

Kol lietuviai visi kartu už kiekvieną krauju aplaistytos žemės pėdą, už kiekvieną laiptelį... tačiau pernelyg nelygios buvo jėgos. Kovėsi vyras prieš vyrą iki pat aušros, tačiau tekanti saulė nurausvino krauju paplūdusią žemę. Kryžiuočiai padegė pilį. Sunkiai degė jų gynėjų krauju aplaistytos sienos ir bokštai, tačiau galų gale ugninė pašvaistė nušvietė dangų. Degė taip, kad pasruvo krauju kunigaikščio Vytauto širdis. Jis prakeikė šią dieną, kai negalėjo ateiti į pagalbą savo broliui kunigaikščiui Vaidotui ir jo kariams. Ir prisiekė jis, kol gyvas bus, kol plaks širdis jo krūtinėje, kol rankose sugebės nulaikyti kalaviją, tol jis nenurims, kol neatkeršys kryžiaus apsiaustą nešiojantiems galvažudžiams. Ir prisiekė jis, kad atkeršys už žūstančius Lietuvos žmones, sudegintus kaimus ir sugriautas pilis. Prisiekė jis, kad atkeršys Ordinui ir sutriuškins jį, jog nepažins jo širdis ir siela ramybės tol, kol tęs kryžiuočiai darbus. Kol grasins vėl Lietuvos pilims ir miestams.

1362 m. kovo mėn, prieš pat Velykas, kryžiuočiai užėmė ir sudegino Kauno pilį. Pergalę kryžiaus kariai paminėjo šventomis mišiomis, kurias atlaikė tiesiai ant smilktančios pilies griuvėsių. Ir nors laimėjo jie pergalę, tačiau taip juos nustebino pilies gynėjų pasipriešinimas ir ryžtas, taip juos pribloškė aukos ir nuostoliai, kuriuos teko patirti, jog kryžiuočių kronininkas Vygantas Marburgietis savo kronikoje apie Kauno paėmimą užrašė: „Stabmeldžiai puolė dieną ir naktį, negalėjo net atsikvėpti, bet jie, kryžiuočių nelaimėi, karštligiškai gynėsi“. Sugriovę Kauno pilį kryžiuočiai nenurimo. Per daug kainavo ši pergalė, per daug Kristaus karių kraujo šiame mūšyje buvo pralieta. Tad, kad ateityje to išvengtų, Neries saloje jie pastatė savo pilį ir pavadino Marienverderiu, Švenčiausios mergelės Marijos, Ordino globėjos, garbei.

Nepamiršo kunigaikštis Vytautas savo priesaikos, duotos prie Kauno pilies sienų. Nepamiršo jis čia žuvusių lietuvių, pralieto kraujo. Nepamiršo piliai vadovavusio savo brolio Vaidoto. Nebe kryžiuočių kariai dabar jau apsupo pilies sienas, o Didžiojo kunigaikščio kariauna atvyko prie Marienverderio, kad galutinai ir visiems laikams išguitų kryžiuočius iš šių žemių. Neatlaikė kryžių pilis lietuvių, grįžusių ginti savo žemės. Griuvo jos sienos, pasidavė jos įgula. Ir žvelgdami į šią Kauno pilį, statytą senosios vietoje ir stovinčią iki mūsų dienų, prisiminkime tą dieną, prisiminkime čia kovojusios Lietuvos gynėjus, nes kol gyvas jų vardas mūsų atminty, tol gyvi ir jie. [Inszenizacijos pabaiga vainikuojama šventiniu fejerverku].

Priedas Nr. 5. Fotografijos

1. **Baltų laikotarpis.** Klubo „Jotvos sūnūs“ nariai švenčia Saulėgrįžos šventę. „Po ilgiausios metų nakties Saulė ritasi į kitą pusę atnešdama mums ilgesnę ir šviesesnę dieną, šviesesnes ir linksmesnes mintis. Geros saulėgrįžos visiems, gausos, jėgos, ir sėkmės, būkim geresni viskame ir viskuo! KAILS!!!“ (Jotvos sūnūs. (2018 m. gruodžio 24 d.). Po ilgiausios nakties saulė ritasi į kitą pusę... [Facebook įrašas]).

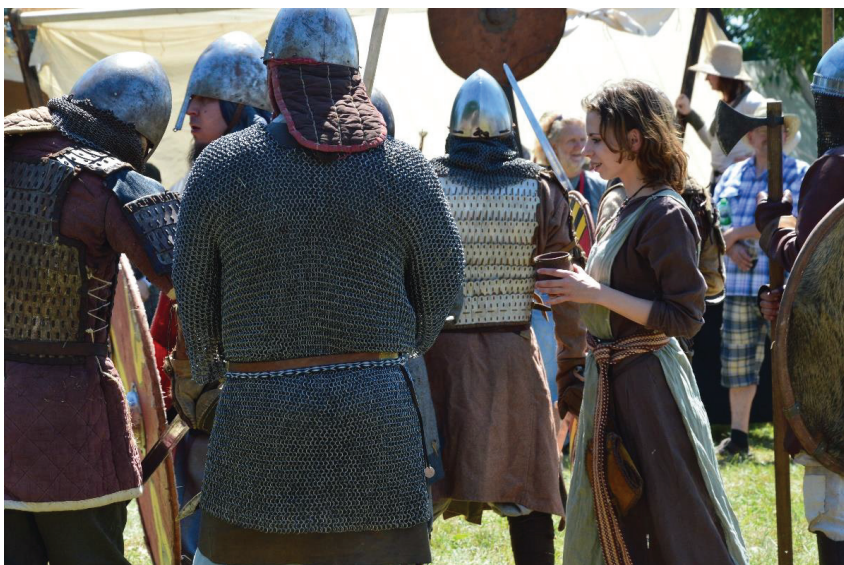
2. **Baltų laikotarpis.** Klubas „Pilsots“ nariai vakaroja prie laužo (Baltų vikingai [klubas „Pilsots“]. (2019 m. sausio 13 d.). [Facebook įrašas]).

3. *Viduramžių laikotarpis. Šokių klubas „Saltus Gladii“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Medininkai, 2018 05 26.*

4. *Viduramžių laikotarpis. Riterių kovos. Kovoja klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ narys. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Trakų pilis, 2016 08 20.*

5. *Viduramžių laikotarpis. Rekonstruktorė neša vandens vyrams-kariams. Renginys „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Kernavė, 2015 07 04.*

6. *Viduramžių laikotarpis. Kauno pilies puolimo inscenizacija. Renginys „Kauno Hanzos dienos“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Kaunas, 2015 05 23.*

7. **Napoleonmetis.** „Kauno karo istorijos klubas”. Renginys „Napoleono kariuomenės persikėlimas per Nemuną“. Renginio metu prie Jiesios piliakalnio minėtos 185-osios Prancūzijos Imperatoriaus Bonaparto kariuomenės persikėlimo metinės. 1997 birželis. Fotografijos autorius nežinomas, Kaunas, 1997 m. birželis.

8. **Napoleonmetis.** Mūšio inscenizacijos akimirka. Renginys „Deltuvos (Vilkmergės) mūšis“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Deltuva, 2019 06 29.

9. *Napoleonmetis.* Napoleono kariuomenės kareiviai-rekonstruktoriai pradeda žygiuoti į mūšį. Renginys „Napoleono armijos atsitraukimas“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, 2016-01-23, Rumšiškės.

10. *XX amžius.* Klubas „Grenadierius“. Renginys „Marso diena“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, 2019 04 27, Kauno I-asis fortas.

11. XX amžius. Klubas „Miško broliai“. Lietuvos kariuomenės pirmojo artilerijos šūvio 100-ųjų metinių minėjimas (Miško broliai 2019 [metraštis]. Pirmajam nepriklausomos Lietuvos kariuomenės artilerijos šūviui 100).

12. Amatininkai, klubo „Pajauta“ nariai dalyvauja renginyje „Jotvos vartai“. Gintaro apdirbimo amato ir gaminių demonstravimas. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Alytus, 2015 06 28.

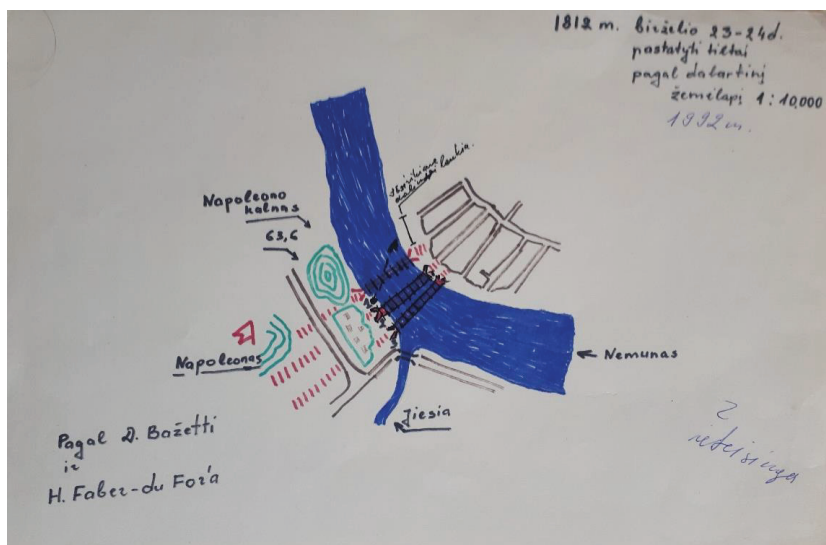

13. Amatininkas, kalvis bendrauja su lankytojais. Renginys „Kauno Hanzos dienos“.
Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Kaunas, 2015 05 23.

14. Kičinės prekės. Renginys „Viduramžių šventė“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Trakai, 2015 06 20.

17. Mūšio inscenizacijos planas. Pontoninių tiltų, skirtų napoleonmečio rekonstruktoriams persikelti per Nemuną, statybos vietos. Renginys „Napoleono armijos persikėlimas per Nemuną“, 1992 m.

18. Laikinas statinys – pilies vartai. Renginys „Jotvos vartai“. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Alytus, 2015 06 28.

19. *Viduramžių laikotarpis. Raštas, žymintis rekonstruktoriaus tapimą riteriu. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Kaunas, 2019 m.*

20. *Klubo „Albrecht Böser“ gimtadienis. Atidarymo ceremonija. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Valberb fortas, Valbergas, Švedija, 2017 03 18.*

21. *Klubo „Albrecht Bösor“ klubo gimtadienis. Scenos iš viduramžių gyvenimo vaidinimas. Fotografijos autorė Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė, Valberb fortas, Valbergas, Švedija, 2017 03 18.*

Mokslinė veikla

Straipsniai

Dusevičiūtė-Neimontienė, G. 2019, Postmodernus istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje. *RES HUMANITARIAE*, XXVI (2), p. 92-109. Prieiga internete:

Dusevičiūtė-Neimontienė, G. 2020, Istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje. *Lituanistica*, t. 66, 1 (119), p. 22-36.

Pranešimai mokslinėse konferencijose

1. 2015 m. lapkričio 27–28 d. dalyvauta tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Tradicija ir dabartis“. Skaitytas pranešimas *Tapatybės konstravimas Lietuvos istorinių rekonstruktorių klubų veikloje*. Klaipėdos universitetas.
2. 2016 m. sausio 28 d. dalyvauta etnologijos doktorantų mokslinėje konferencijoje „Veritas ethnologica: etnologijos doktorantų tyrimai“. Skaitytas pranešimas *Istorinės rekonstrukcijos klubai Lietuvoje: sąvokos ir teorinės prieigos problematika*, Vytauto Didžiojo universitetas.
3. 2016 m. gegužės 23 d. dalyvauta tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Re-enactment, contemporary paganism and fantasy based movement“. Skaitytas pranešimas *Historical Re-enactment in Lithuania: on Groups and their Identities*. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
4. 2017 gegužės 10–11 d. dalyvauta konferencijoje „Veritas Ethnologica: etnologijos doktorantų tyrimo gairės“. Skaitytas mokslinis pranešimas tema *Veiklų pasidalinimas istorinės rekonstrukcijos judėjime*, Klaipėdos universitetas.
5. 2017 spalio 6–7 d. dalyvauta 5-ojoje tarptautinėje Baltijos studentų mokslinėje konferencijoje „Bridges in the Baltics. Skaitytas pranešimas *Historical Reenactment Movement: Swedish and Lithuanian cases*. Stokholmo universitetas. Švedija.
6. 2018 m. gegužės 30 d. dalyvauta VDU tarpdisciplininė jaunųjų tyrėjų mokslinėje konferencijoje „Nuo idėjų iki rezultatų“. Skaitytas pranešimas *Kelionės laiku fenomenas: Lietuva ir Švedija*. Vytauto Didžiojo universitetas.

Gintarė DUSEVIČIŪTĖ-NEIMONTIENĖ

**ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMAS LIETUVOJE
XX A. PABAIGOJE – XXI A. PRADŽIOJE: RAIDĄ, RAIŠKĄ IR
ALTERNATYVAUS TAPATUMO PAIEŠKOS**

Mokslo daktaro disertacija

Lietuvių kalbos redaktorė Asta Merkevičienė

Spausdino – Vytauto Didžiojo universitetas
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)
Užsakymo Nr. K20-081. Tiražas 15 egz. 2020 08 10.
Nemokamai.